

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

**T.C. SOFYA BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ**

**BULGARİSTAN'IN GENEL EKONOMİK DURUMU VE
TÜRKİYE İLE EKONOMİK-TİCARİ
İLİŞKİLERİ
(2016-2017)**

**TEMMUZ 2017
SOFYA**

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I	7
GİRİŞ	7
ÜLKE HAKKINDA GENEL BİLGİLER	8
Ülke Kimliği	8
Ülkenin Kısa Tarihçesi	9
Siyasi ve İdari Durum	9
Yasama	9
Yürütme	10
Yargı	11
Coğrafi Bilgiler ve Nüfus	11
Coğrafi Konumu, Yer Şekilleri, Akarsular ve Göller, İklim, Bitki Örtüsü	11
Nüfus	12
Temel Demografik Göstergeler	12
Nüfusun Etnik ve Dinsel Dağılımı	12
Nüfusun Satın Alma Gücü	13
İnternete Erişim ve İnternet Kullanımı	13
Çalışma ve İşgücü	15
Eğitim	19
Sosyal Güvenlik	21
Sosyal Göstergeler	22
GENEL EKONOMİK DURUM	24
Genel Durum	24
İş Yapma Ortamı Göstergeleri	30
2017 Yılı İlk Çeyreği Göstergeleri	33
2016 Yılında ve 2017 Yılında İlk Aylarında Ekonomiyi Etkileyen İç ve Dış Olaylar	35
İç Olaylar	35
Dış Olaylar	35
Brexit	36
Amerika Birleşik Devletleri'nde Değişen Yönetim	37
Çin Ekonomisinde Yeniden Yapılanma	37
Enerji Ürünlerinde ve Temel Ürün Gruplarında Fiyat Dinamikleri	37
Bulgaristan Ekonomisine İlişkin Beklentiler	38
DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE DIŞ TİCARET	39
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	39
Dış Ticaret	41
Dış Ticaret İstatistikleri	46
BULGARİSTAN EKONOMİSİNİN SEKTÖREL BAZDA DEĞERLENDİRMESİ	50
Tarım	50

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

<i>Genel Durum</i>	50
<i>Organik Tarım</i>	52
<i>Bulgaristan Tarım Sektöründe Temel Sorunlar</i>	52
<i>2017 Yılında Tarım Sektörüne Finansman İmkanları</i>	53
<i>Sanayi</i>	53
<i>Ulaştırma ve Telekomünikasyon</i>	56
<i>Ulaştırma</i>	56
<i>Karayolu Ulaştırması</i>	56
<i>Demiryolu Ulaştırması</i>	60
<i>Limanlar</i>	62
<i>Havayolu Ulaştırması</i>	64
<i>İntermodal Terminaller</i>	64
<i>Telekomünikasyon</i>	65
<i>Hizmetler</i>	65
<i>Bankacılık</i>	65
<i>Turizm</i>	68
<i>Sigortacılık</i>	69
<i>Enerji</i>	70
<i>Bulgaristan'ın Enerji Sektörüne Genel Bir Bakış</i>	70
<i>Enerji Piyasasının Serbestleştirilmesi</i>	72
<i>Gerçekleştirilmesi Öngörülen Enerji Projeleri</i>	73
<i>Türkiye-Bulgaristan Doğal Gaz Bağlantı Hattı (ITB):</i>	73
<i>Bulgaristan-Yunanistan Doğal Gaz Bağlantı Hattı</i>	74
<i>Bulgaristan-Sırbistan Doğal Gaz Bağlantı Hattı</i>	74
<i>Balkan Doğal Gaz Dağıtım Merkezi</i>	74
<i>Doğal Kaynaklar ve Madencilik</i>	74
<i>Para ve Sermaye Piyasaları</i>	75
<i>Perakende Sektörü</i>	76
<i>Franchising</i>	78
<i>AR-GE ve Yenilikler</i>	78
BÖLÜM II	81
TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ	81
<i>Ekonomik İlişkilerin Genel Durumu</i>	81
<i>Ticari İlişkilerin Genel Durumu</i>	82
<i>Bulgaristan'daki Türk Müteahhitlik Hizmetleri</i>	89
<i>Bulgaristan'daki Türk Yatırımları</i>	89
İKİLİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER, KEK TOPLANTILARI	93
YATIRIM VE TİCARET İLİŞKİLERİNDE BİLİNMESİ GEREKEN GENEL KONULAR	94
<i>Bulgaristan'da İş Yapmak İsteyenler İçin Pratik Bilgiler</i>	94
<i>Vergiler</i>	94

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

<i>Bulgaristan'da İş Kurma Prosedürü</i>	94
<i>LTD şirket (OOD) kuruluşu için başvuruda gerekli olan belgeler</i>	95
<i>Anonim şirket (AD) kuruluşu için başvuruda gerekli olan belgeler</i>	96
<i>Bulgaristan'da yabancı bir şirketin şube açması</i>	97
<i>Bulgaristan'da yabancı bir şirketin temsilcilik açması</i>	97
<i>Bulgaristan'da iş yapma maliyeti</i>	98
<i>Elektrik ve Su</i>	98
<i>Ücretler</i>	99
<i>Kira ve Satış</i>	100
<i>Akaryakıt Fiyatları</i>	100
<i>Dikkat Edilmesi Gereken Diğer Hususlar, Görüş ve Öneriler</i>	100
<i>Yabancıların Yasal Statüleri</i>	101
<i>Yabancıların Bulgaristan'a Girişleri</i>	101
<i>Oturma İzinleri</i>	102
<i>Oturma İzni Türleri</i>	102
<i>Orta Vadeli İkamet İzinleri Verilmesinde En Sık Rastlanılan Durumlar</i>	103
<i>Uzun Vadeli Oturma İzinleri Verilmesinde Aranılan Genel Koşullar</i>	103
<i>Daimi Oturma İzni Verilmesinde En Sık Rastlanılan Durumlar</i>	103
<i>Oturma İzni Başvurularında Aranılan Genel Belgeler</i>	104
<i>Çalışma İzinleri</i>	105
<i>Genel Durum</i>	105
<i>Genel Kurallarda İstisnalar</i>	106
<i>Yabancıların İstihdam Edilmesi İçin Çalışma İzninin Gerekli Olmadığı Durumlar</i>	109
<i>Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Bulgaristan'a Giriş ve Bulgaristan'dan Transit Geçişlerinde Tabi Oldukları Düzenlemeler</i>	109
<i>Genel Olarak Gümrük Vergileri</i>	110
<i>Vergilere İlişkin Uygulamalar</i>	110
<i>Türkiye ile Bulgaristan arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması</i>	110
<i>Kurumlar Vergisinden Muafiyet</i>	110
<i>Gelir Vergisi Uygulamaları</i>	111
<i>KDV Uygulamaları</i>	111
<i>Genel Olarak Ticari Uygulamalar: İthalat Denetimleri, İzinleri ve Sertifikasyon Gereklileri</i>	112
<i>Genel Durum</i>	113
<i>İthalatta aranan standartlar, teknik gerekler ve sertifikalar</i>	115
<i>Bulgaristan'da ithalat aşamasında ve transit geçişlerde sıkça sorun yaşanan ürünler ve konular ile bunlara ilişkin dikkat edilmesi gereken hususlar</i>	115
<i>Tarım Ürünü İthalatı ve Bitki Sağlığı Kontrolleri</i>	115
<i>Veterinerlik Kontrolleri</i>	116
<i>Yaş Meyve ve Sebze İthalatı</i>	116
<i>Bulgaristan'ın Savunma ile İlgili Ürün ve Çifte Kullanımı Olan Ürün ve Teknoloji İhracatının Kontrolüne İlişkin Mevzuatı</i>	117

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

<i>Bulgaristan Sınır Kapılarında Marka Tescil Kontrolleri</i>	117
<i>Bulgaristan'da Piyasa Denetimi</i>	117
<i>Yatırım Teşvikleri, Destek Veren Kuruluşlar</i>	118
<i>Gayrimenkul Yatırımı</i>	127
<i>Avrupa Birliği Fonları</i>	127
<i>Kamu İhaleleri</i>	129
<i>Serbest Bölgeler ve Sanayi Bölgeleri</i>	131
<i>Serbest Bölgeler</i>	131
<i>Ruşuk (Ruse) Serbest Bölgesi</i>	132
<i>Filibe (Plovdiv) Serbest Bölgesi</i>	132
<i>Vidin Serbest Bölgesi</i>	133
<i>Burgaz Serbest Bölgesi</i>	133
<i>Svilengrad Serbest Bölgesi</i>	134
<i>Dragoman Serbest Bölgesi</i>	134
<i>Sanayi Bölgeleri</i>	134
<i>Başlıca Basın-Yayın Kuruluşları, Radyo ve Televizyon Kanalları</i>	136
<i>TV Kanalları</i>	136
<i>Radyo Kanalları</i>	136
<i>Gazeteler</i>	136
<i>Dergiler</i>	136
<i>Firma veri tabanları/ticari kataloglar</i>	137
YIL İÇİNDE AÇILAN FUARLAR	138
BELLİ BAŞLI EKONOMİK VE TİCARİ KURULUŞLAR, PORTALLER, RESMİ KURUMLAR	140
<i>Belli Başlı Kuruluşlar</i>	140
Bulgaristan Sanayi Odası (Bulgarian Industrial Association – BIA)	141
Avrupa Yatırım Bankası	143
Dünya Bankası	143
<i>Türk İşadamları v.b. Derneklerinin İsim, Adres, Telefonları</i>	144
<i>Bulgaristan'daki Mesleki Kuruluşlar</i>	144
<i>AB Fonları ile İlgili Web Sayfaları</i>	145
<i>Belli Başlı Ekonomi ve Haber Portalleri</i>	145
<i>Bulgaristan'da Bazı Resmi Kurumların Web Siteleri</i>	146
<i>Diğer Resmi Kurumlar</i>	146
<i>Türkiye Cumhuriyeti Bulgaristan Temsilcilikleri</i>	147

TABLolar

Tablo 1	Bulgaristan Hakkında Genel Bilgiler.....	8
Tablo 2	Parlamentoda Parlamenter Gruplar İtibariyle Milletvekili Dağılımı.....	9
Tablo 3	Bulgaristan Hükümeti ve Hükümette Görev Dağılımı	10
Tablo 4	Bölgesel Bazda İşsizlik Oranı, İşsiz Sayısı, Boş İş Yerleri ile 2016 Ücretleri	15
Tablo 5	2016 Yılında Bulgaristan'da Aylar İtibariyle Faal İşgücünün Sektörel/Kamu – Özel Sektör Dağılımı	17
Tablo 6	Bir Çalışan İçin Ödenmesi Gereken Zorunlu Sigorta/Vergiler	21
Tablo 7	Bulgaristan'ın Sosyal Göstergeleri	22
Tablo 8	2017 Uyumlu Resmi Tatil Günleri.....	22
Tablo 9	Bulgaristan Ekonomik Göstergeleri.....	23
Tablo 10	2015 Yılında Yapısal Bazlı Bulgaristan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri.....	25
Tablo 11	2013-2016 Yıllarında Bulgaristan'ın Gayri Safi Katma Değerinin Sektörel Dağılımı	27
Tablo 12	2017 Doing Business Sıralamasında Bulgaristan'ın İlk On Ülke ve Türkiye ile Kıyaslaması.....	31
Tablo 13	2016-2017 Doing Business Raporlarına Göre Bulgaristan'ın Kriterler Bazında Durumu.....	32
Tablo 14	Bulgaristan'a Yapılan DYY.....	41
Tablo 15	2005-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Yıllık Ticareti	46
Tablo 16	2012-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İthalatı	47
Tablo 17	2012-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İhracatı	48
Tablo 18	2016 Yılında Bulgaristan'ın En Çok İhracat ve İthalat Yaptığı Ülkeler.....	49
Tablo 19	2016 Yılında Bulgaristan'ın Ülke ve Mal Gruplarına Göre İthalatı ve İhracatı	49
Tablo 20	2010-2016 Yıllarında Bulgaristan'da Tarımsal Üretimin Sektörel Dağılımı.....	51
Tablo 21	Nihai Tarımsal Üretime En Çok Katkı Sağlayan Ürünler.....	51
Tablo 22	Yıl Sonu İtibariyle Bulgaristan'da Organik Tarımla İştigal Eden Çiftçi Bilgileri	52
Tablo 23	2016 Yılında Aylık Sanayi Üretim Endeksleri	55
Tablo 24	Bulgaristan Karayolları	56
Tablo 25	Yapımı Öngörülen Yollar	59
Tablo 26	Bulgaristan'da Demiryolu Transit Mesafeleri	61
Tablo 27	2016 Yılında Bulgaristan'a En Çok Turistin Geldiği 10 Ülke.....	69
Tablo 28	Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası Endeksleri	75
Tablo 29	Bulgaristan'da En Çok Satış Yapan Perakende Zincirleri	77
Tablo 30	Sofya'da Küçük Mağaza Kira Fiyatları.....	78
Tablo 31	2006-2015 Döneminde Bazı Ülkelerin AR-GE Harcamalarının GSYİH'ya Oranı.....	79
Tablo 32	2015 Yılında Bilimsel Alan ve Sektörler İtibariyle Bulgaristan'da Ar-Ge Harcamaları.....	80
Tablo 33	Bulgaristan'ın Karşılaştırmalı Kredi Notu	82
Tablo 34	2005-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye ile Yıllık Ticareti	84
Tablo 35	2012-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye'den 4'lü GTİP Bazında İthalatı.....	85
Tablo 36	2012-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye'ye 4'lü GTİP Bazında İhracatı	86
Tablo 37	Bazı AB Ülkelerinde Karşılaştırmalı Kurumlar ve Gelir Vergisi Oranları	94
Tablo 38	Bulgaristan'da Elektrik Fiyatları	99
Tablo 39	Çalışma İzni Prosedürleri.....	105
Tablo 40	Yatırım Sınıflarını Belirleyen Kriterler	119
Tablo 41	Yatırım Teşvikleri Kanunu Çerçevesinde Sağlanan Destekler	121
Tablo 42	Bulgaristan Ekonomi Bakanlığı'nın Yıllar İtibariyle Yatırım Destekleri İçin Bütçesi	123
Tablo 43	Bulgaristan'ı Seçmiş Olan Önde Gelen Global Yatırımcılar	126
Tablo 44	Bulgaristan'da Düzenlenen Önemli Fuarlar	138
Tablo 45	Bulgaristan'da Belli Başlı Fuar Organizatörleri	139

ŞEKİLLER

Şekil 1	Yıllar İtibariyle Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğrenim Gören Yabancı Öğrenciler	20
Şekil 2	Satın Alma Gücü Standartlarına Göre 2016'da Kişi Başına Gerçek Bireysel Tüketim	24
Şekil 3	2010-2016 Döneminde Cari Fiyatlarla Bulgaristan GSYİH'sı ve GSYİH Büyüme Oranları.....	26
Şekil 4	2015-2016 Yıllarında Bileşenlerin GSYİH'ya Katkısı	26
Şekil 5	2016 Yılında Ürün Grupları Bazında Fiyat Değişimi	27
Şekil 6	2010 – Mart 2017 Döneminde Bulgaristan'ın Kamu Borcu Yapısı ve Borcun GSYİH'ya Oranı	28
Şekil 7	2014-2016 Döneminde Sektörler İtibariyle Bulgaristan'ın Gayri Safi Dış Borcu	29
Şekil 8	2010-2016 Döneminde Bulgaristan Ödemeler Bilançosu Bileşenleri.....	29
Şekil 9	Bulgaristan'ın Uluslararası Sıralamalardaki Yeri	30
Şekil 10	Seçilmiş Bazı Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin 2016 Dış Ticaret Hacmi/GSYİH Oranları.....	38
Şekil 11	2016 Yılı Sonunda Bulgaristan'da Birikimli DYY'nin Sektörler İtibariyle Dağılımı	40
Şekil 12	2005-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Dış Ticareti	42
Şekil 13	2016 Yılında Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İthalatı	43
Şekil 14	2016 Yılında Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İhracatı.....	44
Şekil 15	2016 Yılında Bulgaristan'ın en Büyük İthalat Partnerleri.....	45
Şekil 16	2016 Yılında Bulgaristan'ın en Büyük İhracat Partnerleri	46
Şekil 17	Yıllar İtibariyle Kayıtlı Tarımsal Üretici Sayısı.....	50
Şekil 18	2016 Yılında Genel Sigorta Prim Gelirlerinin Dağılımı.....	70
Şekil 19	Bulgaristan'da Enerji Üretiminin Yapısı	71
Şekil 22	2005-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye İle Yıllık Ticareti.....	83
Şekil 23	2017 Yılı'nın İlk Çeyreğinde Sektörlere Göre Ortalama Aylık Ücretler	99

HARİTALAR

Harita 1	Bulgaristan Jeopolitik Haritası	7
Harita 2	Bulgaristan Fiziki Haritası	11
Harita 3	Bulgaristan Üzerinden Geçen Pan-Avrupa Transit Koridorları.....	57
Harita 4	Bulgaristan Demiryolu Haritası.....	60
Harita 5	Tuna Bölgesinin Lojistik Potansiyeli	63
Harita 6	Bulgaristan'da Belli Başlı Türk Yatırımları.....	89
Harita 7	Belediyeler İtibariyle İşsizlik Oranı	111

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu rapor, T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği tarafından T.C. Ekonomi Bakanlığı'na belirlenen format çerçevesinde Bulgaristan ve çeşitli uluslararası kaynaklardan elde edilen verilere dayanılarak hazırlanmıştır. Rapor, Bulgaristan hakkında tarih, coğrafya, siyaset ve nüfus gibi konularda genel bilgileri içerirken yoğun olarak sektörleriyle, ticari ve yatırım potansiyeliyle ve mevzuatıyla Bulgaristan ekonomisini irdelemektedir. İçerdiği bilgiler Türk işadamlarının daha çok uygulamaya dönük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla derlenmiştir.

Rapor hazırlanırken Haziran 2017 itibarıyla en güncel bilgiler derlenmeye çalışılmıştır. Daha güncel ve detaylı bilgilere T.C. Ekonomi Bakanlığı internet sitesi, dış ilişkiler bölümü, Bulgaristan ülke profili, müşavirlik raporları sayfasından ulaşılabilmektedir.

Harita 1

Bulgaristan Jeopolitik Haritası

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

ÜLKE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Ülke Kimliği

Tablo 1

Bulgaristan Hakkında Genel Bilgiler

Devletin adı	Bulgaristan Cumhuriyeti
Başkenti	Sofya
Yönetim biçimi	Parlamenter Cumhuriyet
Resmi dili	Bulgarca
Alfabetesi	Kiril alfabesi
Cumhurbaşkanı	Rumen Radev
Başbakan	Boyko Borisov
Dinsel dağılım	Ortodoks Hristiyan (% 78), Müslüman (% 10)
Para birimi	leva (BGN), 1 leva=100 stotinki
Ölçü sistemi	Metrik
Üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar	AB, NATO, BM, IMF, WTO, Dünya Bankası vs.
Sabit döviz kurları	leva/euro – 1,95583
Yüzölçümü	110 993 km ²
Nüfus (2015)	7 101 859
Kadın	3 651 881
Erkek	3 449 978
Kentsel nüfus	% 73,3
Ortalama yıllık nüfus artışı (‰)	- 7
Nüfus yoğunluğu (kişi /km ²)	64
Mesai saatleri ve günleri	9.00-17.30 – Pazartesi-Cuma
Haftalık çalışma saati (Ortalama)	40
Büyük kentler ve limanlar	Sofya, Filibe (Plovdiv), Varna (liman), Burgaz (Burgas, liman), Rusçuk (Ruse, liman), Eski Zağra (Stara Zagora), Plevne (Pleven)
Türkiye ile saat farkı	Yaz döneminde yok, kış döneminde 1 saat geride
Uluslararası telefon kodu	+359

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ülkenin Kısa Tarihçesi

Bulgaristan'ın ilk sakinleri Hint-Avrupa kökenli bir kavim olan Traklar'dır. Milatla birlikte ülke önce Roma İmparatorluğu daha sonra da Bizans İmparatorluğu hakimiyetine girmiştir. M.S. 7. yüzyılda Slavlar ile birlikte buradaki yerleşik kavim bu bölge üzerinde Bulgaristan'ın başlangıcı sayılan Bulgar Devleti'ni kurmuştur. İdareci sınıfını oluşturan kavim bir süre sonra Slav dilini, 9. yüzyıldan itibaren de Hristiyanlığı kabul etmiştir.

14. yüzyılda Türklerin Rumeli'ye geçmesinin ardından bağımsızlıklarını yitirerek Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemeye başlaması ve Çarlık Rusya'sının da desteğiyle, Balkanlar'ın tümünde olduğu gibi Bulgaristan'da da bağımsızlık hareketi başlamıştır. Osmanlı-Rus Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan Osmanlı Devleti, Bulgaristan'ı 1878 yılında içişlerinde bağımsız prenslik olarak, 1908 yılında ise tam bağımsız Çarlık olarak tanımıştır.

Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlılarla aynı cephede savaşa katılan Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşı'na da Almanya saflarında katılmış ve her iki savaştan da yenilgiyle çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Balkanlar'da ilerleyen Sovyet ordusunun da yardımıyla Georgi Dimitrov önderliğinde sosyalist rejime geçen ülke, soğuk savaş yıllarında Varşova Paktı'nın üyesi olmuştur.

Doğu Bloku'nun yıkılmasıyla birlikte 1989 yılından sonra ülke, demokratik bir düzene ve serbest piyasa ekonomisine geçmiştir. 2 Nisan 2004'te NATO'ya, 1 Ocak 2007 tarihinde ise AB'ye tam üye olmuştur.

Siyasi ve İdari Durum

Bulgaristan Cumhuriyeti üniter bir devlettir. Ülke, toplam 264 belediyenin yer aldığı 28 idari bölgeye ayrılmıştır.

Yasama

Tablo 2

Parlamentoda Parlamenter Gruplar İtibariyle Milletvekili Dağılımı (43.Ulusal Meclis)

Parlamentoda Parti Grupları	Milletvekili Sayısı
Bulgaristan'ın Avrupai Gelişimi için Vatandaşlar (GERB)	95
Bulgaristan için Bulgar Sosyalist Partisi (BSP)	80
Birleşmiş Yurtseverler	27
Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH)	25
Volya	12
Parti üyeliği olmayan milletvekilleri	1

Kaynak: Bulgaristan Parlamentosu

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Yasama organı 4 yıllığına seçilen 240 üyeli Parlamento'dur. Parlamento, Cumhurbaşkanı'nın hükümeti kurmakla görevlendirdiği Başbakan'a ve onun teklifiyle Bakanlar Kurulu üyelerine güvenoyu veya güvensizlik oyu verir.

Yürütme

Yürütme, doğrudan seçimle işbaşına gelen Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşur. Cumhurbaşkanı beş yıllık süreyle seçilir. Şimdiki Bulgaristan Cumhurbaşkanı Rumen Radev, 13 Kasım 2016 tarihinde gerçekleşen seçimlerde Cumhurbaşkanı seçilmiştir ve 22 Ocak 2017 tarihinde görevi bir önceki Cumhurbaşkanı Rosen Plevneliev'den devralmıştır.

26 Mart 2017 tarihinde gerçekleşen erken genel seçimleri GERB partisi kazanmış olup 4 Mayıs 2017 tarihinde „Borisov III” olarak da anılan yeni kabine kurulmuştur. Tek başına iktidar olmak için yeterli milletvekili sayısına sahip olmayan GERB, Birleşmiş Yurtseverler ile koalisyon kurmuştur. 233 milletvekilinin katıldığı oylamada 100 olumsuz oya karşılık 133 olumlu oyla Boyko Borisov Başbakan olmuş, Borisov'un önerdiği Bakanlar Kurulu Parlamento tarafından onaylanmıştır.

Tablo 3

Bulgaristan Hükümeti ve Hükümette Görev Dağılımı

Başbakan	Boyko Borisov
Başbakan Yardımcısı	Tomislav Donchev
Ekonomi ve Nüfus Politikasından Sorumlu Başbakan Yardımcısı	Valeri Simeonov
Kamu Düzeni ve Güvenlikten Sorumlu Başbakan Yardımcısı ve Savunma Bakanı	Krasimir Karakachanov
Adalet Reformundan Sorumlu Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı	Ekaterina Zaharieva
Çalışma ve Sosyal Politika Bakanı	Biser Petkov
Maliye Bakanı	Vladislav Goranov
Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanı	Nikolay Nankov
Eğitim ve Bilim Bakanı	Krasimir Valchev
İçişleri Bakanı	Valentin Radev
Adalet Bakanı	Tsetska Tsacheva
Bulgaristan'ın 2018 AB Konsey Başkanlığı Bakanı	Lilyana Pavlova
Sağlık Bakanı	Nikolay Petrov
Kültür Bakanı	Boil Banov
Çevre ve Su İşleri Bakanı	Neno Dimov
Tarım, Gıda ve Ormanlar Bakanı	Rumen Porojanov
Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanı	İvaylo Moskovski
Ekonomi Bakanı	Emil Karanikolov
Enerji Bakanı	Temenujka Petkova
Turizm Bakanı	Nikolina Angelkova
Gençlik ve Spor Bakanı	Krasen Kralev

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Yargı

Bulgaristan'da yargı yetkisi Yargıtay, Danıştay, Temyiz Mahkemeleri, Bölge Mahkemeleri ve Asliye Hukuk Mahkemeleri tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca, kendi yetki alanında faaliyet gösteren ve 12 üyeden oluşan Anayasa Mahkemesi bulunmaktadır.

Avrupa Komisyonu (AK), Bulgaristan'a uygulanan İşbirliği ve Tetkik Mekanizması (Cooperation and Verification Mechanism - CVM) çerçevesinde adalet sistemi ile organize suçlar ve yolsuzlukla mücadeleyi konu alan son raporunu açıklamıştır. Son on yılda ve önceki 2016 yılı raporundan sonraki aylarda Bulgaristan'ın kaydettiği ilerlemeyi kabul ederek AK, bu aşamada ölçütlerin henüz tatmin edici bir şekilde karşılanmadığını açıklamıştır. Ancak Komisyon, 2019 yılına kadar hedeflere ulaşılacağı ve CVM'in kapatılacağı konusunda iyimserdir. Rapor, son on yılda kaydedilen ilerlemenin istenilen hızda gerçekleşmediğini ve çok sayıda sorgulanacak önemli konular olduğunu vurgulamaktadır.

Avrupa Komisyonu, amacı AB üyelerinin adalet sistemlerini verimlilik, kalite ve bağımsızlık açısından karşılaştırarak ulusal kurumlara adalet sistemlerini geliştirme sürecinde destek sağlamak olan 2017 AB Adalet Puanlaması Raporunu da yayımlamıştır. Raporu tanıtan AB Adalet, Tüketici ve Cinsel Eşitlik Komiseri Vera Jourova, Bulgaristan'ın doğru yolda olduğunu ve diğer ülkelerden daha kötü durumda olmadığını ifade etmiştir. Jourova, ülke puanının İşbirliği ve Tetkik Mekanizması çerçevesindeki önerilerin karşılanmasında olumlu değerlendirilebileceğini dile getirmiştir.

Coğrafi Bilgiler ve Nüfus

Coğrafi Konumu, Yer Şekilleri, Akarsular ve Göller, İklim, Bitki Örtüsü

Harita 2

Bulgaristan Fiziki Haritası

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Koca Balkan Dağları (Stara Planina) Bulgaristan'ı, kuzeyde Tuna Düzlüğü, güneyde ise Trakya Düzlüğü olarak iki coğrafi bölgeye ayırır. Oldukça dağlık bir coğrafyaya sahip olan güney Bulgaristan'da Rodop, Rila ve Pirin sıradağları yer alır. Rila Dağı, 2 925 metrelik Musala zirvesi ile ülkenin ve Balkanlar'ın en yüksek dağdır.

Ülkenin en önemli ırmağı olan Tuna (Dunav), Romanya-Bulgaristan sınırının büyük bir bölümünü oluşturur. Tuna, Bulgaristan'da su taşımacılığı yapılabilen tek nehirdir.

Bulgar sınırları içerisinde doğup, Yunanistan-Türkiye sınırını oluşturduktan sonra Ege Denizi'ne dökülen Meriç (Maritsa), Bulgaristan'ın bir diğer önemli akarsuyudur. Bunların dışında İskır, Tunca, Yantra, Struma diğer büyük ırmaklardır. Bulgaristan, çok sayıda göle sahip olduğu gibi doğal kaynak suyu açısından da zengin bir ülkedir.

Bulgaristan'da genel olarak karasal-ılıman iklim hakimdir. Ancak, coğrafi özellikleri sebebiyle bölgelerinde farklı mikro iklimler de gözlenmektedir. Balkan Dağları, kuzey ve güneyden gelen hava akıntıları için bir bariyer niteliğini taşımakta, bunların karşı tarafa geçmesini engellemekte, kuzey ve güneyde sıcaklık ve yağış farklılıklarının oluşmasına sebep olmaktadır. Kuzeyde belirgin dört mevsimli karasal-ılıman iklim yaşanmaktadır. Güneyde ise Akdeniz etkisi görülmektedir. Kışın kuzeyde ortalama hava sıcaklığı -2, güneyde ise 0 derecedir. Yazın ortalama sıcaklığı 22 derecedir. Karadeniz bölgesinde denizin etkisiyle sıcaklık ülkenin diğer bölgelerine göre daha az değişmektedir. Bulgaristan'ın bitki örtüsü genellikle karasal-ılıman iklimde görünen bitkilerden oluşmaktadır.

Nüfus

Temel Demografik Göstergeler

2016 yılı sonu itibariyle Bulgaristan'ın nüfusu 3 449 978'i (% 48,6) erkek ve 3 651 881'i (% 51,4) kadın olmak üzere toplam 7 101 859 kişidir. Ülke nüfusu AB nüfusunun % 1,4'ünü oluşturmaktadır. 2016'nın sonunda +65 yaş grubu nüfusun % 20,7'sini, 0-15 yaş grubu % 14,1'ini teşkil etmektedir. 2016 sonu itibariyle nüfusun ortalama yaşı 43,5 olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılında ortalama yaş 40,4, 2005'te 41,2 olmuştur. 2016 sonu itibariyle çalışabilir yaştaki nüfus 4 304 bin kişi olup toplam nüfusun % 60,6'sı kadardır. Söz konusu nüfus 2016 yılında nerdeyse 45 bin kişi azalmıştır. Şehirlerde nüfusun % 73,3'ü, kırsal bölgelerde ise % 26,7'si yaşamaktadır. 2016 yılında 64 984'ü sağ doğmuş bebek olmak üzere toplam 65 446 doğum gerçekleşmiştir. 2016'da doğum oranı ‰ 9,1 olarak meydana gelmiştir. 2016 yılında 107 580 kişi ölmüş, ölüm oranı ‰ 15,1 olarak gerçekleşmiştir. 2014-2016 döneminde ortalama yaşam süresi 74,7 olmuştur.

AB demografik ve sosyo-ekonomik gelişme direktiflerine uygun olarak Ulusal İstatistik Enstitüsü tarafından hazırlanan tahminlere göre 2070 yılında nüfusun, 2 557 294'ü erkek ve 2 574 729'u kadın olmak üzere 5 132 023 kişi olacağı hesaplanmıştır.

Nüfusun Etnik ve Dinsel Dağılımı

2011 yılında gerçekleşen sayımda 5 664 624 kişi ya da nüfusun % 84,8'i kendini Bulgar, 588318 kişi (nüfusun % 8,8'i) Türk ve 325 343 kişi (nüfusun % 4,9'u) ise kendini Roman olarak tanımlamıştır. 53 391 kişi (nüfusun % 0,8'i) kendini etnik aidiyet bakımından tanımlamamıştır. Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgeler Kırcaali (86 527), Razgrad (57 261), Şumnu (50 878),

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Burgaz (49 354), Silistre (40 272), Filibe (40 255), Tırговиşte (38 231), Rusçuk (28 658), Hasköy (Haskovo, 28 444) ve Dobriç'tir (23 484). Romanların yoğun olarak yaşadığı bölgeler ise Montana, İslimiye (Sliven), Dobriç ve Yambol'dur.

Aynı sayımda ait olunan din sorusuna nüfusun % 21,8'i cevap vermemiştir. Cevap verenlerin % 76'sına tekabül eden 4 374 135 kişi Ortodoks Hristiyan, 48 945 kişi (% 0,8) Katolik, 64 476 kişi (% 1,1) Protestan olduğunu ifade etmiştir. 546 004'ü Sünni, 27 407'si Alevi ve 3 727'si mezhep belirtmeyen olmak üzere toplam 577 139 kişi (% 10) kendini Müslüman olarak tanımlamıştır. 11 444 kişi (% 0,2) diğer dinlerin mensuplarıdır, 272 264 kişi (% 4,7) herhangi bir dine ait değildir, 409 898 kişi (% 7,1) ise kendini tanımlamamıştır.

Nüfusun Satın Alma Gücü

Sosyal ve Ticaret Birlikleri Araştırma Enstitüsü'nün tüketici fiyatları ve yaşam standardına ilişkin Mart 2016'da yayımlanan bir çalışması aylık gıda, diğer gıda dışı giderler, eğitim ve sağlık hizmetleri ihtiyaçları için bir ailenin 2 230 levaya ihtiyacı olduğunu tespit etmiştir. Bulgaristan'da 5,7 milyon Bulgar, ya da nüfusun % 77,7'si, ortalama yaşam standardının altında kalmaktadır. Vidin, Blagoevgrad, Küstendil, Hasköy, Pazardjik, Kırcaali ve Silistre bölgelerinde nüfusun çoğunluğu fakirdir ve ortalama çalışma ücreti 600 leva civarındadır. Kişi başına yoksulluk sınırı 296,5 levadır. Hanehalklarının yaklaşık % 30'unun (2,2 milyon kişi) geliri yoksulluk sınırının altındadır. Hane halklarının % 48'inin (3,4 milyon kişi) kişi başına geliri 296 – 558 leva arasında değişmektedir. Yaşam maliyeti üzerinde kişi başına geliri olan kısım ise aşamalı olarak genişlemiş ve % 22 (1,6 milyon kişi) düzeyinde istikrara kavuşmuştur. Nitelikli işgücü talebi bu süreci tetikleyen etken olmuştur. Enstitü araştırmacıları, bu sürecin derinleşen bir farklılaşma ve gelir dağılımı bozukluğuna işaret ettiğini değerlendirmektedir.

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2016 yılında bir hanehalkı üyesinin yıllık ortalama toplam geliri 5167 leva olarak gerçekleşmiştir. 2008-2016 döneminde söz konusu gelir 1,5'e katlanmıştır. 2016 yılında hanehalklarının reel gelirleri yıllık bazda % 5,2 oranında artmış, 2011 yılına göre reel gelirlerdeki artış en büyük olmuştur - % 134,6. 2016 yılında her hanehalkı üyesi ortalama 4755 leva harcama yapmıştır. Söz konusu harcama yıllık bazda % 1,9 oranında artmıştır. 2008-2016 döneminde harcamalar 1,5'e katlanmıştır. Hanehalklarının % 89,7'si kendi evlerine sahip, % 8,2'si ikinci eve de sahip, % 49,5'inin kendi arabası var, % 99,1'i televizyon sahibi, % 98,7'si buzdolabı sahibi, % 92,1'i otomatik çamaşır makinası sahibidir.

İnternete Erişim ve İnternet Kullanımı

2016 yılında Bulgaristan'da hanehalklarının % 63,5'inin evlerinde internet erişimi bulunmaktadır. Hanehalklarının % 62,8'inde, gerek sabit kablo üzerinden gerekse mobil telefon operatör ağları üzerinden sağlanan, hızlı ve güvenilir geniş bant bağlantısı mevcuttur. İnternet bağlantısı olan hanehalklarının payı Kuzeydoğu bölgesinde en büyüktür: % 67,3. Güneybatı ve Merkez Güney bölgeleri % 64,9'luk payla Kuzeydoğu'yu takip etmektedir. Kuzeybatı'da internet erişimi olan hanehalklarının payı ortalamanın altında olup % 58,6'dır. 2016 yılında 16 ila 74 yaş arasında günlük internet kullanım oranı % 58,1'e yükselmiştir. 16-24 yaş grubu interneti en aktif kullanan gruptur. Şöyle ki, söz konusu yaş grubunda her gün internet kullananların payı % 87,2'dir. 65-74 yaş grubunda söz konusu oran % 12,9'dur. Üniversite mezunlarının % 86,6'sı, ortaokul ve daha düşük eğitim seviyesi olanların % 28,5'i, öğrencilerin % 95,3'ü, çalışanların % 74,9'u, işsizlerin % 44,4'ü her gün internet

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

kullanmaktadır. Evde internete erişim için en çok tercih edilen cihaz cep telefonudur. Aktif internet kullanıcıların % 70,4'ü ev şartlarında cep telefonunu kullanmaktadır. Kullanıcıların % 6,2'si geleneksel internete erişim cihazları dışında bazı cihazlar seçmektedir, örneğin akıllı televizyon aracılığıyla internete girmektedir. Ev ve işyeri dışında internete erişim genellikle cep telefonu (% 69,1) sağlanmaktadır. Kullanıcıların % 30,4'ü ise dizüstü bilgisayar veya tablet tercih etmektedir.

Avrupa Komisyonu tarafından açıklanan 2017 Dijital Ekonomi ve Toplum Endeksi (DESI) sıralamasında AB ülkeleri arasında Bulgaristan sondan önceki 27. pozisyonda yer almaktadır. Bulgaristan, geniş bant altyapısı ve açık veri gelişmelerinde ilerleme kaydetmekle birlikte ülkenin dijital beceri, iş ve kamu hizmetleri alanlarında dijitalleşme konusundaki düşük performansı dijital ekonomi ve toplumun gelişimi önünde bir engel teşkil etmektedir. Beş ana DESI göstergesine göre Bulgaristan ile ilgili bulgular şöyledir:

1. Erişim: Zaman içerisinde mobil geniş bant kullanıcılarının sayısı ve hızlı geniş bant kullanıcı payı artmıştır. Sabit geniş bant bağlantı fiyatı göreceli olarak yüksek kalmaktadır. Elektronik haberleşmede kullanılabilir spektrum AB'deki en düşüklerindedir.
2. İnsan Kaynakları: Bulgarların % 58'i online. Ancak, vatandaşların üçte ikisinde dijital yetenek bulunmamaktadır. STEM mezunlarının sayısı, emek piyasası ihtiyaçlarına rağmen artmamaktadır.
3. İnternet Kullanımı: Video görüşmeler ve sosyal ağ kullanımı çerçevesinde Bulgarlar yoğun internet kullanıcıdır. Ancak, diğer AB vatandaşlarına göre Bulgarlar genel olarak online faaliyetleri daha az kullanmaktadır.
4. Dijital Teknolojinin Entegrasyonu: Bulgaristan önemli bir RFID kullanıcıdır. Fakat iş ortamında dijitalleşme söz konusu olduğunda açık kapatılmamaktadır. Özellikle elektronik ticarete KOBİ'ler elektronik satış kanallarını nadir kullanmakta ve bunların online satış gelirleri AB'de en düşük olanlar arasında yer almaktadır.
5. Dijital Kamu Hizmetleri: Bulgaristan, AB'de trend belirleyici olmasını sağlayan açık veri gelişmeleri sayesinde, online kamu hizmet sunumunda mesafe kat etmektedir. Buna rağmen, Bulgarlar e-Hükümet hizmetlerini diğer Avrupalılara göre daha az kullanmaktadır.

Bulgaristan Tüketicileri Koruma Komisyonu'na göre 2016'da yaklaşık 1,3 milyon Bulgar internet üzerinden alışveriş yapmış olup giysi ve spor ürünleri, ev eşyaları, gezi rezervasyonları, gıda/içecek ve günlük eşya en çok satılan ürün/hizmet grupları olmuştur. 16-34 yaş grubu en çok online alışveriş yapan grup olarak gösterilmektedir. 25-35 yaş grubu ise Tüketicileri Koruma Komisyonu'na en çok şikayet intikal ettirmiştir. Bulgaristan e-ticaretinde son yıllarda % 20 yıllık büyüme oranıyla yükselişte olan trendin devam etmesi beklenmektedir. Uzun teslimat süreleri, alıcıların geri gönderdiklerini kabul etmeme ve satıcıya ilişkin bilgi eksikliği e-ticarette üç ana sorunu teşkil etmektedir. 2016 yılında Bulgaristan'ın e-ticaret piyasası önceki yıla göre % 30-40 büyüyerek 600 – 700 milyon Bulgar levası olarak gerçekleşmiştir. Elektronik gıda ticaretinde büyüme oranı daha da büyük olmuştur. E-ticaretin daha bir çok alanı kapsayacağı ve sektöre yeni oyuncuların gireceği dikkate alındığında 2017 yılında da % 30 oranında bir büyüme beklenmektedir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Çalışma ve İşgücü

Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2016 yılında:

- İşsizlik oranı % 7,6'dır;
- 15 – 64 yaş grubunda ekonomik olarak aktif kişilerin sayısı 3 199 600'dür (bu yaş aralığındaki nüfusun % 68,7si);
- İstihdam edilenlerin ortalama sayısı 2 232 840'tır;
- İşsizlerin sayısı 247 300'dür. Bunların 141 700'ü erkek, 105 600'ü kadındır. 2015 yılına göre işsizlerin sayısında % 19 oranında bir azalma kaydedilmiştir.

Tablo 4

Bölgesel Bazda 28.02.2017 İtibariyle İşsizlik Oranı, İşsiz Sayısı ve Boş İş Yerleri ile 2016 Ücretleri

Bölge	Kayıtlı İşsiz Sayısı		1 yılı aşkın işsiz olarak kayıtlı olanlar (Kişi)	Boş iş yerleri		İşsizlik oranı		Ücretler (2016) (EURO/ay)
	Şubat ayı	Ocak 2017'ye göre değişim		Ay içerisinde verilen iş ilanları	1 yer için aday işsiz sayısı	Şubat 2017	Ocak 2017'ye göre değişim	
	(Kişi)	(Kişi)		(Kişi)	(Kişi)	(%)	(% olarak puan)	
Ülke Geneli	269 642	-107	98 878	20 919	7	8,2	0,0	426
Filibe	18 475	148	5 300	1 809	7	6,1	0,0	463
Blagoevgrad	16 534	-361	6 348	1 188	7	10,9	-0,3	359
Sofya (Merkez)	15 656	44	854	2 407	3	2,4	0,1	721
Burgaz	13 677	-225	1 916	1 575	7	7,3	-0,1	444
Plevne	13 533	-27	6 303	805	6	12,6	0,0	393
Pazarcık	13 491	-159	5 963	682	14	11,7	-0,1	405
Varna	13 358	23	3 062	1 653	6	6,0	0,0	516
Vratsa	12 233	-4	6 254	456	17	16,3	0,0	497
İslimiye	11 051	148	5 302	623	9	14,2	0,2	394
Şumnu	10 626	30	5 194	453	18	14,0	0,1	419
Montana	10 158	28	5 579	514	16	16,9	0,0	412
Sofya	9 936	142	4 333	800	6	9,1	0,1	481
Hasköy	9 429	49	2 766	623	11	9,0	0,0	384
Eski Zağra	9 136	-46	2 802	830	8	6,2	0,0	504
Tirnova	8 941	5	2 682	952	7	8,2	0,0	406
Dobriç	7 798	-13	1 942	612	10	9,8	0,0	421
Tırgovişte	7 567	20	4 047	262	18	15,4	0,1	408
Paşmaklı	7 527	-63	3 011	558	10	12,9	-0,1	365
Ruşuk	7 304	90	2 664	640	4	7,1	0,1	432
Vidin	7 298	-50	4 232	433	12	19,3	-0,1	348
Kırcaali	7 188	-61	3 106	426	9	11,8	-0,1	385
Lofça	7 182	-47	3 179	454	9	12,9	0,0	399
Razgrad	6 938	12	3 277	207	25	13,3	0,0	473
Silistra	6 877	-14	3 102	260	10	15,1	0,0	368
Küstendil	5 693	111	1 877	777	5	10,0	0,2	348
Yambol	5 554	104	2 274	352	8	10,0	0,2	372
Pernik	3 777	14	1 011	284	11	6,2	0,0	386
Gabrovo	2 705	-5	498	284	9	5,0	0,0	430

Kaynak: Bulgaristan İstihdam Ajansı, Ulusal İstatistik Enstitüsü

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2016 son çeyreğinde işverenlerin istihdam ettikleri kişilerin bir saatlik emeği için ödedikleri para yıllık bazda % 8 oranında artmıştır. Bu göstergedeki artış sanayide % 8,1, hizmetlerde % 9,4, inşaatla % 2,2 olarak gerçekleşmiştir. En büyük artışlar kültür/spor/eğlence (% 25,5), ticaret/otomobil ve motosiklet tamiri (% 14,3), bilgi/sanatsal ürünler üretimi ve dağıtımı (% 10,7) alanlarında yaşanmıştır. Bu artış su ve kanalizasyon işleri ile atık yönetiminde (% 1,7), inşaatla (% 2,2), eğitim (% 3) alanlarında en düşük oranlarda gerçekleşmiştir. Bahse konu dönemde işverenlerin çalışanların ücretleri için yaptıkları harcamalar % 8,2 oranında, ücret dışındaki harcamalar ise % 7 oranında artmıştır.

1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla asgari ücret 460 leva (235 euro) olarak tespit edilmiştir. Ortalama brüt aylık çalışma ücreti Ocak 2017'de 995 leva, Şubat 2017'de 987 leva, Mart 2017'de 1036 leva olarak gerçekleşmiştir. Birinci çeyrekte ortalama aylık çalışma ücreti 1006 leva olmuştur.

Tablo 5'ten görüleceği üzere, 2016'da istihdam edilenlerin en büyük kısmı imalat sanayinde çalışmaktadır. İmalat sanayini otomobil ve motosiklet ticareti ve tamirinde çalışanlar ile madencilik sektörü çalışanları izlemektedir. İstihdam edilen kişi sayısı bakımından en küçük sektör emlak sektörüdür. Mart 2017 sonu itibarıyla istihdam edilenlerin sayısı Aralık 2016'ya göre % 0,3 (6,2 bin kişi) artarak 2,28 milyon kişiye ulaşmıştır. İmalat sanayi ve otomobil/motosiklet satışları ve bakımı sektörlerinde istihdam edilenlerin payı en büyüktür – sırayla % 22,5 ve % 17,3.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 5

2016 Yılında Bulgaristan'da Aylar İtibariyle Faal İşgücünün Sektörel/Kamu – Özel Sektör Dağılımı

Faaliyet Alanları	2016												Değişim Aralık/Ocak
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	67 147	70 187	76 865	80 684	84 722	83 679	81 126	81 238	80 973	78 539	74 078	67 223	0,1%
Madencilik	22 971	22 949	22 785	22 684	22 625	22 579	22 490	22 319	22 170	22 031	21 746	21 331	-7,1%
İmalat sanayi	507 588	508 515	508 663	509 099	507 044	508 800	508 950	510 229	508 372	508 660	510 417	507 442	0,0%
Elektrik ve termik enerji ile gaz üretimi ve dağıtım	29 992	30 096	30 166	30 205	30 164	30 186	30 190	29 976	29 813	29 880	29 877	29 770	-0,7%
Su iletimi, kanalizasyon ve atık yönetimine ilişkin faaliyetler	35 353	35 324	34 893	35 182	35 288	35 368	35 342	35 242	34 996	35 025	35 376	35 117	-0,7%
İnşaat	121 005	120 798	120 095	121 235	122 349	122 228	121 929	123 598	122 711	122 648	122 846	119 996	-0,8%
Otomobil ve motosiklet ticareti ve tamiri	394 676	394 841	394 629	394 959	395 523	398 864	400 932	399 724	397 382	397 016	398 453	395 752	0,3%
Ulaştırma, lojistik ve posta hizmetleri	137 634	137 906	137 852	138 949	140 022	141 440	141 604	141 422	141 398	140 401	140 178	138 665	0,7%
Otel ve lokanta işletmeciliği	102 654	103 183	103 473	118 928	136 538	155 338	163 370	152 094	124 211	103 365	101 439	104 314	1,6%
Bilgi ve sanatsal ürünler üretimi ve iletimi	78 950	79 498	80 007	80 382	80 533	80 807	81 295	81 880	81 988	82 651	83 449	83 319	5,5%
Finans ve sigortacılık	57 692	57 774	57 721	57 775	57 504	57 827	58 037	58 140	57 785	57 717	57 871	57 942	0,4%
Emlakçılık	22 442	22 529	22 420	22 041	22 013	22 353	22 861	22 582	22 144	21 883	22 003	21 965	-2,1%
Mesleki faaliyetler ve bilimsel araştırmalar	78 102	77 992	78 356	78 834	78 826	78 950	79 183	79 378	79 062	79 211	79 697	79 559	1,9%
İdare ve destek faaliyetleri	113 145	116 426	119 240	120 488	120 984	123 540	121 990	119 380	114 624	115 359	115 221	114 836	1,5%
Devlet idaresi	111 623	112 436	112 729	112 952	113 001	113 100	113 301	113 371	113 209	113 026	112 992	112 770	1,0%
Eğitim	171 011	171 100	171 181	170 840	169 461	166 152	160 459	158 693	166 439	167 882	168 812	168 121	-1,7%
Sağlık ve sosyal faaliyetler	140 119	140 307	138 587	139 875	140 728	141 147	141 649	141 528	141 315	141 549	141 947	141 716	1,1%
Kültür, spor ve eğlence	33 455	33 611	33 764	33 608	34 169	35 465	36 274	36 023	33 993	33 487	33 430	33 960	1,5%
Diğer faaliyetler	36 341	36 458	36 677	37 445	38 046	38 767	38 871	38 711	38 122	37 360	37 516	37 366	2,8%
Toplam	2 261 900	2 271 930	2 280 103	2 306 165	2 329 540	2 356 590	2 359 853	2 345 528	2 310 707	2 287 690	2 287 348	2 271 164	0,4%
Sektörler	2016												Değişim Aralık/Ocak
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	
Kamu	539 943	544 133	545 734	548 435	548 460	546 345	541 399	537 317	541 591	543 523	545 044	543 202	0,6%
Özel	1 721 957	1 727 797	1 734 369	1 757 730	1 781 080	1 810 245	1 818 454	1 808 211	1 769 116	1 744 167	1 742 304	1 727 962	0,3%
Toplam	2 261 900	2 271 930	2 280 103	2 306 165	2 329 540	2 356 590	2 359 853	2 345 528	2 310 707	2 287 690	2 287 348	2 271 164	0,4%

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bir taraftan azalan nüfus, diğer taraftan eğitilmiş ve kalifiye işgücünün diğer AB üyesi ülkelere göç etmesi ve AB üyesi ülkeler dışından işçi/personel transferinde karşılaşılan hukuki ve bürokratik zorluklar/engeller nedeniyle işletmeler işgücü ediniminde büyük sorunlarla karşılaşmaktadır. Bulgaristan güncel emek piyasasının özet durumu, çeşitli açılardan ele alınarak aşağıda verilmektedir:

Demografik Kriz

- Emek gücü her yıl yaklaşık 30-40 bin kişi azalmaktadır.
- 2014 yılı itibarıyla çalışabilir yaşa girenlerin (15-19 yaş) sayısının çalışabilir yaşta çıkanların (60-64 yaş) sayısına oranı 60:100'dür. 2000 yılında söz konusu oran 124:100 olarak gerçekleşmiştir. 2050 yılında her beş kişiden üçü emekli, ikisi ise çalışan olacaktır.
- Emek gücündeki azalmanın telafi edilebilmesi için verimliliğin 3-4 puan artış kaydetmesi gerekmektedir.
- Her yıl 40 bin genç ülkeyi terk etmektedir.

İstihdam

- Ekonominin önemi azalmaktadır. Mikro büyüklükteki işletmelerin sayısı artmakta (+ % 17), küçük (- % 13) ve orta (- % 22) büyüklükteki işletmelerin sayısı azalmaktadır. 5 yılda 85 büyük işletme faaliyetlerini sona erdirmiştir.
- Yapısal işsizlik. Kalıtsal işsizlik. Bölgesel işsizlik.
- Artan genç nüfus işsizlik oranı: 2008 yılında % 12,7'den 2014 yılında % 29,4'e.

Eğitim

- 15 yaş üzerindeki öğrencilerin yaklaşık % 41'i fonksiyonel cahildir.
- 770 bin kişinin eğitimi lise düzeyinden düşüktür (bunların % 35'i 25 yaşından küçüktür).
- Her yıl liseden mezun olanların % 20'si eğitim amacıyla yurtdışına gitmektedir.
- Üniversite mezunlarının yaklaşık % 60'ı lise düzeyinde eğitim gerektiren pozisyonlarda çalışmaktadır.
- Mesleki eğitime ilgi düşüktür.
- Üniversite STEM bölümleri (Science, Technology, Engineering & Mathematics) kontenjanlarında azalma görülmektedir.

İnsan Kaynakları

- İşverenlerin yaklaşık % 55'i kilit pozisyonlar için uygun personel bulmakta ciddi sıkıntı yaşadıklarını belirtmektedir.
- Lise eğitimi gerektiren yaklaşık 190 meslek ve görevde ciddi bir açık söz konusudur (makina ve tesisat operatörleri, teknisyenler, teknoloji uzmanları, makinistler, kaynakçılar, tornacılar, şoförler, vinç operatörleri, aşçılar).
- Üniversite mezunu uzman açığı (hibrid uzmanlar, bilgi ve iletişim teknoloji uzmanları, yüksek teknoloji uzmanları, mühendisler, fonksiyonel yöneticiler, iş değerlendirme uzmanları, finans uzmanları, pazarlama uzmanları).
- Düşük verimlilik, kilit ve özel yeterlilik ile beceri eksikliği, uzmanlaşma ve hayat boyunca eğitim görme konusunda kayıtsızlık.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Uzman görüşlerine göre yakın gelecekte outsourcing, yüksek teknoloji ve sanayi sektörlerinin yoğun işgücü talepleri olacaktır. Diğer taraftan, işverenler kıdemli uzman ve stajyer bulmada dahi zorlanacaklardır. Genel veya özel nitelikli olması fark etmeksizin nitelikli işgücü bulmada işverenler daha da büyük güçlüklerle karşılaşacaktır. Halihazırda işgücü talebi işgücü arzını aşmaktadır. Yakın gelecekte düşük istihdam sağlayan ve çalışma koşulları kötü olan bölgelerden göçün hızlanması beklenmektedir. Örneğin, Filibe yakınlarındaki Trakya Ekonomik Bölgesi İslimiye, Montana, Byala Slatina ve Lofça (Loveç) bölgelerinden işçi istihdamına başlamıştır. Uzmanlara göre işgücü göçü sadece ücret ödemelerinden değil daha çok sayıda çalışanın becerilerini geliştirmek için fırsat arayışlarından kaynaklanmaktadır. İşe alma sürecinde sosyal beceriler daha da kritik öneme sahip olmaktadır.

Eğitim

Bulgaristan'da eğitim sistemi nüfusun büyük bir kısmını kapsamakta ve liseden mezun olana kadar bu nüfusu kapsam dahilinde tutmaktadır. Bu göstergelere göre ülke, bölgede en iyi performans sergileyen ülkeler arasında yer almaktadır.

Ancak, kalite bakımından Bulgaristan Batılı devletlerin oldukça gerisinde kalmaktadır. Örneğin, dünya çapında eğitimde ülkelerin yerini saptayan önemli çalışmalardan 2016 yılı OECD'nin uluslararası PISA test sonuçlarına göre Bulgaristan AB üye ülkeler arasında son sıralardadır. Şöyle ki, Bulgar öğrenciler okuma-anlamada son sırada, matematikte sondan bir önceki sırada, fen bilimlerinde ise sondan iki sıra öndedir. PISA'da meydana gelen düşük performans Bulgar eğitim sistemi açısından oldukça endişe verici bir sinyaldir, çünkü testin ana amacı, öğrencilerin zorunlu eğitimlerini tamamladıktan sonra öğrendiklerini pratiğe aktarma yeteneklerini ve gerçek hayata hazır olup olmadıklarını tespit etmektir. Sonuçlar, 15-16 yaşında olanların okulda öğrendiklerini gerçek vakalarda kullanmada, bilgi analizinde ve buldukları duruma geniş açıdan bakabilmede yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Öğrencilerin % 30'u üç bilim dalında ikinci seviyeye dahi ulaşamamaktadır. OECD ortalaması % 13'tür. Bulgar öğrencilerin % 41,5'i okuduklarını anlamamaktadır. Matematikte öğrencilerin % 42'si basit problemleri anlamamaktadır. Fen bilimlerinde ise öğrencilerin % 38'inin bilgi birikimi bilimsel vakaları açıklamada son derece yetersiz kalmaktadır.¹

Eğitimde kalite düşüklüğüne bir diğer örnek Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nın, şirketlerin eğitim ile ilgili görüşlerini almak ve uzmanlık alanları itibarıyla personel ihtiyaçlarını ortaya koymak amacıyla üyeleri arasında yaptığı bir anketin sonuçlarıdır. Anket sonuçlarından, işverenlerin üniversite mezunlarının bilgilerini tatmin edici bulmadığı, gençlerin mesleki bilgi ve ekip çalışması yapabilecek yeteneklere sahip olmadığı, yabancı dil bilgilerinin yetersiz olduğu, girişimci düşünce tarzlarının bulunmadığı, teoriyle pratik arasındaki bağın kurulmasında zorluklarla karşılaştıkları, işe alındıklarında eksikliklerin bilgi ve beceri eksikliklerin giderilmesi için ek eğitime tabi tutuldukları anlaşılmıştır.²

1

http://www.capital.bg/politika_i_ekonomika/bulgaria/2016/12/06/2877924_bulgarskite_uchenici_funkcionalno_ne_gramotni_socialno/

² <http://www.bcci.bg/news/11183>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

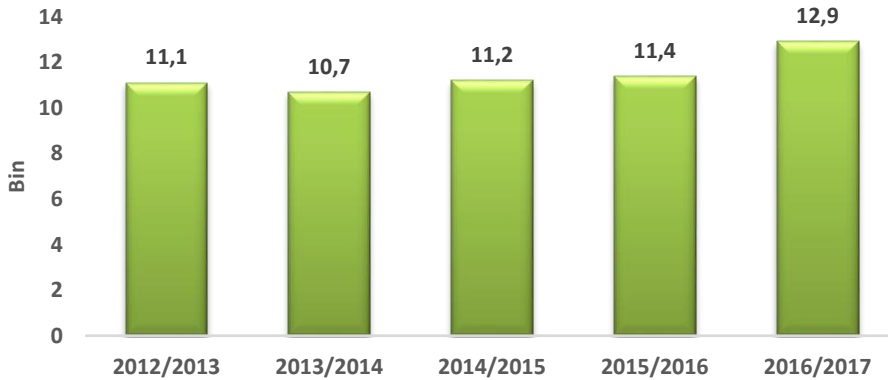
Eğitim sisteminin bir diğer önemli sorunu öğretmen ortalama yaşının sürekli artmasıdır. Düşük ücretler bunun temel nedenidir.

Bulgaristan'da öğretim yılı, 15 Eylül'de başlayıp Mayıs/Haziran sonunda sona ermekte ve iki dönemden oluşmaktadır. Okul öncesi eğitim 3 ila 6/7 yaş grubunu kapsamakta ve ana okullarında gerçekleştirilmektedir. 5 yaşını dolduranların okul öncesi eğitimi zorunluluk arz etmektedir. 2016/2017 öğretim yılında 224,4 bin çocuk ana okullarında kayıtlıdır. İlkokul 1-4 sınıfları, ortaokul 5-7/8 sınıfları kapsamaktadır. Bulgaristan'da ortaokul zorunludur. Lise eğitimi 8/9-12 sınıfları kapsamaktadır. Lise düzeyinde eğitim, hem düz lise hem de mesleki eğitim veren liselerde gerçekleştirilmektedir. Bulgaristan'da yükseköğretim kurumları, özel ya da devlete ait olsun, Parlatonun denetimi altında bulunmaktadır. 2016/2017 öğretim yılında 54 üniversite ve lise düzeyinde eğitim veren toplam 1010 okul ülkede faaliyet göstermektedir.

2016/2017 öğretim yılında, ülkedeki yüksek öğretim kurumlarında 219,9 bin Bulgar, 12,9 bin yabancı öğrenci öğrenim görmektedir. Bulgar öğrencilerin payı % 94,5 olup yıllık bazda sayıları 17 bin kişi ya da % 7,2 oranında azalmıştır. Yabancı öğrenci sayısında yıllık bazda % 1,7 oranında artış meydana gelmiştir. Bu rakam içerisinde en büyük pay % 26,9 ile Yunanistan'dan gelen öğrencilere aittir, bunu % 14,3 ile Türk, % 11,9 ile İngiliz ve % 8,1 ile Almanyalı öğrenciler takip etmektedir.³

Şekil 1

Yıllar İtibariyle Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğrenim Gören Yabancı Öğrenciler

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

2017 yılı bütçesine göre Bulgaristan, Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın % 3,6'sını (3,35 milyar leva) eğitime harcamayı öngörmektedir.⁴ Mayıs 2017'de kurulan ve Borisov 3 olarak adlandırılan yeni hükümetin ana hedefleri arasında eğitim gösterilmektedir. Öğretmen ücretlerinin dört yılda ikiye katlanması dahil eğitime ciddi yatırım yapılacağı hükümet yetkililerince zikredilmektedir.

³ http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Education2016_DCRPGL6.pdf

⁴ <http://www.investor.bg/biudjet-i-finansi/333/a/v-biudjet-2017-se-predvidja-za-obrazovanie-i-nauka-da-bydat-otdeleni-36-ot-bvp-228373/>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik, Sosyal Sigorta Yasası ile düzenlenmektedir. Sosyal güvenlik; geçici iş göremezlik, çalışma gücünde geçici azalma, sakatlık, doğum, yaşlılık ve ölüm durumlarında tazminat, maddi yardım ve emeklilik maaşı ödenmesini kapsamaktadır. Sigorta ödemeleri işin özelliğine göre % 29 ile % 38,5 arasında değişmektedir. Bunun yanı sıra bazı durumlarda % 0,4 ile % 1,1 arasında değişen iş kazaları ve mesleki hastalık sigorta ödemeleri de yapılmaktadır. 2017 yılında sigorta tavanı 2600 leva olarak belirlenmiş olup, söz konusu tutarın üzerinde brüt ücret alanlar ücretin tavanı aşan kısmı için sigorta primi ödememektedir.

Tablo 6

**Bir Çalışan İçin Ödenmesi Gereken Zorunlu Sigorta/Vergiler Tablosu
(Örnektir; Aylık Ücret 1000 leva)**

Sigorta Kalemleri	Sigorta Oranı	Ücret (leva)	Kesintiler (leva)	İşveren Payı (leva)
Maaş		1000,00		
Sosyal Sigorta	7,94%		79,40	
Sağlık Sigortası	3,20%		32,00	
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	2,20%		22,00	
Gelir Vergisi*			86,66	
İşveren Sosyal Sigortası	10,36%			103,60
İşveren Sağlık Sigortası	4,80%			48,00
Ek Zorunlu Emeklilik Sigortası	2,80%			28,00
Mesleki Kazalar Fonu	0,50%			5,00
Toplam Ücret		1000,00		
Toplam Kesinti			220,06	
İşveren Sigorta Payı				184,60
Net Ücret		779,94		
Emeklilik İçin Baz Ücret		1000,00		

* Gelir vergisi, brüt ücretten kesintiler çıkarıldıktan sonra kalan tutar üzerinden % 10 olarak hesaplanmaktadır

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER

Sosyal Göstergeler

Tablo 7

Bulgaristan'ın Sosyal Göstergeleri

Ortalama Ömür (yıl)	74,7
Yüksek Öğretim Okul Sayısı	54
Yüksek Öğretimdeki Öğrenci Sayısı	243 199
Hastane Sayısı	322
Doktor Başına Düşen Kişi Sayısı	246
Gelen Turist Sayısı	5 117 472
Giden Turist Sayısı	1 640 559
Eğitim Harcamalarının GSYİH'ya Oranı (%)	3,6
Sağlık Harcamalarının GSYİH'ya Oranı (%)	4,5
Karayolu Uzunluğu (km)	19 462
Otoyol Uzunluğu (km)	610
Demiryolu Uzunluğu (km)	6 517
Kişi Başına Yıllık Elektrik Tüketimi (KWH/Kişi)	5 396
Asgari Ücret	235 euro (460 leva – 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren)

Tablo 8

2017 Uyumlu Resmi Tatil Günleri

Tarih	Tatil Adı	Tatil Türü	Notlar
1-2 Ocak	Yeni Yıl	Milli Bayram	
3 Mart	Bağımsızlık günü	Milli Bayram	Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinden bağımsızlığı
14-17 Nisan	Paskalya	Milli Bayram	2017'de 16 Nisan'da kutlanan Paskalya, Ortodoks takvimine göre her yıl değişmektedir
1 Mayıs	İşçi Bayramı	Milli Bayram	
7 Mayıs	Kahramanlık ve Bulgar ordusu günü	Milli Bayram	Bayram 6 Mayıs – pazar gününe denk geldiği için 7 Mayıs da tatil ilan edilmiştir
24 Mayıs	Bulgar aydınlanması, kültür ve Kiril alfabesi bayramı	Milli Bayram	
6 Eylül	Bulgaristan'ın birleşmesi bayramı	Milli Bayram	Doğu Rumeli ve Bulgar Prensiği'nin birleşmesi
22 Eylül	Bulgaristan bağımsızlık günü	Milli Bayram	
1 Kasım	Ulusal aydınlar günü	Milli Bayram	Sadece eğitim-öğretim kurumlarına tatil
24 Aralık	Noel arifesi	Milli Bayram	
25 Aralık	Noel günü	Milli Bayram	
26 Aralık	Noel günü	Milli Bayram	
31 Aralık	Yeni yıl arifesi	Milli Bayram	

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ekonomik Göstergeler

Tablo 9

Bulgaristan Ekonomik Göstergeleri

	2013	2014	2015	2016
GSYİH (Milyon leva)	82 166	83 634	88 571	92 635
GSYİH (Milyon €)	42 011	42 762	45 286	47 363
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	0,9	1,3	3,6	3,4
Kişi Başına GSYİH (Nominal €)	5 765	5 911	6 136	6 630
Enflasyon Oranı				
Tüketici Fiyat Endeksindeki Yıllık Artışı (%)	-1,6	-0,9	-0,4	0,1
İşgücü (Bin Kişi)	3 323	3 309	3 276	3 200
İşsizlik oranı (%)	12,9	11,4	9,1	7,6
Sektörler itibariyle GSKD (%)				
Tarım	5,34	5,26	4,79	4,40
Sanayi	27,58	27,14	27,87	28,02
Hizmet	67,08	67,60	67,34	67,58
Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon €)	1 384	1 161	2 535	702
Dış Ticaret (Milyon €)	48 100	48 231	49 339	49 666
İhracat	22 271	22 105	22 982	23 576
İthalat	25 828	26 126	26 357	26 090
Denge	-3 557	-4 021	-3 374	-2 514
Dünya İhracatı İçindeki Payı (%)	0,16	0,15	0,16	N.A.
Dünya İthalatı İçindeki Payı (%)	0,18	0,18	0,18	N.A.
Türkiye ile Ticaret (Milyon €)	3 382	3 470	3 443	3 484
İhracat	2 004	2 077	2 006	1 889
İthalat	1 378	1 393	1 437	1 595
Denge	626	683	570	294
Ülke Toplamı İçinde Türkiye'nin Payı (%)	7,0	7,2	7,0	7,0
İhracat	9,0	9,4	8,7	8,0
İthalat	5,3	5,3	5,5	6,1
Cari İşlemler Dengesi (Milyon €)	536	35	-61	1 989
Borç Stokları (Milyon €)				
Gayri Safi Dış Borç Stoku (Yıl sonu itibariyle)	36 936	39 338	33 947	34 643
Orta ve Uzun Vadeli	27 369	29 386	26 105	26 640
Kısa Vadeli	9 566	9 953	7 842	8 002
Yıl Sonu İtibariyle Dolaşımda Olan Para Hacmi (Milyon Bulgar levası)	10 254	11 587	12 725	14 153
Seçilmiş Oranlar (%)				
İhracat/İthalat	86,2	84,6	87,2	90,4
İhracat/GSYİH (FOB)	53,0	51,7	50,7	49,8
İthalat/GSYİH (CIF)	61,5	61,1	58,2	55,1
Cari İşlem Dengesi/GSYİH	1,3	0,1	-0,1	4,2
Gayri Safi Dış Borç/GSYİH	87,9	92,0	75,0	73,1

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası, Ulusal İstatistik Enstitüsü

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

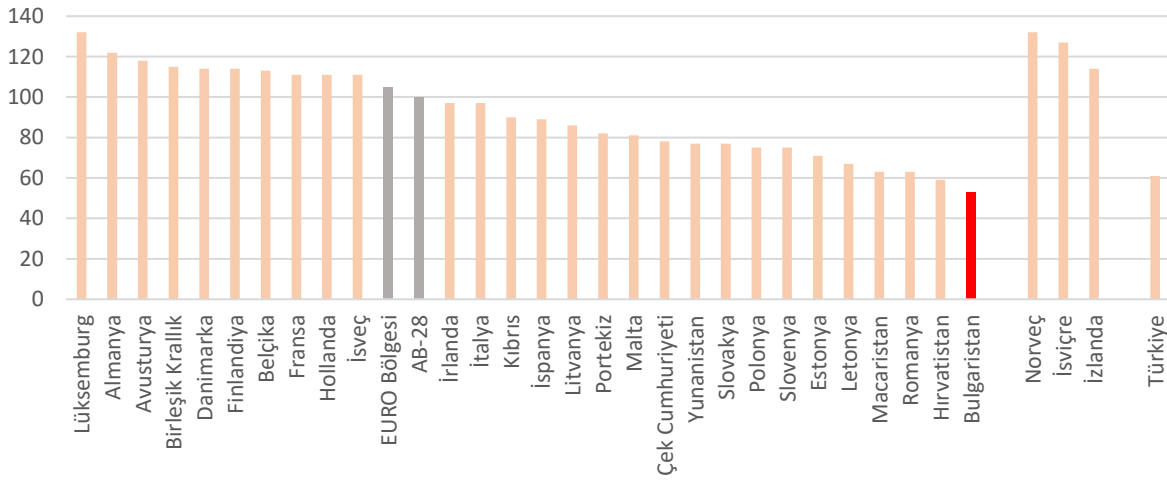
GENEL EKONOMİK DURUM

Genel Durum

Bulgaristan ekonomisi, serbest piyasa şartlarına göre işleyen, dışa açık, özel sektörü orta düzeyde gelişmiş bir ekonomidir. Dünya Bankası, Bulgaristan ekonomisini üst orta gelirli ekonomilerden addetmektedir. Diğer taraftan, 1 Ocak 2007’de AB’ye tam üye olan Bulgaristan, AB üyeliği koşulları sebebiyle ekonomik yapısında önemli reformlar yapmıştır. 10 yıllık AB üyeliğinde Bulgaristan’ın kişi başı GSYİH’sı AB ortalamasının % 41’inden % 47’sine yükselmiş, yoksulluk ve sosyal dışlanma tehlikesi altındaki nüfusun oranı % 60’tan % 41,3’e düşmüştür. Ancak, kaydedilen olumlu gelişmelere rağmen Bulgaristan, AB’nin en fakir ülkesi olmaya devam etmektedir. Bu anlamda, gerçek bireysel tüketim de hanehalkı refahının bir ölçütüdür. 2016 yılında AB ülkelerinde satın alma gücü standartları olarak kişi başına gerçek bireysel tüketim AB ortalamasının Bulgaristan’da % 53’ünden Lüksemburg’da % 132’sine kadar değişim arz etmektedir.

Şekil 2

Satın Alma Gücü Standartlarına Göre 2016’da Kişi Başına Gerçek Bireysel Tüketim, AB-28 = 100

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü, Eurostat

Bazı dış değerlendirmelere göre Bulgaristan ekonomisi 2016 yılında satın alma gücü paritesine göre dünyada 77. sıradadır. Dünya Ekonomik Forumu’nun 2016-2017 Küresel Rekabetçilik Endeksi bakımından incelenen 138 ülke içerisinde Bulgaristan 50. sıradadır. Dünya Bankası’nın İş Yapma Kolaylığı adlı raporunda Bulgaristan, 190 ülke içerisinde oldukça önlerde olan 39. sırada yer almaktadır. Uluslararası kuruluşların bazı değerlendirmelerine göre Bulgaristan’ın güçlü yönleri hızlı internet kullanımı ile yakından ilgisi olan teknik yeterlilik ve makroekonomik istikrardır. Emek piyasasının durumu (yüksek işsizlik oranı, düşük verimlilik, ülkenin nitelikli işgücü çekme konusundaki yetersizliği), iş yapma ortamı (yolsuzluk, bürokratik verimsizlik, finansman sıkıntıları ve son zamanlarda siyasi istikrarsızlık), AR-GE faaliyetlerinin kısıtlı kalması, kurumsal kalite (yargıda sıkıntılar, devlet politikalarında şeffaflığın bulunmaması, siyasetçilere olan güvenin azalması) rekabet gücünü olumsuz etkileyen faktörlerdir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 10

2015 Yılında Yapısal Bazlı Bulgaristan'ın Temel Ekonomik Göstergeleri

Sektör	İşletme Sayısı	Üretim	Ciro	Katma Değer	Ücret Giderleri	Personel Giderleri	Çalışan Kişi Sayısı	Mal ve Hizmet Alımı
	Adet	Bin leva	Bin leva	Bin leva	Bin leva	Bin leva	Kişi	Bin leva
Otomobil ve motosiklet ticareti ve tamiri	137 970	19 952 604	104 209 956	9 833 982	3 780 984	4 382 199	496 087	96 293 649
İmalat sanayi	30 879	54 235 396	56 986 406	12 151 597	4 920 864	5 815 443	545 187	45 129 820
İnşaat	19 367	17 852 816	18 222 524	3 308 376	1 337 536	1 547 808	147 247	15 103 351
Elektrik ve termik enerji ile gaz üretimi ve dağıtımı	1 745	7 899 400	16 345 425	3 136 440	693 932	895 210	31 751	13 855 783
Ulaştırma, lojistik ve posta hizmetleri	21 223	12 774 665	12 973 899	3 978 361	1 487 069	1 840 654	161 691	9 877 438
Bilgi ve fikri ürünler üretimi ve iletimi	11 612	7 693 608	8 212 293	3 987 163	1 986 445	2 249 820	86 199	4 520 822
Mesleki faaliyetler ve bilimsel araştırmalar	40 841	6 551 042	6 528 116	2 693 933	1 279 185	1 437 468	98 992	4 103 062
Otel ve lokanta işletmeciliği	26 772	3 041 649	3 856 199	1 321 113	707 161	831 959	137 087	2 720 631
İdare ve destek faaliyetleri	10 268	3 349 391	3 330 130	1 478 276	868 009	1 010 180	109 311	1 986 620
Madencilik	374	2 578 600	2 508 299	1 155 233	412 408	548 349	24 969	1 471 433
Emlakçılık	20 815	2 666 918	2 382 876	1 190 165	278 799	318 361	34 439	1 683 850
Su iletimi, kanalizasyon ve atık yönetimine ilişkin faaliyetler	788	1 419 909	1 569 700	740 853	329 339	403 918	33 160	1 025 647
Tamir işleri	3 565	99 403	128 112	44 222	17 654	20 796	5 796	86 266

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

1989 yılından sonra planlı bir ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişte yapısal reformların yetersiz kalması nedeniyle Bulgaristan ekonomisi buhranlı bir 10 yıllık dönem geçirmiştir. Yurt dışında pazar kaybına uğramış, üretim daralmış, yaşam standardı önemli ölçüde düşmüş, yerel para büyük değer kaybına uğramıştır. 1997 yılında alınan ekonomik istikrar programı kararları ile birlikte hükümetin para ve döviz politikaları üzerindeki yetkisi sınırlandırılarak bir para kurulu oluşturulmuştur. Döviz kuru istikrara kavuşturulmuş ve 1 Alman Markı/1 Bulgar levası (daha sonra 1 euro/1,95583 Bulgar levası) oranında sabitlenmiştir. Bankaların kamu tarafından desteklenmesi politikasına son verilerek, Merkez Bankası özerk bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu kararların ardından Bulgaristan, tarihinin en uzun ekonomik büyüme dönemine girmiştir. Bulgar hükümetlerinin sıkı para ve maliye politikaları ile AB üyeliği süreci sayesinde Bulgaristan ekonomisi, krizin başlamasıyla sona eren 9-10 yıllık dönem içinde

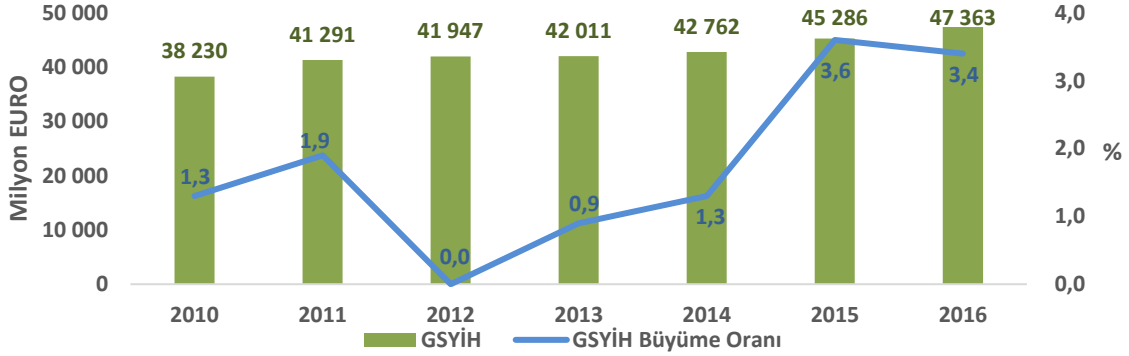

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

istikrarlı büyümüş, krize kadar 5 yıl boyunca banka kredileri, tüketim ve yabancı yatırımların olumlu etkisiyle % 5-6'lık büyüme oranını yakalamıştır.

Şekil 3

2010-2016 Döneminde Cari Fiyatlarla Bulgaristan GSYİH'sı (Milyon Euro) ve GSYİH Büyüme Oranları (%)

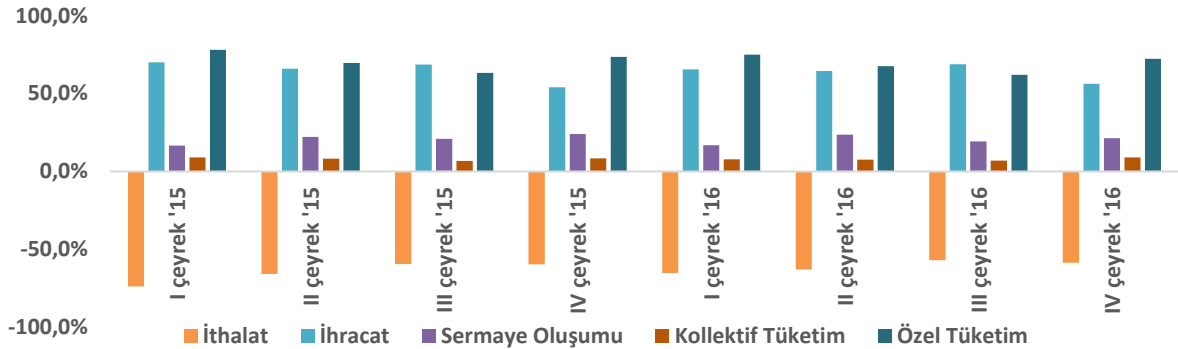

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

GSYİH'nın % 4,2 oranında daralma yaşadığı 2009 krizinden sonra, beş yıl boyunca ekonomi ortalama % 1,1 oranında büyümüş, 2015 ve 2016'da büyüme oranı sırayla % 3,6 ve % 3,4'e büyük bir yükseliş kaydetmiştir. 2016 yılında GSYİH 47,363 milyar euro olarak gerçekleşmiştir. Gerçekleşen büyüme oranı, bir çok uluslararası kuruluşun olumsuz beklentilerini aşmıştır. İç tüketim ve güçlü ihracat performansı büyümenin motoru olmuştur.

Şekil 4

2015-2016 Yıllarında Bileşenlerin GSYİH'ya Katkısı (%)

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Son iki yılda Bulgaristan AB'de en hızlı büyüyen ekonomiler arasında yer almıştır. Ancak, uzmanlar bu oranların ülkenin AB yaşam standartlarına ulaşması için gayet yetersiz olduğunu değerlendirmekte, bu konuda kayda değer bir gelişme için AB'nin ortalama % 1,5 oranlarına karşılık Bulgaristan'ın % 6-7 oranlarına çıkması gerektiğini vurgulamaktadır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2016 yılında gayri safi katma değer, gayri safi yurtiçi hasılanın % 86,3'ünü oluşturmuştur. Tarım sektörünün katma değer içerisindeki payı % 4,4, sanayinin % 28 ve hizmetlerin % 67,6 olmuştur.⁵

Tablo 11

2013-2016 Yıllarında Bulgaristan'ın Gayri Safi Katma Değerinin Sektörel Dağılımı (Milyon Euro)

Sektör	2013	2014	2015	2016	2016 pay
Tarım	1 931	1 952	1 873	1 799	4,4%
Sanayi	9 980	10 075	10 908	11 451	28,0%
Hizmetler	24 274	25 097	26 356	27 620	67,6%
Toplam Katma Değer	36 184	37 125	39 138	40 871	100%

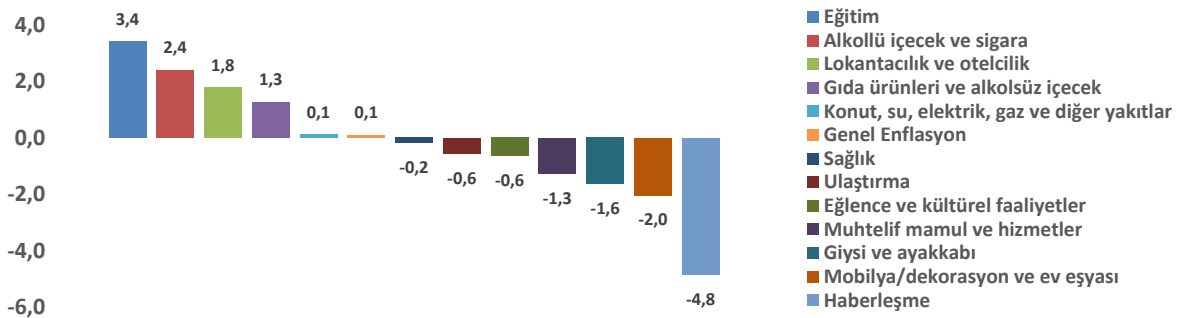
Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

AB finansmanının Bulgaristan ekonomisine olan etkisini ölçen SİBİLA programı AB fonlarından gelen finansmanın Bulgaristan ekonomisinin gelişiminin ana motoru olduğuna işaret etmektedir. Yapılan hesaplamalar, artık tamamlanmış 2007-2013 program döneminde ödenen milyarlarca euronun Bulgaristan'a gelmemesi durumunda ülke GSYİH'sının % 10,1 oranında düşük gerçekleşme ihtimaline işaret etmektedir. AB finansmanı olmadan Bulgaristan ciddi ekonomik ve sosyal risklere maruz kalabilecektir. SİBİLA'ya göre AB finansmanı sağlanmadığı durumda ortalama çalışma ücretleri % 9,6 oranında, istihdam % 14,4 oranında, yatırımlar % 32,8 oranında düşük düzeylerde gerçekleşecektir. SİBİLA'nın öngörülerine 2014-2020 program döneminde AB finansmanı Bulgaristan GSYİH'sına % 7,2 oranında ek büyüme getirecektir. 2019 yılı itibariyle AB fonları sayesinde işsizlik oranında 2,8 puan düşüş, ortalama çalışma ücretlerinde % 15,8 oranında artış, tüketimde % 6 oranında artış öngörülmektedir.⁶

2016 yılında % 0,1 oranında bir enflasyon meydana gelmiştir. En büyük fiyat düşüşleri haberleşme (% 4,8), mobilya/dekorasyon ve ev eşyası (% 2) ve giysi/ayakkabıda (% 1,6) meydana gelmiştir. Eğitim (% 3,4), alkollü içecek ve sigara (% 2,4) ve lokantacılık/otellilik (% 1,8) alanlarında ise en büyük fiyat artışları gözlenmiştir. Aşağıdaki grafikte 2016 yılında ürün/hizmet grupları fiyatlarının değişimine ilişkin bilgi yer almaktadır.

Şekil 5

2016 Yılında Ürün Grupları Bazında Fiyat Değişimi (%)

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

⁵ <http://www.nsi.bg/en/content/5484/gdp-production-approach-%E2%80%93-total-economy>

⁶ <http://www.segabg.com/article.php?id=802247>

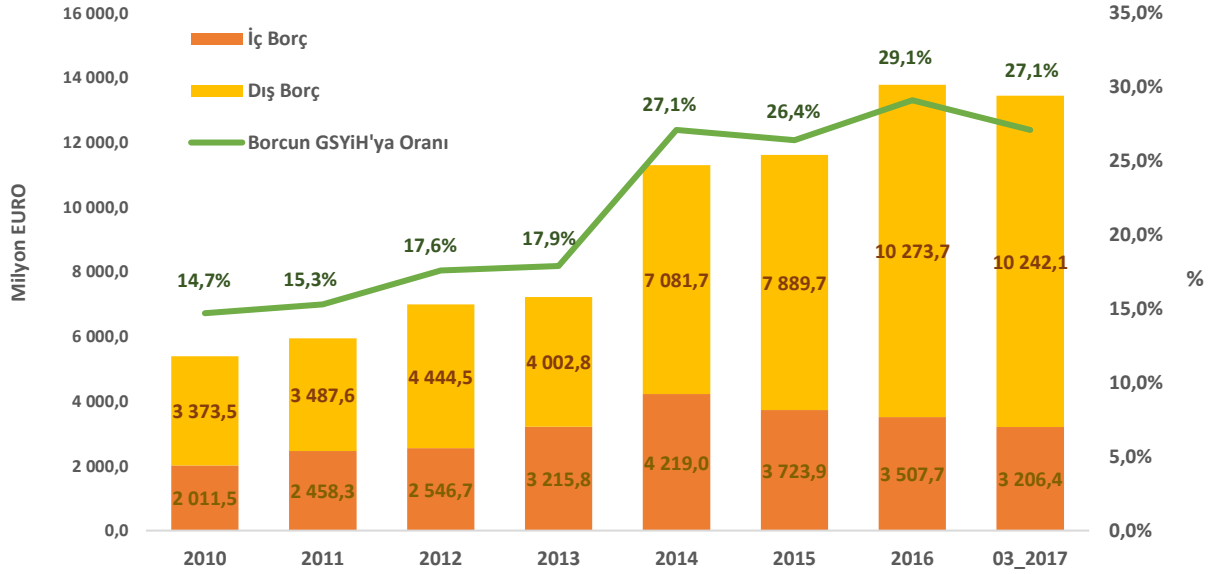
SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ulusal İstatistik Enstitüsü, 2016 yılı işsizlik oranını % 7,6 olarak açıklamıştır. Bir önceki yıla göre söz konusu oranda yüzde olarak 1,5 puan düşüş yaşanmıştır. Erkeklerde işsizlik oranında yüzde olarak 1,7 puan, kadınlarda ise 1,4 puan düşüş yaşanmış, sırasıyla bu oran % 8,1 ve % 7 olarak gerçekleşmiştir.⁷

Bulgaristan'ın toplam kamu borcu yıllık bazda % 18,7 oranında artarak 2016 yılı sonunda 13781,4 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. İç borç % 5,8 azalarak 3507,7 milyon euro, dış borç % 30,2 artarak 10273,7 milyon euro olmuştur. Kamu borcundaki artış dış borç artışından kaynaklanmıştır.⁸ 2016 sonu itibariyle kamu borcunun GSYİH'ya oranı % 29,1, iç borcun GSYİH'ya oranı % 7,4, dış borcun GSYİH'ya oranı ise % 21,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kamu borcunun, GSYİH'ya oranı bakımından 2016 yılında Bulgaristan, AB ülkeleri arasında Estonya ve Lüksemburg'dan sonra en düşük üçüncü orana sahiptir.⁹ Dış borcun vade profili ve döviz dağılımı, risk oluşturmamaktadır.

Şekil 6

2010 – Mart 2017 Döneminde Bulgaristan'ın Kamu Borcu Yapısı ve Borcun GSYİH'ya Oranı

Kaynak: Maliye Bakanlığı

Gayri safi dış borç, 2016'da yıllık bazda % 2,05 oranında artarak 34,642 milyar euro olarak gerçekleşmiştir. Bu artışın temel nedeni toplam borcun % 19,6'sına tekabül eden devlet idaresi borçlarının % 21,6 oranında artması olmuştur.

⁷ http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/LFS2016_A1UAAIP.pdf

⁸ Bulgaristan'ın Kamu Borcu'na İlişkin Bülten, Bulgaristan Maliye Bakanlığı, 03/2017

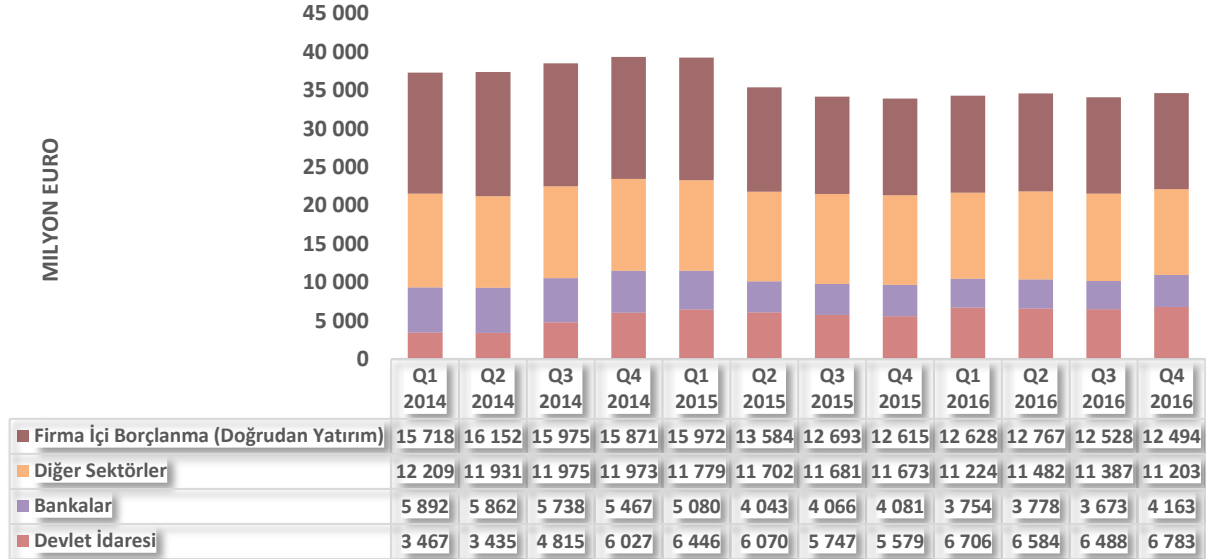
⁹ <http://www.nsi.bg/bg/content/11476/%D0%B1%D1%80%D1%83%D1%82%D0%B5%D0%BD-%D0%B4%D1%8A%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BD-%D0%B4%D1%8A%D0%BB%D0%B3>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 7

2014-2016 Döneminde Sektörler İtibariyle Bulgaristan'ın Gayri Safi Dış Borcu

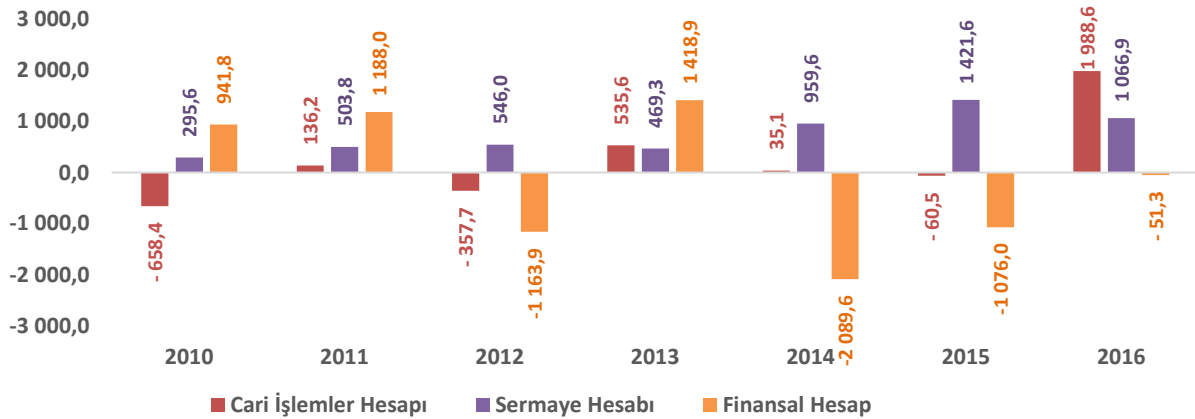

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

2016 yılında cari hesapta 1,99 milyar euro fazla meydana gelmiştir. Elverişli fiyat değişimi, reel ihracat artış hızının ithalat artış hızını aşması, yabancıların yatırım gelir ödemelerinde düşüş cari hesap fazlasını olumlu etkileyen en önemli unsurlar olmuştur.¹⁰ Sermaye hesabı 1,07 milyar euroluk fazla, finansal hesap ise 51 milyon euroluk açık vermiştir.

Şekil 8

2010-2016 Döneminde Bulgaristan Ödemeler Bilançosu Bileşenleri (Milyon Euro)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

2016 yılında ülkenin ihracatı % 2,6 oranında artarak 23,6 milyar euro, ithalatı % 1 azalarak 26,1 milyar euro olarak gerçekleşmiştir. İhracatın GSYİH'ya oranı % 49,8, ithalatın GSYİH'ya oranı ise % 55,1 olmuştur. Dış ticaret hacmi 49,7 milyar euro, dış ticaret dengesi ise – 2,5 milyar euro olmuştur.

¹⁰ İlkbahar Makroekonomik Öngörü, Bulgaristan Maliye Bakanlığı, 2017

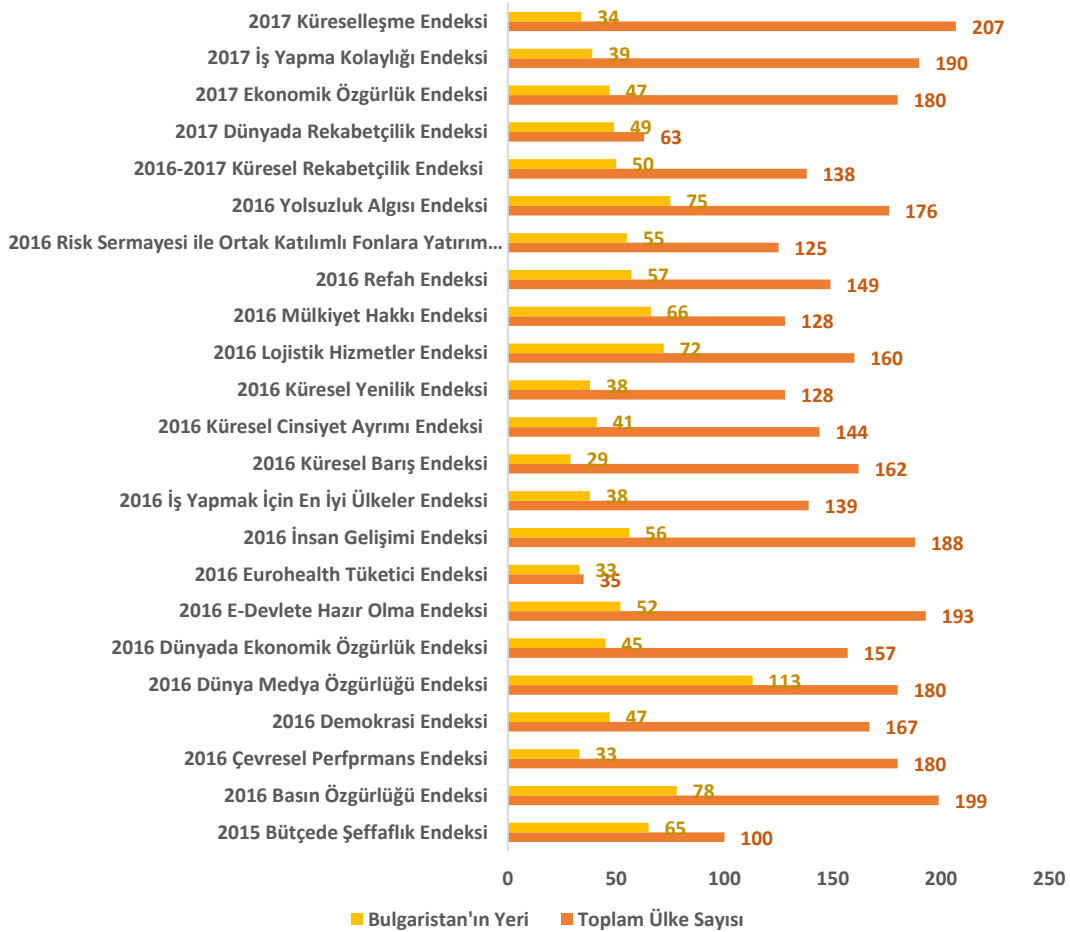
SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Genellemek gerekirse, 2016 yılında Bulgaristan ekonomisi % 3,4 oranında büyümüştür. GSYİH artışına hem iç talep hem net ihracat katkı sağlamıştır. 2016'da özel yatırımlar 2012'den beri ilk defa artış kaydetmiştir. Ülkede iş yapma ortamı da buna paralel bir gelişim içerisinde olmuş ve iyileşmiştir. 2014 ve 2015'te sanayide kapasite kullanım oranı artarak 2016'da üretim kapasite artırıcı yatırımların yapılmasına sebep olmuştur. Netice itibariyle özel yatırımlar % 10 oranında artış yaşamıştır. Cari hesap fazlası GSYİH'nın % 3,8'i kadar olmuştur. Dış ticaret açığı GSYİH'nın % 3,8'i kadar gerçekleşmiştir.¹¹ Art arda üç yıl boyunca yaşanan deflasyondan sonra 2016 yılında % 0,1 oranında enflasyon meydana gelmiştir.

İş Yapma Ortamı Göstergeleri

Şekil 9

Bulgaristan'ın Uluslararası Sıralamalardaki Yeri

Kaynak: Sofya Ticaret Müşavirliği Derlemesi

¹¹ İlkbahar Makroekonomik Öngörü, Bulgaristan Maliye Bakanlığı, 2017

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Uluslararası kuruluşların sıralamalarında Bulgaristan'ın yeri:

Dünya Bankası'nın **2017 Doing Business** raporunda Bulgaristan, 190 ülke arasında 39. sırada yer almaktadır. Artarda üç yıl boyunca sıralamada düşüş yaşamakta olup yeni metodoloji ile hesaplanan puanlar çerçevesinde ülke, 2017 yılında 2016 yılına göre iki sıra gerilemiştir.

Tablo 12

2017 Doing Business Sıralamasında Bulgaristan'ın İlk On Ülke ve Türkiye ile Kıyaslaması

Sıra	Ülke
1	Yeni Zelanda
2	Singapur
3	Danimarka
4	Hong Kong
5	Güney Kore
6	Norveç
7	İngiltere
8	ABD
9	İsveç
10	Makedonya
39	Bulgaristan
69	Türkiye

Bulgaristan'da iş kurma zor olmaya devam etmektedir. Bir yılda bu kriterde ülke dört pozisyon gerilemiştir. Prosedür, dünyadaki en zor ve pahalılarından olmamakla birlikte Bulgaristan, 82. sırada yer almaktadır. Kıyaslama yapılması amacıyla, bu göstergede dünya birincisi olan Yeni Zelanda'da yeni iş yarım günde kurulurken Bulgaristan'da 23 gün gerekmektedir. Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan'ın bir pozisyon önündedir. Macaristan, Slovakya, Romanya, Yunanistan'ın pozisyonları ise epey önlere sahiptir. İnşaat izinlerinin alınmasına ilişkin göstergede de bir iyileşme olmasına rağmen sıralamada bir pozisyon gerileme olmuştur. Bu durum, diğer ülkelerin izin süreçlerinde daha fazla iyileşme yapmasıyla açıklanmaktadır. En belirgin yükseliş, elektriğe bağlanma sıralamasında yaşanmıştır. Bu sıralamada Bulgaristan 6 pozisyon ilerlemiştir. Dünya Bankası, Bulgaristan'da elektrik dağıtım şirketlerinin yeni enerji yönetim sistemine (SCADA) geçişlerini olumlu değerlendirmiştir. Rapora göre, ülkede elektriğe bağlanmak için altı prosedürden geçilmesi gerekmekte ve ortalama 130 gün beklenmektedir. Örneğin Romanya'da elektriğe bağlanmak 182 gün, Macaristan'da ise 257 gün sürmektedir. Küçük bir iyileşme firmaların iflasın çözüm hızlarında da görülmektedir. Vergi ödeme hızında Bulgaristan iki pozisyon ilerlemekte, 85'ten 83'e yerleşmektedir. Krediyeye erişim zor olmaya devam etmekte ve bu sıralamada üç pozisyon gerileme kaydedilmektedir. Azınlık hissesine sahip yatırımcıların korunmasında üç pozisyon gerileme yaşanmış olmasına rağmen ülke, oldukça ön sıralarda olan 13. pozisyona yerleşmiştir. Gerilemeye rağmen bu kritere ilişkin puanda bir değişiklik olmamıştır. Bulgaristan, Rusya (40), Yunanistan (61), Türkiye'yi (69) gerisinde bırakmıştır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 13

2016-2017 Doing Business Raporlarına Göre Bulgaristan'ın Kriterler Bazında Durumu

Kriter	DB 2016'da Sıra No:	DB 2017'de Sıra No:	Değişim
Toplamda Sıralama	37	39	-2
İş kurma	78	82	-4
İnşaat izinlerinin alınması	47	48	-1
Elektrik bağlantısına erişim	110	104	6
Gayrimenkul tescili	59	60	-1
Krediye erişim	29	32	-3
Azınlık hissesi olan yatırımcıların korunması	10	13	-3
Vergi ödeme	85	83	2
Sınır ötesi ticaret	21	21	0
Sözleşmelerin uygulanması	49	49	0
İflasın çözümü	47	48	-1

Kaynak: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/bulgaria>

Bulgaristan, Dünya Ekonomik Forumu'nun 138 ülkeyi kapsayan **2016-2017 dönemi Küresel Rekabetçilik Endeksi** sıralamasında 7 üzerinden 4,44'lük puanıyla önceki yıla göre dört sıra yükselerek 50. yere yerleşmiştir. Ülke, alt endekslerden temel gereklerde (kurumlar, altyapı, makroekonomik ortam, sağlık ve ilköğretim) 60. sırada, verimlilikte (yüksek öğretim, ürün piyasasında verimlilik, emek piyasasında verimlilik, finansal piyasa gelişmeleri, teknolojik yeterlilik, piyasa büyüklüğü) 44. sırada ve inovasyonda (işlerin kapsamı/kompleks olma durumu, yenilikçilik) 71. sıradadır. Teknolojik yeterlilik (38. sıra) ve makroekonomik ortam (42. sıra) Bulgaristan'ın göreceli rekabet gücünün en büyük olduğu alanlardır. Kurumlar (97. sıra) ve işlerin kapsamı/kompleks olma durumu (79. sıra) göstergelerinde Bulgaristan'ın göreceli rekabet gücü en düşüktür.¹²

(<https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>)

Ülke, Transparency International'ın 2016 yılı **Yolsuzluk Algısı Endeksi**'nde (Corruption Perception Index) 41 puanla 75. sırada olup, ortalaması 65,36 puan olan Avrupa Birliği sıralamasının en gerisinde yer almaktadır. Önceki yılın endeksine göre Bulgaristan'ın puanının değişmemesine rağmen konumunda altı sıra gerileme gözlenmektedir. Gerilemenin nedeni diğer ülkelerin gösterdiği daha iyi performanstır. Endekse dahil edildiğinden bu yana Bulgaristan performansında iyileşme bir yana, sürekli gerileme yaşamıştır. Ülke puanının Balkanlar bölgesi ortalaması (41,91), küresel ortalama (42,94) ve kritik olarak kabul edilen 50 puanlık sınır ile karşılaştırıldığında yolsuzlukla mücadelede ciddi sıkıntılar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bulguların ışığında Bulgaristan'ın şekilsel çözümlerin ötesinde kurumlarda derin reformlar yapması gerektiği değerlendirilmektedir.¹³ (www.transparency.org)

¹² http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

¹³ http://transparency.bg/bg/transp_indexes/%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8-2/%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%B7%D0%B0-

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Heritage Sivil Toplum Kuruluşu'nun 2017 yılı **Ekonomik Özgürlük Endeksi** sıralamasında Bulgaristan, 180 ülke arasında 67,9 puanla dünyada 47. olmuştur. Bir yılda ülke, 13 sıra ilerleme kaydetmiştir. 2017'de Bulgaristan, Kosova'nın (46) ardında ve Kıbrıs'ın (48) önündedir. Sıralamadaki göstergeler, ülkenin daha açık ve esnek bir ekonomi sistemine geçiş döneminde olduğunu göstermektedir. Rekabetçi kurumlar vergisi ve açık dış ticaret sistemi, özel sektörün gelişmesine ivme sağlamaktadır. Ülke kamu borcunun bölgedeki en düşüklerden olması ve bütçenin verdiği açığın düşmeye devam etmesi nedenleriyle, uzmanlar kamu harcamalarını tatmin edici olarak değerlendirmektedir. Yapılan eleştiriler, kurumlar nezdinde gerçekleştirilmeyen reformlara değinmektedir (özellikle adalet sisteminde).¹⁴ (www.heritage.org)

2017 Yılı İlk Çeyreği Göstergeleri

2017 yılının birinci çeyreğinde mevsimsel olarak ayarlanmış verilerle Bulgaristan GSYİH'sı önceki yılın aynı dönemine göre % 3,4, 2016 dördüncü çeyreğine göre ise % 0,8 büyümüştür. 2017 yılının birinci çeyreğinde AB-28'de GSYİH artış hızı çeyreklik bazda % 0,5, yıllık bazda % 2 olarak gerçekleşmiştir. Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün ekspres verilerine göre 2017 yılının ilk çeyreğinde Bulgaristan'ın nominal GSYİH'sı 19 594 milyon leva düzeyinde gerçekleşmiştir. Yine aynı dönemde gayri safi katma değer 16 803 milyon leva büyüklüğünde meydana gelmiştir. Nihai tüketim GSYİH'nın % 87,6'sını (17 170 milyon leva), gayri safi sermaye oluşumu ise GSYİH'nın % 17,5'ini (3 425 milyon leva) oluşturmuştur. Dış ticaret dengesi negatif gerçekleşmiştir.

Ulusal İstatistik Enstitüsü, Bulgaristan'ın üçüncü ülkelere olan ihracatının 2017 yılının ilk çeyreğinde yıllık bazda % 20,1 oranında artarak 4,24 milyar levaya ulaştığını açıklamıştır. Üçüncü ülkelere olan ihracatın % 52,9'u Türkiye, Çin, Mısır, Sırbistan, Makedonya ve Rusya'ya yapılmaktadır. Ülkenin toplam ihracatı ise (AB'ye ihracat dahil) yıllık bazda % 14,8 artarak 12,12 milyar levaya ulaşmıştır. Bulgaristan'ın 2017'nin ilk çeyreğindeki üçüncü ülkelerden ithalatı yıllık bazda % 41,8 artarak 5,16 milyar leva düzeyinde gerçekleşmiştir. Ülkenin toplam ithalatı ise (AB'den ithalat dahil) yıllık bazda % 21 artarak 13,93 milyar leva olmuştur.

Mart 2017'de tüketici fiyat endeksi önceki aya göre % 99,5 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, Mart 2017'de % 0,5 oranında bir deflasyon meydana gelmiştir. Enflasyon Aralık 2016'ya göre % 0,8, Mart 2016'ya göre ise % 1,9 oranında gerçekleşmiştir. Bazı ürün gruplarında fiyatlardaki aylık değişim şöyle olmuştur:

- Gıda ve içecek - % 0,5 düşüş;
- Alkollü içecek ve tütün ürünleri - % 0,1 düşüş;
- Giysi ve ayakkabı - % 0,9 düşüş;
- Elektrik, su, gaz ve diğer yakıtlar - % 0,2 düşüş;
- Mobilya, elektrikli ev aletleri ve ev bakımı - % 0,2 düşüş;

<http://www.novinite.com/articles/178937/Bulgaria+Ranks+47th+in+Economic+Freedom+Index>

¹⁴ <http://www.novinite.com/articles/178937/Bulgaria+Ranks+47th+in+Economic+Freedom+Index>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Sağlık harcamaları – değişim yok;
- Ulaşım - % 0,2 düşüş;
- Haberleşme - % 1,1 düşüş;
- Eğlence ve kültürel etkinlikler - % 2,6 düşüş;
- Eğitim - % 0,4 artış;
- Lokanta ve oteller - % 0,2 düşüş;
- Muhtelif ürün ve hizmetler - % 0,4 artış.

Bulgaristan'ın konsolide mali bütçesi 2017'nin Ocak – Mart döneminde 1,1 milyar Bulgar levası fazla vermiştir. Fazla, bir yıl önce 1,9 milyar Bulgar levası düzeyinde olmuştur. 2016 yılında devlet bütçesinin fazla vermesinin ardından, 2017 yılında bütçede bir açığın meydana gelmesi beklenmektedir. 2016 yılının Kasım ayında hükümetin istifa etmesinin ardından oluşan siyasi belirsizlik, devlet bütçesini etkilemiştir. Nisan ayı başında geçici hükümet ülkedeki en uzun tünel ihalesini iptal ederek, 1 milyar euro civarındaki AB finansmanını tehlikeye atmıştır. Geçici hükümet aynı zamanda, 2017 yılı bütçesine 600 milyon Bulgar levası civarında gelir sağlaması beklenen Sofya Havaalanı imtiyaz prosedürünü de iptal etmiştir.

2017 yılının birinci çeyreğinde 15-64 yaş grubunda ekonomik olarak faal nüfusun oranı % 69,2 (yıllık bazda yüzde olarak 0,9 puan artış), yine aynı yaş grubunda çalışanların oranı % 64,3 (yıllık bazda yüzde olarak 2 puan artış), işsizlik oranı % 6,9 (yıllık bazda yüzde olarak 1,7 puan düşüş), 15-64 yaş grubunda ekonomik olarak faal olmayan nüfusun oranı % 30,8 (1422,5 bin kişi) olmuştur. +15 yaş grubunda çalışanların sayısı 3036,7 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. İşsizlerin sayısı 224,4 bin olarak kayıtlara geçmiştir.

2017 yılının birinci çeyreğinde hanehalkı üyesi başına ortalama gelir 1281 leva olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu gelirden 2016 yılının aynı dönemine göre % 3,5'lik bir artış meydana gelmiştir. Genel gelirin yapısında çalışma ücretinin payı % 55,5, emekli maaşının payı % 29,1, serbest meslek gelirlerinin payı % 5,6, sosyal tazminat ve desteklerinin payı % 3,2 olarak gerçekleşmiştir.

Hanehalkı üyesi başına 2017 ilk çeyrek harcamaları ortalama 1133 leva olmuştur. 2016 yılının aynı dönemine göre harcamalarda % 2,1'lik bir artış gözlenmiştir. Toplam harcamalar içerisinde yiyecek harcamalarının payı % 30,5, ev için yapılan harcamaların payı % 20,1, vergi ve sosyal sigorta primi ödemelerinin payı % 13,4 ve ulaştırma/haberleşme harcamalarının payı % 11 olarak gerçekleşmiştir. Bireylerin ana gıda maddeleri tüketiminde önceki yıla göre önemli bir değişim gözlenmemiştir.

2017 yılının ilk çeyreğinde Bulgaristan'daki tüketici endeksi 2016'nın son çeyreğine kıyasla % 1,6 oranında bir düşüş yaşamıştır. Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün yaptığı açıklamaya göre, bu gelişme tamamen şehirlerdeki tüketicilerin güveninde bir düşüş yaşanmasından kaynaklanmaktadır. Şehirlerde yaşayan hanehalklarının kendi mali durumlarına ilişkin değerlendirmeleri ve beklentileri, kırsal bölgelerde yaşayan hanehalklarına göre daha kötümserdir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2016 Yılında ve 2017 Yılıının İlk Aylarında Ekonomiyi Etkileyen İç ve Dış Olaylar

İç Olaylar

2016 yılı Bulgaristan'da Cumhurbaşkanı seçimlerinin yapıldığı bir yıldır. Kasım 2016'da yapılan seçimlerin ekonomik gelişmeler üzerinde sınırlı etki yaratacağı beklentilerine rağmen seçimleri kaybetme nedeniyle istifa eden 2. Borisov Hükümeti Mayıs 2017'de 3. Borisov Hükümeti kurulana kadar ülkeyi siyasi ve ekonomik belirsizlik dönemine sokmuştur. Kurulan geçici hükümet AB fon kullanımını, dolayısıyla konsolide bütçeyi olumsuz etkileyecek bazı kararlar almıştır (bazı büyük ihalelerin iptali gibi). Siyasi ve ekonomik planda dinamiklerin farklı yönlü olmasına rağmen 2016 yılında Bulgaristan'ın makroekonomik tablosu genel olarak olumlu kalmıştır. Ekonomik büyüme oranı AB'de en yüksek büyüme oranları arasındadır. Konsolide mali program fazla vermiştir. Enflasyon tetiklenmeden istihdam ve çalışma ücretlerinde artış olmuştur. Parasal ve mali rezervlerde artış meydana gelmiştir. İhracat da hem miktar hem değer olarak artmıştır.¹⁵ Ancak, makroekonomik istikrar ekonomik refahın gelişimini sağlamak için başlı başına yeterli bir araç değildir. Hayat standardının artırılması sağlık, eğitim, kültür, sosyal ve hukuksal korunma, toplumsal hayata reel katılım alanlarında gelişimi gerektirmektedir. Oysa ki, 2016 yılında bu alanlarda kayda değer bir gelişme sağlanmamıştır.

Mayıs 2017'de kurulan yeni hükümet (3. Borisov Hükümeti), makroekonomik istikrarı sağlamak amacıyla gelir vergisinde ve kurumlar vergisinde düşük düz oranları muhafaza etmeye söz vermiştir. Bulgar levasını euroya sabit kurla endeksleyen para kurulunun ülke euro bölgesine girene dek yürürlükte kalacağı, altyapı yatırımlarının da gündemde kalacağı bildirilmiştir. Bürokrasinin azaltılması, yeni sanayi bölgelerinin kurulması, menkul kıymetler borsasının geliştirilmesi ile özel yatırımların teşviki de yeni hükümetin diğer amaçlarıdır. Seçim öncesi üstlendiği yükümlülükler çerçevesinde hükümet, asgari emekli maaşını yılda % 20 oranında artırma uygulamasını 2017 sonuna kadar devreye alacağını açıklamıştır. Öğretmen ücretlerinin dört yılda ikiye katlanması dahil eğitime ciddi yatırım yapılması, ekonomik büyümenin teşvik edilmesi suretiyle dört yılda ortalama gelirlerin % 50 oranında artırılması diğer öncelikli hedefler olarak belirlenmiştir.

Dış Olaylar

Küreselleşen dünyada ülkelerin küresel ekonomik eğilimlerden bağımsız gelişmeleri düşünülemez. 2016 yılında Bulgaristan dahil küresel ekonomik konjonktürü şekillendiren ve ekonomik gelişmeleri şekillendirmeye devam edecek birkaç önemli gelişme yaşanmıştır: Brexit, ABD'de yönetim değişimi, Çin ekonomisinde devam eden yapısal dönüşüm, enerji ürünlerinde ve temel ürün gruplarında fiyat dinamikleri.¹⁶

¹⁵ 2017 Bulgaristan'da Ekonomik Gelişim ve Politikalar Raporu: Değerlendirme ve Beklentiler, Odak konu: AB'ye Giden Yol ve İlk 10 Yılın Bir Değerlendirmesi, Bulgaristan Bilimler Akademisi Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü, sayfa 17

¹⁶ 2017 Bulgaristan'da Ekonomik Gelişim ve Politikalar Raporu: Değerlendirme ve Beklentiler, Odak konu: AB'ye Giden Yol ve İlk 10 Yılın Bir Değerlendirmesi, Bulgaristan Bilimler Akademisi Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü, sayfa 18

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Brexit

Birleşik Krallık'ta 2016 yılında gerçekleşen referandumda AB'den çıkış sonucu alınmasına rağmen çıkışın parametreleri henüz netleşmemiş ve fiilen bir gelişme olmamıştır. Brexit'in son bir yılda Bulgaristan ekonomisi üzerindeki etkilerini inceleyen bir çalışma olmamakla birlikte, çıkıştan yakın gelecekte doğabilecek çeşitli senaryolar üzerinde durulmaktadır.

Bulgaristan Sanayi Odası İcra Başkanı Bojidar Danev, Bulgaristan'ın, ekonomisinin küçük olması sebebiyle, Brexit'ten oldukça az etkileneceğini ifade etmiştir. Danev, tarihsel olarak Bulgaristan'ın her zaman İngiltere dış politikasının ucunda bulunduğunu, ikili ticaretin ise toplam ticaretten aldığı % 2,5'in altındaki pay ile göreceli olarak düşük olduğunu hatırlatmakta, ülkenin Bulgaristan'daki yatırımlarının, sıklıkla spekülasyon olan gayrimenkul sektörü yatırımları haricinde, sembolik olduğunu dile getirmektedir. Başkan, İngiltere'nin AB bütçesine katkısından mahrum kalmanın da Bulgaristan üzerinde olumlu etki yaratabileceğini değerlendirmekte, bunu, "AB finansal dopinginin" Bulgaristan ekonomisini her zaman olumlu etkilememesi, daha az finansmanın daha olumlu etkilerinin olabileceği ve AB fonlarının dağıtılmasında önemli rol oynayan siyasi elitin gücünü azaltacağı ile açıklamaktadır. Danev, turizm sektöründe bazı ani kayıpların meydana gelebileceğini, İngiltere'nin önemli partnerleri olmaları dolayısıyla Almanya ve Hollanda gibi Bulgaristan'ın yakından bağlı olduğu bazı ülkelerin etkilenmesinin ülke üzerinde dolaylı etki yaratacağını, AB yönetiminin çıkış oyunundan kaynaklanan zararı kontrol etmede etkisiz kalmasının Avrupa ve Bulgaristan ekonomileri üzerinde vahim etkileri olabileceğini ifade etmektedir.

Piyasa Ekonomisi Enstitüsü'nden Peter Ganev, İngiltere'deki referandum sonuçlarının Bulgaristan üzerinde dramatik etki yaratmasını beklememektedir. Ganev'e göre, oylama ekonomik ilişkileri bozmayı değil siyasi birlikten ayrılmayı hedeflemekte, İngiltere ekonomisinin Bulgaristan dahil AB'ye açık kalacağını düşünmektedir. Uzman, uzun vadeli etkilerin önemine değinerek bundan sonra iki hususun dikkatlice izlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bunlardan ilki İngiltere emsalinden kimin yararlanmak isteyeceğidir. İkincisi ise AB'nin Brexit'ten alacağı dersler ve kendini bu çerçevede ne ölçüde yenileyeceğidir.

Bankacı Levon Hampartsumyan, referandumun Bulgaristan üzerinde doğrudan ve ani etkileri olmayacağını dile getirmektedir. Hampartsumyan, Brexit'i insanlar için daha anlaşılır, yaptığı işlerde daha efektif ve halka yakın olma konularında AB'ye yöneltilmiş bir provokasyon olarak tarif etmekte, euro şüphesizliğinin AB yetersizlikleri üzerinde temellendirildiğini vurgulamaktadır.

Turizmde Analiz ve Öngörü Enstitüsü Müdürü Rumen Draganov, AB'den ayrılmanın İngiltere ekonomisini zayıflatacağını ve İngilizleri daha fakir yapacağını vurgulamakta, bu durumda İngilizlerin Bulgaristan gibi daha ucuz turizm destinasyonlarına yöneleceklerini ifade etmektedir. Yetkiliye göre söz konusu gelişme, Bulgaristan turizm sektöründe 2017-2019 yılları arasında zirveye ulaşacak bir büyümeyi vadetmekte, gayrimenkul piyasasında ise önemli bir etki yaratması beklenmemektedir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tarım Stratejileri ve Yenilikler Enstitüsü Müdürü Svetlana Boyanova, iki ülke arasındaki tarım ilişkilerinin zayıf olması nedeniyle Brexit'in Bulgaristan tarım sektörü üzerinde doğrudan bir etki yaratmasının beklenmediğini ifade etmektedir. Yetkiliye göre İngiltere'nin ortak tarım politikası dışında kalması durumunda dahi ülkeye ABD'ye olduğu gibi ayrıcalıklı bir statü verilmesi muhtemeldir.

Çalışma Konfederasyonu "Podkrepa"nın Başkanı Dimitar Manolov, referandum sonuçlarından AB'nin sorumlu olduğunu, buna benzer başka gelişmelerin de meydana gelmesinin muhtemel olduğunu ifade etmiştir. Manolov, referandumdan sonra İngiltere'de Bulgarlara ve Romenlere olan olumsuz yaklaşımların güçlenmeyeceğine, Bulgar ve Romen göçmenlere korku beslemenin başka amaçlarla propaganda olarak kullanıldığına inandığını dile getirmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Değişen Yönetim

Küresel çapta ABD'nin önemi aşıkardır. En büyük ekonomide alınan kararlar bütün dünyayı etkileyebilecek nitelikte olduğu için herkes tarafından yakından takip edilmektedir. 2017 yılının başında değişen yönetim "Make America Great Again" sloganı altında uluslararası ilişkileri etkileyecek ve bazı küresel dönüşümler yaratacak kararlar almaya başlamıştır. Bu kararlar, Amerika'nın bazı uluslararası antlaşmalardan çekilmesine ve diğer ülkelerle ikili ilişki yelpazesinin küçülmesi sonucunu doğuran korumacı politikalara yönelmeye ilişkindir. Örneğin, Amerika'nın Paris İklim Anlaşması'ndan çekilme kararı Bulgaristan'ın üyesi olduğu AB dahil, bütün dünyada yankı uyandırmıştır. Bu ve buna benzer hamlelerin gelecekte dünya ekonomisi ve ticaretine farklı bir yön vereceği açıktır.

Çin Ekonomisinde Yeniden Yapılanma

Dünyada en büyük ihracatçı olan ve dünya ticaretinden en büyük pay alan Çin, iç talebe daha çok önem veren ve ihracatını düşürecek bazı mekanizmalarla ekonomisinde yeniden yapılanma gerçekleştirmektedir. Uzmanlar bu gelişmelerin küresel büyümeyi olumsuz etkileyeceğini değerlendirmektedir. Diğer taraftan, Çin'in bu yönde attığı tüm adımlar, ülkenin Bulgaristan'ın ithalatında üçüncü büyük partner olması dolayısıyla, Bulgaristan'ın dış ticaretini doğrudan etkileyebilecektir.

Enerji Ürünlerinde ve Temel Ürün Gruplarında Fiyat Dinamikleri

2016 yılında enerji ürünlerinde ve temel ürün gruplarında fiyatlar belli ölçüde istikrara kavuşmuştur. OPEC, Rusya ve ABD'de azalan petrol üretimi petrol fiyat artışını beraberinde getirmiştir. Enerji dışı ürünlerden metallerde her ne kadar bir fiyat artışı olsa da, bu gelişme küresel ekonomik büyümenin oldukça düşük oranlarda gerçekleşmesi ve hammadde talebinin düşük olması sebebiyle baskı altında olan fiyatlardaki ciddi düşüşü telafi edememiştir. Bulgaristan açısından demir dışı metal fiyatları önem arz etmektedir. Zira, söz konusu metaller ihracatın büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Örneğin, 2016 yılında alüminyum fiyatları yıllık bazda % 4, 2014'e göre % 14 düşmüştür. Bakırda söz konusu düşüşler sırayla % 12 ve % 30 olmuştur. 2017 yılında her iki metal türünde de fiyatların artması beklenmektedir.¹⁷

¹⁷ 2017 Bulgaristan'da Ekonomik Gelişim ve Politikalar Raporu: Değerlendirme ve Beklentiler, Odak konu: AB'ye Giden Yol ve İlk 10 Yılın Bir Değerlendirmesi, Bulgaristan Bilimler Akademisi Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü, sayfa 24

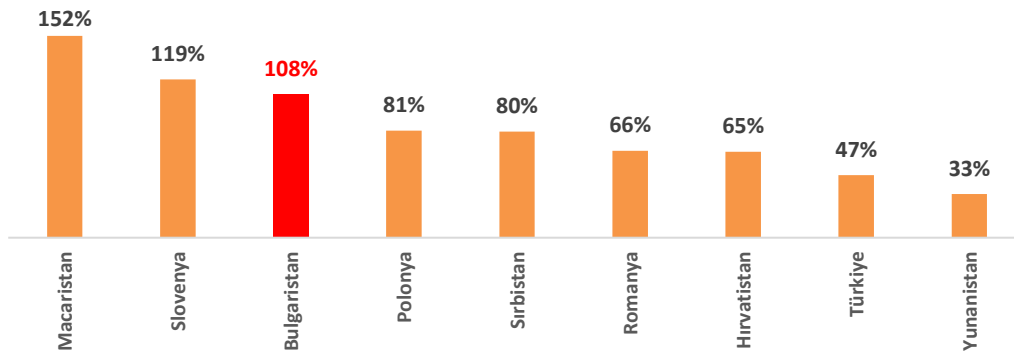

Bulgaristan Ekonomisine İlişkin Beklentiler

Bulgaristan, bölgedeki diğer ülkelere göre dışa daha açık bir ekonomiye sahiptir. Aşağıda yer alan şekil bunu teyit eder niteliktedir. Dış Ticaret Hacmi/GSYİH oranı % 108 olan Bulgaristan'ın dış ticaret hacmi GSYİH'sını aşmaktadır.

Şekil 10

Seçilmiş Bazı Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin 2016 Dış Ticaret Hacmi/GSYİH Oranları (%)

Kaynak: CIA kaynaklı veriler Müşavirliğimizce adapte edilmiştir

Dışa açıklık ülkenin dış talep ve finansmana bağımlılığını artırmaktadır. Küresel çapta ticaretin azalma eğilimine girmesi, özellikle dış ticaretin büyük bir kısmının AB ile yapılması Bulgaristan'da ekonomik büyümeyi destekleyecek etken olarak ihracatın önemini azaltmaktadır. Gelecek yıllarda doğrudan yabancı yatırım seviyesinin düşük kalması, AB fonlarının ana finansman kaynağı olması, ancak fon kullanımında Brexit nedeniyle risklerin yüksek olması beklenmektedir. İç talebin, özellikle de özel tüketimin, büyümenin temel motoru olacağı değerlendirilmektedir. Uzmanlara göre, Avrupa standartlarına ulaşmak için Bulgaristan ekonomisinin büyümesi gereken oranların altında kalacağı, program döneminin sonu yaklaştıkça AB fon kullanımının daha yoğun olacağı, enflasyonun % 2'yi aşmayacağı, ihracatın artmaması ve iç talepten kaynaklanacak ithalat artışı dolayısıyla ürün dış ticaretindeki açığın artması kısa ve orta vadede muhtemel addedilmektedir. Uzun vadede büyüme perspektifi göç ve yaşlanma sonucunda meydana gelecek nüfus azalışı tarafından sınırlandırılacaktır. Diğer taraftan, demografik kriz istihdam oranı artışını da engelleyecektir. Nitelikli işgücü eksikliği ekonomik büyüme üzerinde baskı yaratmaya devam edecektir.

Nitekim, Bulgaristan Maliye Bakanlığı, 2017 yılında ülke GSYİH'sının yıllık bazda % 3 büyümesini beklemektedir. Ekonominin, önümüzdeki yıllarda büyüme trendini devam ettirmesi ve 2020 yılında % 3,2 büyüme oranına ulaşması beklenmektedir. Yıllar itibariyle iç tüketime ilişkin büyüme beklentileri şöyledir:

- 2017 - % 2,6;
- 2018 - % 2,8;
- 2019 - % 2,9;
- 2020 - % 2,9.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2019 yılında ülke ithalatının ihracatından çok daha fazla büyümesi beklendiği için, 2020 yılına kadar Bulgaristan'ın dış ticaret açığının daha da artacağı öngörülmektedir. Ülkede 2017 yılı için öngörülen % 1,2'lik enflasyon oranının 2020 yılında % 1,8'e ulaşması beklenmektedir. Bulgaristan'da 2017 yılı için öngörülen % 6,9'luk işsizlik oranının ise 2020 yılında % 6,2'ye kadar düşmesi beklenmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun Şubat 2017'de açıkladığı Bulgaristan'ın 2017 ve 2018 yıllarına ilişkin ekonomik büyüme öngörülerini Mayıs 2017'de değiştirmiştir. Komisyon, 2017 ilkbahar ekonomik projeksiyonlarında 2017 yılında Bulgaristan ekonomisinin % 2,9 büyüyeceğini öngörmektedir. 2018'de ise büyümede marjinal bir düşüş beklenmektedir. Rapora göre yerel tüketim bu projeksiyon döneminde de büyümenin ana motoru olmaya devam edecektir. Enflasyonun 2017'de pozitif olması (% 1,3), işsizliğin gelecek yıllarda düşmeye devam etmesi, 2017'de GSYİH'nın % 0,4'ü kadar bütçe açığının meydana gelmesi beklenmektedir. AB fonlarının beklenenden daha yavaş kullanımı, yatırım ve büyümeyi olumsuz etkileyecek iç faktör olarak değerlendirilmektedir. Ana ticaret partnerlerinin (özellikle de AB ülkelerinin) Bulgaristan'dan daha az ithalat yapma arzusu ve artan petrol fiyatları, dıştan gelecek temel riskler olarak değerlendirilmektedir.

The Economist Intelligence Unit, 2015-2020 döneminde Bulgaristan'da nüfus azalırken satın alma gücü paritesine göre kişi başına GSYİH'nın % 32 oranında artacağını öngörmektedir. 2019-2020 döneminde büyüme (nominal dolar bazında), öngörüldüğü üzere levanın endeksli olduğu euronun dolar karşısında değer kazanması ile desteklenecektir. Öngörü döneminin sonunda Bulgaristan kişi başına gelir bakımından daha gelişmiş Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin epey ardında olmaya devam edecektir. Bulgaristan kayıt dışı ekonomisinin bölgedeki büyüklerden olduğu ve GSYİH'nın % 20'sini aştığı dikkate alındığında, halihazırdaki açığın muhtemelen abartılı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ekonominin gelişmesi ve vergi sisteminin iyileşmesi sonucunda gri ekonomi payının zaman içerisinde düşmesi beklenmektedir. Ancak bu aşamalı bir süreç olacaktır.

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE DIŞ TİCARET

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

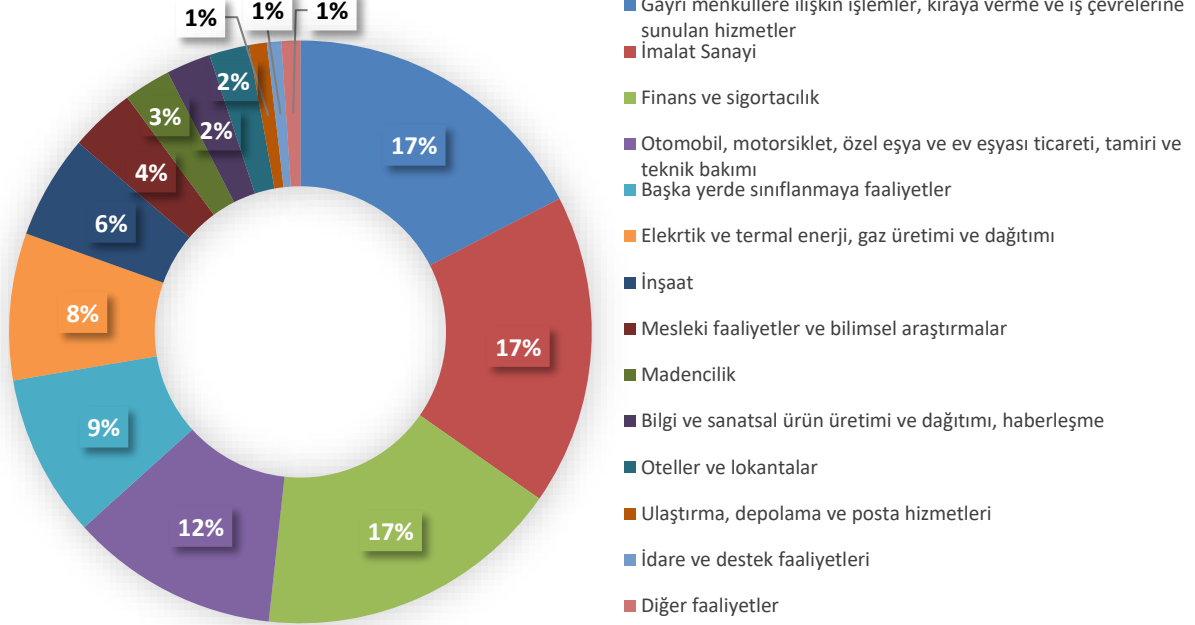
Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), büyümenin ve net uluslararası yatırım pozisyonunun önemli bir parçası olagelmıştır. Yurtiçi tasarrufların büyümeye katkısı yetersizdir. DYY tüm ekonomiye katkıda bulunmakla birlikte, özellikle imalat sanayinin üretim kapasitesini arttırmakta ve ülkenin ihracat performansını olumlu etkilemektedir. Kriz öncesi dönemde DYY'nin büyük bir miktarı inşaat sektörü ve gayrimenkul yatırımlarına yapılmıştır. Turizm sektörü bu durumdan faydalanmış olmakla beraber, yoğun DYY gayrimenkul balonu oluşmasına ve inşaat sektörünün hızla büyümesine neden olmuştur. Krizin sonucu olarak inşaat sektörü çökmüştür. Bu da dengesizliklerin oluşmasının önüne geçmek için DYY'ı üretime çekmenin önemini vurgulamıştır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 11

2016 Yılı Sonunda Bulgaristan'da Birikimli DYY'nin Sektörler İtibariyle Dağılımı

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

DYY'nin sektörler itibariyle dağılımı kriz sonrası dönemde değişmiştir. Son dönemdeki DYY akışları sanayi yapısında daha dengeli dağılmıştır. Enerji sektörü yatırımlarına olan ilgi, yenilenebilir enerji kaynakları da dahil, göze çarpmaktadır. Fakat bu sektörde son zamanlarda gözlenen fiyatlandırma problemleri söz konusu yatırımların karlılığı hakkında potansiyel sorunların göstergesi olarak algılanmıştır. Enerji sektörü DYY birikimi 2010-2013 döneminde iki kat artmıştır. İmalat sanayi, yatırımların % 21'ini çekmiş, gayrimenkul ve inşaat sektörü yatırımları önemli ölçüde azalmıştır.

Şekilde sektörler itibariyle 2016 yılına kadar Bulgaristan'a yapılan doğrudan yabancı yatırımların dağılımı gösterilmektedir. Şekilden de görüleceği üzere en çok yatırım gayrimenkul, imalat sanayi ve finans/sigortacılık sektörlerine yapılmıştır. Söz konusu gruplarda yapılan yatırımlar küçük farklılıklar arz etmekle birlikte her biri toplam yatırımlar içerisinde yaklaşık % 17'lik pay almaktadır. % 12'lik payla diğer büyük yatırım grubu ürün ticareti ve tamir işleridir.

Bulgaristan'a 2016'da yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYY) tutarı bir önceki yıla göre % 72 oranında azalarak 702 milyon euro olmuştur. Bulgaristan Merkez Bankası 2016 yılı itibariyle ülkedeki birikimli yatırımları 40 milyar euro olarak açıklamıştır. Tablodan görüleceği üzere, 2016 yılında birikimli yatırımlar sıralamasında ilk beş ülke sırasıyla Hollanda, Avusturya, Yunanistan, Almanya ve İtalya'dır. Ülkemiz 2016 yılı sıralamasında bir sıra gerileyerek 18. yere yerleşmiştir. Diğer taraftan, Bulgaristan'daki en büyük Türk yatırımı olan Şişecam, Türk sermayeli Hollanda şirketi olarak Bulgaristan'a giriş yaptığı için sıralamada Türkiye'nin değil Hollanda'nın rakamını etkilemektedir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 14

Bulgaristan'a En Çok Yatırım Yapan İlk 20 Ülkenin 2014-2016 Döneminde Yıllık Yatırımları ve 2016 Yılı İtibariyle Bulgaristan'daki Birikimli Yatırımları (Milyon Euro)

Ülke	2014	2015	2016	2016 İtibariyle Birikimli DYY	Pay	Δ '15-'16
Toplam	1 161	2 535	702	40 001	100,0%	-72,3%
1 Hollanda	257	703	135	6 650	16,6%	-80,8%
2 Avusturya	-44	380	208	4 131	10,3%	-45,2%
3 Yunanistan	24	75	-27	2 589	6,5%	-135,4%
4 Almanya	-18	160	124	2 501	6,3%	-22,2%
5 İtalya	46	57	7	2 309	5,8%	-87,1%
6 Kıbrıs	45	-80	-74	2 021	5,1%	-8,1%
7 Birleşik Krallık	176	-16	92	1 950	4,9%	-683,4%
8 Rusya	131	29	16	1 943	4,9%	-43,9%
9 Lüksemburg	-52	36	-60	1 451	3,6%	-267,1%
10 İsviçre	243	111	-45	1 226	3,1%	-140,1%
11 Fransa	23	48	144	1 121	2,8%	200,2%
12 İspanya	131	0	-8	1 049	2,6%	-
13 Panama	-22	107	-1	1 007	2,5%	-100,7%
14 ABD	108	75	7	1 006	2,5%	-90,1%
15 İngiliz Virjinya Adaları	-62	250	-20	952	2,4%	-108,0%
16 Macaristan	37	15	-22	951	2,4%	-241,2%
17 Belçika	31	32	62	808	2,0%	94,6%
18 Türkiye	19	87	23	729	1,8%	-74,2%
19 Çek Cumhuriyeti	179	33	18	624	1,6%	-45,3%
20 Malta	11	24	8	603	1,5%	-66,3%
İlk 20 Toplamı	1 262	2 125	588	35 620	89,0%	-72,3%

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Dış Ticaret

Bulgaristan, küçük, dış ticaret açığı olan, dışa açık ve değişikliklere yavaş ayak uyduran bir ekonomidir. Düşük satın alma gücü, düşük emek verimliliği, öncelikli sektörlerde yatırım eksikliği ve üretimde AR-GE yetersizliği Bulgaristan'ın dış ticaretini olumsuz etkilemektedir. Dünya ticaretinde Bulgaristan'ın payı % 1,6 civarındadır.

Bulgaristan DTÖ kurallarıyla uyumlu liberal bir dış ticaret rejimi uygulamaktadır. AB üyesi olarak ülkenin dış ticaret mevzuatı büyük ölçüde AB mevzuatı ile uyumlu olmakla beraber kimi zaman uygulamada deneyim eksiklikleri ile halen karşılaşılmaktadır.

2005-2016 döneminde Bulgaristan'ın ihracatı % 149, ithalatı % 77,9, ticaret hacmi % 105,8 artmıştır. Kriz öncesinde dış ticaret açığı artış trendinde olmasına rağmen 2009'dan sonra ihracatın artış oranı ithalatın artış oranını aştığı için 2005-2016 döneminde dış ticaret açığında

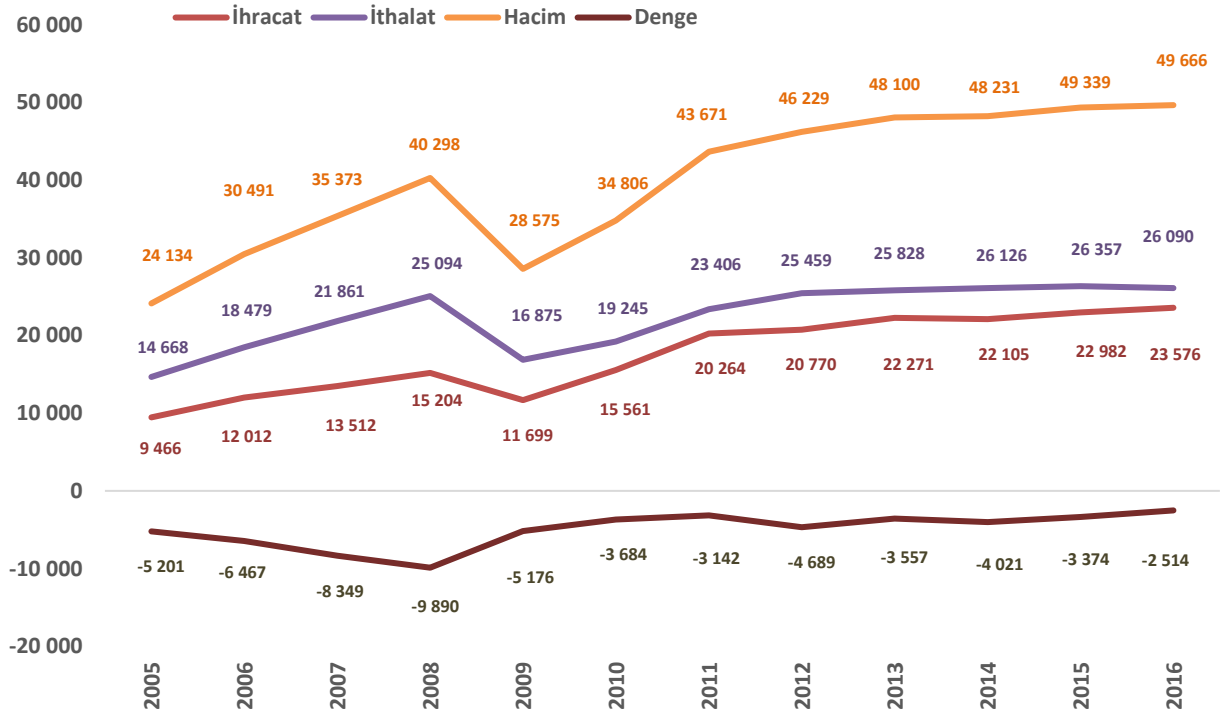

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

% 51,7 oranında önemli bir azalma meydana gelmiştir. 2008 yılında dünyada yaşanan mali ve ekonomik kriz Bulgaristan dış ticaretini olumsuz etkilemiş, krizden sonraki ilk yıl olan 2009'da ihracat % 23, ithalat % 33, hacim ise % 29 oranında azalmıştır. Dış ticaret hacmi 2011 yılında kriz öncesi seviyeleri aşabilmiştir.

Şekil 12

2005-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Dış Ticareti (Milyon Euro)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre 2016 yılında ülkenin ihracatı yıllık bazda % 2,6 oranında artarak 23,6 milyar euro, ithalatı % 1 azalarak 26,1 milyar euro olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret hacmi % 0,7 oranında artış göstererek 49,7 milyar euro, dış ticaret açığı ise % 25,5 azalarak - 2,5 milyar euro seviyesinde gerçekleşmiştir. İhracatın GSYİH'ya oranı % 49,8, ithalatın GSYİH'ya oranı ise % 55,1 olmuştur.

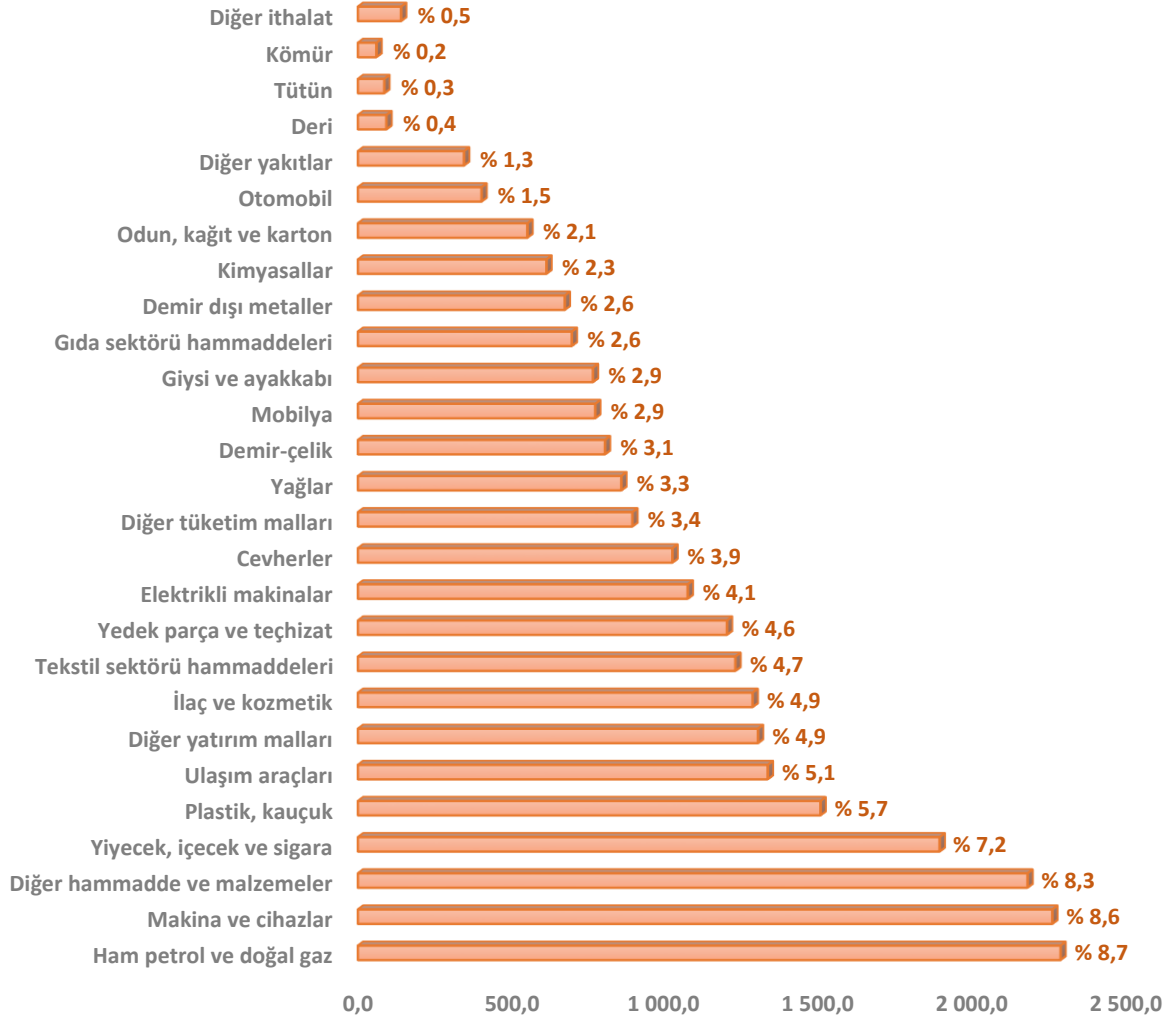
2016 yılında ithalatın bileşenlerinden en büyük payı yaklaşık 2,27 Milyar euro ile ham petrol ve doğal gaz alırken ikinci sırayı yaklaşık 2,24 milyar euro ile makina ve cihazlar almaktadır. Diğer hammadde ve malzemeler (2,16 milyar euro), yiyecek-içecek-sigara (1,88 milyar euro), plastik-kauçuk (1,49 milyar euro), ulaşım araçları (1,32 milyar euro) en çok ithalatı yapılan diğer ürün gruplarıdır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 13

2016 Yılında Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İthalatı (Milyon Euro/%)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

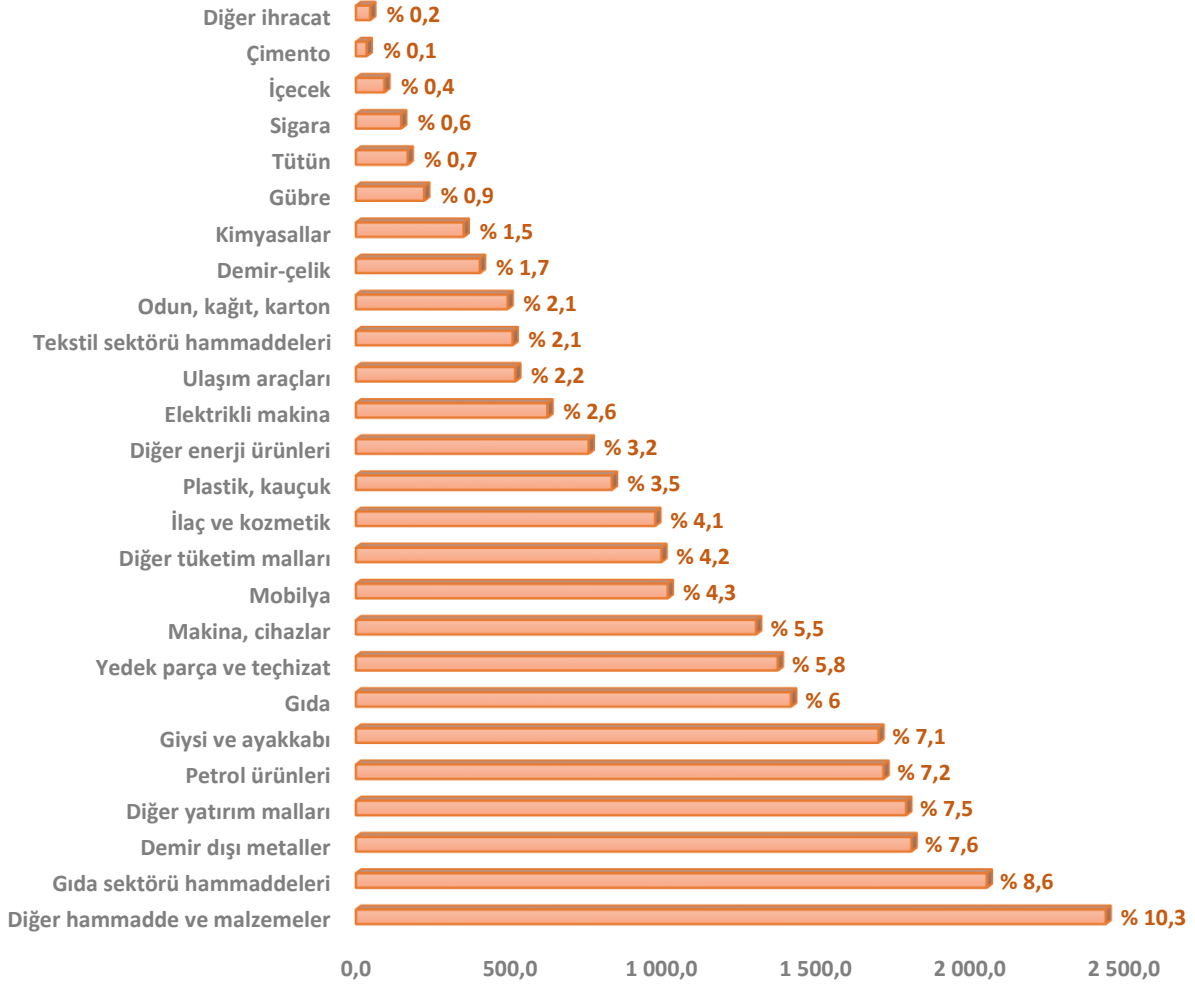
2016 yılında ihracatın bileşenlerine bakıldığında, birinci sırayı yaklaşık 2,43 milyar euro ile diğer hammadde ve malzemelerin aldığı görülmektedir. Gıda sektörü hammaddeleri (2,03 milyar euro), demir dışı metaller (1,79 milyar euro), diğer yatırım malları (1,77 milyar euro), petrol ürünleri (1,7 milyar euro), giysi ve ayakkabı (1,69 milyar euro), gıda (1,4 milyar euro) en çok ihracatı yapılan diğer ürün gruplarıdır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 14

2016 Yılında Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İhracatı (Milyon Euro/%)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

2016 yılında Bulgaristan'ın AB'ye ihracatı yıllık bazda % 7,2 oranında artış göstermiş, 15,93 milyar euroya ulaşmıştır. Bulgaristan ihracatında ülkenin AB'den ana ticaret partnerleri Almanya, İtalya, Romanya, Yunanistan ve Fransa olmuştur. Söz konusu ülkelere ihracat AB'ye ihracatın % 63,8'ini oluşturmaktadır. 2016 yılında Bulgaristan'ın AB'den ithalatı % 2,4 oranında artarak 17,35 milyar euro olarak gerçekleşmiştir. En çok ithalat Almanya, İtalya, Romanya, Yunanistan ve Polonya'dan yapılmıştır. Bulgaristan'ın AB ile 2016 ticaret dengesi (FOB ihracat – CIF ithalat) negatif olup 1,42 milyar euro büyüklüğündedir. Ulaştırma ve sigorta ödemelerinin etkisinden arındırılmış ticaret dengesi (FOB/FOB fiyatlarla) de negatif olup 607 milyon euro büyüklüğündedir. Bulgaristan'ın AB'ye ihracatında en çok artış alkollü/alkolsüz içecekler ve tütün (% 27,8) ve kimyasal maddeler (% 21,9) kategorilerinde yaşanmıştır. En büyük düşüş ise mineralli yakıt ve yağlar (% 13,8) kategorisinde meydana gelmiştir. İthalatta, alkollü/alkolsüz içecekler ve tütün (% 9,3) kategorisinde en büyük artış meydana gelmiş, tüketime elverişli olmayan işlenmemiş (ham) maddeler (% 14,9) kategorisinde ise en büyük düşüş yaşanmıştır.

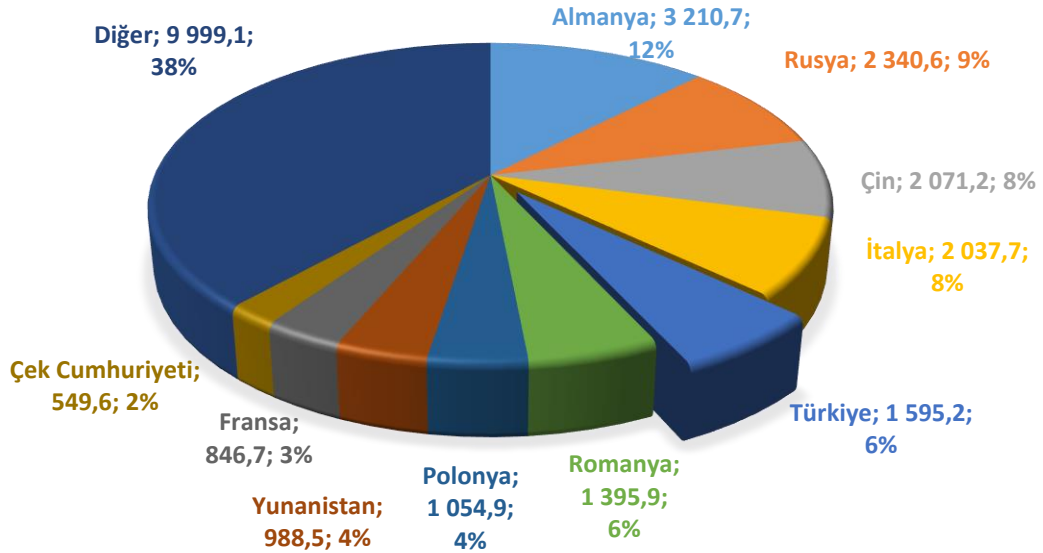

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2016 yılında üçüncü ülkelere olan ihracat yıllık bazda % 5,9 oranında azalarak 7,65 milyar euro olarak gerçekleşmiştir. Bulgaristan'ın üçüncü ülkelerden ana ticaret partnerleri Türkiye, Çin, Makedonya, Sırbistan, Rusya ve ABD olmuştur. Bahse konu ülkeler, üçüncü ülkelere yapılan ihracatın % 49'unu teşkil etmektedir. Aynı dönemde Bulgaristan'ın üçüncü ülkelerden ithalatı yıllık bazda % 7,1 oranında azalmış olup 8,74 milyar euro düzeyinde gerçekleşmiştir. En çok mal Rusya, Türkiye, Çin ve Ukrayna'dan ithal edilmiştir. 2016 yılında Bulgaristan'ın üçüncü ülkelerle ticaretinde 1,09 milyar euro büyüklüğünde bir açık meydana gelmiştir. Üçüncü ülkeler dış ticaret dengesi FOB/FOB fiyatlarla hesaplandığında 660,5 milyon euro büyüklüğünde bir açığın meydana geldiği görülmektedir.

Şekil 15

2016 Yılında Bulgaristan'ın en Büyük İthalat Partnerleri (Milyon Euro/%)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

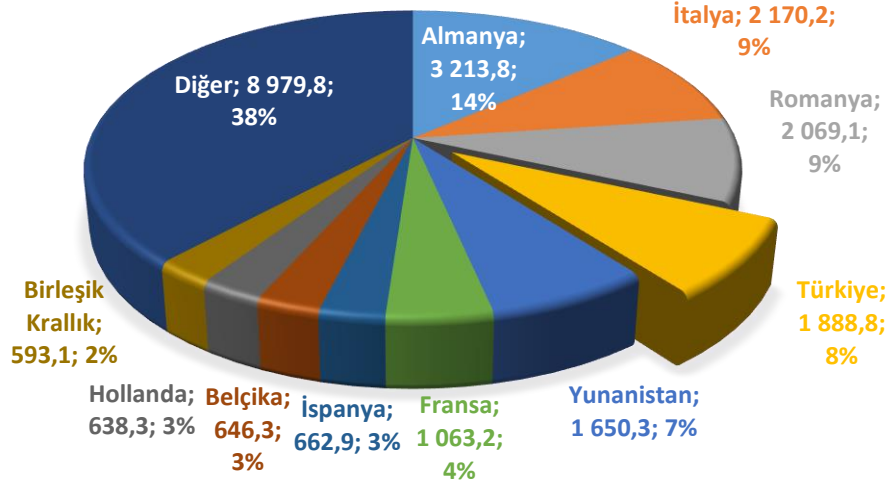
Rusya, Bulgaristan'ın ithalatında geleneksel olarak bulunduğu birinci pozisyonunu 2016 yılında Almanya'ya (3,21 milyar euro) devretmiştir. Enerji ürünleri ithalatında Rusya'ya bağımlılık nedeniyle, bu ülke yıllarca Bulgaristan'ın en büyük ithalat partneri olmuştur. Ancak son yıllarda dünya çapında yakıt fiyatlarında yaşanan düşüşler Bulgaristan'ın Rusya'dan ithalatının değer olarak düşmesine neden olmuştur. Rusya'dan ithalat miktarı olarak incelendiğinde önceki yıllara göre önemli bir değişim gözlenmemektedir. Nitekim, Rusya'dan 2016 yılında 2,34 milyar euro ithalat yapılmıştır. Çin (2,07 milyar euro) ve İtalya (2,04 milyar euro) Bulgaristan'ın ithalatında diğer büyük partner ülkelerdir. 2016 yılında Türkiye, Bulgaristan'ın ithalatındaki beşinci pozisyonunu muhafaza ederek 1,6 milyar euro ithalat değeri ve % 6,1'lik payı ile beşinci sırada yer almıştır. Ülkenin ithalatındaki ilk 10 ticari partner Bulgaristan 2016 yılı toplam ithalatının % 61,7'sini oluşturmuştur.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 16

2016 Yılında Bulgaristan'ın en Büyük İhracat Partnerleri (Milyon Euro/%)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Ülke ihracatında ilk sırada geleneksel olarak Almanya yer almaktadır. Söz konusu trend 2016 yılında da devam etmiş, Almanya, 3,21 milyar euro değerindeki ihracat rakamıyla ve % 13,6'lık payıyla Bulgaristan'ın birinci ihracat partneri olmuştur. İtalya, 2,17 milyar euro ihracat değeri ve % 9,2'lik payıyla ikinci sırada, Romanya ise 2,07 milyar euro ihracat değeri ve % 8,8'lik payıyla üçüncü sırada yer almıştır. Türkiye, 2012 yılında yükseldiği üçüncü sırasını 2015 yılına kadar sürdürmüştü, ancak 2016 yılında bir pozisyon gerileyerek dördüncü olmuştur. 2016 yılında ülkemize 1,89 milyar euro ihracat gerçekleşmiş, ülkemiz Bulgaristan'ın ihracatından % 8'lik bir pay almıştır. Yunanistan (1,65 milyar euro) ülkenin beşinci büyük ihracat partneri olmuştur. Bulgaristan ihracatındaki ilk 10 ülke toplam ihracatın % 61,9'unu teşkil etmiştir.

Dış Ticaret İstatistikleri

Tablo 15

2005-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Yıllık Ticareti

Yıllar	İhracat	Milyon Euro						
		İhracatta değişim	İthalat	İthalatta değişim	Hacim	Hacimde değişim	Denge	Dengede değişim
2005	9 466	-	14 668	-	24 134	-	-5 201	-
2006	12 012	26,9%	18 479	26,0%	30 491	26,3%	-6 467	24,3%
2007	13 512	12,5%	21 861	18,3%	35 373	16,0%	-8 349	29,1%
2008	15 204	12,5%	25 094	14,8%	40 298	13,9%	-9 890	18,5%
2009	11 699	-23,1%	16 875	-32,8%	28 575	-29,1%	-5 176	-47,7%
2010	15 561	33,0%	19 245	14,0%	34 806	21,8%	-3 684	-28,8%
2011	20 264	30,2%	23 406	21,6%	43 671	25,5%	-3 142	-14,7%
2012	20 770	2,5%	25 459	8,8%	46 229	5,9%	-4 689	49,2%
2013	22 271	7,2%	25 828	1,4%	48 100	4,0%	-3 557	-24,1%
2014	22 105	-0,7%	26 126	1,2%	48 231	0,3%	-4 021	13,0%
2015	22 982	4,0%	26 357	0,9%	49 339	2,3%	-3 374	-16,1%
2016	23 576	2,6%	26 090	-1,0%	49 666	0,7%	-2 514	-25,5%

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 16

2012-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İthalatı

Milyon Euro

Ürün Grupları	2012	2013	2014	2015	2016	'12-'16 Değişim
Ham petrol ve doğal gaz	4 792,0	4 345,3	3 573,5	2 955,1	2 270,4	-52,6%
Makina ve cihazlar	1 709,8	2 058,4	2 167,3	2 254,5	2 243,3	31,2%
Diğer hammadde ve malzemeler	1 829,5	1 789,3	1 914,2	2 143,1	2 161,8	18,2%
Yiyecek, içecek ve sigara	1 508,8	1 545,9	1 600,6	1 756,7	1 875,8	24,3%
Plastik, kauçuk	1 203,1	1 301,1	1 381,2	1 473,4	1 491,6	24,0%
Ulaşım araçları	1 023,5	1 032,9	1 145,7	1 281,8	1 321,5	29,1%
Diğer yatırım malları	863,2	912,0	1 362,6	1 159,3	1 289,9	49,4%
İlaç ve kozmetik	940,7	1 025,8	1 131,5	1 222,1	1 272,6	35,3%
Tekstil sektörü hammaddeleri	1 061,8	1 117,8	1 176,5	1 191,5	1 217,1	14,6%
Yedek parça ve teçhizat	1 406,8	963,2	1 004,3	1 078,3	1 189,9	-15,4%
Elektrikli makineler	819,4	801,2	896,2	976,7	1 063,4	29,8%
Cevherler	1 381,4	1 607,6	1 333,6	1 315,2	1 014,0	-26,6%
Diğer tüketim malları	600,7	674,0	722,8	819,4	884,8	47,3%
Yağlar	1 240,1	1 391,0	1 395,3	954,3	849,2	-31,5%
Demir-çelik	823,1	822,2	769,6	829,6	796,5	-3,2%
Mobilya	640,7	706,3	745,1	798,5	765,1	19,4%
Giysi ve ayakkabı	481,2	530,5	597,4	631,4	757,7	57,5%
Gıda sektörü hammaddeleri	563,3	596,3	557,6	674,8	689,5	22,4%
Demir dışı metaller	718,0	711,9	687,4	709,4	666,8	-7,1%
Kimyasallar	504,5	518,0	566,2	641,6	607,7	20,5%
Odun, kağıt ve karton	447,6	451,1	473,1	512,5	546,3	22,1%
Otomobil	235,1	287,8	316,9	371,6	398,4	69,5%
Diğer yakıtlar	163,3	161,5	124,8	191,9	342,0	109,4%
Deri	105,5	89,3	97,0	102,7	91,5	-13,3%
Tütün	117,9	133,4	114,7	79,9	84,9	-28,0%
Kömür	225,9	139,4	147,4	102,7	59,5	-73,7%
Diğer ithalat	52,4	114,8	122,9	128,6	139,0	165,3%
Toplam İthalat (CIF)	25 459	25 828	26 126	26 357	26 090	2,5%

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Son beş yıllık dönemde Bulgaristan'ın ithal ettiği ürün gruplarından en çok artış diğer ithalat (% 165,3), diğer yakıtlar (% 109,4), otomobiller (% 69,5), giysi ve ayakkabı (% 57,5), diğer yatırım malları (% 49,4), diğer tüketim malları (% 47,3) ürün gruplarında meydana gelmiştir. Kömür (-% 73,7), ham petrol ve doğal gaz (-% 52,6), yağlar (-% 31,5), tütün (-% 28), cevherler (-% 26,6) ürün gruplarında ise en büyük düşüşler yaşanmıştır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 17

2012-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Ürün Grupları İtibariyle İhracatı

Milyon Euro

Ürün Grubu	2012	2013	2014	2015	2016	'12-'16 Değişim
Diğer hammadde ve malzemeler	2 186,3	2 176,0	2 204,5	2 377,2	2 425,6	10,9%
Gıda sektörü hammaddeleri	1 732,6	2 309,6	1 844,1	1 782,0	2 034,7	17,4%
Demir dışı metaller	2 291,9	2 407,5	2 231,4	2 296,4	1 791,5	-21,8%
Diğer yatırım malları	804,9	808,3	1 032,0	1 330,6	1 774,5	120,5%
Petrol ürünleri	2 928,3	2 904,0	2 368,7	1 903,6	1 701,4	-41,9%
Giysi ve ayakkabı	1 456,2	1 553,5	1 608,6	1 582,7	1 685,2	15,7%
Gıda	989,6	1 089,3	1 196,8	1 332,0	1 403,3	41,8%
Yedek parça ve teçhizat	859,9	1 062,4	1 149,1	1 270,7	1 360,3	58,2%
Makina, cihazlar	1 001,9	1 141,6	1 208,6	1 248,6	1 290,4	28,8%
Mobilya	748,1	775,4	880,2	990,3	1 005,8	34,4%
Diğer tüketim malları	611,1	674,2	810,4	922,9	985,1	61,2%
İlaç ve kozmetik	701,0	803,3	928,7	973,8	965,3	37,7%
Plastik, kauçuk	550,7	657,7	717,9	800,7	825,3	49,9%
Diğer enerji ürünleri	553,0	481,0	542,5	651,3	750,5	35,7%
Elektrikli makina	453,6	548,0	502,4	557,7	617,7	36,2%
Ulaşım araçları	372,4	410,1	410,1	473,4	513,7	37,9%
Tekstil sektörü hammaddeleri	372,0	399,9	422,9	477,4	505,3	35,8%
Odun, kağıt, karton	403,3	440,1	474,7	489,5	489,1	21,3%
Demir-çelik	720,4	618,0	549,2	411,8	399,8	-44,5%
Kimyasallar	345,6	310,9	334,7	379,3	347,5	0,5%
Gübre	202,8	168,8	191,9	244,0	219,9	8,4%
Tütün	132,2	167,9	133,0	126,9	166,7	26,1%
Sigara	216,0	214,7	226,0	204,9	145,7	-32,5%
İçecek	100,4	101,4	85,4	89,5	91,6	-8,8%
Çimento	27,8	22,0	17,1	24,0	34,4	23,7%
Diğer ihracat	8,3	25,9	33,9	41,3	45,8	451,8%
Toplam İhracat (FOB)	20 770	22 271	22 105	22 982	23 576	13,5%

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Son beş yılda Bulgaristan'ın ihraç ettiği ürün gruplarından diğer ihracat (% 451,8 artış) yaşanmıştır, ancak bu grup Bulgaristan'ın toplam ihracatından % 0,2 gibi çok küçük bir pay almaktadır, diğer yatırım malları (% 120,5), diğer tüketim malları (% 61,2), yedek parça ve teçhizat (% 58,2), plastik-kauçuk (% 49,9) ve gıdada (% 41,8) en çok artış gözlenmiştir. En büyük düşüşler ise demir-çelik (-% 44,5), petrol ürünleri (-% 41,9), sigara (% 32,5) ve demir-dışı metallerde (% 21,8) meydana gelmiştir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 18

2016 Yılında Bulgaristan'ın En Çok

İhracat Yaptığı 10 Ülke (Milyon EURO)					İthalat Yaptığı 10 Ülke (Milyon EURO)						
Sıra No:	Ülke	Yıllar		'15-'16 Değişim	2016 Pay	Sıra No:	Ülke	Yıllar		'15-'16 Değişim	2016 Pay
		2015	2016					2015	2016		
1	Almanya	2 894	3 214	11,1%	13,6%	1	Almanya	3 074	3 211	4,4%	12,3%
2	İtalya	2 137	2 170	1,5%	9,2%	2	Rusya	3 206	2 341	-27,0%	9,0%
3	Romanya	1 888	2 069	9,6%	8,8%	3	Çin	1 918	2 071	8,0%	7,9%
4	Türkiye	2 006	1 889	-5,9%	8,0%	4	İtalya	1 961	2 038	3,9%	7,8%
5	Yunanistan	1 511	1 650	9,2%	7,0%	5	Türkiye	1 437	1 595	11,0%	6,1%
6	Fransa	976	1 063	8,9%	4,5%	6	Romanya	1 403	1 396	-0,5%	5,4%
7	İspanya	531	663	24,9%	2,8%	7	Polonya	861	1 055	22,5%	4,0%
8	Belçika	848	646	-23,8%	2,7%	8	Yunanistan	1 059	989	-6,7%	3,8%
9	Hollanda	541	638	18,1%	2,7%	9	Fransa	855	847	-1,0%	3,2%
10	Birleşik Krallık	586	593	1,2%	2,5%	10	Çek Cumhuriyeti	571	550	-3,7%	2,1%
Tablo Toplamı		13 917	14 596	4,9%	61,9%	Tablo Toplamı		16 345	16 091	-1,6%	61,7%
Toplam İhracat (FOB)		22 982	23 576	2,6%	100,0%	Toplam İthalat (CIF)		26 357	26 090	-1,0%	100,0%

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Tablo 19

2016 Yılında Bulgaristan'ın Ülke ve Mal Gruplarına Göre

İthalatı (Milyon Euro)	Tüketim Malları	Hammadde	Yatırım Malları	Enerji Kaynakları	Diğer İthalat	Toplam İthalat (CIF)
AB Ülkeleri	3 899,4	5 031,9	4 383,6	920,9	86,1	14 321,9
Avrupa (AB ve Balkanlar hariç)	182,2	715,0	308,1	2 014,5	2,5	3 222,2
Balkan Ülkeleri	512,1	1 385,3	321,9	83,1	7,6	2 310,1
Amerika	247,5	774,8	344,3	10,9	6,4	1 383,9
Asya	1 026,4	1 078,0	1 653,8	482,4	35,2	4 275,7
Diğer Ülkeler	86,9	382,7	96,3	9,4	1,1	576,4
Toplam	5 954,5	9 367,7	7 108,0	3 521,2	138,9	26 090
İhracatı (Milyon Euro)	Tüketim Malları	Hammadde	Yatırım Malları	Enerji Kaynakları	Diğer İhracat	Toplam İhracat (FOB)
AB Ülkeleri	5075,8	6175,5	3767,0	871,9	38,4	15928,7
Avrupa (AB ve Balkanlar hariç)	244,8	114,5	157,3	44,9	0,8	562,3
Balkan Ülkeleri	346,2	1528,8	255,8	732,3	3,7	2866,7
Amerika	111,3	147,6	148,9	0,9	1,0	409,7
Asya	405,9	794,6	413,4	378,3	1,1	1993,3
Diğer Ülkeler	97,7	478,7	814,2	423,6	0,9	1815,0
Toplam	6 281,7	9 239,7	5 556,6	2 451,9	45,9	23 576

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

BULGARİSTAN EKONOMİSİNİN SEKTÖREL BAZDA DEĞERLENDİRMESİ

Tarım

Genel Durum

Bulgaristan'da tarım üretimi, modernize edilmesi durumunda oldukça önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Azalan ve yaşlanan nüfus nedeniyle tarım alanlarını ekip işleyecek işgücü kıtlığı yaşanmakta ve bu da tarım hasılasının yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Oysa Bulgaristan'ın gerek toprak gerekse de iklim yapısı tarıma elverişlidir. Bulgaristan'ın AB üyeliği ile birlikte tarım sektörüne Avrupa finansmanı sağlanmaktadır. Bulgaristan'ın AB üyeliği ile birlikte tarım sektörüne Avrupa finansmanı sağlanmaktadır.

Kriz döneminde tarımın en az etkilenen sektörlerden olmasına rağmen, kredi maliyetinin artması, iklim koşullarının öngörülemezliği, sulama sistemlerinin eskimeye devam etmesi, tarımsal ürünlerin satın alımı konusundaki belirsizlikler sektörü riskli duruma getirmiştir.

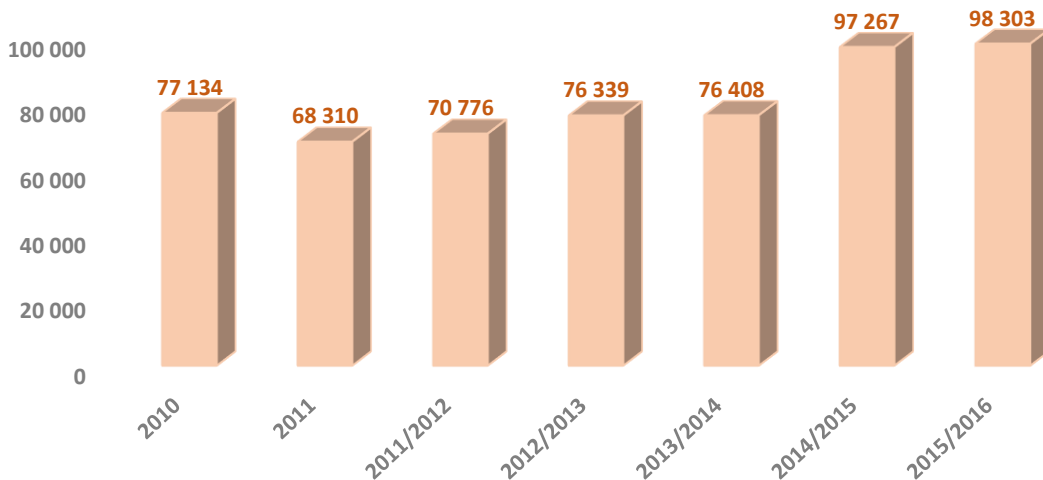
Tarım sektörünün Bulgaristan ekonomisindeki payı 2016 yılında % 4,4, 2015 yılında ise % 4,8 olarak gerçekleşmiştir.

Bulgaristan'da 2015 yılı verilerine göre tarımsal arazilerin toplam büyüklüğü 5,2 milyon hektardır (ülke topraklarının yaklaşık % 46,9'u). Kullanılan tarımsal araziler yaklaşık 5 milyon hektardır (ülke topraklarının % 45,1'i).

Bulgaristan'da kayıtlı tarımsal üreticilerin sayısı 2014/2015 itibarıyla 97 267 olup bir önceki döneme göre yaklaşık 21 binlik bir artış gözlenmiştir. 2015/2016 döneminde ise tarımsal üretici sayısında 1 036 artış olmuştur.¹⁸

Şekil 17

Yıllar İtibariyle Kayıtlı Tarımsal Üretici Sayısı

Kaynak: Bulgaristan Tarım ve Gıda Bakanlığı

¹⁸ Tarım Raporu 2016, Bulgaristan Tarım ve Gıda Bakanlığı

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Aşağıdaki tabloda 2010-2016 döneminde Bulgaristan'da tarımsal üretimin sektörel dağılımı verilmiştir. 2016 yılında tarım sektörü çıktısı yıllık bazda % 6,7 azalarak 3,76 milyar euro seviyesinde gerçekleşmiştir. Tarım üretiminde birinci sırayı hububat-bakliyat üretimi almıştır. İkinci sırada endüstriyel tarım ürünleri gelmektedir. Hayvancılık ve hayvancılık ürünleri Bulgaristan'ın tarım üretiminde 3. ve 4. sırada yer almaktadır.

Tablo 20

2010-2016 Yıllarında Bulgaristan'da Tarımsal Üretim Sektörel Dağılımı (Milyon Euro)

No:	Ürünler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	Hububat/Bakliyat	842,8	1 196,0	1 311,5	1 258,5	1 330,8	1 228,7	1 182,2
2	Endüstriyel Tarım Ürünleri	747,3	921,1	856,4	867,8	966,4	967,7	946,2
3	Hayvanlar	559,7	627,3	640,9	581,7	566,7	578,3	459,5
4	Hayvancılık Ürünleri	521,4	608,6	577,6	580,4	555,7	462,9	432,5
5	Tarımsal Hizmet Ürünleri	251,5	260,2	269,2	271,3	262,0	248,1	224,9
6	Meyve	122,0	129,2	140,6	156,4	126,5	171,2	156,8
7	Sebze	184,4	119,9	117,2	139,0	142,5	144,1	112,6
8	Tarımsal Üretimden Ayrılmaz İkincil Faaliyetler	336,1	316,9	263,1	278,7	164,0	118,1	111,9
9	Silo Yem Bitkileri	192,5	143,6	213,2	188,6	129,5	64,0	94,7
10	Patates	60,8	17,0	26,7	62,2	24,1	32,3	26,8
11	Diğer Bitkisel Ürünler	3,5	15,2	7,3	9,1	33,7	17,7	14,8
	Toplam Tarımsal Üretim	3 822,0	4 355,0	4 423,7	4 393,7	4 301,9	4 033,1	3 763,0

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Not: 1. Cari değerler, Bulgar levasının euroya endeksli olduğu 1,95583 kurundan levadan euroya çevrilmiştir.
2. 2016 yılı verileri ön veridir.

Bitkisel üretim nihai tarımsal üretimin % 67,3'ünü, hayvansal üretim % 23,7'sini, tarımsal hizmetler % 6'sını, tarımsal üretimden ayrılmaz ikincil faaliyetler ise % 3'ünü teşkil etmektedir.

2015 yılında nihai tarımsal üretim değerinin oluşmasında en çok katkı sağlayan bitkisel ve hayvansal ürünler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 21

Nihai Tarımsal Üretime En Çok Katkı Sağlayan

Bitkisel Ürünler	Pay %	Milyon Leva	Milyon Euro	Değişim %
Buğday	16,8%	1 281,9	655,4	-14,7%
Ayçiçeği	14,1%	1 078,4	551,4	-10,2%
Tane mısır	8,8%	673,3	344,3	-13,4%
Kolza	4,0%	306,7	156,8	-7,6%
Tütün	2,6%	201,0	102,8	-25,6%

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Hayvansal Ürünler	Pay %	Milyon Leva	Milyon Euro	Değişim %
Süt üretimi	9,2%	702,2	359,0	-19,5%
Kanatlı	4,0%	306,1	156,5	-10,0%
Domuz	3,6%	272,2	139,2	-9,6%
Küçükbaş hayvanlar	2,9%	220,5	112,7	5,4%
Büyükbaş hayvanlar	2,8%	215,8	110,3	-12,8%
Yumurta	2,1%	162,3	83,0	5,5%

Kaynak: Tarım Raporu 2016, Bulgaristan Tarım ve Gıda Bakanlığı

Bulgaristan'da tarım sektörüne ışık tutacak meyve-sebze ve tarım makinalarına ilişkin Müşavirliğimizce hazırlanan iki rapora T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın www.ekonomi.gov.tr adresli web portalindeki 'Ülkeler' sekmesinden Bulgaristan seçildikten sonra Ticaret Temsilciliklerimiz – Müşavir Raporları – Raporlar – Sektörel Raporlar yolu izlenerek ulaşılmaktadır.

Organik Tarım

2015 yılı sonunda Bulgaristan'daki organik tarım ürünleri üreticileri 5 919'dur. Aşağıda yer alan tablodan da görüleceği üzere, söz konusu sayı son üç yılda % 115 oranında artış göstermiştir.

Tablo 22

Yıl Sonu İtibariyle Bulgaristan'da Organik Tarımla İştigal Eden Çiftçi Bilgileri

İşletmeler	2012	2013	2014	2015	Δ '12/'15
Organik Tarım Üreticileri	2 754	3 854	3 893	5 919	114,9%
Organik Tarım Ürünleri İşleyen Şirketler	81	92	132	161	98,8%
Organik Tarım Ürünleri İthalatçıları	1	3	3	8	700,0%
Organik Tarım Ürünleri İhracatçıları	14	10	12	9	-35,7%

Kaynak: Eurostat

Ancak 2011 ve 2012 yıllarında organik tarım üreticisi sayısında sırayla % 118 ve % 76'lık artışlar da dikkate alındığında beş yılda organik tarım ürünleri üretici sayısının sekize katlandığı görülmektedir. AB'deki ortalama % 17'lik yıllık artış ışığında Bulgaristan'daki artış yoğun bir şekilde gerçekleşmektedir .

Eurostat verilerine göre 2014 yılında Bulgaristan'da toplam tarım arazilerinin % 1,03'ü organik tarım ürünlerinin üretiminde kullanılmış olup, ülkeyi AB'de sondan önceki pozisyona, Malta'nın önüne yerleştirmiştir. Diğer taraftan, 2009 yılına göre organik tarım arazilerinin toplam tarım arazilerine oranında, düşük bazdan kaynaklanan, % 293'lük çarpıcı bir artış meydana gelmiştir. Bu artış, söz konusu dönemde AB'de yaşanan en büyük artıştır.

Bulgaristan Tarım Sektöründe Temel Sorunlar¹⁹

- Son yıllarda olumlu gelişme yaşanmayan düşük verimlilik;
- Arazi mülkiyetinde parçalanma;
- Makina ve cihazların doğru kullanılmaması;

¹⁹ Orkomies M., Bulgarian Agricultural Machinery Market, sayfa 14

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Yönetim becerisi ve bilgi eksikliği;
- Dış finansmana ulaşmada zaman zaman yaşanan zorluklar;
- Yetersiz sulama ve drenaj altyapısı;
- Tarımsal araştırma altyapısında az gelişmişlik;
- Gelişmemiş hayvancılık;
- Niteliksiz yönetici ve çalışanlar.

2017 Yılında Tarım Sektörüne Finansman İmkanları

Tarım ve Gıda Bakanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre 2017 yılında AB fonları çerçevesinde Bulgar çiftçiler 1,55 milyar levayı aşkın tutarda doğrudan parasal destek alacaktır. Bunun haricinde 300 milyon levalık ulusal destek de sağlanacaktır. "Genç Çiftçilerin Çiftlik Kurması" mekanizmasının bütçesi ise 41,5 milyon eurodur. Başvurular Temmuz ayında yapılacaktır. "Tarımsal Ürünlerin İşlenmesine/Pazarlanmasına Yatırım" mekanizmasının bütçesi 85 milyon eurodur. Başvuru süresi Mayıs-Haziran 2017'dir. Ormanların doğal afetlerden korunmasına ilişkin "Kırsal Kalkınma Programı" çerçevesinde 8,5 milyon euroluk destek öngörülmektedir. Söz konusu teşviklere başvurular Ekim-Kasım 2017 döneminde yapılacaktır.

Sanayi

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2016 yılında Bulgaristan'da sanayi sektörü gayri safi katma değerini % 28'ini oluşturmaktadır. Bulgaristan sanayinde önemli sektörler aşağıda sıralanmıştır:

- *Gıda*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 14'ünü teşkil etmektedir. Sektörde 80,4 bin kişi istihdam edilmekte (imalat sanayiinin %15'i), 5700 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 7,9'dur.
- *Cam, tuğla, kiremit, porselen, çimento, kireç, alçı, beton vb.*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 4,2'sini teşkil etmektedir. Sektörde 21,2 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 4'ü), 1 600 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı yaklaşık % 2,6'dır.
- *Metal inşaat malzemeleri, kazan, petek, tank imalatı, metal işleme, metalden mutfak eşyası, hırdavat imalatı*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 5,1'ini teşkil etmektedir. Sektörde 53,6 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 10,2'si), 4 700 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 2,7'dir.
- *Giyim*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 4'ünü teşkil etmektedir. Sektörde 100 bin kişi istihdam edilmekte (imalat sanayiinin % 20'si), 5 700 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 7,6'dır.
- *Demir dışı metaller*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 14,9'unu teşkil etmektedir. Sektörde 11,7 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 2,2'si), 200'ün üzerinde firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 17,8'dir.
- *İçecek*: Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 3'ünü teşkil etmektedir. Sektörde 13,8 bin kişi istihdam edilmekte (imalat sanayiinin % 3'ü), yaklaşık 900 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 0,6'dır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- **Plastik ve kauçuk:** Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 3,2'sini teşkil etmektedir. Sektörde 24,4 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 4,6'sı), 2 200 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 3,3'tür.
- **Elektrikli cihazlar:** Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 4,1'ini teşkil etmektedir. Sektörde 19,7 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 3,8'i), 550 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 7,1'dir.
- **Kimyasal maddeler:** Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 4,5'ini teşkil etmektedir. Sektörde 13,5 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 2,6'sı), 640 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 5'tir.
- **Makina ve donanım:** Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 4,5'ini teşkil etmektedir. Sektörde 30,4 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 5,8'i), 1000 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 7,7'dir.
- **Mobilya:** Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 1,6'sını teşkil etmektedir. Sektörde 21,9 bin kişi istihdam edilmekte (sanayi sektörünün % 4,2'si), 2 800 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 1,3'dir.
- **Tekstil:** Ülkedeki sanayi üretiminin yaklaşık % 1'ini teşkil etmektedir. Sektörde 11,4 bin kişi istihdam edilmekte (imalat sanayiinin % 2'si), 720 firma çalışmaktadır. Sektörün ihracattaki payı % 2,1'dir.²⁰

Bulgaristan ekonomisinin sektörel yapısına ışık tutacak Müşavirliğimizce hazırlanan çeşitli sektörel raporlara T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın www.ekonomi.gov.tr adresli web portalindeki 'Ülkeler' sekmesinden Bulgaristan seçildikten sonra Ticaret Temsilciliklerimiz – Müşavir Raporları – Raporlar – Sektörel Raporlar yolu izlenerek ulaşılmaktadır.

Bulgaristan'ın sanayi üretimi konusunda genel bir çerçeve oluşturması anlamında güvenilir bir gösterge olarak Bulgaristan Ulusal İstatistik Enstitüsü'nden alınan rakamların yer aldığı 2016 Yılında Aylık Sanayi Üretim Endeksleri adlı tablo, Bulgaristan'da 2015 yılında hangi sektörlerde 2010 yılına göre büyüme yaşandığı konusunu aydınlatmaktadır. Son altı yılda toplam sanayi üretiminde ortalama % 13,2 oranında bir artış gözlenmektedir. İmalat sanayindeki artış toplam artışın yönünü ve büyüklüğünü belirlemiş ve yaklaşık % 19,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Makina ve teçhizat dışında metal ürünler, yatırım ürünleri, bilgisayar ve haberleşme cihazları, otomobil ve römork, genel ve özel kullanımlı makina ve teçhizat, ilaç imalatı sektörlerinde söz konusu beş yıllık dönemde önemli artışlar gözlenmiştir. Deriden mamuller, ahşap ürünler, otomobil dışında araç, metal imalatı alanlarında ise önemli düşüşler kaydedilmiştir.

²⁰<http://www.mi.government.bg/en/themes-c230.html>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 23

2016 Yılında Aylık Sanayi Üretim Endeksleri

Ekonomik Faaliyet	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Sanayi Toplam	105,6	107,4	113,6	109,1	103,5	116,8	114,7	110,6	114,1	115,8	123,4	124,3
Madencilik	100,7	95,6	95,4	94,8	89,9	93,2	97,7	96,5	104,6	110,4	117,7	115,6
Buna dahil olanlar:												
Kömür	125,8	101,0	72,6	76,6	81,6	70,9	90,2	90,9	100,8	130,1	136,4	127,9
Metal cevheri	93,6	89,3	104,0	103,6	91,7	102,8	99,5	95,9	105,5	97,6	109,6	106,7
Metal dışı hammaddeler	57,9	87,3	101,9	107,7	109,6	114,4	119,5	124,0	109,5	110,9	113,1	98,4
İmalat Sanayi	100,7	108,8	118,4	117,0	111,3	128,9	123,8	117,6	123,3	123,6	130,5	125,4
Buna dahil olanlar:												
Gıda imalatı	76,7	81,8	89,1	88,0	89,2	94,9	91,8	100,5	97,5	99,3	100,0	95,7
İçecek imalatı	64,6	72,4	97,4	113,8	102,0	128,0	134,7	137,7	112,4	91,5	95,9	108,6
Tütün ürünleri imalatı	82,3	83,4	89,4	59,2	53,3	70,4	95,4	74,2	65,6	72,7	80,5	92,0
Giysi dışında tekstil imalatı	92,4	115,3	130,7	127,3	133,0	125,6	107,0	86,8	105,1	108,2	116,1	91,2
Giysi imalatı	102,4	98,0	91,5	93,0	87,9	109,2	114,5	92,9	98,9	96,8	88,6	97,5
Deri işleme, ayakkabı ve diğer deri ürünleri imalatı	75,0	71,5	73,8	69,4	59,1	74,3	88,1	64,4	83,3	73,7	78,0	65,0
Odun işleme ve mobilya dışında ahşap ürünler imalatı	72,4	83,9	99,5	91,6	88,6	99,9	93,1	92,7	87,9	94,6	95,5	82,4
Kağıt, karton imalatı	107,9	122,9	133,8	131,3	129,8	140,0	132,6	132,3	129,9	128,1	139,6	123,2
Yayıncılık ve matbaa	108,5	118,6	123,1	112,4	106,0	119,9	113,6	111,7	116,0	125,3	142,1	129,7
Kimyasal ürün imalatı	93,2	107,3	112,8	109,9	109,4	110,8	121,9	118,7	119,1	122,7	122,7	110,8
İlaç imalatı	130,5	163,8	163,3	150,2	132,6	155,3	127,7	121,4	137,0	153,5	158,1	148,7
Plastik ve kauçuk ürünlerin imalatı	116,8	136,3	148,0	147,7	138,5	159,1	150,8	145,6	148,1	158,1	161,3	130,3
Diğer metal dışı madencilik ürünleri imalatı	87,4	108,7	126,0	131,8	127,0	135,8	128,4	132,4	129,4	134,2	133,6	110,8
Metal imalatı	93,7	84,2	82,2	100,1	80,2	79,4	115,6	89,1	91,5	116,7	112,3	90,2
Makina ve teçhizat dışında metal ürünler imalatı	132,4	126,9	154,7	148,2	124,7	201,4	151,6	154,0	189,3	148,2	187,5	226,4
Bilgisayar ve haberleşme cihazları, elektronik ve optik ürünler imalatı	134,6	132,1	152,4	148,4	149,5	163,4	154,7	141,4	158,0	176,8	186,5	177,5
Elektrik tesisatı imalatı	129,4	150,9	161,9	143,2	137,9	159,5	155,6	132,2	148,6	157,6	163,5	131,6
Genel ve özel kullanımlı makina ve teçhizat imalatı	121,7	139,4	154,9	138,0	132,6	160,1	153,6	131,2	138,5	145,2	170,3	156,1
Otomobil ve römork imalatı	153,7	173,5	187,4	174,9	176,1	182,9	166,0	148,0	169,7	185,3	190,6	163,5
Otomobil dışında araç üretimi	69,3	96,6	114,1	112,3	99,8	86,8	82,4	86,8	78,2	73,7	74,3	86,6
Mobilya imalatı	109,0	120,5	135,7	133,5	124,2	129,0	131,7	131,2	139,1	143,1	158,4	136,6
Başka yerde belirtilmemiş imalat	182,9	173,1	217,4	184,4	205,8	238,6	186,1	225,7	233,1	234,5	246,5	211,1
Tadilat, makina ve teçhizat montajı	65,5	65,4	74,1	74,7	82,2	83,9	89,1	80,1	100,0	91,4	99,9	122,0
Elektrik enerjisi, gaz yakıtlar ve termik enerji üretimi ve dağıtımı	126,3	111,5	110,4	93,7	87,6	92,5	95,0	94,9	90,4	96,3	108,5	128,7
Ara tüketim ürünleri	94,6	104,0	115,4	116,5	109,1	117,7	119,4	111,9	116,3	120,6	124,8	109,3
Enerji ürünleri	120,4	108,0	100,8	91,7	88,6	92,1	96,0	96,9	94,7	101,4	109,7	126,5
Yatırım ürünleri	123,6	126,1	148,0	137,8	128,4	170,1	145,2	137,5	159,6	145,6	171,0	190,0
Uzun vadeli tüketim ürünleri	120,0	143,3	156,9	149,9	140,1	150,3	146,7	129,3	145,1	152,5	168,6	123,2
Kısa vadeli tüketim ürünleri	92,2	97,9	103,9	101,1	97,4	113,4	111,3	109,0	107,4	107,3	108,8	107,5

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Not: 2010 yılı baz alınmıştır (2010=100)

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ulaştırma ve Telekomünikasyon

Ulaştırma

Bulgaristan, Türkiye, Batı Avrupa, Rusya ve Karadeniz bölgelerini birbirlerine bağlayan çok önemli uluslararası yol şebekesi güzergahında stratejik bir konumdadır. Bulgaristan'ın Karadeniz kıyısında Varna ve Burgaz kentlerinin limanları ile Tuna Nehri üzerinde Rusçuk limanları bulunmakta ve böylece ülke gerek deniz, gerekse nehir taşımacılığında ulaşım imkanları sunmaktadır. Altyapının eski ve yetersiz olması ulaştırma sektörünün en büyük zaaf noktasıdır ve halihazırda artan ulaştırma ihtiyaçlarını zor karşılayacak durumdadır. Konumundan dolayı ticari anlamda bölgede “köprü” görevini üstlenmesine rağmen, altyapısını yenilemediği ve geliştirmede olduğu durumda yük taşımacılığı sektörü tarafından komşu ülkeler lehine kolayca devre dışı bırakılabilecektir. Bu nedenle Bulgaristan, AB fonlarından da yararlanarak, ulaşım altyapısını yenileme ve genişletme çalışmalarını sürdürmektedir.

Karayolu Ulaştırması

Bulgaristan genelinde kuzeyden güneye dört, doğudan batıya üç ana karayolu şebekesi bulunmaktadır. Bulgaristan Yol Altyapısı Ajansı verilerine göre Bulgaristan karayollarının toplam uzunluğu 19 462 km olup bunun sadece 610 km'si otobandır. Otobanlarda hız sınırı 140 km/saattir. Yolların % 40'ı iyi, % 27'si orta iyi, % 33'ü ise kötü durumdadır ve gittikçe karayolu durumunun kötüleştiği dikkat çekmektedir. Belediye yollarının toplam uzunluğu 19 490 km'dir.

Tablo 24

Bulgaristan Karayolları²¹ (31.12.2014 itibariyle)

Yol Sınıfı	Uzunluk (km)
Otoyol	610,2
1. sınıf	2 964,5
2. sınıf	4 022,2
3. sınıf	11 558,2
Yol bağlantıları	306,4
Toplam Uzunluk	19 461,5

Kaynak: Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığı

Bulgaristan uluslararası karayolu şebekesini gösteren harita aşağıda sunulmaktadır:

²¹ 2016-2022 Döneminde Bulgaristan Cumhuriyeti Yol Altyapısının Geliştirilmesine İlişkin Strateji, Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanlığı; Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığı, sayfa 22

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Harita 3

Bulgaristan Üzerinden Geçen Pan-Avrupa Transit Koridorları

Bulgaristan'ı IV, VII, VIII, IX and X no'lu Pan-Avrupa Transit Koridorları kat etmektedir. Bir diğer ifadeyle, Avrupa'nın toplam 10 ana ulaşım arterlerinden beşinin Bulgaristan üzerinde kesiştiği görülmektedir.

Avrupa IV. No'lu Ulaşım Koridoru: Almanya'nın Dresden kentinden başlar, Sofya üzerinden ikiye ayrılarak İstanbul ve Selanik'e ulaşır. Bulgaristan topraklarındaki uzunluğu (Vidin-Sofya-Kulata) 446 km'dir. Sofya-Kulata arasındaki bölüm ayrıca "Struma Otoyolu" olarak da anılmaktadır. Bulgaristan Hükümeti, Struma otoyolunun dört lot olarak yapımını ve 2014-2020 döneminde inşaatının tamamlanmasını karara bağlamıştır. Buna göre; Struma otoyolunun ilk lotu olan Dolna Dikanya-Dupnitsa 16,78 km'lik bölümünün yapımı 30 Ağustos 2013'te tamamlanmıştır. Lot 2 Dupnitsa-Blagoevgrad (37,48 km) 30.10.2015 tarihinde, lot 4 Sandanski-Kulata (14,70 km) 10.09.2015 tarihinde kullanıma açılmıştır. Blagoevgrad-Sandanski arasındaki lot 3'ün Blagoevgrad-Krupnik (Lot 3.1) ve Kresna-Sandanski (Lot 3.3) arasındaki kısımları yapım aşamasındadır. Kresna geçidinin (Lot 3.2) ve otoyol üzerindeki Jeleznitsa tüneline yapımına henüz başlanmamıştır. Aralık 2015 sonunda ihalesi açılan Jeleznitsa tüneline çok yüksek bir değer biçilmiştir: 250 milyon leva. Ancak 2016 yılının başında iptal edilen bir çok büyük çaplı kamu ihalesinin yanı sıra, resmi açıklamalara göre teknik belgelerdeki bazı eksiklikler nedeniyle, söz konusu ihale de iptal edilmiştir. Sofya çevre yolunu Struma otoyoluna bağlamak amacıyla inşa edilen 19 km uzunluğundaki Lyulin Otoyolu projesini 137,4 milyon euroluk teklifiyle Türk Mapa-Cengiz ortaklığı kazanmış ve tamamlamıştır.

Vratsa Çevre Yolu (E-79): Vidin-Botevgrad güzergahının bir parçası olup (6,82 km), yapımı tamamlanmıştır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Montana Çevre Yolu (E-79): Vidin-Botevgrad güzergahının bir parçası olup (12,45 km), yapımı 29.12.2015'te tamamlanmıştır.

Bulgaristan'ın Vidin kentini Romanya'nın Kalafat kentine bağlayan Tuna üzerindeki 2. köprü Haziran 2013'te kullanıma açılmıştır.

Avrupa VII. No'lu Ulaşım Koridoru: Rotterdam'dan başlayıp Sulina'da biten ve Ren, Main ve Tuna nehirlerini bağlayan su yoludur.²²

Avrupa VIII. No'lu Ulaşım Koridoru: Adriyatik Denizi'ni Karadeniz'e bağlar. Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan'ı kat eder. Bulgaristan topraklarındaki (Gyueşevo sınır kapısı, Pernik-Sofya-Burgaz-Varna) uzunluğu 639 km'dir. Burgaz-Varna arasındaki kısmın ileride "Karadeniz Otobanı"nın bir parçası olması planlanmaktadır. Bu koridorun Sofya-Burgaz arasındaki bölümüne "Trakya Otobanı" denmektedir. Trakya otobanı 4. lotunun 15 Temmuz 2013 tarihinde kullanıma açılmasıyla otoban tamamıyla faaliyete geçmiştir. Otobanın Karnobat-Burgaz arasındaki 45 km'lik bölümünün yapımını Türk sermayeli "Doğuş-Eko" Konsorsiyumu kazanmış ve zamanında tamamlayarak teslim etmiştir.

Karadeniz Otobanı: Trakya Otobanı'nın bir uzantısı olup, Burgaz-Varna güzergahını kapsar. Toplam uzunluğu 95 km'dir. Söz konusu otoban için finansman arayışları devam etmektedir, otobanın toplam yapım maliyetinin 470 milyon euro olacağı hesaplanmaktadır. Finansman alternatifleri arasında yap-işlet-devret modeli de bulunmaktadır.

Avrupa IX. No'lu Ulaşım Koridoru: Finlandiya'nın Helsinki şehrini Yunanistan Dedeoğaç şehrine bağlar. Bulgaristan topraklarındaki (Ruşçuk-Tırnova-Gabrovo-Eski Zağra-Dimitrovgrad-Kırcaali) uzunluğu 455 km'dir. Bu koridorun Kırcaali – Podkova arasındaki bölümü 2007-2013 AB Ulaştırma Operasyonel Programı çerçevesinde finanse edilmiş olup 2014 başında tamamlanmıştır. Bu bölümün bitmesiyle Kırcaali – Yunanistan sınırı güzergahının tamamı yenilenmiş bulunmaktadır.

Şipka Tüneli: Balkan Dağları altından geçecek ve Gabrovo – Şipka arasında Gabrovo Çevre Yolu'nun (E-85) bir parçası olan Şipka tünelinin inşaat işlerinin % 42'si tamamlanmış olup 2017 yılının sonuna kadar projenin tamamlanması planlanmaktadır.

Avrupa X. No'lu Ulaşım Koridoru: Orta Avrupa'dan Sofya'ya uzanır, burada iki kola ayrılarak Selanik'e ve İstanbul'a ulaşır. TEM otoyolunun uzantısıdır. Yolun Kalotina sınır kapısı ile Sofya arasındaki uzaklığı 60 km'dir. Orizovo (Filibe yakınlarında) ile Kapitan Andreevo (Türkiye sınırı/Kapıkule) arasındaki bölüme Bulgaristan'da Maritsa (Meriç) Otobanı denmektedir. Maritsa otobanı yapım projesi, AB fonlarından finansmanı sağlanan Ulaştırma Operasyonel Programına dahil edilmiştir. Projenin toplam tutarı 203,8 milyon eurodur. Yapımı iki lota ayrılmış olup, Orizovo - Dimitrovgrad arasındaki lot 2 ise 28.05.2015 tarihinde, Dimitrovgrad – Harmanlı arasındaki lot 1 29.10.2015 tarihinde tamamlanıp kullanıma açılmıştır. Böylece Sofya-Kapıkule mesafesi 2,5 saate inmiştir.

²² Bulgaristan Bölgesel Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Kalkınma Stratejisi 2012-2022

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Hemus Otobanı: Otobanın Bulgaristan'ın kuzeyini katederek Başkent Sofya ile Varna kentini birbirine bağlaması amaçlanmaktadır. Söz konusu otobanın E70, E772 ve E83 No'lu birinci sınıf yolların güzergahı üzerinde inşa edilmesi planlanmaktadır. Otobanın Sofya-Yablanitsa arasındaki 79 km'lik kısmı ve Şumnu-Varna arasındaki 88 km'lik kısmı tamamlanmış olup kullanıma açıktır. Sofya Çevre Yolu – Gara Yana bağlantı yolu 8,46 km olup (E-79) Hemus otobanını Sofya Çevre Yolu'na bağlamakta olup yapımı son yıllarda tamamlanmıştır. Daha önce 1. ve 2. lotunun yapımına ilişkin neticelenen kamu ihaleleri Başbakan Boyko Borisov tarafından 2016 yılının başında iptal edilmiştir. 1. lot 24 kilometre uzunluğundadır ve Yablanitsa ve Uğırçin kasabaları arasında konumlanmaktadır. 2. lot 36 kilometre uzunluğundadır ve Uğırçin ve Plevne/Lofça kavşağı arasında konumlanmaktadır.

Hemus Otobanı, Sofya Çevre Yolu – Gara Yana Bağlantı Yolu arasındaki bölüm (E-79): Bu bölüm 8,46 km olup Hemus Otobanı'nı Sofya Çevre Yolu'na bağlamayı amaçlamaktadır ve yapımı tamamlanmıştır.

Yol Altyapısı Ajansı'nın bir sunumunda 2020'ye kadar yapımı öngörülen karayolu projeleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 25

Yapımı Öngörülen Yollar

Yol	Hesaplanan Değer (Milyon EUR)
Struma Otobanı Lot 3	750
Hemus Otobanı (Yablanitsa-Belokopitovo arasındaki bölüm)	780
Karadeniz Otobanı (Burgaz-Varna arasındaki bölüm)	470
Sofya-Kalotina Otoyolu (Lyulin Otobanının devamı)	240
Şipka Tüneli	150
Ruşçuk-Şumnu arasında yüksek hızlı yol	200
Ruşçuk-Tirnova arasında yüksek hızlı yol (120 km)	435
Vidin-Botevgrad arasında yüksek hızlı yol (167 km)	500
Sofya-Gyueşevo arasında yüksek hızlı yol	220
Sofya-Köstendil arasında yüksek hızlı yol (eski adıyla Rila Otobanı)	400
Varna-Durankulak arasında yüksek hızlı yol	200
Filibre-Asenovgrad arasında yüksek hızlı yol	40

2015 yılında Bulgaristan ile Romanya hükümetleri iki ülkeyi birbirine bağlayacak, Tuna nehri üzerinde daha iki köprünün (Nikopol-Turnu Magurele ve Silistre-Calarasi kasabalarını bağlayacak) yapımı için fizibilite çalışmalarının başlatılmasını konu alan bir mutabakat zaptı imzalamışlardır. Köprülerin maliyeti 200 milyon euro olarak hesaplanmaktadır.

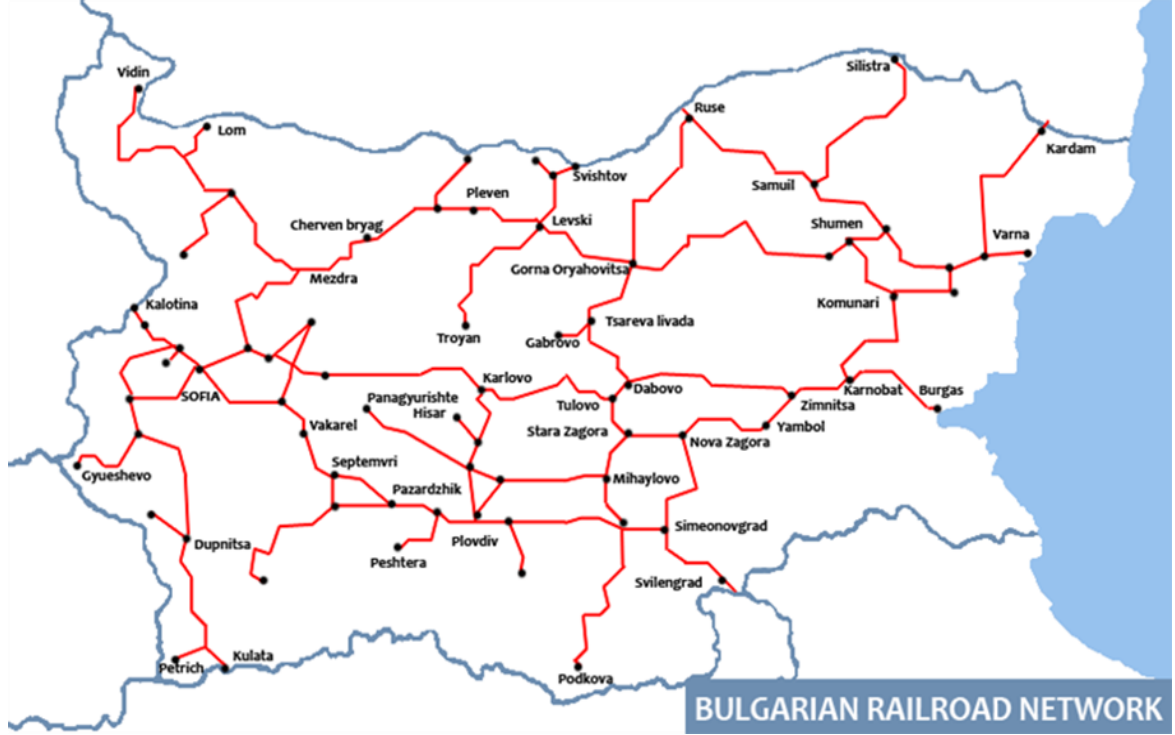
SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Demiryolu Ulaştırması

Bulgaristan'ın demiryolu ağı bütün ülke üzerine yayılmış olup oldukça kapsayıcıdır. Ağın büyük bir kısmının elektrifikasyonu yapılmıştır. Mevcut ulaştırma hizmeti talebinden daha büyük talebi karşılayabilecek kapasitede olan ağın durumu geciken tadilatlar nedeniyle kötüdür. Bundan dolayı trenlerin azami hız sınırı düşük, seyahat süreleri uzun, konfor düşük, işletme maliyetleri yüksektir. Güvenlik, haberleşme ve güç kaynağı sistemleri hem teknolojik hem fiziksel anlamda eskidir. Bu nedenlerle demiryolu üzerinden gerçekleşen hizmetin kalitesi düşüktür. Ancak son yıllarda, AB fonlarının da desteği ile demiryolu altyapısında bazı önemli hatlar üzerinde modernizasyon işleri yapılmaktadır. Dolayısıyla ülke demiryolu altyapısının uzun vadede potansiyel vadeden bir yapıya kavuşturulacağı değerlendirilmektedir.

Harita 4

Bulgaristan Demiryolu Haritası

Ülkenin demiryolu toplam uzunluğu 2015 sonu itibarıyla, 2907 km tekli hatlar, 1978 km çift hatlar, 1480 km tren istasyonu rayları, 152 km dar ve geniş hatlar dahil olmak üzere, toplam 6517 kilometredir. Demiryolu ağı üzerinde 47,5 km uzunluğunda 186 tünel, 41,9 km uzunluğunda 976 köprü, 777 demiryolu geçidi, 307 tren istasyonu mevcuttur.²³

Karadeniz kıyısında Varna ve Burgaz limanlarının ve Tuna üzerinde Vidin, Lom, Sviştov, Ruse-İztok (Doğu Rusçuk) ve Ruse-Zapad (Batı Rusçuk) limanlarının demiryolu ağı ile bağlantıları bulunmaktadır.

²³ Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığı, 2015-2020 Döneminde Bulgaristan Cumhuriyeti'nde Demiryolu Ulaştırmacılığının Geliştirilmesine İlişkin Strateji ve BDZ Holding EAD Grubunun Güçlendirilmesi ve Geliştirilmesine İlişkin Plan, sayfa 6

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 26

Bulgaristan'da Demiryolu Transit Mesafeleri (km)

İstasyon	SC	UK	RO	RO	RO	GR	GR	TR
	Dragoman/Dimitrovgrad	Varna Feribot/Odessa	Vidin/Golentsi	Rusçuk/Giurgiu Nord	Kardam/Negru Voda	Kulata/Promahon	Svilengrad/Dikea	Svilengrad/Kapı Kule
Dragoman/Dimitrovgrad	0	549	337	473	654	271	360	376
Kardam/Negru Voda	654	118	730	310	0	811	441	457
Kulata/Promahon	271	706	494	630	811	0	517	533
Rusçuk/Giurgiu Nord	473	205	520	0	310	630	390	406
Svilengrad/Dikea	360	336	583	390	441	517	0	16
Svilengrad/Kapı Kule	376	352	599	406	457	533	16	0
Varna Feribot/Odessa	549	0	625	205	118	706	336	352
Vidin/Golentsi	337	625	0	520	730	494	583	599

Kaynak: BDZ

Bulgaristan Demiryolu İşletmeleri (Bulgarski Darjavni Zeleznitsi - BDZ) demiryolu ulaştırma faaliyetlerini sağlamakta olup, Bulgaristan Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığına bağlıdır. 2002'de kurulan Ulusal Demiryolu Altyapısı Şirketi (NRIC) ise demiryolu altyapısının geliştirilmesini, bakımını, modernizasyonunu sağlamaktadır. BDZ sürekli zarar etmektedir. Bundan dolayı, son zamanlarda süreçlerin optimizasyonu çerçevesinde BDZ yük taşımacılığı bölümünün özelleştirilmesi sıklıkla gündeme getirilmektedir. BDZ yük taşımacılığı bölümüne ait yaklaşık 600 bin ton net ağırlığı olan 1000 civarında blok tren ve yaklaşık 20 bin ton net ağırlığı olan 600 civarında konteynerli vagon bulunmaktadır. Ana güzergahlar Almanya ve Avusturya'dan Türkiye'ye ve tersi ile Slovakya'dan Türkiye'ye ve tersi.

Demiryolu üzerinde son yıllarda yapılan çalışmalar:

- IV. ve IX. koridor üzerinde olan Filibe-Svilengrad demiryolunu yenileme ve elektrifikasyon işlerinin ISPA ve Ulaştırma operasyonel programı çerçevesinde AB fonlarından finansmanı sağlanmıştır. 11 Aralık 2016 itibarıyla yenilenen hat kullanıma açılmıştır.
- Filibe-Burgaz demiryolu hattı üzerinde kısmi demiryolu altyapısı rehabilitasyonu projesi çerçevesinde Mihaylovo-Kaloyanovets arasındaki demiryolunun rehabilitasyonu tamamlanmıştır. Eski Zağra-Zavoy-Zimnitsa hattının rehabilitasyon işleri 2016 sonunda % 98,5 oranında tamamlanmıştır. Tserkovski-Karnobat-Burgaz hattı % 96 oranında tamamlanmıştır. Filibe-Burgaz hattı üzerindeki Eski Zağra ve Yeni Zağra güç istasyonlarını yenileme işleri tamamlanmıştır.
- Septemvri-Filibe demiryolu hattının yenilenmesine ilişkin proje, hattın Trans-Avrupa demiryolu ağının bir parçası olması nedeniyle, 2007-2013 dönemindeki Ulaştırma

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

operasyonel programı çerçevesindeki öncelikli projeler arasında yer almıştır. Projenin tamamlanabilmesini teminen söz konusu hattın yenilenmesi 2014-2020 dönemi Ulaştırma ve Ulaştırma Altyapısı operasyonel programına da dahil edilmiştir. Projeye ilişkin işlerin büyük bir kısmı tamamlanmış olup 2017 yılında projenin tamamen bitmesi beklenmektedir.

Sofya Metrosu:

2014-2020 Ulaştırma Operasyonel Programı kapsamında Sofya metrosunu genişletme projesi 3. hattının ilk etabının yapımı 2014'te ihaleye çıkmıştır. İhale edilen kısmının toplam uzunluğu 7 km olup, 7 adet metro istasyonunu kapsamaktadır. Proje dört pozisyona ayrılmış olup, toplam yapım bedeli 400 milyon leva civarındadır. Teklifler 22 Ocak 2015 tarihinde açılmıştır ve yaklaşık 200 milyon leva değerinde olan dördüncü pozisyona iki adet Türk şirketi teklif vermiştir. Doğu İnşaat ve Ticaret A.Ş., Via Construct Grup Ltd. ve Ultrastroy Ltd. Ortaklığı ile Gülermak A.Ş. ise tek başına ihaleye katılmıştır²⁴. Proje, Türk Doğu İnşaat ve Ticaret A.Ş. ve Bulgar Via Construct Grup Ltd. ile Ultrastroy Ltd. Şirketlerinden oluşan ortaklık tarafından kazanılmıştır. 2016'da yapım işleri başlayacak hattın 42 ay içerisinde tamamlanması beklenmektedir.

Limanlar

Su taşımacılığı, enerji tasarrufu sağlayan ve çevre dostu bir taşımacılık türüdür. Diğer taraftan limanlar, bir kaç ulaşım kanalı arasında bağlantı sağlayan noktalardır. Bu nitelikleriyle limanların ülke ulaştırma ve lojistik sektörü üzerinde, bunun da ötesinde, ulusal ekonomi üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Bulgaristan'ın ithalat/ihracatının yarısından fazlası limanlar üzerinden yapılmaktadır. Bulgaristan limanlarının her faaliyet alanına hizmet sunmasına rağmen burada işlem gören yükler genellikle petrol sanayi, metal işleme sanayi, enerji, inşaat, tarım, kimya sanayi, hafif sanayi, eğlence ve turizm sektörleri çerçevesinde taşınan yüklerdir. Limanlar, intermodal terminallerinin konumlanması, Avrupa ulaştırma koridorları üzerinde olacak modern lojistik merkezlerinin kurulması bakımından önemli merkezlerdir.

Bulgaristan'ın Karadeniz'de Burgaz ve Varna kentlerinde birer önemli limanı bulunmaktadır.

Varna Limanı:

Varna Limanı, ana karanın 30 km içine kadar sokulan Varna Körfezi'nde bulunmakta olup, Batı ve Doğu Varna, Balçık Limanları ile Varna Elektrik Santrali Terminali'nden oluşmaktadır. Batı Varna Limanı ile Balçık Limanı arasındaki uzaklık yaklaşık olarak 70 km'dir. Varna Batı ve Doğu Limanları ise 30 km uzunluğundaki bir kanal ile birbirine bağlı olup, kanal içerisinde derinlik 16 metredir. Varna Doğu Limanı'nda yıllık 4,1 milyon ton yük işlem görmektedir. 14 gemi yeri, 11,5 m derinlik, 2345 m kıyı uzunluğu, 97,6 bin m² açık ve 41,6 bin m² kapalı depo alanı, 24 adet vinç özellikleri arasındadır. Varna Batı Limanı ise Bulgaristan'ın konteyner kapısı olarak tasvip edilmiş olup yılda 103 bin konteyner söz konusu limanda işlem görmektedir. 19 gemi yeri, 10,5 m derinlik, 3430 m kıyı uzunluğu, 346,4 bin m² açık ve 21 bin m² kapalı depo alanı, 25 adet vinç ise bu limanın özellikleridir. Liman hakkında daha ayrıntılı bilgi <http://www.port-varna.bg/index.php?l=1&m=1&p=1> sitesinde mevcuttur.

²⁴ <http://infrastructure.bg/show.php?storyid=2458393>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Burgaz Limanı:

Burgaz Limanı yılda ortalama 1 300 – 1 900 gemiye hizmet vermektedir. Limanda yıllık olarak 6,5-9,5 milyon ton genel kargo ve 12-18 milyon ton petrol ürünü hizmet görmektedir. <http://port-burgas.bg/en/> linkinden limana ilişkin ayrıntılı bilgiye ulaşılmaktadır.

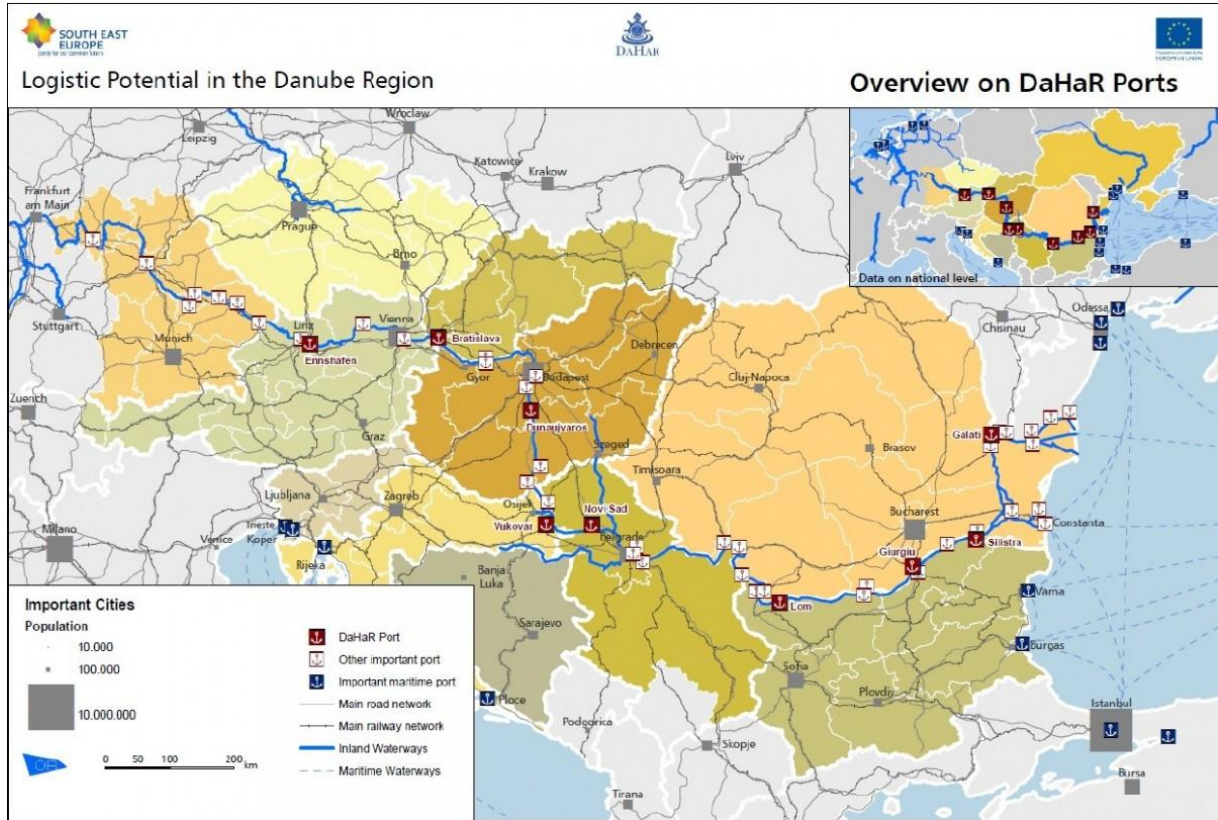
Mart 2016'da Bulgar lojistik şirketi Despred ile ulaştırma ve lojistik alanında faaliyette olan Çin devlet işletmesi Zhengzhou International Hub Development & Construction arasında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, Bulgaristan Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakan Yardımcısı Anton Ginev'in huzurunda imzalanmış olup Zhengzhou – Burgaz hattının ortaklaşa işletilmesini öngörmektedir. Yeni İpekyolu projesi çerçevesinde Burgaz'ın Avrupa'ya açılan kapı ve yol üzerindeki ilk Avrupa destinasyonu olması öngörülmektedir.²⁵

Ağustos 2014'te Burgaz'ı Gürcistan'ın Poti kentine bağlayan yeni bir Ro-Ro hattı açılmıştır.

Tuna Üzerinden Ulaştırma

Harita 5

Tuna Bölgesinin Lojistik Potansiyeli

²⁵ <http://m.novini.bg/news.php?id=339774>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tuna nehri, Avrupa kıtasında büyük bir jeopolitik ve ekonomik öneme sahiptir. Nehir, 10 ülkeyi kat etmektedir: Almanya, Avusturya, Slovakya, Macaristan, Hırvatistan, Sırbistan, Romanya, Bulgaristan, Ukrayna ve Moldova üzerinde 50'den fazla liman, 40'tan fazla köprü bulunmaktadır. Tuna'nın en önemli limanları Izmayil (Ukrayna), Galati ve Braila (Romanya), Rusçuk (Bulgaristan), Belgrad (Sırbistan), Budapeşte (Macaristan), Bratislava (Slovakya), Viyana (Avusturya) ve Regensburg'dur (Almanya). Tuna'nın ekonomik kullanımı genellikle yük taşımacılığı ile açıklanmaktadır. Çelik, kağıt, petrol, kimyasal ürünler, makina mühendisliği ürünleri genellikle Tuna üzerinden taşınmakta, bazı kargo hizmetleri de bu yoldan gerçekleştirilmektedir. Ancak sayılan avantajlara rağmen, Bulgaristan'da karayolu taşımacılığının gelişmiş olması, düşük fiyatlarla ve kısa teslimat süreleriyle rekabetçi koşullar yaratması Avrupa'ya yapılan yük taşımacılığında Tuna nehrinin kullanımını sınırlamaktadır.

Rusçuk, Vidin, Nikopol, Tutrakan, Silistre, Sviştov, Oryahovo, Lom Bulgaristan'ın Tuna nehri üzerindeki limanlarıdır. Bunlardan Rusçuk limanı en büyüğüdür. Rusçuk limanı, ana Avrupa ulaşım koridorlarının geçtiği, deniz-demiryolu-karayolu ulaşım imkanlarının birleştiği önemli bir multimodal merkezdir. Rusçuk-Varna limanları arasındaki demiryolu bağlantısı Rhein-Main-Tuna-Karadeniz güzergahı üzerindeki yüklerin yolunu oldukça azaltmakta, netice itibarıyla nakil sürelerini ve maliyeti düşürmektedir. Ruse-Iztok limanı 825,5 bin metre kare üzerinde kurulmuştur. 25 gemi yeri mevcuttur. 196 bin metre karelik depolama alanına sahiptir. Rusçuk Ro-Ro terminali aynı anda iki gemiye hizmet verecek rampaya sahiptir. Her birinin 80 TIR'lık kapasitesi olan toplam 23 bin metre karelik 2 park alanı mevcuttur. (<http://www.port-ruse.bg.com/en/port-ruse>). Tuna üzerindeki limanların çoğu 20. yüzyılın başında inşa edilmiştir. Limanlardaki ana sorun, eskimiş makina-teçhizatın yenilenmesi, bakım ve geliştirmenin sağlanması çerçevesinde yeterli yatırımların yapılmamasıdır.

Havayolu Ulaştırması

Bulgaristan, gelişmiş bir havacılık sektörüne sahiptir ve bu alanda modern hizmet sunacak bir altyapıya sahiptir. Bulgaristan'ın AB üyeliği ile birlikte 2007'de ilk defa "open sky" (hava taşımacılığında serbestleştirme) uygulaması yaşama geçirilmiştir. Bu uygulama çerçevesinde Bulgar hava sahası AB'de uçuş izni olan tüm havayolu şirketlerine açılmıştır.

Bulgaristan'da; Sofya (<http://www.sofia-airport.bg/>), Burgaz (<http://www.bourgas-airport.com/>), Filibe (<http://www.plovdivairport.com/>), Yukarı Rahova (Gorna Oryahovitsa) (<http://www.gornaoryahovitsa-airport.bg/>) ve Varna Havalimanları (<http://www.varna-airport.bg/>) uluslararası nitelikte hizmet vermektedir. Sofya Havalimanı ülkedeki en büyük liman olup, uluslararası taşımacılığın büyük bir kısmı buradan sağlanmaktadır. Varna ve Burgaz havalimanlarından ise daha çok turist taşımacılığına yönelik "charter" seferleri yapılmaktadır.

İntermodal Terminaller

İntermodal terminaller, karayolu, demiryolu ve su taşımacılığının imkanlarını birleştiren taşıma üsleridir. Bundan dolayı kilit rol oynayan merkezlerde kurulmaktadır. Söz konusu terminaller, iyi lojistik bağlantılarının sağlanması amacıyla yoğun yük akımı meydana getirmektedir. Son yıllarda intermodal taşımacılık Avrupa ve Bulgaristan'ın ulusal politikalarının önceliğidir. Ülkenin bir çok yerinde konumlanacak geniş bir intermodal terminal ağının

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

oluşturulması hedef olarak belirlenmiştir. İlk terminal projesi Filibe'de hayata geçirilmiştir. Rusçuk'ta yapılacak terminale ilişkin teknik işler tamamlanmıştır. Sofya, Varna, Burgaz, Lom, Vidin, Dragoman, Svilengrad ve Gorna Oryahovitsa intermodal terminallerin inşa edilmesi planlanan diğer yerlerdir . Özel girişim olan bazı benzer projeler hayata geçirilmiş bulunmaktadır. Örneğin, Sofya yakınlarında Gara Yana ve Gara Voluyak'ta özel intermodal terminaller inşa edilmiştir.

Telekomünikasyon

Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığı telekomünikasyon alanında devlet politikalarını belirlemektedir. Öte yandan özerk bir devlet kuruluşu olan Haberleşme Denetim Komisyonu, devletin telekomünikasyon politikasını yürütmekte, telekomünikasyon faaliyetinin düzenlenmesini ve kontrolünü gerçekleştirmektedir. Komisyonun web sayfasından (<http://www.crc.bg/index.php?lang=en>) telekomünikasyon mevzuatına ulaşılmaktadır.

Daha önce devletin tekelinde olup, 2004 yılında özelleştirilen BTC şirketi Vivacom ticari markasıyla Bulgaristan'da sabit telefon piyasasına hakimdir. M-Tel ve Telenor GSM operatörleri de sabit telefon piyasasında sınırlı hizmet sunmaktadır.

Haberleşme Denetim Komisyonu kayıtlarına göre Bulgaristan'da GSM operatörlüğü yapma izni olan şirketlerin sayısı altı olup, halihazırda sadece M-Tel, Telenor ve Vivacom GSM operatörlüğü yapmaktadır.

M-tel, kablolu TV, kablolu internet ve kablolu telefon hizmetleri sektöründe hizmet sunan Blizoo şirketini satın alarak söz konusu alanları da faaliyet alanına dahil etmiştir. Net 1, PowerNet (sadece optik internet), Bulstacom ve Vivacom ulusal çapta diğer kablolu TV ve internet sağlayıcılarıdır. Bu alanlarda faaliyet gösteren bir çok küçük firma yerel çapta faaliyette bulunmaktadır. Bulsatcom Bulgaristan'da en büyük dijital uydu TV hizmeti sağlayıcısıdır. Şirket, optik ve mobil internet hizmeti de sunmaktadır.

M-tel, internet sağlayıcısı Spectrum Net'i satın alarak optik internet piyasasına giriş yapmıştır. GSM operatörü Telenor, mobil internet sağlamaktadır.

Bunların dışında daha küçük ölçekli firmalar da internet piyasasında yer almaktadır.

Digi Media Ltd., Digiturk hizmetlerini Bulgaristan'da sağlamak amacıyla Ocak 2015'te kurulmuştur. Şirket sermayesinin % 70'i Türk sermayesidir.

Hizmetler

Bankacılık

Kredi Kuruluşları Yasası, istikrarlı ve güvenli bir bankacılık sisteminin garanti edilmesi ve mevduat sahiplerinin çıkarlarının korunması amacıyla kredi kuruluşlarının lisans almasını, faaliyetlerini sürdürmesini, denetimini ve sona erdirilmesini düzenlemektedir. Söz konusu yasa hükümlerine göre bankalar ve elektronik para kuruluşları kredi kuruluşları olarak kabul

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

edilmektedir. Başka düzenleme getirilmediği sürece, özel yasa ile oluşturulmuş bankalar da Kredi Kuruluşları Yasası'na bağlıdır. Kredi Kuruluşları Yasası'na göre, kamuya açık bir biçimde mevduat ile iadesi yapılabilecek diğer değerleri çeken ve kendi risk ve hesabına kredi veya benzeri finansman sağlayan kuruluşlara banka adı verilmektedir.

Kamuya açık bir biçimde mevduat ve iadesi yapılabilecek diğer değerleri tutma, mevduat olarak değerli varlıklar tutma ve mevduat ve saklama kuruluşu olma görevlerini yalnızca Bulgaristan Merkez Bankası'ndan banka lisansı almış kişiler, Bulgaristan Merkez Bankası'ndan Bulgaristan Cumhuriyeti'nde şube aracılığıyla faaliyet gösterme lisansı almış merkezi üçüncü ülkede olan bankalar ve AB üyesi ülkelerin yetkili organlarından banka lisansı almış ve Bulgaristan Cumhuriyeti'nde doğrudan ya da şube aracılığıyla bankacılık hizmeti sunan bankalar yerine getirebilmektedir.

Banka, bir anonim şirket olarak kurulmaktadır. Kredi Kuruluşları Yasası'nda aksi öngörülmedikçe, bankalar Ticaret Yasası'na tabidir. Bankacılık faaliyetinin yürütülmesi için Bulgaristan Merkez Bankası'ndan lisans alınması gerekmektedir. Verilen lisanslar, Bulgaristan Merkez Bankası nezdinde tutulan sicile kaydedilmektedir. Merkez Bankası, kredi kuruluşlarına lisans verme koşullarını ve kredi kuruluşlarına verilen her lisansı Avrupa Komisyonu'na bildirmektedir. Banka kuruluş sermayesinin asgari düzeyi 10 milyon levadır. Banka, en az iki kişi tarafından ortaklaşa yönetilmelidir. Söz konusu kişilerden en az birinin Bulgarca bilmesi gerekmektedir.

Kredi Kuruluşları Yasası, AB üye ülkelerinde lisans almış bankaların Bulgaristan'daki faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler de getirmektedir.

Bulgaristan Merkez Bankası, bankaları ve üçüncü ülke bankalarının şubelerini denetleyen organdır. Aynı zamanda banka ve banka şubelerinin tasfiyesi veya kapatılması da Bulgaristan Merkez Bankası'nın müsaadesiyle yapılmaktadır.

Banka Denetim İdaresi, bankacılık sistemindeki süreç dinamiklerini ortaya koymak amacıyla bankaları varlıklarına göre üç gruba ayırmaktadır. Birinci grup, varlıkları baz alınarak belirlenen en büyük beş lisanslı bankadan oluşmaktadır. İkinci gruba diğer bankalar dahildir. Üçüncü grup ise yabancı bankaların Bulgaristan Cumhuriyeti'ndeki şubelerini kapsamaktadır. 30 Nisan 2017 itibarıyla birinci gruba UniCredit Bulbank, DSK Bank, First Investment Bank, United Bulgarian Bank ve eurobank Bulgaria dahildir. İkinci grup Raiffeisenbank (Bulgaria), Societe Generale Expressbank, Central Cooperative Bank, Cibank, Piraeus Bank Bulgaria, Allianz Bank Bulgaria, Bulgarian Development Bank, Investbank, ProCredit Bank (Bulgaria), Municipal Bank, International Asset Bank, Bulgarian-American Credit Bank, D Commerce Bank, TBI Bank, Tokuda Bank, Texim Bank ve Commercial Bank Victoria bankalarından oluşmaktadır. Üçüncü gruba ise BNP Paribas S.A. - Sofya Şubesi, Citibank europe - Bulgaristan Şubesi, ING Bank N.V. – Sofya Şubesi, T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi ve İşbank AG - Sofya Şubesi dahildir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

T.C. Ziraat Bankası - Sofya Şubesi ise yabancı banka şubesi olarak Bulgaristan bankacılık sektöründe hizmet sunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası'nın Sofya, Filibe, Kırcaali, Varna'da ofisleri bulunmaktadır. T.C. Ziraat Bankası Türk yatırımcılarına bazı özel imkanlar sunmaktadır:

- Bulgaristan'da yeni kurulan şirketin nakdi/gayrinakdi kredi imkanlarından faydalanmasının zor olduğu durumlarda, Ziraat Bankası'nın Türkiye'deki herhangi bir şubesi nezdinde önceden tesis edilmiş olan kredi limitlerinden yeni kurulan şirket kredi kullanabilmektedir. Bulgaristan'da enflasyona paralel olarak kredi faiz oranları daha düşüktür;
- Ayrıca, gayrimenkul teminatı ya da kefalet teminatı gerektiren kredilendirmelerde Bulgaristan'daki şirketin yeterli teminata sahip olmadığı durumlarda Türkiye'den sağlanacak gayrimenkul ipoteği, şahıs ya da grup şirketi kefaleti ile kredi ihtiyaçları karşılanabilmektedir;
- T.C. Ziraat Bankası ayrıca, Türkiye'den yapılacak yerli üretim makina ithalatlarının % 100'üne kadar uzun vadeli finansman imkanları sunmaktadır;
- 2014 yılında T.C. Ziraat Bankası ile Türk Eximbank arasında yapılan anlaşmaya göre, Türkiye'den ithalat yapan Bulgaristan'da yerleşik firmalar Eximbank alıcı kredilerinden T.C. Ziraat Bankası aracılığı ile faydalanabilmektedirler;
- Uluslararası transferlerin T.C. Ziraat Bankası'nın Bulgaristan'daki şubeleri aracılığıyla daha hızlı ve daha düşük ücretle gerçekleştirme olanağı sağlamaktadır;
- Banka, yurtdışında TL hesap açma ve işlem yapma olanağı sağlamaktadır;
- Aynı dili konuşmanın sağladığı iletişim kolaylıkları sunmaktadır.

Türkiye İş Bankası'nın Almanya'nın Frankfurt kentinde kurmuş olduğu ISBANK AG, Türk sermayeli Alman Bankası olarak Sofya'da şube açmış olup, genel olarak ticari müşterilere yönelik hizmetler sunmaktadır. ISBANK AG, bir bankadan beklenebilecek ana ürünlere sahiptir. Aynı zamanda Türk sermayeli bir banka olması nedeniyle, Türk yatırımcılarına bazı özel imkanlar sunmaktadır:

- Bulgaristan'da kurulan Türk sermayeli ve Türkiye İş Bankası A.Ş. ile doğrudan veya dolaylı bir kredi ilişkisi olan şirketlerin nakdi/gayri nakdi kredi imkanlarından faydalanması mümkündür;
- Kurumsal bir Şube'nin getirdiği müşteri kredibilitesine ve riskine dayalı faizlendirme imkanı. Avrupa Birliği'nde yerleşik bir banka şubesi olmasının önceliklerden biri uygun faiz oranları ile kredi imkanları sunmasıdır;
- Bulgaristan'daki şirketin yeterli teminata sahip olmadığı durumlarda ve şirket kredibilitesinin düşük olması durumunda, Türkiye'den gayrimenkul ipoteği, Türkiye'de yerleşik şirketin-ticari kefaleti (grup kefaleti) veya şirket sahibinin şahsi kefalet teminatı alınarak kredilendirilmesi mümkündür;
- Dış ticaret (ithalat/ihracat): akreditif, poliçe ve teminat mektubu gerektiren işlemlerde ihtiyaca uygun ürün tespitinde profesyonel destek ve aracılık sağlamaktadır;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Uluslararası transferler İşbank AG'nin kurulu güçlü muhabir ağı sayesinde hızlı, güvenilir ve daha uygun ücretlerle alıcısına ulaştırılmaktadır;
- Müşteri memnuniyetini ön planda tutmakta olan bir banka olarak, kişiye özel aynı dili konuşmanın sağladığı iletişim imkanlarıyla, güvenilir ve güler yüzlü hizmet sunmaktadır;
- İşbank AG, Alman Bankalar Birliği ve Alman Mevduat Sigorta Fonu'nun üyesidir,

Türk işadami Fuat Güven'in sahip olduğu Türk sermayeli D Commerce Bank AD, Bulgaristan Cumhuriyeti'nde lisanslı banka olarak faaliyette bulunmaktadır. 29 Nisan 2014'te sermaye artırımına bağlı olarak Fortera A.Ş. sermayeye % 33 oranında ortak olmuştur. Söz konusu bankanın şube sayısı 58'dir.

Bulgaristan Merkez Bankası (BNB) Nisan 2017 sonu itibariyle, bankacılık sektörü aktiflerinin 93 milyar leva olduğunu açıklamıştır. Yılın ilk dört ayında bankacılık sistemi karı 341 milyon leva olarak gerçekleşmiştir. Kredilerin aktiflere oranı % 61,4 olmuştur. Nisan sonu itibariyle bankacılık sektöründe mevduat toplamı 79,2 milyar levadır. Toplam sermaye yeterlilik oranı ise % 22,66 olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sisteminin bilanço öz sermaye değeri 11,9 milyar levadır.²⁶

Turizm

Bulgaristan, Karadeniz kıyısındaki sahil şeridi, tarihi mirası, dağları, kaplıcaları, geniş düzlükleri, ırmakları, gölleri ve mağaraları ile hem yaz hem de kış turizminde önemli bir potansiyele sahip bulunmaktadır.

Aşağıda yer alan tabloda sıralama tatil ve gezi amaçlı ziyaretçilerin sayısına göre yapılmış olup ülkeye en çok turistin geldiği ülkeler gösterilmektedir. Tablodan 2016 yılında Bulgaristan'a gelen turist sayısına ve dağılımına bakıldığında geçen yılın turizm açısından Bulgaristan için başarılı geçtiği söylenebilir. Çünkü 7 milyonun biraz üzerinde bir nüfusa sahip olan ülkeye, 2016 yılında nüfusunun üzerinde ziyaretçi gelmiş, ülkeye tatil ve gezi amaçlı gelenlerin nüfusa oranı ise yaklaşık % 70 olarak gerçekleşmiştir. Bulgaristan'ın önceki yıllarda ülkemize uyguladığı sıkı vize politikasını yumuşatmasının sonucu olarak ülkemizden gelen turist sayısı 2014'ten bu yana artmıştır.

²⁶ Bulgaristan Merkez Bankası'nın bankacılık sisteminin durumuna ilişkin Nisan 2017 bülteni

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 27

2016 Yılında Bulgaristan'a En Çok Turistin Geldiği 10 Ülke

No:	Ülke	Ziyaret Amacı			Toplam
		Tatil ve Gezi	İş Gezisi	Diğer*	
1	Almanya	586 794	123 507	292 729	1 003 030
2	Rusya Federasyonu	538 348	12 514	38 982	589 844
3	Makedonya	482 691	35 307	44 367	562 365
4	Türkiye	382 735	137 646	792 514	1 312 895
5	Romanya	353 920	247 115	1 142 662	1 743 697
6	Sırbistan	330 753	33 337	126 578	490 668
7	Polonya	276 245	51 591	60 997	388 833
8	Yunanistan	253 419	239 231	664 412	1 157 062
9	Ukrayna	214 424	30 216	97 574	342 214
10	İsrail	178 279	2 925	2 642	183 846
	Tablo Toplamı	3 597 608	913 389	3 263 457	7 774 454
	Genel Toplam	5 117 472	1 421 109	4 065 815	10 604 396

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

* "Diğer" bölümünde yer alan ziyaret nedenleri şunlardır: "misafirlik", "transit" ve "diğer"

Sigortacılık

2003 yılında kurulan Finansal Denetim Komisyonu, yürütme erkinden bağımsız bir kuruluş olup faaliyetlerini Parlamento'ya rapor etmektedir. Sermaye ve sigortacılık piyasalarında istikrar ve şeffaflık sağlamak, yatırımcıların ve sigorta yaptırımlarının haklarını korumak Finansal Denetim Komisyonu'nun temel amaçlarıdır. Mevzuatı geliştirmek, lisans ve izin vermek, piyasa katılımcılarını denetlemek, ilgililer açısından önemli olabilecek piyasaya ilişkin bilgileri açıklamak Komisyon'un ana faaliyetlerinin çerçevesini oluşturmaktadır.

2016 yılı sonunda genel sigortacılık alanında 29 şirket, hayat sigortası alanında 14 şirket, reasürans alanında ise 1 şirket faaliyette bulunmuştur. 2016 yılında Bulgaristan'da en çok genel sigorta prim geliri sağlamış şirketler Lev Ins (195 milyon leva), Bulstrad Vienna Insurance Group (191 milyon leva), Armeec (182 milyon leva), DZI (169 milyon leva), Allianz Bulgaria'dır (163 milyon leva). Hayat sigortası prim geliri en fazla olan şirketler ise Allianz (113 milyon leva), Bulstrad (75 milyon leva), Unika (63 milyon leva), DZI'dir (48 milyon leva).

Genel sigorta primlerinden sektör şirketleri 2016 yılında toplam 1,62 milyar leva gelir sağlamıştır. Trafik sigortası (% 37,6), karayolu araç sigortası (% 30,8), yangın ve doğal afet (% 15,8) toplam gelir içerisinde en büyük paya sahip olmuştur. Yine 2015 yılında hayat sigortası primlerinden elde edilen gelirler ise 392,4 milyon leva büyüklüğünde gerçekleşmiştir. Reasürans prim gelirleri 2015 yılında 1,39 milyar leva olmuştur.²⁷

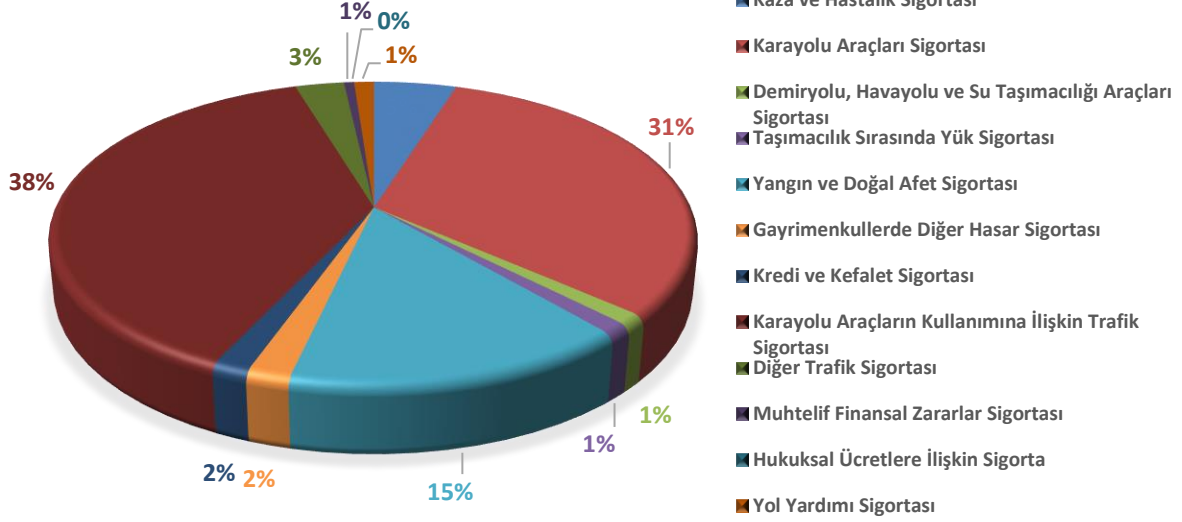
²⁷ <http://www.fsc.bg/bg/pazari/osiguritelen-pazar/statistika/>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şekil 18

2016 Yılında Genel Sigorta Prim Gelirlerinin Dağılımı

Kaynak: Finansal Denetim Komisyonu

Enerji

Bulgaristan'ın Enerji Sektörüne Genel Bir Bakış

Bulgaristan'ın enerji koridorlarının üzerinde bulunması, AB üyesi olarak enerji etkinliği ve çevre konularında bir çok hukuksal yükümlülüğü yerine getirme gerekleri ülkenin enerji jeopolitiğinde etkin rol almasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, Bulgaristan Balkanlar'da ve Avrupa'nın bütününde enerji güvenliği açısından önemli bir yere sahiptir. Bunun farkında olan Bulgaristan bir çok uluslararası enerji projesinde yer almakta, bunun yanı sıra kendi inisiyatifiyle bazı uluslararası projelere önderlik yapma çabasıdır. Diğer taraftan, ülke, Güneydoğu Avrupa'nın önde gelen elektrik enerjisi ihracatçılarından biridir ve yenilenebilir enerji kaynaklarını daha etkin kullanarak daha fazla elektrik ihracatı yapma potansiyeline sahiptir.

Bulgaristan'ın iyi gelişmiş bir enerji sektörü bulunmaktadır. Bu sektör köklüdür, fakat küçüktür. Komünizm döneminden ve dönemin sanayi yapısından Bulgaristan'a miras olarak enerji yoğun bir ekonomi kalmıştır. Bulgaristan, elektrik ve yakıt sıkıntısı yaşanmayan bir ülkedir. Ülkenin önemli miktardaki yerel doğal kaynakları, güçlü yerel enerji üretimi, büyük petrol işleme kapasitesi elektrik ve yakıt temininde düşük riskli bir ortam yaratmaktadır. Ancak, petrol işleme maliyetlerinin yüksek olması, elektrik altyapısının eski olması nedeniyle kayıp yaratması ve ülkenin ham petrol ve doğal gazda Rusya'ya bağımlı olması tedariklerin durdurulması konusunda risk arz etmektedir.

Bulgaristan'da enerji sektörüne ilişkin hukuki çerçeve AB mevzuatı ile uyumlu olup, "Enerji Kanunu", "Yenilenebilir Enerji Kanunu" ve "Enerji Verimliliği Kanunu" başta gelen yasal düzenlemelerdir. Enerji sektörüne ilişkin politikalar Bulgaristan Enerji Bakanlığı tarafından

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

belirlenmekte, enerji piyasası Enerji ve Su Denetleme Komisyonu denetimi altında bulunmaktadır.

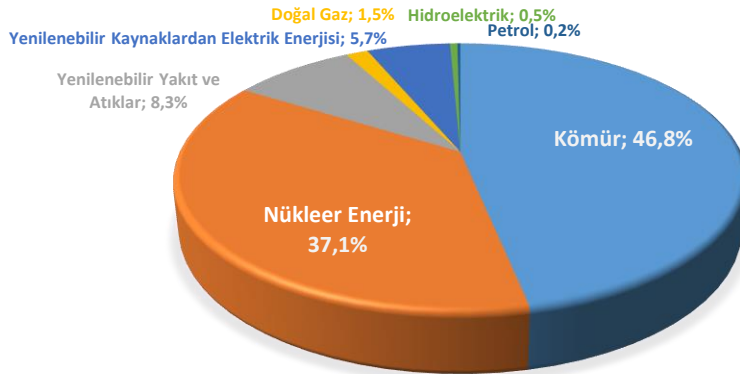
Stratejik önem arz eden enerji sektörü temel altyapısı Bulgaristan Enerji Holding'i kanalıyla devlete aittir. Elektrik naklinin yapıldığı ağ, nükleer enerji santrali ve ana hidroelektrik santraller söz konusu stratejik öneme sahip varlıklardır. Elektrik dağıtım ağları % 100 özeldir. Kömür ve gaz bazlı enerji santrallerinin büyük bir çoğunluğunda % 90'a varan oranlarda yabancı sermaye ve yaklaşık % 10 yerel sermaye bulunmaktadır.

2008 yılında Bulgaristan Enerji Holdingi EAD kurulmuştur. Söz konusu şirket % 100 devlete ait olup Bulgaristan enerji sektöründe kilit rol oynayan kamu şirketlerini şemsiyesi altında birleştirmektedir. Bu şirketler Maritsa İztok EAD madenleri (kömür madenleri), Maritsa İztok 2 EAD termik santrali (linyit kömürden elektrik üretimi), Kozloduy EAD nükleer elektrik santrali, NEK EAD (Ulusal Elektrik Şirketi, elektrik enerjisi üretimi, elektrik enerjisi merkezi olarak satın alımı ve satışı, dağıtım ağına bağlı tüketicilere elektrik enerjisi sağlama, elektrik enerjisi ithalatı ve ihracatı, yatırım faaliyetleri, enerji üretiminde enerji verimliliğine ilişkin önlemleri özendirme faaliyetlerini gerçekleştirmektedir), ESO EAD (Elektrik Sistem Operatörü, elektrik enerjisi sisteminin cari planlamasını, sisteme ilişkin koordinasyon ve yönetim işlerini, ülke sisteminin diğer ülkelerin sistemleriyle ortak çalışmalarını, elektrik iletim ağının işletilmesi, bakımı ve güvenli çalışmasını gerçekleştirmektedir), Bugaristan Bağımsız Enerji Borsası EAD, Bulgargaz EAD (Bulgaristan'da müşterilere gaz tedariki), Bulgartransgaz EAD (gaz dağıtım noktalatına gaz tedariki, ülke toprakları üzerinden gaz transiti, Çiren gaz deposunu işletme) ve Bulgartel EAD'dir (Bulgaristan'da, Balkanlar'da ve Avrupa'da kendi ağı ile telekomünikasyon hizmetleri gerçekleştirmektedir). Bulgaristan Enerji Holdingi'nin faaliyet alanı, doğal gaz, elektrik enerjisi, termik enerji, kömür, diğer muhtelif enerji türleri ve enerji üretiminde kullanılan hammadde alanlarında üretim, nakil, transit, depolama, işletme, dağıtım, satış, satın alma ile iştigal eden şirketleri satın almak, işletmek, değerlendirmek ve satmak olarak tarif edilmiştir.

Bulgaristan, gayri safi enerji tüketiminin % 61,3'ünü ülke içerisindeki enerji üretiminden sağlamaktadır. Enerji üretim yapısında son yıllarda önemli bir değişim yaşanmamaktadır.

Şekil 19

Bulgaristan'da Enerji Üretim Yapısı (2014)

Kaynak: Bulgaristan Enerji Bakanlığı

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ülkenin enerji sektörü elektrik üretimine dayanmaktadır. Elektrik enerjisi yerel nükleer, termik ve hidroelektrik santrallerinde üretilmektedir. Elektrik üretimi, ülkenin ekonomik gelişmesi bakımından önemli rol oynamakta ve bölgesel planda elektrik ihracatını mümkün kılmaktadır.

Bulgaristan'ın önemli miktarda kömür kaynakları bulunmaktadır. Ham petrol ve doğal gaz ithalatının neredeyse tamamı Rusya'dan yapılmaktadır. Bulgaristan, nükleer yakıtını da Rusya'dan ithal etmektedir. Dolayısıyla, enerji konusunda Rusya'ya büyük bir bağımlılık söz konusudur. Yenilenebilir enerji kaynakları konusunda Bulgaristan'ın doğal kaynaklarının yeterli seviyede işletilmediği değerlendirilmektedir. Burada su, güneş, biokütle, jeotermal ve rüzgar enerjisinde büyük potansiyel olduğu düşünülmektedir. Bulgaristan enerji sektörünün yapısına ilişkin ayrıntılı bilgi Müşavirliğimizce hazırlanan ve T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın www.ekonomi.gov.tr adresli web portalindeki 'Ülkeler' sekmesinden Bulgaristan seçildikten sonra Ticaret Temsilciliklerimiz – Müşavir Raporları – Raporlar – Sektörel Raporlar yolu izlenerek ulaşılan “2017 Bulgaristan Enerji Raporu” adlı çalışmada yer almaktadır.

Enerji tüketimi sanayi sektöründen, özellikle petrol rafinerisi ve metalürji sektörü gibi enerji yoğun alanlardan belirlenmeye devam edecektir. Aynı zamanda araba sahiplerinin sayısının artmasıyla petrol tüketimi de artmıştır. Hane halklarının enerji tüketimi son yıllarda nispeten sabit kalmıştır.

Enerji Piyasasının Serbestleştirilmesi

Serbestleştirme, sektörün yeniden yapılandırılmasının temel yapı taşlarından addedilmektedir. Bulgaristan enerji sektörünün bazı alanlarında tam serbestleşmiş piyasa koşulları olsa da yıllardır süregelen bir elektrik piyasası serbestleştirme süreci yaşanmaktadır. Halihazırda Bulgaristan elektrik enerjisi piyasasında hem düzenlenmiş piyasa segmenti hem serbestleştirilmiş piyasa segmenti bulunmaktadır. 2015 yılında satılan elektriğin yarısından fazlası serbest piyasada pazarlanmıştır. NEK'in borçluluğu, elektrik üreticileriyle büyük orandaki uzun vadeli sözleşmeler, üreticiden tek alıcı ve dağıtım şirketlerine/nihai kullanıcılara tek satıcı olma statüsü serbestleştirme sürecini yavaşlatmaktadır. Ancak son bir kaç yılda elektrik piyasasının liberalleştirilmesi çerçevesinde bazı somut gelişmeler yaşanmıştır.

Bunlardan biri, AB'nin elektrik üretimin, elektrik nakli ve dağıtım faaliyetlerinden ayrılmasına ilişkin genel şartlarının yerine getirilmesi çerçevesinde 2004-2007 döneminde dağıtım ağının (distribution grid) NEK şirketinden dağıtım ağı operatörlerine devredilmesi ve 2014 yılında Elektrik Sistem Operatörü EAD şirketinin NEK EAD'den resmen ayrılması ile nakil ağının (transmission grid) da NEK'ten ayrılmasıdır. Bir taraftan, dağıtım ağı özelleştirilerek üç bölgeye ayrılmıştır. Bu çerçevede CEZ (<http://www.cez.bg/>) Batı Bulgaristan, EVN (<https://www.evn.bg/>) Merkez ve Güneydoğu Bulgaristan, Energo-Pro (<https://www.energo-pro.bg/index.php?lang=en>) ise Kuzeydoğu Bulgaristan dağıtım ağını işletmektedir. Diğer taraftan, Elektrik Sistem Operatörü 2007 yılında NEK EAD'nin iştiraki olarak kurulmuş 2009/72 Direktifi'nin gereklerinin yerine getirilmesi çerçevesinde son aşama olarak 2014 yılında ana şirketten resmen ayrılmıştır. Elektrik Sistem Operatörü EAD, Bulgaristan'ın elektrik enerjisi

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

sisteminin cari planlamasını, sisteme ilişkin koordinasyon ve yönetim işlerini, ülke sisteminin diğer ülkelerin sistemleriyle ortak çalışmalarını, elektrik iletim ağının işletilmesi, bakımı ve güvenli çalışmasını gerçekleştirmektedir. Diğer taraftan, şirket Bulgaristan üzerinden elektrik transitini gerçekleştirmekte ve elektrik enerjisi piyasasını organize etmektedir.

Elektrik piyasasının liberalleştirilmesi çerçevesinde bir diğer önemli gelişme, Ocak 2016'da Bulgaristan Bağımsız Enerji Borsası'nın "bir gün sonra" şeması ile çalışmaya başlamasıdır. Elektrik piyasasının bütün katılımcıları borsadan piyasa fiyatlarının oluşmasını sağlamasını beklemektedir. 2014 yılında Bulgaristan Bağımsız Enerji Borsası'nın elektrik enerjisi borsa satışları konusunda lisans almasının temel amacı olan efektif elektrik enerjisi piyasasının oluşturulmasına ilk adım, borsanın 2016'nın başında reel faaliyete geçmesiyle atılmıştır. Halihazırda borsaya kayıtlı 50 kuruluş bulunmaktadır. Bunların 3'ü üretici (generators), 5'i tüketici (consumers), 23'ü yerel tüccar (local traders) ve 19'u da uluslararası tüccardır (international traders).

Elektrik piyasasının serbestleştirilmesine ilişkin üçüncü önemli gelişme, 1 Nisan 2016 tarihinde hanekalklarının serbest piyasaya çıkışlarını kolaylaştıran kuralların yürürlüğe girmesidir. Standart yük profillerinin devreye girmesi ve elektrik tedarikçisi değiştirme işlemlerinin ücretsiz olmasıyla serbest piyasaya çıkış, bürokratik prosedürler bakımından oldukça rahat duruma gelmiştir. Ancak elektrik satıcıları arasında büyük bir rekabet gözlemlenmediği, paket hizmetlerde çeşitlilik olmadığı ve konuya ilişkin bilgilendirme yetersiz kaldığı için serbest piyasa katılımcı sayısı oldukça düşüktür.

Serbest enerji piyasası halihazırda hanekalklarından ziyade sanayi işletmeleri için yarar sağlamaktadır. Bunun sebebi, Enerji ve Su Denetleme Komisyonu tarafından düzenlenen piyasada hanekalkı fiyatlarının serbest piyasa fiyatlarına göre daha düşük, sanayi işletmeleri fiyatlarının ise daha yüksek olmasıdır. Komisyonun bu uygulaması ile sanayi işletmeleri, hanekalklarına daha düşük fiyatlar sunulabilmesi için çapraz sübvansiyon sağlamaktadır. Enerji piyasasındaki özel elektrik tüccarları sanayi işletmeleri için % 30'a kadar daha düşük fiyatlar sunabildiği için küçük sanayi işletmelerin önemli bir kısmı 2015 yılından bu yana serbest piyasaya geçiş yapmıştır.

Gerçekleştirilmesi Öngörülen Enerji Projeleri

Türkiye-Bulgaristan Doğal Gaz Bağlantı Hattı (ITB):

Türkiye-Bulgaristan doğal gaz bağlantı hattı projesi, teknik bakımdan çift yönlü akış imkanlarının sağlanması vasıtasıyla Bulgartransgaz EAD ile Botaş A.Ş. ağları arasındaki mevcut bağlantıların geliştirilmesini amaçlamaktadır. Lozenets istasyonu ile Malkoçlar istasyonu arasındaki hat, Bulgaristan'da üzerinde çalışmaların yürütüleceği güzergah olarak belirlenmiştir. Kapasitesi 3 milyar m³ olarak hesaplanmaktadır. Proje yatırımcıları Bulgartransgaz EAD ile Botaş A.Ş. olacaktır. Konuya ilişkin mutabakat zaptı iki ülke yetkili bakanlıkları tarafından imzalanmış olup 28 mart 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Proje kapsamında, teknik ve finansal parametreleri içeren ve AB finansman imkanlarını değerlendiren bir ön araştırmayı yapacak ortak bir çalışma grubu oluşturulmuştur.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan-Yunanistan Doğal Gaz Bağlantı Hattı

Bulgaristan'ı Güney Doğal Gaz Koridoru'na (SGC) bağlayacak Bulgaristan-Yunanistan doğal gaz bağlantı hattı aracılığıyla doğal gaz arzının çeşitliliği sağlanarak Doğu Avrupa bölgesinin enerji bağımsızlığı ve düzenli gaz tedarikinin güvence altına alınması amaçlanmaktadır. Hattın tahmini maliyeti 220 milyon euro civarında olup, başlangıç kapasitesi yıllık 3 ila 5 milyar metre küptür, potansiyel kapasite ise 10 milyar metre küpe artırılabilecektir.

Trans-Adriyatik Doğal Gaz Boru Hattının (TAP – Trans-Adriatic Pipeline) Bulgaristan-Yunanistan interkonektör gaz bağlantısı aracılığıyla, her ikisi de hazır olduğunda, Güney-Doğu ve Orta Avrupa'ya gaz sağlaması öngörülmektedir. Bulgaristan-Yunanistan interkonektör gaz bağlantısı TAP'i Bulgaristan enerji şebekesine entegre edecektir. TAP, Güney Gaz Koridoru'nun Avrupa ayağı olup AB'nin yeni gaz kaynaklarına erişimini sağlamayı amaçlamaktadır. 2020 yılından itibaren toplamda 878 km uzunluğunda olacak boru hattının 10 milyar metre küplük yıllık kapasiteyle Azerbaycan'daki Şah Deniz 2 yatağından Avrupa'ya gaz tedariki sağlayacak şekilde planlanmıştır.

Bulgaristan-Sırbistan Doğal Gaz Bağlantı Hattı

Ocak 2017'de Bulgaristan Enerji Bakanı Temenujka Petkova ile Sırbistan Enerji ve Maden Bakanı Aleksandar Antic iki ülke arasında gaz interkonektör bağlantısı konusunda bir mutabakat zaptı imzalamıştır. Taraflar, çabalarını esirgemeyip Mayıs 2019'a kadar inşaatı başlatma ve 2020'nin sonuna kadar interkonektör bağlantısını faaliyete geçirme konularında anlaşmıştır.

Balkan Doğal Gaz Dağıtım Merkezi

Bulgaristan, ülkede doğal gaz dağıtım merkezi inşa ederek Güneydoğu Avrupa'nın doğal gaz transitinde önemli bir rol oynamayı hedeflemektedir. Balkan Doğal Gaz Dağıtım Merkezi olarak adlandırılan bu merkez sayesinde 15 milyar metreküpe kadar doğal gaz dağıtımı gerçekleştirilebileceği değerlendirilmektedir. Rusya'nın projeye ilişkin olumsuz açıklamalarına rağmen, Balkan doğal gaz dağıtım merkezi üzerinden Rus doğal gazının da dağıtılabileceği yetkililerce zikredilmektedir. Zira Bulgaristan, doğal gaz tedarikinde Rusya'ya bağımlı durumdadır. Proje halen fikir aşamasındadır.

Doğal Kaynaklar ve Madencilik

Bulgaristan'da kömür madenciliği sektörü boyut anlamında küçük olmakla birlikte büyük öneme sahiptir. Bulgaristan'ın enerji kalemleri içinde kömür en önemli kalemdir. Bulgaristan'da linyit, alt bitümlü, bitümlü ve antrasit kömürü bulunmaktadır. Linyit kömürü (1.200-2.000 ccal) Meriç ırmağının doğu ve batı bölümlerinde ve Sofya civarında yoğun olarak bulunmaktadır. Altbitümlü kömür (3.000-5.000 ccal) Bobov Dol, Pernik, Burgaz ve Blagoevgrad şehirleri civarında, bitümlü kömür (5.000 ccal) ise Bulgaristan'ın merkez bölgesi olan Gabrovo-Tvırditza-İslimiye civarında mevcuttur. En eski ve en yüksek kalorili olan antrasit kömürü (6.000 ccal) Svoge şehri civarında çıkarılmaktadır. Bulgaristan'da bitümlü ve antrasit kömürü ise çıkarılmaya uygun değildir.

Plevne düzlüğünde petrol kaynakları bulunmaktadır. Ancak söz konusu petrol ülkenin ihtiyacını karşılamaktan uzaktır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan’da demir, kurşun, çinko ve bakır cevherleri bulunmaktadır. Ancak demir kaynakları yetersiz olduğu için ithalat da yapılmaktadır. Bulgaristan’da yoğun olarak kireç taşı ve granit de bulunmaktadır.

Para ve Sermaye Piyasaları

Özel mülkiyete izin vermeyen ekonomi politikaları sebebiyle 1991 senesine kadar Bulgaristan’da sermaye piyasası çalışmamıştır. Doğu Bloku’nun 1989’da dağılmasıyla Bulgaristan’da köklü yapısal, ekonomik ve sosyal reformlar uygulanmaya başlanmıştır. Buna paralel olarak 1991 yılında Ticaret Yasası’nın yürürlüğe girmesi ile sermaye piyasası tekrar oluşturulmaya başlanmıştır. 90’lı yılların sonuna kadar sermaye piyasasının hareketli gelişimi daha iyi hukuksal düzenlemeleri gerektirmiş, bu nedenle Menkul Kıymetlerin Halka Arzı Yasası 1999 yılında Parlamento tarafından onaylanmıştır. Günümüzde Bulgaristan sermaye piyasasının bel kemiğini Finansal Denetim Komisyonu, Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası – Sofya (BMKB), interbank ve aracılar oluşturmaktadır. Finansal Denetim Komisyonu 2011 Mayıs ayında aldığı bir kararla 1997 yılında kurulan ve sermaye piyasasına girişleri güvenli bir duruma getirmeyi amaçlayan Bulgaristan’daki tek oluşum Central Depository AD’nin (CDAD) bankacılık hisselerinin Maliye Bakanlığı’na devredilmesine karar vermiştir (CDAD’nin hissedarları, bu karara kadar Bulgar sermaye piyasalarında etkin olan büyük ticari bankalardı).

2016 yılında Bulgar Menkul Kıymetler Borsası’nın SOFIX endeksinde % 27,24 oranında bir artış meydana gelmiş, endeks 460,90’dan 586,43’e yükselmiştir. BGBX 40 ise 92,82’den 111,30’a çıkarak % 19,91 oranında artmıştır.²⁸

Tablo 28

Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası (BMKB) Endeksleri

Endeks	31.12.2016	31.12.2015	Değişim
SOFIX	586,43	460,90	27,24 %
BGBX 40	111,30	92,82	19,91 %
BG TR30	459,19	383,82	19,64 %
BG REIT	108,11	97,03	11,42 %

Kaynak: BMKB

Aynı dönemde işlem sayısı önceki yıla göre değişmemiş, yaklaşık 60 bin düzeyinde gerçekleşmiştir. Cirolar 2015 yılında yaklaşık 411 milyon leva iken 2016’da küçük bir artışla 416 milyon levaya ulaşmıştır. Piyasa sermaye değeri geçen yıla göre % 13 oranında artarak yaklaşık 9,68 milyar leva olmuş ve GSYİH’nin % 10,89’una tekabül etmiştir.²⁹

²⁸ <http://www.bse-sofia.bg/?page=AnnualStatistics>

²⁹ <http://www.bse-sofia.bg/?page=AnnualStatistics>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası'nın aldığı bir karara göre, 20 Mart 2017 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere SOFIX endeksinde bu tarihe kadar yer alan Industrial Holding Bulgaria (4ID) ve Trace Group Hold (T57) şirketlerinin yerini Alcomet (6AM) ve Eurohold Bulgaria (4EH) şirketleri almıştır. Alcomet Türk sermayeli şirket olup, Capital gazetesinin Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası'ndaki en iyi şirketleri konu alan K50 adlı sıralamasında 2016 yılında borsada en iyi performans gösteren şirket olmuştur. Şumnu şehrinde alüminyum ürünler üreticisi Alcomet, daha yüksek katma değeri olan ürünlerin üretimine geçtiği için kar ve verimlilikte artış yaşamıştır. Şirket satışları 65,8 bin tona ulaşmıştır.

Perakende Sektörü

Ülkede ortalama ücretin artış trendinde olması tüketimi olumlu etkilemektedir. Başkent Sofya'da ortalama ücret 654 euroya ulaşmıştır.

Başkent Sofya'da yeni AVM projelerinin olmaması ve ülke genelinde de kayda değer diğer AVM projelerinin devam etmemesi mevcut AVM'leri ve ticari caddeleri olumlu etkilemiştir. Mevcut ticari alanlar kiracılar ve tüketiciler tarafından ilgi görmektedir. 2016 yılı itibarıyla Bulgaristan'daki ticari alanların 760 bin m² büyüklüğünde olduğu açıklanmaktadır. Bu alanların % 93'ü AVM'lere aitken, % 7'si outlet ve perakende satış alanları tarafından oluşmaktadır. Ülke genelinde 1000 kişiye düşen perakende alanı 100 m²'dir. Başkent Sofya'da ise 1000 kişiye düşen perakende alanı 276 m²'dir.

Bulgaristan AVM'lerinde ortalama kira fiyatları şöyledir: Sofya'da 28 euro/ m², Varna'da 21 euro/ m², Filibe'de 20 euro/ m², Eski Zağra'da 18 euro/ m² ve Burgaz'da 15 euro/ m².

2016 yılında Bulgaristan AVM'lerindeki ticari alanların ortalama olarak % 18'inin kiralınmadığı açıklanmaktadır. Uzmanlar, Carrefour ve Piccadilly perakende zincirlerinin iflas etmesinden ve kiraladıkları mağazalardan çıkmak durumunda kalmalarından dolayı başkent Sofya'da bu oranın önümüzdeki yıl da devam etmesini beklemektedir. Diğer taraftan, Sofya'da başlayan ve halihazırda devam eden çok amaçlı site projelerinin tamamlanmasıyla birlikte perakende piyasasının ciddi bir şekilde değişmesi beklenmektedir. Önümüzdeki yıllarda Sofya'da içinde otel, ticari alanlar, kafe, restoranlar ve değişik aktivitelerin gerçekleşebileceği diğer yerler bulunduran büyük sitelerin tamamlanması bekleniyor (Garanti Koza'nın Grand Kanyon ve Sofia Square projeleri). Cushman & Wakefield gayrimenkul şirketinin son raporuna göre, başkent Sofya'daki tüketimin önümüzdeki 5 yılda yıllık ortalama % 4,1 ile büyümesi bekleniyor.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 29

Bulgaristan'da En Çok Satış Yapan Perakende Zincirleri

Sıra No:		Şirket	Gelir (bin leva)		Değişim 15/14	Web	E-mail
			2014	2015			
1	1	KAUFLAND BULGARIA	1 322 406	1 487 222	12,5%	http://www.kaufland.bg/	info@kaufland.bg
2	2	METRO CASH AND CARRY BULGARIA	676 700	698 200	3,2%	https://www.metro.bg/	info@metro.bg
3	4	LIDL BULGARIA	538 264	647 607	20,3%	http://www.lidl.bg/	accounting@lidl.bg
4	5	BILLA BULGARIA	521 155	575 926	10,5%	https://www.billa.bg	info@billa.bg
5	3	TECHNOMARKET BULGARIA	541 024	466 018	-13,9%	http://www.technomarket.bg/	dimitar.petrushev@kkelectronics.com
6	6	TECHNOPOLIS BULGARIA	421 642	426 430	1,1%	http://www.technopolis.bg/	cvetelina@technopolis.bg
7	7	FANTASTIKO	358 236	398 729	11,3%	http://ff-bg.net/	
8	12	TABAC MARKET (Lafka)	137 968	196 300	42,3%	http://www.lafka.bg/	lafkatodor@gmail.com
9	8	PENNY MARKET BULGARIA (tasfiye halinde)	206 849	178 705	-13,6%	http://www.penny.bg/	
10	9	PICCADILLY	198 715	159 089	-19,9%	http://www.piccadilly.bg/	headoffice@piccadilly.bg
11	11	MAXIMA BULGARIA (T-Market)	140 043	154 851	10,6%	http://www.tmarket.bg/	maxima@maximabulgaria.bg
12	13	ZORA-M.M.S.	109 608	111 335	1,6%	https://en.zora.bg	s.paraliova@zora.bg
13	15	CBA	88 695	109 786	23,8%	http://cbabg.com/	acc.cbaad@gmail.com
14	14	JUMBO EC.B	92 588	99 696	7,7%	http://www.e-jumbo.bg/	faq@e-jumbo.gr
15	18	H&M HENNES & MAURITZ (H&M)	74 037	95 389	28,8%	http://www2.hm.com/	nadia.koleva@hm.com
16	17	PRAKTIKER RETAIL	83 620	89 526	7,1%	http://www.praktiker.bg/	eshop@mail.praktiker.bg
17	16	DOVERIE - BRICO	83 658	89 206	6,6%	https://www.mr-bricolage.bg/	doverie-brico@mr-bricolage.bg
18	19	HOUSE MARKET BULGARIA (IKEA)	72 616	84 147	15,9%	http://www.ikea.bg/	Asen.Yosifov@ikea.bg
19	21	DM BULGARIA	67 005	80 231	19,7%	http://www.dm-drogeriemarkt.bg/	accounting@dm-drogeriemarkt.bg
20	20	BAUMAX BULGARIA	70 587	74 566	5,6%	http://bauhaus.bg/	contact@bauhaus.bg
		İlk 20 ortalaması	290 271	311 148			

Kaynak: Capital Gazetesinin Sıralaması

Ana caddelerdeki lokasyonlara olan talep güçlüdür. Ana talep moda ve ayakkabı, eczane, organik gıda sektörlerindeki perakendecilerden gelmektedir. Kiracıların ihtiyaçlarını giderecek alanların eksikliği Sofya'da Vitoşa Bulvarında 100-150 m²'lik alan kiralalarının 45 euro/m² düzeyinde istikrar sağlamasına neden olmaktadır. Sofya'da popüler ana cadde olan Vitoşa, Graf İgnatiev ve Rakovski'de ortalama kira fiyatları 40 ila 45 euro/m² arasında değişmektedir. Pirotska, Vasil Levski ve Patriarh Evtimiy'de fiyatlar 10-30 euro/m² aralığındadır. Filibe'deki ana cadde kira fiyatları 20 euro/m², Burgaz'da 19 euro/m², Varna'da 18 euro/m² civarındadır. Aşağıdaki tabloda Sofya'nın semtlerindeki küçük mağaza kira fiyatları verilmektedir:

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 30

Sofya'da Küçük Mağaza Kira Fiyatları

Semt	Sokak	Kira (eurom ²)
Strelbişte	Nişava sokağı	17-23
Beli Brezi	Nişava ve Doyran sokakları	6-10
İztok, İzgrev	Nikolay Kopernik ve Jolio Kyuri sokakları	8-12
Gotse Delçev	Kostenski Vodopad sokağı	12-17
Nadejda 1,2,3,4	Lomsko Şose bulvarı	9-12
Reduta	Atanas Uzunov sokağı	8-10
Lyulin – merkez	Panço Vladigerov bulvarı	10-15
Merkez	Solunska sokağı	30-40
İvan Vazov	Vitoşa Bulvarı (İvan Vazov semti içinde olan kısım)	15-25

Kaynak: Address Gayrimenkul Şirketi

Not: Rakamlar teklif fiyatıdır (% 10 - % 15 düşürülme ihtimali olabilmektedir)

Franchising

Bulgaristan'da franchise zincirlerinin çoğu son yıllarda pazara giriş yapmıştır, özellikle de 2007 ve 2008 önemli artış yaşanan yıllar olmuştur. Bu eğilim henahalklarının geliri arttıkça ve franchise modeli oturdukça daha da artacaktır. Bulgarlar uluslararası seyahat yaptıkça, uluslararası markaların tanınmışlığı ve buna bağlı olarak yatırımcıların ilgileri de artmaktadır.

Netice itibariyle sektör çarpıcı bir biçimde değişmiştir. Pazarda daha çok çoklu birim ve alan geliştiriciler, satışları optimize etmek için daha yüksek teknoloji yollar ve süregelen durgunluktan etkilenmiş daha zayıf işletmeler bulunmaktadır. Aynı zamanda franchising her zamanki piyasa zorluklarına hedef olmaktadır; geçici heves, değişen trendler ve zevkler. Bulgaristan'da uluslararası ve yerel olmak üzere en çok gıda sektörü franchise modeli yaygındır. Küresel ortamda durgunluk, pek çok uluslararası zincir genişlemesine ket vururken, Bulgaristan'da bu süreç işlememiştir.

Bulgaristan perakende sektörü, franchise mağazalarında olağan bir şekilde sunulan ve uluslararası boyutta satılan pek çok ürün ve hizmete hazırdır. Bulgaristan'daki tüketiciler, kaliteli ürün, uygun fiyat ve iyi hizmet bileşimini sunan perakendeciler aramaktadır. Yerli girişimciler de pazarlama ve yönetim uzmanlığı kazanmaya isteklidirler. Yerel kanunlar yabancı franchise sunucular için oldukça yumuşak ve uyumludur. Franchise girişimi için özel bir kayıt veya devlet izni gerekmemektedir. Bulgaristan'da franchise olanaklarına <http://franchising.bg/en> linkinden ulaşılabilir.

AR-GE ve Yenilikler

Bulgaristan'da yenilikçilik potansiyelinin özellikleri kısaca şöyle sıralanabilmektedir: AR-GE yatırımları GSYİH'nın yaklaşık % 1'i kadardır, Ar-Ge faaliyetlerinin büyük bir kısmının finansmanı Avrupa fonları kapsamında gelen kaynaklarla sağlanmaktadır, bilim–eğitim–yenilikler arasındaki etkileşim düşük düzeydedir, bu alanda anlamlı bir politika bulunmamaktadır, patent sayısı ve teknolojik rekabet gücü düşüktür, fikri mülkiyet haklarını korumaya yönelik teşvikler

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

konusunda koordineli politika bulunmamaktadır, AB fonlarının AR-GE üzerindeki etkisi halen sınırlıdır.

Tablo 31

2006-2015 Döneminde Bazı Ülkelerin AR-GE Harcamalarının GSYİH'ya Oranı

Ülke	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Güney Kore	2,83	3	3,12	3,29	3,47	3,74	4,03	4,15	4,29	:
Japonya	3,41	3,46	3,47	3,36	3,25	3,38	3,34	3,48	3,59	:
İsveç	3,5	3,26	3,5	3,45	3,22	3,25	3,28	3,31	3,15	3,26
Avusturya	2,37	2,43	2,59	2,61	2,74	2,68	2,93	2,97	3,06	3,07
Danimarka	2,4	2,51	2,78	3,07	2,94	2,97	3	3,01	3,02	3,03
Almanya	2,46	2,45	2,6	2,72	2,71	2,8	2,87	2,82	2,89	2,87
ABD	2,55	2,63	2,77	2,82	2,74	2,76	2,7	2,73	:	:
Belçika	1,81	1,84	1,92	1,99	2,05	2,16	2,36	2,44	2,46	2,45
Fransa	2,05	2,02	2,06	2,21	2,18	2,19	2,23	2,24	2,24	2,23
Slovenya	1,53	1,42	1,63	1,82	2,06	2,42	2,58	2,6	2,38	2,21
euro Bölgesi (19 ülke)	1,8	1,81	1,89	1,99	1,99	2,04	2,1	2,11	2,14	2,12
Çin (Hong Kong hariç)	1,38	1,38	1,46	1,68	1,73	1,79	1,93	2,01	2,05	:
AB (28 ülke)	1,77	1,77	1,84	1,93	1,93	1,97	2,01	2,03	2,04	2,03
Hollanda	1,76	1,69	1,64	1,69	1,72	1,9	1,94	1,95	2	2,01
Çek Cumhuriyeti	1,23	1,31	1,24	1,3	1,34	1,56	1,78	1,9	1,97	1,95
Birleşik Krallık	1,59	1,63	1,64	1,7	1,68	1,68	1,61	1,66	1,68	1,7
İtalya	1,09	1,13	1,16	1,22	1,22	1,21	1,27	1,31	1,38	1,33
İspanya	1,17	1,23	1,32	1,35	1,35	1,33	1,29	1,27	1,24	1,22
Rusya	1,01	1,05	0,98	1,17	1,06	1,02	1,05	1,06	1,09	1,13
Litvanya	0,79	0,8	0,79	0,83	0,78	0,9	0,89	0,95	1,03	1,04
Türkiye	0,58	0,72	0,73	0,85	0,84	0,86	0,92	0,94	1,01	:
Bulgaristan	0,45	0,43	0,45	0,49	0,56	0,53	0,6	0,63	0,79	0,96
Yunanistan	0,56	0,58	0,66	0,63	0,6	0,67	0,7	0,81	0,84	0,96
Hırvatistan	0,74	0,79	0,88	0,84	0,74	0,75	0,75	0,82	0,79	0,85
Letonya	0,65	0,55	0,58	0,45	0,61	0,7	0,67	0,61	0,69	0,63
Romanya	0,45	0,52	0,57	0,46	0,45	0,49	0,48	0,39	0,38	0,49
Kıbrıs	0,38	0,4	0,39	0,44	0,45	0,45	0,43	0,46	0,48	0,46

Kaynak: Eurostat

Arz ve dış talebin bulunması, sektörde finansman yapısının değişmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin, tıbbın ve eczacılığın yenilik gerçekleştirme konusunda lider sektörler olması, yabancı şirketlerin Bulgaristan'a yerleşerek kendi AR-GE faaliyetlerini buradan yürütmesi, ülkede hızlı internet kullanımının yaygın olması, internet üzerinden yoğun sivil hareketliliğin gerçekleşmesi Bulgaristan'da yeniliklerin gelişimini sağlayacak faktörler olarak değerlendirilmektedir. Bulgaristan'ın Ar-Ge'ye ilişkin hedefi 2020 yılına kadar Ar-Ge harcamalarının GSYİH'ya oranını % 1,5'e çıkarmaktır.

2015 yılında AR-GE harcamaları % 27,4 oranında önemli bir artış yaşamış yaklaşık 850 milyon leva seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu artış harcamaların yoğunluğuna da yansımış, AR-GE harcamalarının GSYİH'ya oranı 2014'teki % 0,79'dan 2015'te 0,96'ya yükselmiştir. AR-GE

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

harcamalarındaki büyük artış, işletme harcamalarının % 42 oranında artması (184 milyon leva artış) neticesinde yaşanmıştır. İşletmelerin AR-GE harcamaları toplam harcamaların % 73'ünü teşkil etmektedir. Kamu idaresinin payı % 20,8, üniversitelerin payı % 5,4 ve kar amacı gütmeyen kuruluşların payı % 0,5 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 32

2015 Yılında Bilimsel Alan ve Sektörler İtibariyle Bulgaristan'da Ar-Ge Harcamaları (Bin leva)

Bilimsel Alan	Toplam	Sektörler			
		İşletmeler	Devlet	Üniversite	Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar
Toplam	850 457	623 886	176 061	45 854	4 656
FEN Bilimleri	117 451	18 823	83 746	11 902	2 980
Teknik Bilimler	380 523	337 636	25 760	15 855	1 272
Tıp	268 886	256 463	3 072	-	-
Ziraat Bilimleri	35 198	4 080	30 331	-	-
Sosyal Bilimler	20 842	5 036	10 853	4 815	138
İnsan Bilimleri	27 557	1 848	22 299	3 182	228

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

2015 yılında toplam AR-GE finansmanındaki yabancı kaynakların oranı % 44, işletmelerin kendi kaynaklarının oranı % 35,3, kamusal kaynakların oranı % 20,4 ve diğer ulusal kaynaklarının oranı % 0,3 olarak gerçekleşmiştir. Ar-Ge faaliyetlerinin % 67'si uygulamalı bilimsel araştırmalardır, % 24'ü bilimsel deneylerdir ve % 9'u kuramsal bilimsel araştırmalardır. 2015 yılında AR-GE alanında 14 224 araştırmacı dahil olmak üzere toplam 22 421 kişi istihdam edilmiştir. Önceki yıla göre istihdamda % 16 oranında bir artış gözlenmiştir.³⁰

Yenilikleri destekleyen politikaların yetersiz kaldığı noktalar şöyle sıralanmaktadır: Yeniliklerin devlet tarafından desteklenmesinde şeffaflığın ve istikrarın bulunmaması, çeşitli strateji ve programların arasında bağların bulunmaması, stratejilerde yer alan uygulamaların koordinasyon ve muhasebesini yapma mekanizmalarının olmaması, milli öncelikler ile AR-GE faaliyetleri arasında bağlantı olmaması, Bulgaristan ihracatında düşük teknoloji ürünlerinin ağırlığının bulunduğu ve ihraç ürünlerinin genellikle düşük katma değerli olduğu bir ortamda yeniliklerin gelişiminin finansman nedeniyle ihracata yönelik sektörlerle bağımlı olması.

Sofya'da kurulan bilimsel-teknolojik park yeniliklerin başarılı gelişimi için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. "Rekabet Gücü" operasyonel programı çerçevesinde finansmanı sağlanan bu projenin sözleşmesi 2013 yılının başında imzalanmıştır. 50 milyon euro değerinde olan ve Bulgaristan'da benzeri bulunmayan teknolojik parkın kuruluş amacına ulaşması üniversiteler – devlet – iş çevreleri arasındaki etkileşime bağlıdır.

Yeniliklerin gelişimi konusunda ülkenin geri kalmışlığını aşmak için, 2014-2020 planlama döneminde "İnovasyon ve Rekabet Gücü" adlı yeni bir operasyonel program çerçevesinde inovatif şirketlere AB finansmanı sağlanabilmektedir. Bahse konu programın ana hedefi bilimsel araştırmaların ve eğitimin kalitesinin artırılmasıyla akıllı gelişimin sağlanmasıdır.

³⁰ http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/NIRD_2015p_7LK1LKB.pdf

BÖLÜM II

TÜRKİYE İLE EKONOMİK VE TİCARİ İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ

Ekonomik İlişkilerin Genel Durumu

Ortak bir tarihsel ve kültürel geçmişi ve sınırı paylaştığımız komşumuz Bulgaristan, Türkiye açısından önemli bir ülkedir. Türkiye, Bulgaristan'ın önemli bir ticaret ortağı durumundadır. Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle yaptığı ticaretin karayolu ile taşınan kısmının büyük bir bölümü Bulgaristan üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca Bulgaristan, Balkanlar'ın coğrafi olarak merkezi konumundadır. İstanbul, Kocaeli ve Bursa gibi Türkiye'nin üretim merkezlerine de çok yakındır. 2007 yılından itibaren Bulgaristan'ın AB'ye üye olması, ülkenin Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğine dahil olmasından dolayı ikili ticarete gümrük vergilerinin sıfırlanması, Bulgaristan'da kurumlar ve gelir vergisi oranlarının % 10'a düşmesi gibi gelişmeler nedeniyle Bulgaristan'ı Türk yatırımcıları gözünde cazip kılan özellikler daha da artmıştır. Sonuç itibariyle ülke, hem yatırım imkan setleri hem de AB pazarına giriş için önemli fırsatlar sunmaktadır.

Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı Türk sermayeli Bulgar firması sayısı 3 266, Türk şirketlerinin kayıtlı temsilcilik sayısı ise 758'dir.

Neden Bulgaristan: Bulgaristan'da yatırımları olumlu etkileyen unsurlar

- Bulgaristan AB, NATO ve DTÖ üyesidir;
- Bulgaristan, AB üyesi olarak mal, hizmet, sermaye ve insanların serbest dolaşım hakkından yararlanmaktadır;
- Bulgaristan, Türk şirketlerinin ürünlerinin AB pazarlarına girişinde «köprü» veya «giriş kapısı» rolü oynamaktadır;
- Bulgaristan'da kurulan Türk şirketleri Bulgaristan'da AB fonlarından yararlanabilmektedir;
- Bulgar levası euroya 1,95583 kurundan endekslidir;
- Balkanlar'ın merkezinde yer alan ve beş Pan-Avrupa koridorunun üzerinden geçtiği Bulgaristan, lojistik açısından önemli bir noktadır. Ülkenin dört ana havaalanı, iki ana deniz limanı ve Tuna nehri üzerinde çok sayıda limanı bulunmaktadır;
- Avrupa Birliği'nde en düşük kurumlar vergilerinden biri Bulgaristan'dadır: % 10. İşsizlik oranı yüksek olan bölgelerde kurumlar vergisinden muafiyet söz konusudur. Gelir vergisi de % 10 düzeyindedir;
- 5 milyon levanın üzerinde ve 20 kişiye istihdam yaratan yatırım projelerinde donanım ithalatında 2 yıl süreyle KDV muafiyeti söz konusudur;
- Bulgaristan'da işgücü maliyeti, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında en düşüklerindedir;
- Elektrik fiyatları Avrupa ortalamasından çok düşüktür;
- Bulgaristan'da 54 üniversite ve lise düzeyinde eğitim veren toplam 1010 okul faaliyet göstermektedir. Ülkedeki üniversitelerden her yıl 60 bin öğrenci mezun olmaktadır. Üniversite mezunları nüfusun % 25'ini teşkil etmektedir;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Çalışabilecek yaşta (25-64) olan nüfusun % 60'ı en az bir yabancı dil bilmektedir, % 80'i ise lise ve üstü eğitim düzeyindedir. Faal işgücünün % 7'si mühendistir;
- Okulların % 94'ünde internet erişimi bulunmaktadır.

Bulgaristan'da yatırımları olumsuz etkileyen faktörler

Düşük emek verimliliği, ülkenin nitelikli işgücü çekme konusundaki yetersizliği, genç nüfusun Avrupa ülkelerine göç etmesi, yolsuzluk, bürokratik verimsizlik, finansman sıkıntısı, Ar-Ge faaliyetlerinin kısıtlı kalması, yargıda sıkıntılar, devlet politikalarında şeffaflığın bulunmaması, siyasetçilere olan güvenin azalması çeşitli uluslararası kuruluşlarca Bulgaristan'da iş yapma ortamını olumsuz etkileyen faktörler olarak sıralanmaktadır.

Tablo 33

Bulgaristan'ın Karşılaştırmalı Kredi Notu

Ülke	S&P		Moody's		Fitch	
Bulgaristan	BB+	Positive	Baa2	Stable	BBB-	Positive
Hırvatistan	BB	Stable	Ba2	Stable	BB	Stable
Çek Cumhuriyeti	AA-	Stable	A1	Stable	A+	Stable
Macaristan	BBB-	Stable	Baa3	Stable	BBB-	Stable
İtalya	BBB-	Stable	Baa2	Negative	BBB	Stable
Polonya	BBB+	Stable	A2	Stable	A-	Stable
Romanya	BBB-	Stable	Baa3	Stable	BBB-	Stable
Sırbistan	BB-	Positive	Ba3	Stable	BB-	Stable
İspanya	BBB+	Positive	Baa2	Stable	BBB+	Stable
Türkiye	BB	Negative	Ba1	Negative	BB+	Stable
Ukrayna	B-	Stable	Caa3	Stable	B-	Stable

Kaynak: www.tradingeconomics.com

Ticari İlişkilerin Genel Durumu

İkili ticaretin yakın geçmişini özetlemek gerekirse, 2002-2007 yılları arasında Türkiye-Bulgaristan ticaret hacminin % 26 gibi yüksek bir yıllık ortalama ile büyüdüğü, Türkiye'nin Bulgaristan'ın toplam dış ticaretindeki payının sürekli arttığı, ülkemizin Bulgaristan'ın en büyük ihracat pazarı olduğu, Bulgaristan'ın toplam ihracatının % 10'dan fazlasını Türkiye'ye yaptığı ve iki ülkenin karşılıklı ticaretinin sürekli dengede olduğu vurgulanmalıdır.

Ancak, uluslararası mali krizin etkisiyle 2008 yılında iki ülke arasındaki toplam ticaret hacmi yıllık bazda % 10 azalmış, 2009 yılında ise % 35 oranında bir düşüş daha yaşanmıştır. 2007 yılında 3 050 milyon euroya ulaşan ticaret hacmi doruğu kriz sonrasında ancak 2012 yılında 3 152 milyon euroluk ticaret hacmi ile aşılabilmektedir.

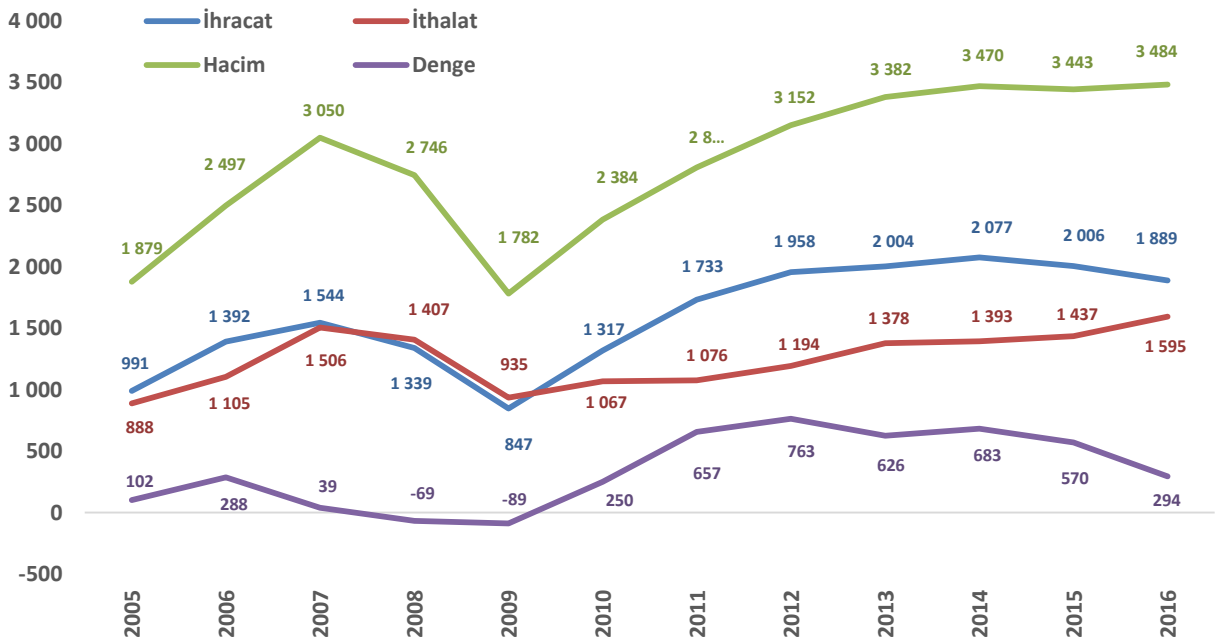

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Krizin etkilerinin azalmaya başlamasıyla ikili ticaret, dengesiz bir şekilde Türkiye aleyhine gelişmiştir. 2009-2016 döneminde Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatı % 123 gibi yüksek bir oranla büyüyerek 847 milyon eurodan 1,89 milyar euroya ulaşmasına rağmen Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatı % 70,6 gibi düşük bir büyüme oranında kalmış ve 2016 yılında 1,595 milyar euroluk büyüklüğü ile kriz öncesi seviyesine ulaşabilmiştir. İkili ticaretin Bulgaristan'ın toplam ticaretindeki payının kriz öncesi rakam olan % 8,6'dan kriz sonrasında % 7'lere gerilediği de dikkat çekmektedir.

Şekil 20

2005-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye İle Yıllık Ticareti (Milyon euro)

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre 2016 yılında ülkemiz, Almanya ve İtalya'dan sonra Bulgaristan'ın üçüncü büyük ticaret partneri olmuştur. Türkiye 2016 yılında Bulgaristan'ın ihracatında % 8'lik bir payla, 2015'e göre bir sıra gerileyerek dördüncü sıraya yerleşmiştir (Şekil 16). İthalatta ise ülkemiz, 2015 yılında bulunduğu pozisyonunu muhafaza ederek 2016'da da Bulgaristan'ın toplam ithalatındaki % 6,1'lik payıyla beşinci sırada yer almıştır (Şekil 15). 2016 yılında Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatı 1,89 milyar euro, Türkiye'den ithalatı ise 1,6 milyar euro seviyesinde gerçekleşmiştir. İki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 3,48 milyar euro, dış ticaret dengesi Bulgaristan lehine 294 milyon euro olarak meydana gelmiştir. 2016 yılında Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatında % 5,9 oranında bir düşüş, Türkiye'den ithalatında ise % 11 oranında bir artış olmuştur. Büyük ithalat artışının ihracatın azalmasıyla birleşmesi, Türkiye aleyhindeki açığın % 48,5 gibi büyük bir oranla küçülmesine sebep olmuştur. Ancak, Türkiye'den ithalatın büyüme oranı kriz döneminde yaşanan kayıpların telafisi için yeterli olmamıştır. 2015 yılında Bulgaristan'ın Türkiye ile ticaret hacminin Bulgaristan'ın toplam ticaretindeki payı % 6,9 olarak gerçekleşmiştir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 34

2005-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye ile Yıllık Ticareti (Milyon euro)

Yıl	İhracat			İthalat			Hacim			Denge
	Değer	Değişim	Türkiye'nin Payı	Değer	Değişim	Türkiye'nin Payı	Değer	Değişim	Türkiye'nin Payı	
2005	990,7	24,20%	10,5%	888,3	26,90%	6,1%	1 879	25,4%	7,8%	102,4
2006	1 392	40,55%	11,6%	1 105	24,38%	6,0%	2 497	32,9%	8,2%	287,5
2007	1 544	10,91%	11,4%	1 506	36,27%	6,9%	3 050	22,1%	8,6%	38,6
2008	1 339	-13,31%	8,8%	1 407	-6,54%	5,6%	2 746	-10,0%	6,8%	-68,5
2009	846,5	-36,77%	7,2%	935,2	-33,54%	5,5%	1 782	-35,1%	6,2%	-88,7
2010	1 317	55,61%	8,5%	1 067	14,09%	5,5%	2 384	33,8%	6,8%	250,2
2011	1 733	31,57%	8,6%	1 076	0,85%	4,6%	2 809	17,8%	6,4%	657
2012	1 958	12,96%	9,4%	1 194	10,99%	4,7%	3 152	12,2%	6,8%	763,3
2013	2 004	2,38%	9,0%	1 378	15,37%	5,3%	3 382	7,3%	7,0%	626,2
2014	2 077	3,61%	9,4%	1 393	1,11%	5,3%	3 470	2,6%	7,2%	683,3
2015	2 006	-3,39%	8,7%	1 437	3,11%	5,5%	3 443	-0,8%	7,0%	569,6
2016	1 889	-5,85%	8,0%	1 595	11,04%	6,1%	3 484	1,2%	7,0%	293,6

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Bulgaristan'ın ithalatında Türkiye'nin ilk beş ülke arasında yer aldığı başlıca ürün grupları:

- Petrol yağları ve mineralli yağlar
- Bakır cevherleri ve hurdaları
- Otomobiller ve diğer taşıtlar
- Tel ve kablolar
- İşlenmemiş alüminyum
- Otomotiv yedek parçaları
- Haddelenmiş demir-çelik mamuller
- Monitörler ve projektörler
- Plastik ve plastikten eşyalar
- Örme mensucat
- Çikolata ve kakao içeren gıda ürünleri
- Özel kullanımlı makineler
- Elektrikli su ısıtıcıları

Bulgaristan'ın ihracatında Türkiye'nin ilk beş ülke arasında yer aldığı başlıca ürün grupları:

- Petrol yağları ve mineralli yağlar
- Bakır
- İzole kablolar
- Elektrik enerjisi
- Ayçiçeği tohumu
- Yolcu taşımacılığında kullanılan motorlu araçlar
- Kolza tohumları
- Elektrikli kontrol veya dağıtımına mahsus tablolar, panolar, konsollar, masalar, kabinler ve diğer mesnetler
- Kauçuktan borular/hortumlar
- Çinko

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 35

2012-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye'den 4'lü GTİP Bazında İthalatı (Bin euro)

Sıra No:	GTİP	Açıklama	2012	2013	2014	2015	2016	'16 Pay	'12-'16 Değişim
1	'8703	Otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları	15 802	29 419	42 329	53 722	51 101	3,1%	223,4%
2	'2709	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar (ham)	0	128 855	69 142	65 935	50 880	3,1%	-
3	'8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik kablo	49 345	50 637	54 674	49 861	49 830	3,1%	1,0%
4	'2603	Bakır cevherleri ve konsantreleri	20 593	75 814	65 094	31 661	46 257	2,9%	124,6%
5	'6006	Diğer örme mensucat	27 296	32 635	33 159	31 730	37 794	2,3%	38,5%
6	'8702	10 üzeri yolcu taşımacılığında kullanılan motorlu taşıtlar	2 478	4 185	16 838	8 424	33 175	2,0%	1238,8%
7	'3907	Poliasetaller, diğer polieterler, epoksit-alkid reçineler vb (ilk şekilde)	7 087	6 063	8 497	29 749	29 998	1,8%	323,3%
8	'7404	Bakır hurda ve döküntüler	24 496	42 515	49 212	34 227	26 502	1,6%	8,2%
9	'0805	Turuncgiller (taze/kurutulmuş)	9 518	11 073	13 575	18 728	22 349	1,4%	134,8%
10	'6203	Erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	10 172	10 947	12 223	13 393	21 367	1,3%	110,1%
11	'7208	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri (sıcak haddelenmiş) (genişlikleri >= 600 mm)	7 096	3 218	1 502	3 507	21 145	1,3%	198,0%
12	'3920	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	14 207	16 631	18 007	20 802	20 872	1,3%	46,9%
13	'4008	Vulkanize kauçuktan levha, yaprak, şerit, çubuk ve profiller	19 234	19 486	18 760	20 569	19 746	1,2%	2,7%
14	'6109	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası (örme)	17 716	14 648	19 394	17 778	19 549	1,2%	10,3%
15	'3917	Plastik tüpler, borular, hortumlar; conta, dirsek, rakor vb	8 068	14 775	23 606	22 765	18 663	1,2%	131,3%
16	'3923	Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	17 353	17 586	18 928	18 478	18 378	1,1%	5,9%
17	'8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	14 084	15 761	18 477	15 414	17 981	1,1%	27,7%
18	'2523	Çimento	20 853	17 639	16 816	18 329	16 882	1,0%	-19,0%
19	'7604	Alüminyum çubuk ve profiller	26 467	21 890	24 851	23 113	16 841	1,0%	-36,4%
20	'8528	Televizyon alıcıları, video monitörleri ve projektörler	8 975	19 396	24 992	14 106	16 722	1,0%	86,3%
21	'8418	Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	17 542	16 257	16 950	16 049	15 232	0,9%	-13,2%
22	'7407	Bakır çubuk ve profiller	12 629	12 208	16 015	17 040	14 949	0,9%	18,4%
23	'5205	Pamuk (dikiş hariç) ipliği (ağırlık; => %85 pamuk) (toptan)	12 814	15 711	14 667	15 344	14 008	0,9%	9,3%
24	'7210	Demir/çelik yassı mamul, kaplı, sıvanmış (600mm. den geniş)	18 357	13 754	13 759	12 570	13 543	0,8%	-26,2%
25	'6004	Diğer örme mensucat (en > 30cm, elastomerik/kauçuk iplik=> %5)	11 939	14 537	14 929	12 169	13 410	0,8%	12,3%
26	'8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	3 853	8 672	6 309	8 635	13 320	0,8%	245,7%
27	'7408	Bakır teller	13 934	10 652	8 885	5 779	13 039	0,8%	-6,4%
28	'7214	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar	7 005	9 535	11 362	5 740	12 567	0,8%	79,4%
29	'4016	Sertleştirilmemiş vulkanize kauçuktan eşya	5 290	5 360	6 746	9 203	12 462	0,8%	135,6%
30	'2713	Petrol koku, petrol bitümeni ve petrol yağlarının veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntıları	0	218	0	1 118	12 347	0,8%	-
		Diğer	762 012	858 426	819 682	879 123	931 829	57,4%	22,3%
		Toplam İthalat	1 186 215	1 518 503	1 479 380	1 495 061	1 622 738	100,0%	36,8%

Kaynak: ICT

Tablo 35'te Bulgaristan'ın 4'lü GTİP bazında Türkiye'den ithalatına ilişkin veriler yer almaktadır. 2016 yılında Türkiye Bulgaristan'a en çok otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları; petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen ham yağlar; izolasyonlu kablolar ile fiber optik kablolar; bakır hurda ve bakır cevherleri; örme mensucat; 10 üzeri yolcu taşımacılığında kullanılan motorlu taşıtlar; poliasetaller, diğer polieterler, epoksit-alkid reçineler vb. (ilk şekilde); turuncgiller; erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.; demir-çelikten yassı haddelenmiş ürünler plastik ve kauçuktan levhalar ihraç etmiştir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 36

2012-2016 Döneminde Bulgaristan'ın Türkiye'ye 4'lü GTİP Bazında İhracatı (Bin euro)

Sıra No:	GTİP	Açıklama	2012	2013	2014	2015	2016	'16 Pay	'12-'16 Değişim
1	'2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	589 340	505 370	504 666	407 588	470 569	24,9%	-20,2%
2	'7403	Aritılmış bakır, işlenmemiş bakır alaşımları	339 283	316 241	386 255	263 835	194 581	10,3%	-42,6%
3	'8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik kablo	57 205	78 947	130 016	164 924	186 438	9,9%	225,9%
4	'2716	Elektrik enerjisi	59 910	98 687	114 158	111 201	74 054	3,9%	23,6%
5	'7801	İşlenmemiş kurşun	37 174	49 091	72 195	72 323	73 517	3,9%	97,8%
6	'7901	İşlenmemiş çinko	17 364	15 742	30 296	44 797	48 689	2,6%	180,4%
7	'1803	Kakao hamuru (yağı alınmış olsun olmasın)	0	4 765	23 011	31 387	36 147	1,9%	-
8	'8703	Otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları	12 719	45 015	12 287	56 538	32 372	1,7%	154,5%
9	'7204	Demir/çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri	174 387	142 770	73 205	29 788	31 439	1,7%	-82,0%
10	'0102	Canlı büyükbaş hayvanlar	0	0	0	10 481	29 144	1,5%	-
11	'3902	Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	33 128	41 213	42 781	42 064	25 818	1,4%	-22,1%
12	'1206	Ayçiçeği tohumu	59 033	90 945	33 700	25 663	23 660	1,3%	-59,9%
13	'2303	Niştacılık, şeker pancarı, şeker ve içki sanayinin artık ve posaları	12 869	16 215	17 549	19 243	21 405	1,1%	66,3%
14	'4407	Uzunlamasına kesilmiş, biçilmiş ağaç; kalın ≥ 6 mm	23 483	30 898	32 220	30 236	21 367	1,1%	-9,0%
15	'7005	Perdahlanmış cam, levha, yaprak halinde; parlatılmış, cilalanmış	4 916	10 554	15 786	17 196	18 715	1,0%	280,7%
16	'1205	Rep/kolza tohumları	24 376	26 848	27 170	19 554	18 570	1,0%	-23,8%
17	'1208	Yağlı tohum ve meyvelerin un ve küspeleri (hardal hariç)	9 623	9 025	20 308	36 197	18 375	1,0%	90,9%
18	'6203	Erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	12 153	13 439	13 897	13 690	16 073	0,9%	32,3%
19	'4410	Yonga pano vb. levhalar	34 069	30 644	20 369	23 527	16 021	0,8%	-53,0%
20	'7409	Bakır levha, plaka ve şeritler (kalınlığı >0, 15 mm)	18 944	13 948	13 009	18 246	15 346	0,8%	-19,0%
21	'8409	Sadece veya esas itibarıyla 84.07 veya 84.08 pozisyonlarındaki motorların aksam ve parçaları	1 247	1 174	10 790	15 418	15 343	0,8%	1130,4%
22	'9404	Şilte mesnetleri, yaylarla donatılmış veya gözenekli kauçuk ya da plastikten veya herhangi bir malzemeden dahili olarak donatılmış veya doldurulmuş yatak takımı eşyası ve benzeri eşya	582	1 172	2 906	8 731	15 307	0,8%	2530,1%
23	'3505	Dekstrinler, kimyasal değişime uğramış niştastalar, tutkalları	23 298	19 530	19 929	18 286	15 177	0,8%	-34,9%
24	'4804	Kraft kağıt/kartonlar-sıvanmamış-rulo veya tabaka halinde	12 581	10 034	7 549	12 766	13 756	0,7%	9,3%
25	'4703	Sodalı veya sülfatlı kimyasal odun hamuru	7 537	11 133	10 699	10 216	12 884	0,7%	70,9%
26	'1104	Diğer şekilde işlenmiş hububat taneleri	7 882	12 218	8 973	11 807	11 638	0,6%	47,7%
27	'2306	Bitkisel yağların üretiminden (23.04-05' hariç)arta kalan küspe ve katı atıklar	3 105	3 363	4 887	16 041	11 378	0,6%	266,4%
28	'7013	Sofra, mutfak, tuvalet, yazıhane, ev tezyinatı ve benzeri işler için cam eşya	5 449	4 888	5 934	6 823	10 110	0,5%	85,5%
29	'7208	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri (sıcak haddelenmiş) (genişlikleri ≥ 600 mm)	23 236	7 325	7 877	10 196	9 630	0,5%	-58,6%
30	'4707	Geri kazanım amaçlı kağıt veya karton döküntü, kırıntı ve hurdaları	1 488	1 760	3 292	5 559	9 536	0,5%	540,9%
		Diğer	345 998	389 463	406 665	451 690	391 479	20,7%	13,1%
		Toplam ihracat	1 952 379	2 002 417	2 072 379	2 006 011	1 888 538	100,0%	-3,3%

Kaynak: ICT

Tablo 36'da ise yine 4'lü GTİP bazında Bulgaristan'ın Türkiye'ye ihracatına ilişkin veriler yer almaktadır. Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen ham yağlar; bakır; izolasyonlu kablolar ile fiber optik kablolar; elektrik enerjisi; işlenmemiş kurşun; işlenmemiş çinko; kakao hamuru; otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları; demir-çelik hurdaları; canlı büyükbaş hayvanlar; propilen; ayçiçeği tohumu; niştacılık, şeker pancarı, şeker ve içki sanayinin atıkları 2016 yılında Bulgaristan'ın Türkiye'ye en çok ihraç ettiği ürün grupları olmuştur.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan özelinde Türk ihracatçı firmaları için potansiyel arz eden sektörler hakkında Müşavirliğimizce hazırlanan bir liste aşağıda yer almaktadır. Bu sektörlerin belirlenmesinde Müşavirliğimizce sektörün Bulgaristan ekonomisi ve ithalatındaki payı, sektörün gelecekte vadettiği potansiyel, AB fonlarının kullanımının sektörde yaratacağı potansiyel, sektörün Bulgaristan'ın Türkiye'den ithalatındaki payı, Türk üretici ve ihracatçıların sektörteki rekabet gücü gibi kriterler göz önüne alınmıştır.

Müşavirliğimizce önerilen sektörler:

- 1) Taze, kurutulmuş ve konserve meyveler, sebzeler, kabuklu yemişler, turuncgiller (özellikle üzüm, kiraz, vişne, şeftali ve nektarin, kayısı, domates, zeytin, hıyarlar ve kornişonlar, soğan, fındık, Antep fıstığı, yer fıstığı, badem ve ceviz, limon, portakal, mandalina ve greylift);
- 2) Makina ve cihazlar, tarım makinaları (özellikle traktörler);
- 3) Altyapı ekipmanları, ürünleri ve her türlü sıhhi ve elektrik tesisat ürünleri (özellikle su arıtma ve kanalizasyon tesisleri için sistemler, su, yakıt ve doğalgaz boruları, muslukları, takım ve tankları, kazanlar, merkezi ısıtma kazan ve kalorifer petekleri, havalandırma cihazları, elektrik, telefon ve internet tel, kablo ve direkleri, santral ve kontrol-dağıtım tabloları, devreleri, merkezi ısıtma kazanları, kaldırım parke ve taşları, trafik sinyalizasyon sistemleri, trafik ve yol tabelaları ve işaretleri, tüpler, borular ve hortumlar);
- 4) Tekstil ve konfeksiyon, ayakkabı;
- 5) Plastik, kauçuk;
- 6) İlaçlar;
- 7) Yük araçları;
- 8) Otomotiv yan sanayi (özellikle oto yedek parçaları);
- 9) Demir, bakır;
- 10) Kimyasal ürünler, organik kimyasallar;
- 11) Gübre;
- 12) Araçlar;
- 13) Kozmetik ürünler;
- 14) Medikal ürünler.

Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatını olumlu etkileyen faktörler

- Bulgaristan'ın AB üyesi olması:
 - Gümrük Birliği nedeniyle ikili ticarete sanayi ürünleri gümrük vergisinden muaftır, tarım ürünleri içinse tercihli vergi oranları uygulanmaktadır
 - Büyük ölçüde iki ülkenin teknik mevzuatı uyumludur
- Bulgaristan ile Türkiye'nin coğrafik yakınlığı:
 - Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle yaptığı ticaretin karayolu ile taşınan kısmının büyük bir bölümü Bulgaristan üzerinden yapılmaktadır
 - Balkanlar'ın merkezinde yer alan ve beş Pan-Avrupa koridorunun üzerinden geçtiği Bulgaristan, lojistik açısından önemli bir noktadır
 - İstanbul, Kocaeli ve Bursa gibi Türkiye'nin üretim merkezlerine de çok yakındır

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Ülke, multimodal ulaştırma imkanlarından faydalanmayı mümkün kılan bir konuma ve altyapıya sahiptir
- İki ülkenin ortak tarihsel ve kültürel geçmişi
- Balkanlar'da en yüksek sayıda soydaşımız Bulgaristan'da yaşamaktadır. Sayıca daha fazla soydaş kökenli vatandaşımız Türkiye'de mukimdir. Çifte vatandaşlık sahibi soydaşlarımızın mevcudiyeti olumlu bir unsurdur. İki ülke arasındaki ilişkilerde merkezi konuma sahip soydaşlarımız, ticaret alanında her iki ülkede işadamlarına önemli kolaylaştırıcı avantajlar sunmaktadır. Lisan engelinin soydaşlarımız vasıtasıyla aşılması, ticaret ilişkileri bakımından önemli bir başka teşvik unsurudur.
- Kalite-fiyat oranının Türk ürünlerinin Bulgaristan piyasasındaki rekabet gücünü artırıcı nitelikte olması

Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatını olumsuz etkileyen faktörler

- Bulgaristan piyasasının küçük olması
- Vatandaşların satın alma gücünün göreceli olarak düşük olması
- Yerli ithalatçıların kredi bulmakta zorluklarla karşılaşması
- Mal ve kişilerin serbest dolaşımı nedeniyle Bulgarların AB ülkeleri ile ticaret yapma kolaylığı

Bulgaristan'a mal ve hizmet ihracatı çerçevesinde Türk firmalarının istifade edebileceği fırsatlar

- Bulgaristan ekonomisinin büyüme oranı AB'deki ortalama büyüme oranını aşmaktadır. Dolayısıyla nüfusun satın alma gücü diğer üye ülkelere göre daha hızlı artmaktadır. Hayat standardı iyileşmesinden kaynaklanacak talep artışı Türk ihracatçıları açısından yeni fırsatlar yaratabilecektir.
- Bulgaristan'da AB operasyonel programları çerçevesinde bir çok altyapı projesinin gerçekleştirilmesinin gündemde olması bir çok fırsat yaratmaktadır. Bu kapsamda hem müteahhitlik firmalarına hizmet sunmakla doğrudan, hem de ihracatçılara ihalelerden kaynaklanan mal ihtiyaçlarının karşılanmasında dolaylı yoldan söz konusu süreçte yer alma fırsatı doğmaktadır.
- Bulgaristan'da ortalama yaşın 2030 yılında 46,5'a yükselmesi beklenmektedir. Yaşlı nüfus için hayatı kolaylaştıracak ve sağlığını koruyacak yaşlı dostu ürünler (akıllı sensörlere sahip tekstil ürünleri, ev içi ekipman, dekorasyon ürünleri, ilaç, doğal-sağlıklı yaşam temalı gıda ürünleri) potansiyel arz etmektedir.

Türk ihracatçı firmaları açısından Bulgaristan'daki tehditler nelerdir?

- Ekonomik ve son zamanlarda siyasi istikrarsızlıklardan kaynaklanan belirsizlikler
- AB fonlarının büyük bir bölümünün bürokratik engellerden dolayı kullanılamaması veya askıya alınması
- Yerli firmalar hakkında yeterli bilgi noksanlığı ve araştırma yapma konusundaki kısıtlı imkanlar (güvenli iş ortağı seçimi önem arz etmektedir)
- Küresel ve bölgesel krizler

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan'daki Türk Müteahhitlik Hizmetleri

Bulgaristan'da büyük bir altyapı eksikliği bulunmaktadır. AB üyeliğinin ardından AB fonlarının da yardımıyla büyük enerji, ulaşım, kanalizasyon, su arıtma vb. altyapı projeleri hayata geçirilmeye başlanmıştır. Türk müteahhitlik firmaları da bu doğrultuda Bulgaristan'da yeni işler üstlenmektedir. Ancak 2009 yılında mali krizin Bulgaristan'da müteahhitlik sektörünü önemli ölçüde olumsuz etkilemesi, Türkiye'nin Bulgaristan'da gerçekleştirdiği müteahhitlik hizmetlerinde bir durgunluk yaşanmasına sebep olmuştur. Bulgaristan müteahhitlik sektörüne ilişkin ayrıntılı bilgi Müşavirliğimizce hazırlanan ve T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın www.ekonomi.gov.tr adresli web portalindeki 'Ülkeler' sekmesinden Bulgaristan seçildikten sonra Ticaret Temsilciliklerimiz – Müşavir Raporları – Raporlar – Sektörel Raporlar yolu izlenerek ulaşılan “2017 Bulgaristan Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Sektörü Raporu” adlı çalışmada yer almaktadır.

Bulgaristan'daki Türk Yatırımları

Bulgaristan'da önemli yatırımcı konumunda faal durumda bulunan 55 adet Türk firması mevcut olup, söz konusu firmaların toplam yatırım tutarı 2,2 milyar ABD dolarına yakın seviyededir. Türk firmaları tarafından 10 000'den fazla kişi istihdam edilmektedir.

Harita 6

Bulgaristan'da Belli Başlı Türk Yatırımları

Kaynak: Sofya Ticaret Müşavirliği

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Şişecam: Şişecam'ın cam kompleksinde cam ev eşyası fabrikası 2005 yılında, düz cam fabrikası 2006 yılında, ayna ve beyaz eşya camı fabrikaları 2007 yılında faaliyete geçmiştir. Cam kompleksine eklenen en son yatırım olarak otomotiv camı fabrikası 2011 yılında açılmıştır. Şişecam, Türk sermayeli Hollanda firması olarak Bulgaristan'da bulunmakta olup, en büyük yabancı yatırımlardandır.

Alcomet: Alcomet Firması Bulgaristan'ın en önemli liman kenti Varna'ya yaklaşık 100 km uzaklıktaki Şumnu kentinde bulunmakta ve alüminyum ürünleri üretmektedir. Fabrika 370 bin metrekare alan üzerine kuruludur. Şirket, 1999 yılında Bulgaristan Özelleştirme İdaresi'nden satın alınmıştır. Halihazırda Alcomet, gelir ve kar artış oranı bakımından Bulgaristan'da en iyi 100 şirket ve en büyük 20 ihracatçı arasında yer almaktadır. Son 15 yılda üretim makineleri ve yeni teknolojiye 75 milyon euronun üzerinde yatırım yapılmıştır.

Nursan Otomotiv Ltd: 2002 yılından beri Burgaz Belediye sınırları içerisindeki Lulyakovo köyünde 7 000 metrekarelik alanda binek otomobilleri, hafif ve ağır ticari araçlar için kablo sistemleri ve akü kabloları üretmekte ve pek çok ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir.

Techno-Aktaş AD: Türkiye'deki Aktaş Holding'in Bulgaristan'daki yatırımı olup Filibe şehrinde 2007 yılında kurulmuş ve 19 Mayıs 2008 tarihinde üretime başlamıştır. 4500 metrekare kapalı alanda taşıt araçları için süspansiyon üretimi yapmaktadır.

Sarten Bulgaria Ltd: Tekirdağ Çorlu merkezli Sarten Ambalaj San. A.Ş.'nin Bulgaristan'daki uzantısı olan Sarten Bulgaria Ltd., Bulgaristan'da 1999 senesinde kurulmasına karşılık fabrikası Plevne'de 2002 senesinde faaliyete geçmiştir. Fabrikada yiyecek ve kimya endüstrileri için metal kutu üretimi yapılmaktadır.

Teklas: Gebze Kocaeli merkezli Teklas Kauçuk Sanayii A.Ş.'nin Teklas Bulgaria olarak Kırcaali şehrinde 15 Ekim 2011 tarihinde hizmete girmiş karayolu taşıt araçları için soğutma ısıtma devresi hortumları, sızdırmazlık parçaları v.b. üretimi yapan tesisi bulunmaktadır. Teklas Bulgaria bugüne kadar gerçekleştirdiği ek yatırımlar ile Bulgaristan'daki fabrikasını giderek büyütmektedir.

Zenon BG OOD: Zenon şirketi Türkiye'de herhangi bir şirketin Bulgaristan'daki uzantısı olmayıp Bora Bali ve Sedat Malkoç adlı Türk işadamları tarafından kurulmuştur. Kablo montaj aksamaları üretimi yapmaktadır.

Perfektüp: İstanbul merkezli Türk şirketler grubu Bell Holding'in Eski Zağra'daki alüminyum tüp üretim tesisi olarak 8 Ekim 2012 tarihinde faaliyete geçmiştir.

Standard Profil: Şirketin Bulgaristan fabrikası, 9720 m²'si kapalı olmak üzere 50 000 m² alanda Eski Zağra'da faaliyetlerine devam etmektedir. 28 Mayıs 2015'te, yatırım değeri 10,5 milyon euro olan yeni sızdırmazlık profili fabrikası da resmi törenle açılmıştır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Arkomat: Uluslararası otomotiv endüstrisi için parça tedarikçisi olan SEBN BG şirketinin taşeronluğunu yürütmektedir. Ocak 2008'den itibaren Arkomat üretim tesislerine Razgrad'da açılan yeni bir fabrika eklemiştir. Şirket otomotiv yan sanayi için kablo üretmektedir ve sipariş üzerine çalışmaktadır. Ürünler Volkswagen araç grubu tarafından kullanılmaktadır. Ürünler arabaların kablo ihtiyacı olduğu tüm bölümlerde kullanılmaktadır – farlar, antenler, silecekler vs. Arkomat 1994 yılından bu yana Türkiye'de ve Bulgaristan'da istihdam ettiği 900 kişi ile kablo sektörünün önde gelen şirketlerindedir.

Akgün Seramik: 2016 yılı başında Türk Akgün Grubu, Bulgaristan'da Novi Pazar'daki fayans fabrikasını satın almıştır. Türk stratejik yatırımcı tarafından fabrikanın satın alınması sayesinde, altı yıl önce kurulan tesisin nihayet faaliyete başlaması mümkün olmuştur.

Smart Energy Grup: Smart Group'un bir parçası olarak Smart Energy Grup AŞ şirketi yenilenebilir enerji kaynaklarından, özellikle de güneş enerjisi odaklı enerji üretiminde 7 yıldır yatırımlar yaparak ihtisaslaşmış bulunmaktadır. Rakovskovo/Burgaz, Mokrishte/Pazarcik, Smirnenski/Razgrad, Boynitza/Vidin, Stambolovo/Hasköy, Milkovitsa/Plevne, Cherni Vrah /Burgaz gibi Bulgaristan'ın çeşitli yerlerinde kurmuş olduğu enerji üretim tesisleri mevcuttur. Şirket, elektrik ticareti (iç piyasa-ithalat-ihracat) için lisans almış bulunmaktadır.

Smart Development Partners: Smart Grup'un bir parçası olan Smart Development Partners şirketinin emlak piyasasında arazi alım-satımı, proje geliştirme, imar, inşaat, yap-sat ve yap-işlet modelleriyle ofis, lojistik ve konut alanında bir çok projesi mevcuttur.

First Dialysis Services Bulgaria EAD: Filibe ve Montana şehirlerinde diyaliz merkezi işletmektedir.

Eczacıbaşı-Monrol: 2012 yılı başında Monrol Bulgaria firmasının oluşturulması sonrasında Nisan 2012'de Lyulin beldesi sınırları içerisindeki Bansko yolu üzerinde 5.500 m2 arsa satın alınması ile Bulgaristan Radyofarmasötik Üretim Tesisi projesi başlamıştır. Bu tesiste kanser teşhisinde kullanılan Pozitron Emisyon Tomografisi (PET) cihazlarının çalışabilmesi için gerekli olan bir görüntüleme ilacı olan MON-FDG ürünü üretilerek Bulgaristan'da bu alandaki ilk tesis olmuştur.

Acıbadem City Clinic: 2016 yılında sağlık hizmeti sektöründe en tek yabancı yatırım olan Tokuda hastanesi, Acıbadem tarafından satın alınarak bir başka özel hastane olan City Clinic ile Acıbadem City Clinic adı altında birleşmiştir. Bu şekilde Acıbadem grubu Bulgaristan sağlık sektörünün en büyük özel yatırımcısı olmuştur. Bu satın alma ile birlikte Acıbadem sektörün yeni devi haline gelmiş, zira yeni grubun gelirleri ülkenin en büyük hastanesi olan Filibe Sveti Georgi Devlet Hastanesi'nin gelirlerini aşmıştır.

Bulgaristan'da **Güven Hastanesi**'nin temsilciliği bulunmaktadır.

Bulgaristan'da Türk sermayeli D-Commerce Bank ile Ziraat Bankası'nın Sofya şubesi faaliyet göstermektedir. Ziraat Bankası'nın Filibe, Varna ve Kırcaali kentlerinde üç ofisi bulunmaktadır. D-Commerce Bank'ın şube sayısı ise 58'dir. Ayrıca, 2011 yılı ortalarında, Türkiye İş Bankası'nın

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Almanya'nın Frankfurt kentinde kurmuş olduğu ISBANK AG, Türk sermayeli Alman Bankası olarak Sofya'da şube açmıştır.

Sofya ve Filibe'de 4 yıldızlı Türk sermayeli Princess otelleri faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu otellerden Sofya'da olanın işletmesini Ramada firması üstlenmiştir.

İstanbul Hadımköy merkezli lastik servis makinaları ve hidrolik kriko üreticisi Atek Makina'nın Filibe kentinde açmış olduğu mağazasının yanı sıra yine aynı şehirde otel yatırımı da bulunmaktadır. Atek Makina yatırımı City Hotel'in açılışı 2012 yılında yapılmıştır.

Bulgaristan'ın en gözde kayak merkezlerinden Bansko'da kurulu Regnum Otel, Öztürk Şirketler Grubu'na bağlı Regnum Türkiye Gayrimenkul Geliştirme Şirketi'nin Bulgaristan'daki uzantısı olarak kurulmuş olan Regnum-Bulgaria tarafından işletilmektedir.

Diğer başlıca Türk yatırımları ise şu biçimde sıralanabilir: İstanbul Üsküdar merkezli Hayat Holding bünyesindeki temizlik ve hijyen ürünleri şirketi Hayat Kimya'nın Bulgaristan uzantısı Varna merkezli Hayat-Bulgaria, şişelenmiş su üreten Kom, ağaç ürünleri imalatı yapan Kastamonu Entegre, Şahinler'in Kırcaali'deki, Santinelli'nin Filibe'deki tekstil fabrikaları, otobüs işletmesi Etap Adres, ilaç sektöründe Ulkar Holding bünyesindeki Düzce merkezli Nobelfarma İlaç Sanayii ve Ticaret A.Ş.'nin Bulgaristan uzantısı Nobel-Pharma Bulgaria, otomotiv ve elektronik ev eşyaları yedek parça üretimi sanayinde faaliyet gösteren Mikro-Ak.

Altınbaş, Beko, Bingo, Çilek Mobilya, Ece, Efe Rakı, Efes Pilsen, Ege Seramik, English Home, Eti, Familia, Gala Mobilya, Golden Rose, Homage, Hunca, Isuzu, İstikbal, İşbir Yatak, Koska Helva, LC Waikiki, Manolya, Model Tasarım, Molfix, Ozzo, Razgat Classic, Selimoğlu, Şölen, Taç, Tayaş, Temsa, Ülker, Vitra, Yataş, Yatsan ve Yeni Rakı Bulgaristan pazarında pazar payı olan belli başlı Türk markalarıdır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

İKİLİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER, KEK TOPLANTILARI

Bulgaristan ile Türkiye Arasındaki mevcut ve sona eren Anlaşmalar

- Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması (1979) (Fesh edilmiştir)
- Ticaret ve Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması (1994)
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (1994)
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (1994)
- Turizm İşbirliği Anlaşması (1997)
- Serbest Ticaret Anlaşması (1998) (Sona ermiştir) Bu anlaşma uyarınca sanayi ürünlerinin ticaretinde iki taraf da gümrük vergisi almamaktadır. Tarım ürünleri içinse tercihli vergi oranları uygulanmaktadır. 1 Ocak 2007 tarihinde Bulgaristan'ın AB'ye tam üye olması ile birlikte bu anlaşma hükümlerinin yerini Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği hükümleri almıştır.
- Enerji ve Altyapı Alanlarında İşbirliği Anlaşması ve Protokolü (1998)
- Uzun Vadeli Sözleşme (1999)
- İkili Hava Ulaştırma Anlaşması (2004)
- Deniz Ticareti Taşımacılık Anlaşması (2004)
- Bulgaristan, 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Türkiye ile AB arasında bir gümrük birliği oluşturan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile Tarım ürünlerine ilişkin Rejim hakkındaki 1/98 sayılı OKK'nın ve Türkiye-AB Kömür-Çelik Serbest Ticaret Anlaşması'nın ve diğer tüm Türkiye-AB hukuki düzenlemelerinin bir parçası haline gelmiştir
- Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Anlaşması (2004)
- Teknik Düzenlemeler, Standardizasyon, Uygunluk Değerlendirmesi ve Metroloji Alanlarında Danışma ve İşbirliği Mekanizması Tesis Edilmesine Dair Mutabakat Zaptı (2009)
- Türkiye-Bulgaristan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) XVII. Dönem Toplantısı 24-25 Ocak 2007 tarihlerinde Sofya'da gerçekleştirilmiştir.
- Türkiye-Bulgaristan Karma Ulaştırma Komisyonu (KUK) 24. Dönem Toplantısı 4-6 Ocak 2012 tarihlerinde Sofya'da yapılmıştır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

YATIRIM VE TİCARET İLİŞKİLERİNDE BİLİNMESİ GEREKEN GENEL KONULAR

Bulgaristan'da İş Yapmak İsteyenler İçin Pratik Bilgiler

Vergiler

- KDV oranı (otelcilikte uygulanan % 9 KDV oranı hariç) tüm ürünler için % 20'dir;
- Kurumlar vergisi oranı % 10'dur. İşsizlik oranının ülke ortalamasının % 25 üzerinde olan bölgelerde vergi mükellefleri belirli koşullar altında kurumlar vergisinden muafır;
- Gelir vergisi oranı % 10'dur;
- Temettü vergisi oranı % 5'tir.

Tablo 37

Bazı AB Ülkelerinde Karşılaştırmalı Kurumlar ve Gelir Vergisi Oranları (2017)

Ülke	Kurumlar Vergisi		Gelir Vergisi	
	Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır
Macaristan	9%	9%	15%	15%
Bulgaristan	10%	10%	10%	10%
Romanya	16%	16%	16%	16%
Polonya	19%	19%	18%	32%
Çek Cumhuriyeti	19%	19%	15%	22%
İsveç	22%	22%	30%	57%
Avusturya	25%	25%		55%
Fransa	28%	33,33%	0%	45%
Yunanistan	29%	29%	22%	45%
Almanya	30%	33%		47,5%

Kaynak: <https://dits.deloitte.com/#TaxGuides>

Bulgaristan'da İş Kurma Prosedürü

Bulgaristan'da şirket Adalet Bakanlığı'na bağlı Kayıtlar Ajansı çerçevesinde tutulan Ticaret Siciline kayıt ile gerçekleşmektedir. Kayıt prosedürünün zamanı şirket türüne göre farklılık arz etmekte ve 5 iş günü ile 2 hafta arasında değişmektedir. Türkiye'den farklı olarak ticaret ve sanayi odalarına kayıt gönüllülük esasına dayalıdır. Ticaret Siciline kayıt olduktan sonra firmalar hukuki varlık kazanmakta, faaliyetlerine başlayabilmektedir.

Firmaya Ticaret Siciline kayıt esnasında Özel Tanımlama Kodu (Bulgarca kısaltması ЕИК (ЕІК)) denilen bir numara verilmektedir. Söz konusu numara 9 (dokuz) haneli olup tesadüfi olarak belirlenmektedir. Bu numara ile firma, Ticaret Siciline kaydolduğu andan itibaren Ticaret Sicilinden kaydı silinene kadar tanımlanmaktadır. KDV Kanununa göre kayıt yaptıran firmalara Ulusal Gelirler Ajansı "BG" ile başlayan KDV numarası vermektedir. Genellikle KDV numarasının devamı Kayıtlar Ajansı'nca verilen Özel Tanımlama Kodu ile aynıdır, ancak bu zorunlu bir koşul değildir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan'da % 100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. Bulgaristan'da yabancı ortaklarla (gerçek veya tüzel kişi) kurulan şirketler, Bulgar ortağı olsun ya da olmasın, Bulgar şirket addedilmekte ve Bulgaristan Ticaret Kanunu gereklerine göre faaliyette bulunmaktadır.

Limited Şirket, Anonim Şirket, Kolektif Şirket ve Komandit Şirket türleri Bulgaristan Ticaret Kanunu'nun öngördüğü şirket türleridir. Bunların dışında, Bulgaristan'da ticari faaliyetler tek şahıs tacir, holding, şube, yabancı firma ticari temsilciliği ve kooperatif şeklinde de yürütülebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar tarafından en çok tercih edilen ticari oluşumlar limited şirket (EOOD veya OOD), anonim şirket (EAD veya AD), şubeler ve ticari temsilciliklerdir. Limited şirket (OOD) türünü genellikle daha küçük çaplı iş yapan firmalar tercih etmektedir. Yönetimi anonim şirketlere göre daha kolaydır. Ayrıca limited şirketlerde diğer ortağın üçüncü kişilere hisse satışını engellemek de (şirket tüzüğüne hüküm koyarak) mümkündür. Anonim şirketlerin (AD) yönetimleri yapıları gereği daha komplekstir. Ancak bu tür şirketler sermayelerini sermaye piyasası aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşılarak artırabilmektedir. Bu tür şirket yapıları üretim ve finans sektöründeki büyük çaplı yatırımlara mahsustur. Yasayla belirlenen bazı faaliyet alanlarında (örneğin bankacılık ve sigortacılık) anonim şirket zorunlu şirket türüdür.

Limited şirket (Bulgaristan'da OOD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin asgari 2 leva (1 €), anonim şirket (Bulgaristan'da AD olarak kısaltılmaktadır) sermayesinin ise asgari 50 000 leva (yaklaşık 25 000 €) olması gerekmektedir.

Bulgaristan Ticaret Kanunu'na göre tek bir ortak kendi başına bir limited veya anonim şirket kurma hakkına sahiptir. Bu durumda şirketin türü tek kişilik limited şirket olan EOOD'dir, anonim şirket için ise EAD'dir. Türkiye'de yerleşik bir gerçek veya tüzel kişinin Bulgaristan'da tek başına bir limited veya anonim şirket kurması konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır.

LTD şirket (OOD) kuruluşu için başvuruda gerekli olan belgeler

- Şirket bilgilerini içeren bir beyanname (Yönetici veya yöneticiler tarafından ibraz edilir)
- Şirket kuruluş sözleşmesi;
- Şirkete ortak olan tüzel kişinin varlığını ve ulusal kanunlara göre söz konusu tüzel kişiyi temsil etme yetkisini haiz kişileri beyan eden belge (ortak tüzel kişi yabancı ise veya ortak tüzel kişi ticaret siciline kayıtlı değil ise);
- Tüzel kişinin ilgili organının limited şirkette yer alma kararı;
- Şirket Genel Kurulunun (ya da, EOOD ise, şirketin tek sahibinin) yönetici tayin etme kararı;
- Yönetici veya yöneticilerin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirküleri
- Ticaret Kanununun 141. maddesi, 8. fıkrasında belirtilen durumların mevcut olmadığına dair beyanname;
- Mevzuatın gerektirdiği durumlarda devlet mercilerinden alınması gerekli lisans ve izinler;
- Yatırılan sermayeyi gösteren belge (en az 2 leva);

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Sermayenin aynı olarak yatırılacağı durumlarda mevzuatın gerektirdiği diğer belgeler;
- Mevzuatın öngördüğü durumlarda gerekli olan başka belgeler.

LTD şirket kuruluşu için başvuruda 110 leva (elektronik başvurularda 55 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

Anonim şirket (AD) kuruluşu için başvuruda gerekli olan belgeler

- Şirket bilgilerini içeren bir beyanname (Yönetim Kurulu üyeleri tarafından ibraz edilir);
- Tüzük, kuruluş sözleşmesi (tek kişilik AD kuruluşunda);
- Ticaret Kanununun 163. maddesi 4. fıkrası gereğince, düzenlenen kuruluş toplantısı tutanağı;
- AD'de yer alan tüzel kişinin kuruluşunu ve bu kişinin ilgili organının AD kuruluşunda yer alma kararı çerçevesinde yetkili olduğunu beyan eden belge (kurucu tüzel kişi yabancı ise veya kurucu tüzel kişi ticaret siciline kayıtlı değil ise);
- Hissedar tüzel kişinin yetkili organının AD'de yer alma kararı
- Şirket Denetim Kurulunca Yönetim Kurulu üyelerinin seçimine ilişkin toplantı tutanağı (çift kademeli yönetimde);
- Tüzüğün herhangi bir Kurulda tüzel kişiliği haiz bir üyenin bulunmasına izin verdiği durumlarda bu tüzel kişinin Kuruldaki temsilcisini tayin eden yetkili organ kararı; kurucu tüzel kişinin yabancı olduğu veya kurucu tüzel kişinin ticaret sicilinde kaydı bulunmadığı durumlarda ise tüzel kişinin kuruluşunu ve bu kişinin ilgili organının bu kararı alma çerçevesinde yetkili olduğunu beyan eden belge;
- Müdürler Kurulunun ya da Yönetim Kurulunun şirket temsilcileri seçme toplantısı tutanağı;
- Tüzel kişiliği haiz kurucularda yetkili organlarının AD kuruluşunda yer alma kararı;
- Yönetim Kurulu ya da Müdürler Kurulu tarafından onaylanan ve kuruluş aşamasında hisse beyan eden kişilerin bir listesi
- Kurucuların Ticaret Kanununun 160. maddesi 2. fıkrası gereğince düzenledikleri beyannameler;
- Yönetim organları üyelerinin noter tasdikli görev kabulleri ve Ticaret Kanununun 234. maddesi 3. fıkrasına göre hazırlanmış beyannameleri;
- Şirketi temsil etmekle yükümlü kişilerin noter tasdikli görev kabulleri ve imza sirküleri;
- Mevzuatın gerektirdiği durumlarda devlet mercilerinden alınması gerekli olan lisans ve izinler;
- Kanunların gerektirdiği durumlarda yönetim organları üyelerinin uzmanlık veya yeterlilik belgeleri;
- Bankaya yatırılan sermayeyi gösteren belge;
- Sermayenin aynı olarak yatırılacağı durumlarda mevzuatın gerektirdiği diğer belgeler;
- Mevzuatın öngördüğü durumlarda gerekli olan başka belgeler.

Tek kişilik AD kuruluşu için başvuruda 360 leva (elektronik başvurularda 180 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

değildir). Bankacılık veya sigortacılık alanında faaliyette bulunacak AD'nin kuruluşu için başvuruda 1300 leva (elektronik başvurularda 650 leva) ticaret siciline kayıt ücreti ödenmektedir.

Bulgaristan'da yabancı bir şirketin şube açması

Kendi ülkesinin kanunları çerçevesinde ticari faaliyette bulunmak üzere kayıt yaptırmış her yabancı kişinin Bulgaristan Ticaret Kanununa göre Bulgaristan'da yabancı kişi şubesi açma hakkı bulunmaktadır. Şube, Bulgar mevzuatına göre tüzel kişilik değildir. Ancak şubenin kendi merkezi ve yönetim adresi, yöneticileri, mal varlığı, pasif yasal statüsü vardır. Şubenin unvanı ana şirketin unvanından ve "şube" ekinden oluşmaktadır. Şube, ayrı bir şirket olarak ticari defterlerini tutmaktadır. Şube açma başvurusu Ticaret Sicilini tutmakla görevli Kayıtlar Ajansı'nın herhangi bir bölge temsilciliğine yapılabilmektedir. Yabancı şirket şubesinin açılması için yapılan başvuruda 340 leva (elektronik başvurularda 170 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

Şube açmak için gerekli belgeler:

- Şube açma beyannamesi;
- Yabancı şirketin mevcudiyetini (tüzel kişi ise), ulusal kanununa göre ticari faaliyette bulunma hakkını, sicil kaydına göre (var ise) yabancı şirketi temsil eden kişilerin adlarını ve temsil şeklini gösteren belge;
- Yabancı şirketin şube açma kararı;
- Yabancı şirket şubesinin faaliyet alanı izin rejimine tabii ise, gerekli lisans veya izin belgesi;
- Şube açma başvurusunun yapıldığı an itibarıyla tüm değişiklik ve ekleri içeren yabancı şirket kuruluş akdi, sözleşmesi veya tüzüğü;
- Yabancı şirket yöneticisinin, şube yöneticisini yetkilendirdiği noter tasdikli vekâletname;
- Şube yöneticisinin noter tasdikli görev kabulü ve imza sirküleri;
- Kanunların gerektirdiği durumlarda yöneticinin/yöneticilerin uzmanlık veya yeterlilik belgeleri;
- Özel yasaların gerektirdiği diğer belgeler.

Bulgaristan'da yabancı bir şirketin temsilcilik açması

Bulgaristan Yatırımları Teşvik Kanunu gereğince ulusal mevzuatlarına göre ticari faaliyette bulunabilen yabancı kişiler Bulgaristan'da ticari temsilcilik açabilmektedir. Temsilciliklerin Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na (www.bcci.bg) kaydolması zorunludur. Temsilcilik kuruluşu, Oda'nın ticari temsilcilik kaydına dair kararı ile gerçekleşir. Kayıtlı ticari temsilcilikler veri tabanı Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nın web sayfasında yayınlanır. Bu şekilde kurulacak ticari temsilcilik Türkiye'deki şirketten ayrı bir tüzel bir kişi değildir ve ticari faaliyet icra etme hakkına sahip değildir. Ticari temsilcilik, genellikle Türkiye'deki ana şirket adına Bulgaristan'da destek faaliyetler icra eder (reklam, promosyon, müşteri bulma vs.). Ticari temsilcilik kendi adına gelir ve kazanç elde edemez. Temsilciliğin kurumlar vergisi ödeme sorumluluğu yoktur.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının icra ettiği ticari faaliyet aracılığı ile oturma izni alabilmesi için Bulgaristan'da kurduğu şirkette en az 10 Bulgar veya AB vatandaşını çalıştırması gerekmektedir. Buna rağmen Türkiye'de kurulmuş olan bir şirketin ticari temsilciliğini yapmak için Bulgaristan'a gelen Türk vatandaşlarına bu kural uygulanmamaktadır. Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olan Türk şirket temsilcisi Türk vatandaşlarına Bulgaristan'da oturma izni verilmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk şirketin ticari temsilciliğinin kurulması çerçevesinde Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından talep edilen evraklar şöyledir:

- Türkiye'deki şirkete ait Türkiye Ticaret Sicili Gazete çıktısı (altı aydan eski olmamalıdır) – APOSTİL;
- Türkiye'deki şirket yönetim kurulunun Bulgaristan'da ticari temsilcilik açma kararı;
- Bulgaristan'da ticari temsilcilik açması ve bu temsilciliği yönetmesi için Türkiye'deki şirket yönetim kurulunun yetkilendirdiği kişiye verilen ve söz konusu kişinin yetki alanını da içeren özel vekâletname orijinali (veya noter tasdikli sureti) - APOSTİL;
- Bulgaristan'daki temsilcilerin imza sirküleri – Türk noteri tarafından tasdik edilmiş (APOSTİL) veya Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nın özel beyanname formu üzerinde Oda yetkilisi önünde atılmış imzalar;
- Ticari temsilcilik kayıt ücretinin (120 euro) ödendiğine dair belge;
- Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası bilgi sistemi için doldurulan kayıt formu.

1, 3 ve 4 numaralı evrakların Bulgar makamları tarafından kabul edilmesi için APOSTİL onayı almış olması gerekmektedir. Bu evraklar, Bulgaristan'da yeminli tercüman tarafından tercüme edilip Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından onaylandıktan sonra kayıt işlemleri için Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na ibraz edilmektedir.

Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na Türk şirkete ait temsilcilik kaydının yapılmasını müteakip 7 gün içinde Bulgaristan Kayıtlar Ajansı'ndaki BULSTAT siciline de kayıt yapılması gerekmektedir. Türk şirkete ait temsilciliğin Bulgaristan'da bir adresinin olması şart olarak koşulmuştur. Kayıt süreci hakkında daha ayrıntılı bilgi Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası web sitesinde yer almaktadır: <http://www.bcci.bg/tradereg-repres-docreg-en.html>

Bulgaristan'da iş yapma maliyeti

Elektrik ve Su

Bulgaristan enerji sektöründe üç elektrik dağıtım şirketi faaliyet göstermektedir - Energo Pro, EVN ve CEZ. Elektrik dağıtım şirketleri tabloda belirtildiği gibi farklı elektrik fiyatları uygulamaktadır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 38

Bulgaristan'da Elektrik Fiyatları

Şirket	Müşteri türü	Pik tarife	Gündüz tarifesı	Gece tarifesı
Energo Pro	Hanehalkı	-	0,13628	0,05386
	Kurumsal müşteriler	0,19024	0,12383	0,06041
EVN	Hanehalkı	-	0,12888	0,05384
	Kurumsal müşteriler	0,19137	0,12608	0,07576
CEZ	Hanehalkı	-	0,13085	0,05723
	Kurumsal müşteriler	0,17809	0,11392	0,07317

Not: Fiyatlar KDV ve ÖTV hariç, leva bazında 1 KW içindir. Dağıtım, ayrıca kWh bazında ücretlendirilmektedir

Bulgaristan çapında faaliyet gösteren üç elektrik dağıtım şirketinin uyguladığı fiyatlarda zaman zaman değişiklikler yaşandığı için güncel tarifeler aşağıda verilen linklerden takip edilebilmektedir:

Cez Bulgaria:

<http://www.cez.bg/bg/tseni/tseni-na-el-energiya/za-snabdyavane.html>

Energo-Pro:

<http://www.energo-pro.bg/en/Acting-electricity-prices-business>

EVN Bulgaria:

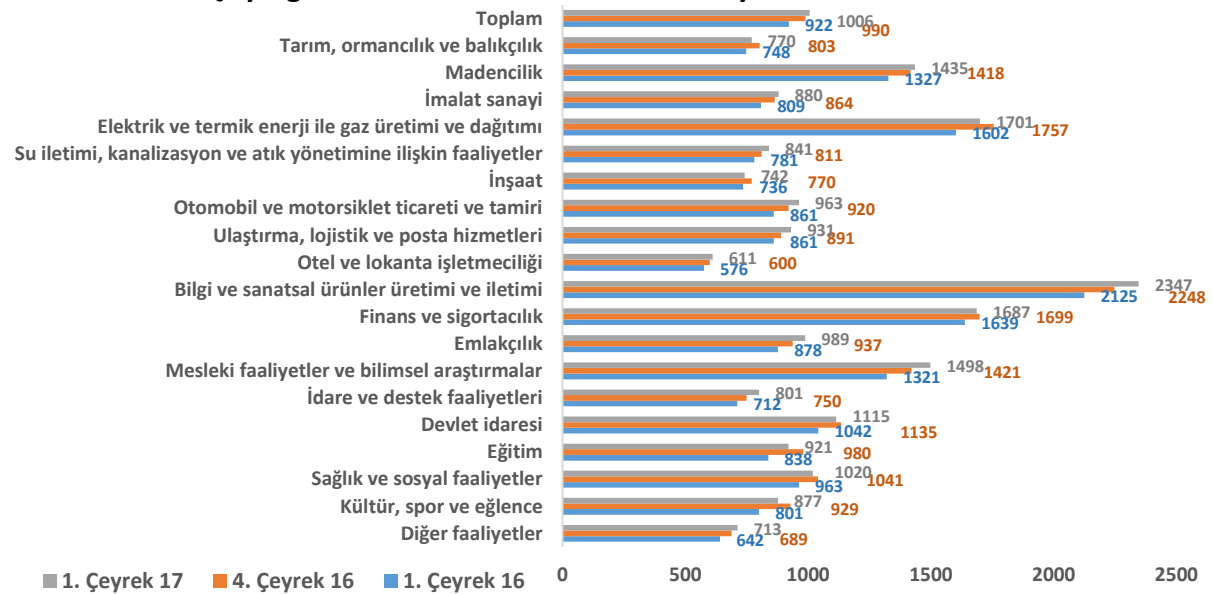
<http://www.evn.bg/Biznes-klienti/El-Energia/Reguliran-pazar/Ceni-na-el-energia.aspx>

Bulgaristan genelinde su fiyatları belediyelere göre değişim göstermektedir. Sofya'da sanayi kullanımı için suyun metre kübü, KDV dahil, 1,10 EUR – 1,33 EUR arasında değişmektedir.

Ücretler

Şekil 21

2017 Yılı'nın İlk Çeyreğinde Sektörlere Göre Ortalama Aylık Ücretler

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Kira ve Satış

- Sofya'da ofis kiralari metre kare başina aylık 6 EUR – 11 EUR arasında değişmektedir.
- Sofya'da ofislerin satış fiyatı metre kare başina 600 EUR – 1 500 EUR arasında değişmektedir.

Akaryakıt Fiyatları

Haziran 2017 itibariyle Bulgaristan'da en çok kullanılan yakıtların ortalama fiyatları aşığıdaki gibidir (fiyatlara KDV ve ÖTV dahildir):

Dizel: 2,03 leva/l; Benzin A95: 2,05 leva/l; Metan: 1,28 leva/l; LPG: 0,98 leva/l.

Dikkat Edilmesi Gereken Diğer Hususlar, Görüş ve Öneriler

- ✓ Sözleşme yapın: Bulgaristan'da senet ve çek kullanımı yaygın değildir. Bankacılık sistemi ise nispeten gelişmiştir. Bir ihtilaf halinde izlenecek prosedürü sözleşmede açıkça belirtin. Unutmayın ki, işlerin iyi olduğu dönemde kimsenin sözleşmeye ihtiyacı olmaz. Ancak, olası ihtilafları düşünerek aradaki ilişkiyi kayda geçirin. Zorunlu olmamakla beraber sözleşmelerin Bulgar noterliklerinde kaydı resmîyetini güçlendirir. İmzaların teyidi açısından yararlıdır. Sözleşme yaparken mümkünse bir Bulgar avukatın hizmetinden faydalanın.
- ✓ AB teknik mevzuatına dikkat edin: Bulgaristan'ın da üyesi olduğu AB'nin insan sağlığının, çevrenin ve tüketicinin korunması gibi temel gerekleri koruyup gözetleyen teknik mevzuatının gereklerini yerine getirin ve aranan sertifikaları temin edip Bulgarca örneğini de eşya beraberinde bulundurun. Söz konusu mevzuat Türkiye'de de uygulandığı için yetkili Türk kurumlarından mevzuat hakkında bilgi temin edebilirsiniz.
- ✓ AB'nin ve Bulgaristan'ın marka tescil, fikri ve mülkiyet hakları ile ilgili mevzuatına ve prosedürlerine uyunuz. Markanızı Bulgaristan'da kendiniz tescil ettiriniz. Bir başkası aracılığıyla (distribütör vb.) yapıyor iseniz işlemleri takip ediniz ve denetleyiniz.
- ✓ Firmalar ile temasta mümkün ise Bulgarca bilen eleman kullanınız.
- ✓ Ürününüzü tanıtan Bulgarca katalog hazırlayınız ve potansiyel alıcı firmalara gönderiniz.
- ✓ Ürününüzle ilgili şikayetleri takip edip, en kısa zamanda düzeltilmesini sağlayınız. Satış sonrası hizmetin en az satışın kendisi kadar önemli olduğunu unutmayınız. Bulgar pazarının küçük olduğunu, hem memnuniyetin hem de hoşnutsuzlukların çok çabuk yayıldığını aklınızdan çıkarmayınız.
- ✓ T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın www.ekonomi.gov.tr adresli web portalindeki 'Ülkeler' sekmesinden Bulgaristan'ı seçerek ulaşacağınız Müşavirliğimiz sayfasında yer alan 'Müşavire/Ataşeye Danışın' bölümüne ithalatçı/distribütör/imalatçı firma taleplerinizi iletebilirsiniz.
- ✓ T.C. Ekonomi Bakanlığı internet sitesi 'Ülkeler' sekmesinden Bulgaristan'ı seçerek ulaşacağınız Müşavirliğimiz sayfasını ziyaret ediniz.

Müşavirliğimiz web sayfasında Bulgaristan genelinde güncel ihale duyuruları, yatırım haberleri, uyarılar, mevzuat ve yasal prosedürler ile ekonomik ve ticari haberler de yayınlanmaktadır. Birtakım internet kaynakları ile çeşitli basın yayın organları Müşavirliğimizce günlük olarak taranmakta ve tespit edilen güncel ihale ve projelere ilişkin bilgiler belirli bir format çerçevesinde düzenlenerek web sayfamızda yayımlanmaktadır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Yabancıların Yasal Statüleri

Yabancıların Bulgaristan'daki yasal statüleri Anayasa, Yabancı Uyruklular Yasası (1998) ve bu Yasanın Uygulama Tüzüğü ile Vizelerin Verilmesine Dair Genelge hükümleri ile düzenlenmektedir. Bu alandaki Bulgar mevzuatı AB'nin ilgili mevzuatıyla uyumludur. 31 Ocak 2012 tarihi itibariyle Bulgaristan tek taraflı Schengen mevzuatını da uygulamaktadır.

Bulgar Anayasası, aksi kanunla öngörülmediği müddetçe, yabancıların Bulgar vatandaşları ile aynı kanuni haklardan faydalanmasını ve aynı yasal yükümlülüklerle tabi olmasını öngörmektedir.

Bulgar mevzuatına göre, Türk vatandaşlarının hakları aşağıdaki alanlarda sınırlandırılmıştır:

Mülkiyet hakları: Türk vatandaşlarının, yasal miras dışında Bulgaristan'da arazi sahibi olma hakkı yoktur. Türk vatandaşlarının Bulgaristan'da arazilerin üzerine inşa edilmiş taşınmazlara sahip olma hakkı vardır (bina, daire, ev, depo, fabrika, garaj vs.). Mevzuat, Bulgaristan'da şirket kuran Türk vatandaşlarına, bu şirket adına arazi alma hakkını vermektedir (tarım arazileri dışında). Bulgaristan'ın AB üyeliği ile birlikte AB vatandaşlarına bu konuda sınırlı sayıda istisnalar tanınmaktadır.

Mesleki haklar: Yabancılar devlet memuru, gümrük memuru veya Dışişleri Bakanlığı memuru olarak istihdam edilemezler. Patent ofisinde, Elektronik Medya Konseyi vb. kuruluşlarda çalışamazlar, noter olamazlar.

Bütün yabancılar Bulgaristan'a girişlerinde ziyaret amaçlarını ve kalacakları adresi beyan etmek zorundadır.

Yabancıların Bulgaristan'a Girişleri

Aksi bir anlaşma ile belirlenmedikçe tüm yabancılar Bulgaristan'a girişleri ve burada ikamet etmeleri için vize temin etmek zorundadırlar.

Bulgaristan Schengen bölgesine girebilmek için gerekli teknik şartları yerine getirmiştir, ancak AB içindeki bazı ülkelerin çekincelerinden dolayı Bulgaristan (ve Romanya) 26 üyelik serbest dolaşım alanına henüz girememiştir. Bulgaristan Cumhuriyeti'nin 31 Ocak 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe giren uygulamasına göre, geçerli Schengen vizesi ve Schengen hukuku kazanımlarını tamamen uygulayan üye ülkeler ile İsviçre ve Lihtenştayn tarafından verilen geçerli, uzun süreli oturma vizesi ile oturma iznine sahip olan kişilere vizesiz rejim uygulaması getirilmiş olup, söz konusu uygulama, Bulgaristan Cumhuriyeti'nin Schengen bölgesine tam üye olana kadar geçerli olmak üzere, her 6 aylık dönem içerisinde 3 aydan fazla olmamak kaydı ile sınırlıdır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Vize Türleri

Geçerli bir vize dahi Bulgaristan'a giriş garantisi vermeyebilir. Sınır kontrol görevlileri yabancıların ülkeye kabulü için gerekli koşullara sahip olup olmadığı konusunda nihai karar verme yetkisine sahiptir.

Yabancı Uyruklular Yasası vize türlerini "havayolu transit vizesi, kısa süreli vize ve uzun süreli vize" olmak üzere üçe ayırmaktadır:

Havayolu transit vizesi (A Tipi), Bulgaristan aktarmalı başka bir ülkeye uçacak kişilere verilen vize türüdür.

Kısa süreli vize (C Tipi), bir yabancıların 180 günlük bir süre içinde toplamda 90 günden fazla kalmamak kaydıyla Bulgaristan'a bir defalık veya çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir.

Uzun süreli vize (D Tipi), yabancı uyruklunun Bulgaristan'a giriş yapıp sonrasında oturma izni için başvurmasında gerekli olan vize türüdür. Bu vizenin geçerliliği altı aydır ve sahibine 180 güne kadar ikamet izni sağlamaktadır. D tipi vize, geçerli olduğu müddetçe, sahibine Bulgaristan'a çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir. Bir yıl geçerli olan ve 360 güne kadar oturma izni sağlayan D tipi vizesinin verilebileceği yabancılar:

1. Bilim araştırmaları gerçekleştiren yabancılar;
2. En fazla 1 yıl süren programlar çerçevesinde Bulgaristan'da eğitim gören öğrenciler;
3. Master öğrencileri veya stajyerler;
4. Turizm hizmetleri sözleşmesi kapsamında Türk işveren tarafından Bulgaristan'a kontrol ve koordinasyon görevleri ile görevlendirilen yabancılar;
5. Bulgaristan Yatırım Ajansı'na sertifika başvurusunda bulunmuş veya sertifika almış bir Türk yatırımcısı tarafından Bulgaristan'daki yatırım sürecini kontrol etmek amacıyla görevlendirilen yabancılar.

Tüm vize başvuruları ilgili Bulgar diplomatik misyonuna veya konsoloslughuna yapılmalıdır.

Oturma İzinleri

Oturma İzni Türleri

Bulgaristan'da dört tür oturma izni bulunmaktadır:

- Kısa vadeli – kısa süreli vize ülkeye giriş tarihinden sonraki 6 aylık süre zarfı içinde 3 aya kadar oturma izni sağlamaktadır;
- Orta vadeli – 1 yıllık oturma izni ile sağlanır;
- Uzun vadeli – 5 yıllık oturma izni ile sağlanır;
- Daimi – süresiz oturma izni ile sağlanır.

Kısa süreli ikamet için kısa süreli vize (C tipi) alınması yeterlidir. Bir yabancıların orta vadeli, uzun vadeli ve daimi oturma izni başvurusunda bulunabilmesi için öncelikle uzun süreli bir vize temin etmesi (D tipi) gerekmektedir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Orta Vadeli İkamet İzinleri Verilmesinde En Sık Rastlanılan Durumlar

- Bir Bulgar vatandaşının aile mensubu olan yabancılar;
- Bulgaristan'da daimi veya orta vadeli oturma izni almış bir yabancının aile mensubu olan yabancılar;
- Bulgaristan'da tedavi gören yabancılar;
- Ülkelerinde emekli olmuş yabancılar;
- Çalışma izni alındıktan sonra Bulgaristan'da istihdam edilen veya serbest meslek icra eden yabancılar;
- Bulgaristan'da oturma süresi boyunca en az 10 kişiye istihdam sağlayarak ticari faaliyette bulunan yabancılar;
- Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na bir Türk şirket temsilcisi olarak kaydını yaptırmış olan yabancılar;
- Bulgaristan'da en az 600 000 leva (yaklaşık 307 000 euro) değerinde gayrimenkul alan yabancılar;
- Bir Bulgar şirketi sermayesine en az 600 000 leva (yaklaşık 307 000 euro) yatıran ve şirket adına aynı değerde Bulgaristan'dan gayrimenkul alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları gerekmektedir;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 250 000 leva (yaklaşık 128 000 euro) yatıran ve şirket adına ülkenin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 5 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir. Bulgaristan'ın ekonomik olarak gelişmemiş bölgeleri Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde belirlenmektedir.

Uzun Vadeli Oturma İzinleri Verilmesinde Aranılan Genel Koşullar

- Yabancının Bulgaristan'da yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet etmesi gerekmektedir;
- 5 yıllık süre içinde yabancının Bulgaristan dışında art arda 6 ay ve toplamda 10 ay kalmadığı müddetçe süre kesintiye uğramaz ve Bulgaristan'da ikamet süresi gibi hesaplanmaktadır;
- Yabancının Bulgaristan'da öğrenci veya stajyer olarak yasal bir şekilde ikamet ettiği sürenin yukarıda bahsedilen beş yılın hesaplanmasında sadece yarısı geçerli olarak kabul edilmektedir;
- Uluslararası koruma haklarından faydalanan yabancılar uzun vadeli oturma izni alabilmektedir.

Daimi Oturma İzni Verilmesinde En Sık Rastlanılan Durumlar

- Bulgar asıllı yabancılar;
- Yabancının Bulgaristan'da yasal bir şekilde ve kesintisiz en az 5 yıl ikamet ettiği ve bu süre zarfında ülke dışında en fazla 30 ay kaldığı durumlarda;
- Bulgaristan Yatırım Ajansı'ndan sertifika almış ve yatırım faaliyetlerini icra eden yabancılar;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 500 000 leva (yaklaşık 256 000 euro) yatırım yapan ve şirket adına aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alan yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 10 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir;
- Bulgaristan'da en az 600 000 leva (yaklaşık 307 000 euro) değerinde gayrimenkul alan ve bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar;
- Bir Bulgar şirketi sermayesine en az 600 000 leva (yaklaşık 307 000 euro) yatıran ve şirket adına aynı değerde Bulgaristan'dan gayrimenkul alıp bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları gerekmektedir;
- Bir Bulgar şirketinin sermayesine en az 250 000 leva (yaklaşık 128 000 euro) yatıran ve şirket adına ülkenin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde aynı değerde maddi ve gayri maddi aktifler alıp bu yatırımı en az 5 yıl sürdüren yabancılar. Yabancıların Bulgar şirketinde en az % 50 pay sahibi olmaları ve oturma süresi boyunca en az 5 kişiyi istihdam etmeleri gerekmektedir. Bulgaristan'ın ekonomik olarak gelişmemiş bölgeler Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde belirlenmektedir;
- Aşağıdaki varlıklara en az 1 000 000 leva (yaklaşık 511 000 euro) yatırım veya ek yatırım yapan yabancılar:
 - o Borsada işlem gören Bulgar şirket hisseleri;
 - o Kamuya ait senetler, hazine bonoları veya diğer mali enstrümanlar (en az altı ay vadesi olan);
 - o Kamunun en az % 50'sine sahip olduğu bir şirkete ait mal varlığı (Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Kanunu çerçevesinde);
 - o Kamuya ait şirket hisseleri (Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Kanunu çerçevesinde);
 - o Bulgar fikri mülkiyet hakları (telif hakları, patentler, tasarımlar, markalar, vs.);
 - o Bulgaristan'da imtiyaz hakları.
- 1 000 000 levayı (yaklaşık 511 000 euro), yönetilmesi için lisans almış bir Bulgar kredi kurumuna yatıran yabancılar (en az 5 yıl vade ile);
- Borsada işlem görmeyen bir Bulgar şirketi sermayesine en az 6 000 000 leva (yaklaşık 3 068 000 euro) yatırım yapan yabancılar.

Oturma İzni Başvurularında Aranılan Genel Belgeler

- Başvuru sahibine ait geçerli bir pasaport (en az daha 6 ay geçerli olması gerekmektedir);
- Başvuru ücretinin ödendiğine dair belgeler;
- Başvuru sahibinin Bulgaristan'da kalacağı süre boyunca ikamet edeceği bir yeri temin ettiğine dair belgeler (kira kontratı vs.);
- Standart başvuru formu;
- Başvuru sahibinin Bulgaristan'da kalacağı süre boyunca giderlerini karşılayabilecek mali kaynaklara sahip olduğunu gösteren belgeler.

Oturum izni başvurusu uzun süreli vize süresinin dolmasına en az 14 gün kalmışken "Yabancı Uyruklular İdari Kontrol Ofisi"ne (FNACO) yapılmalıdır. Oturum izni mevzuatın getirdiği şartlara göre yenilenebilmektedir. Başvuru sahibi Bulgaristan topraklarında veya AB üyesi ülkelerden birinde bir önceki takvim yılı içinde ikamet etmemişse yenileme talebi reddedilebilmektedir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Çalışma İzinleri

Genel Durum

Aksi bir durum Bulgar mevzuatında belirtilmediği sürece, Türk vatandaşları Bulgaristan’da ancak çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 400 Bulgar levası tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, Çalışma Bürosu Müdürlüğü’ne başvuru yapması gerekmektedir. Yerel işveren, bir Türk vatandaşı için ilk defa çalışma izni başvurusunda bulunduğu zaman Türk vatandaşının Bulgaristan Cumhuriyeti dışında bulunması gerekmektedir. Bulgaristan’da yasadışı ikamet eden Türk vatandaşlarının istihdam edilmesi yasaktır.

Tablo 39

Çalışma İzni Prosedürleri

Yetkili Kurum	Çalışma Bürosu Müdürlüğü
Prosedür	<ol style="list-style-type: none">1. İşveren, yabancı için çalışma izni alması için gerekli evrakları Çalışma Bürosu Müdürlüğü’ne ibraz eder;2. İdare, işverenden çalışma izni verme koşullarının karıştığına dair ek evraklar talep edebilir;3. Çalışma Bürosu Müdürlüğü, çalışma izni talebine ilişkin değerlendirmesini ve evrakları İstihdam Ajansı İcra Müdürü’ne gönderir;4. Çalışma izni verilmesi veya verilmemesi konusunda nihai karar İstihdam Ajansı İcra Müdürü tarafından verilir.
Gerekli Evraklar	<ul style="list-style-type: none">• Başvuru formu;• Çalışma izni talebinin gerekçesi;• Yabancıya ait 3 adet fotoğraf;• İşverenin noter tasdikli kayıt belgesi veya Özel Tanımlama Kodu belgesi kopyası;• Yetkili mercilerce onaylanmış diploma veya yetki, yeterlilik ve tecrübe seviyesini kanıtlayan evraklar;• İşverenin istihdam ettiği yabancılara ilişkin beyanname;• İşverenin son 12 ayda istihdam ettiği çalışanlara ilişkin beyanname;• İş sözleşmesi;• Mevzuata göre göreve ilişkin ibraz edilmesi gereken başka belgeler;• Yabancı için en az 7 ay geçerlilik süresi olan pasaport kopyası;• Yabancı şirketlerin üst düzey yönetici ve uzman kadroları için – yabancı için son 12 ayda yabancı şirket yapısı içerisinde bulunduğu görevleri gösteren yetkili mercilerce onaylanmış resmi belge.
Süreler	<ul style="list-style-type: none">• Çalışma Bürosu Müdürlüğü, gerekli evrakların ibraz edilmesinden sonra çalışma izni başvurusunu 3 gün içinde İstihdam Ajansı’na gönderir;• İstihdam Ajansı İcra Müdürü, 1 aylık bir süre çerçevesinde çalışma izni verilmesi veya verilmemesi konusunda nihai kararını açıklar.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Türk vatandaşlarının Bulgaristan işgücü piyasasına erişiminin sağlandığı durumlar:

- Türk vatandaşı yerel bir işveren tarafından istihdam edildiğinde;
- Türk vatandaşı Bulgaristan'a görevlendirildiğinde veya hizmet sunması için Bulgaristan'a gönderildiğinde;
- Türk vatandaşı aynı kişiye ait şirketler arasında personel transferi neticesinde Bulgaristan'a gönderildiğinde;
- Türk vatandaşı serbest meslek icra ettiğinde.

Yerel işverenin Türk vatandaşlarını istihdam edebilmesi için uyulması gerekli şartlar:

- Yerel işverenin, işgücü piyasası durumu ve gelişimine ilişkin önceden bir araştırma gerçekleştirmiş olması;
- Yerel işverenin son 12 ay içinde istihdam ettiği Türk vatandaşlarının sayısı, istihdam ettiği Bulgar ve diğer AB vatandaşlarının sayısının % 10'unu geçmemesi;
- Türk vatandaşlarına önerilen iş koşulları ve ücretin aynı görev için Bulgar vatandaşlarına sağlanan iş koşulları ve ücretten daha düşük olmaması;
- Türk vatandaşının işe ilişkin spesifik bilgi, yeterlilik ve iş tecrübesine sahip olması.

Bulgaristan Cumhuriyeti'nde çalışma iznine sahip olan Türk vatandaşlarının çalışma hakları, sadece çalışma izninde belirtilen işveren, çalışma yeri, görev ve süre için geçerlidir.

Türk işveren tarafından Bulgaristan'a belirli görevleri yerine getirmek için görevlendirilen Türk vatandaşı, hizmeti alan yerel işverenin İstihdam Ajansı'na kaydını yaptırmayı kaydıyla 12 aylık dönem içinde **3 ay çalışma iznine ihtiyacı olmadan** belirli görevleri yerine getirebilmektedir.

Türk tur operatörü ve Bulgar tur operatörü veya otel işletmecisi arasında imzalanan turizm hizmetleri sözleşmesi kapsamında, Türk işveren tarafından Bulgaristan'a kontrol ve koordinasyon görevleri ile görevlendirilen Türk vatandaşı, hizmeti alan yerel işverenin İstihdam Ajansı'na kaydını yaptırmayı kaydıyla 12 aylık dönem içinde **6 ay çalışma iznine ihtiyacı olmadan** belirli görevleri yerine getirebilmektedir.

Bulgaristan'a bu şekilde çalışmaya gelen Türk vatandaşlarının İstihdam Ajansı'na kayıt işlemleri ülkeye girmeden ve çalışmaya başlamadan önce tamamlanmış olması ve İstihdam Ajansı İcra Müdürü tarafından onaylanmış olması gerekmektedir.

Genel Kurallarda İstisnalar

Avrupa Birliği Mavi Kartı

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 10 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir. Buna rağmen yüksek nitelikli bir Türk vatandaşı istihdamında bu kural geçerli değildir. Yüksek nitelikli yabancılara, bu imkandan faydalanmaları için AB Mavi Kartı adlı çalışma ve oturma izni verilmektedir.

AB Mavi Kartı alınması için yabancıya uyması gereken şartlar:

1. Yerel işverenin, yerel işgücü piyasasında araştırma yaptıktan sonra aradığı nitelikte çalışan bulamamış olması;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması – üniversite veya başka bir yüksek eğitim kurumunda en az üç yıl süren eğitim sonucunda diploma veya eğitimi kanıtlayan başka bir belge almış olması – **Apostil**;
3. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli iş tecrübesine sahip olması – SGK’dan Hizmet Döküm Belgesine veya resmi bir kurumdan iş tecrübesini/deneyimini kanıtlayan bir belgeye sahip olması (işveren adını, çalıştığı süreyi ve icra edilen görevi gösterir şekilde) – **Apostil**;
4. Türk vatandaşının istihdam edileceği görevde alacağı brüt ücretin Bulgaristan’daki ortalama ücretin en az 1,5 katı olması.

IT sektöründe Avrupa Birliği Mavi Kartı uygulamasında, yerel işveren tarafından son 12 ay içinde istihdam edilen üçüncü ülke vatandaşlarının sayısı, istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşlarının sayısının % 10’unu geçmemesi ve yerel işverenin, işgücü piyasasına ilişkin araştırma yapmış olması şartları geçerli değildir.

Mavi kart sahibinin aile mensupları da mavi kartın geçerli olduğu süre içinde çalışma hakkına sahiptir.

Bir Türk Şirketin Bulgaristan’da faaliyet Gösteren Bir Bulgar Şirketine Hizmet Vermek Üzere Çalışan Görevlendirmesi

Bulgaristan’da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 10 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir. Buna rağmen Türkiye’deki bir şirketten Bulgaristan’daki bir şirkete hizmet vermek amacıyla görevlendirilen Türk vatandaşları için bu kural geçerli değildir. Bulgaristan’da bu şekilde çalışmaya gelen Türk vatandaşlarına 12 aylık çalışma izni verilmektedir. Bu çalışma izni en fazla 12 ay daha uzatılabilmektedir (toplam 24 ay). Türk vatandaşı için çalışma izni başvurusu, Bulgaristan’da hizmeti alacak şirket tarafından Bulgaristan İstihdam Ajansı’na yapılmaktadır.

Bulgaristan’da bir şirkete belirli hizmetler vermek amacıyla görevlendirilen Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için uyulması gereken şartlar:

1. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması – Bulgaristan’da icra edeceği göreve ilişkin bir eğitim belgesine sahip olması (yeterlilik, vasıf, kapasite, uzmanlık belgeleri vs.) - **Apostil**;
2. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli iş tecrübesine sahip olması – SGK’dan Hizmet Döküm Belgesine veya resmi bir kurumdan iş tecrübesini/deneyimini kanıtlayan bir belgeye sahip olması (işveren adını, çalıştığı süreyi ve icra edilen görevi gösterir şekilde) – **Apostil**.

Bulgaristan’daki bir şirkete belirli hizmetler vermek amacıyla görevlendirilen Türk vatandaşlarının aile mensupları da yukarıdaki ayrıcalıktan faydalanabilmektedir.

Bir Türk Şirketin Bulgaristan’daki İştirak Şirketine Türkiye’den Çalışan Transfer Etmesi

Bulgaristan’da bir Türk vatandaşının istihdam edilebilmesi için şirkette en az 10 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir. Buna rağmen aynı kişiye ait şirketler arasında personel

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

transferinde bu kural geçerli değildir. Aynı kişiye ait şirketler arasında personel transferinden sadece yönetici, uzman ve stajyer kadroları istifade edebilmektedir. Bu şekilde çalışmaya gelen yönetici ve uzman kadrolara **3 yıllık** çalışma izni verilirken, stajyer kadrolara **1 yıllık** çalışma izni verilmektedir. Türk vatandaşı için çalışma izni başvurusu, Bulgaristan'daki şirket tarafından Bulgaristan İstihdam Ajansı'na yapılmaktadır.

Bulgaristan'da aynı kişiye ait şirketler arasında personel transferi aracılığıyla çalışma izni alınmasında uyulması gereken şartlar:

1. Bulgaristan'daki ve Türkiye'deki şirketler arasında bağın bulunması;
2. Transfer edilecek yönetici ve uzman kadroların **son 12 ay** Türkiye'deki şirkette çalışmış olması;
3. Transfer edilecek stajyer kadroların **son 6 ay** Türkiye'deki şirkette çalışmış olması;
4. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması (sadece yönetici ve uzman kadroları için) – Bulgaristan'da icra edeceği göreve ilişkin bir eğitim belgesine sahip olması (yeterlilik, vasıf, kapasite, uzmanlık belgeleri vs.) - **Apostil**;
5. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli iş tecrübesine sahip olması (sadece yönetici ve uzman kadroları için) – SGK'dan Hizmet Döküm Belgesine veya resmi bir kurumdan iş tecrübesini/deneyimini kanıtlayan bir belgeye sahip olması (işveren adını, çalıştığı süreyi ve icra edilen görevi gösterir şekilde) – **Apostil**.

Bulgaristan'da aynı kişiye ait şirketler arası personel transferi yoluyla çalışma izni alan Türk vatandaşlarının aile mensupları da yukarıdaki ayrıcalıktan faydalanabilmektedir. Bu şekilde çalışma izni alan Türk vatandaşları, çalışma izinleri bittikten sonra, Bulgaristan dışında **6 ay** geçirip tekrar aynı prosedüre başvurabilmektedir. Bulgaristan'daki şirketin, sadece Türk vatandaşlarına çalışma izni almak için faaliyet gösterdiği tespit edilmesi durumunda, yetkili Bulgar kurumlar verilen çalışma izinlerini iptal edip bu uygulamayı sonlandırmaktadır.

Bulgaristan'da Türk Vatandaşlarının Mevsimsel Çalışma İzinleri Alması

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilebilmesi için şirkette en az 10 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir. Buna rağmen ülkeye mevsimsel olarak çalışmaya gelen Türk vatandaşları için bu kural geçerli değildir. Mevsimsel çalışma izinlerinin **asgari süreleri 90 gün** olup, **azami süreleri ise 9 ay** olmaktadır (bir takvim yılı içinde). Türk vatandaşı için çalışma izni başvurusu, Bulgaristan'daki şirket tarafından Bulgaristan İstihdam Ajansı'na yapılmaktadır.

Bulgaristan'da mevsimsel çalışma izni alınmasında uyulması gereken şartlar:

1. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması – Bulgaristan'da icra edeceği göreve ilişkin bir eğitim belgesine sahip olması (yeterlilik, vasıf, kapasite, uzmanlık belgeleri vs.) - **Apostil**;
2. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli iş tecrübesine sahip olması – SGK'dan Hizmet Döküm Belgesine veya resmi bir kurumdan iş tecrübesini/deneyimini kanıtlayan bir belgeye sahip olması (işveren adını, çalıştığı süreyi ve icra edilen görevi gösterir şekilde) - **Apostil**;
3. İşveren tarafından Türk vatandaşına, çalışma süresi boyunca kalacağı yerin temin edilmesi (kira, pansiyon vs.) – işveren kira masraflarını karşılamak zorunda değildir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Geçerli bir vizesi olan ve Bulgaristan’da en fazla 90 güne kadar mevsimsel bir işte çalışacak Türk vatandaşlarının çalışma iznine ihtiyacı yoktur. Yerel işverenin İstihdam Ajansı’na kaydını yaptırmaması durumunda, Türk vatandaşı **3 ay çalışma iznine ihtiyacı olmadan** mevsimsel bir işte çalışabilmektedir. Mevsimsel çalışma izinleri tarım, ormancılık ve balıkçılık ile otelcilik ve lokantacılık sektörlerinde geçerlidir.

Yabancıların İstihdam Edilmesi İçin Çalışma İzninin Gerekli Olmadığı Durumlar

- Ticari Denizcilik Kanunu’nun 88. maddesinde yer alan yabancılar;
- Bulgaristan’da uzun vadeli veya daimi oturma iznine sahip olan yabancılar ve onların aile mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanunu çerçevesinde, Bulgaristan’da sığınma ve uluslararası koruma hakkına sahip yabancılar;
- Bulgaristan’ın taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerle çalışma izninden muaf tutulan yabancılar;
- Bulgar vatandaşlarının aile mensubu olan yabancılar;
- Uluslararası anlaşmalara göre serbest dolaşım hakkı olan AB, Avrupa Ekonomik Alanı üye ülkesi veya İsviçre Konfederasyonu vatandaşlarının aile mensupları olan yabancılar;
- Bulgaristan Cumhuriyeti’nde akredite edilmiş diplomatik, konsolosluk veya ticari temsilcilik görevlerini icra eden yabancılar ve uluslararası kuruluşların Bulgaristan temsilcileri;
- Bulgaristan Cumhuriyeti tarafından resmen akredite edilmiş yabancı basın mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanununun 29. maddesinin 3. fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar;
- Bakanlar Kuruluna bağlı olan Devlet Mülteci Ajansı’nın merkezlerinde çalışmak için sığınma veya uluslararası koruma isteyen yabancılar;
- Bulgaristan’daki Yabancılar Kanununun 44a. Maddesinin 4. Fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar.

Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Bulgaristan’a Giriş ve Bulgaristan’dan Transit Geçişlerinde Tabi Oldukları Düzenlemeler

İki ülke vatandaşlarının tabi olduğu vize düzenlemesi 10 Mart 1993 tarihli Vize Anlaşması’na dayanmaktadır. Türk vatandaşlarının Bulgaristan’a giriş ve bu ülkeden transit geçiş için Bulgaristan’ın Ankara, İstanbul veya Edirne diplomatik misyonlarına veya konsolosluklarına vize başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. Türk vatandaşları ayrıca, VFS Global (<http://www.vfsglobal.com/bulgaria/turkey/>) vize hizmetleri şirketi aracılığı ile Ankara, İstanbul, Edirne, Bursa, Gaziantep, Adana ve İzmir’den de vize başvurularını yapabilmektedir. Yalnızca diplomatik pasaport ile hizmet pasaportu hamilleri Bulgaristan’a yapacakları bir ayı aşmayan ziyaretlerinde/yolculuklarında vizeden muaftır. Bulgaristan Devleti 2 Mart 2012 tarihinde Schengen vizesine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına bir Schengen Ülkesi’ne devam etme koşulunu aramaksızın ülkeye giriş izni verme kararı almıştır, aynı kararla Yeşil

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Pasaport sahibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının vize alma zorunluluğunu da kaldırmıştır. Schengen vizesi olmayan Umuma Mahsus Pasaport sahipleri ise vizeye tabidir.

Genel Olarak Gümrük Vergileri

AB üyeliğinin ardından Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin bir tarafı haline gelen Bulgaristan ile Türkiye arasında sanayi ürünlerinin ticaretinde gümrük vergisi alınmamaktadır. Tarım ürünleri içinse AB'nin Türk tarım ürünlerine uyguladığı tercihli vergi oranları uygulanmaktadır. AB TARİC sisteminden her ürünün AB'ye ithal edilmesi aşamasında aranan şartlar ve belgelere ilişkin mevzuata, gümrük vergilerine ürün GTİP kodu ile arama yapılarak ulaşılmaktadır. İnternet adresi:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en

Vergilere İlişkin Uygulamalar

Türkiye ile Bulgaristan arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması

Türkiye ile Bulgaristan arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzalanmıştır. Bahse konu anlaşma gelir vergisi ve kurumlar vergisini kapsamakta olup gelirin, ikamet veya kaynak ülkelerden yalnızca birinde vergilendirilmesi veya vergilendirme hakkının her iki ülke arasında bölüşülmesi konularında düzenlemeler yapmakta ve bu yolla gelirin her iki ülkede birden vergilendirilmesini engellemektedir.

Kurumlar Vergisinden Muafiyet

Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanunu hükümlerine göre, işsizlik oranı, Bulgaristan ortalama işsizlik oranını % 25 oranında aşan belediyelerde yatırım veya ek yatırım yapıldığında, bahse konu yatırım büyüklüğünün yarısı miktarında kurumlar vergisi muafiyet hakkı doğmaktadır. Dört yıl boyunca söz konusu haktan efektif olarak faydalanılması mümkündür. Aşağıda sayılan şartların tümünün yerine getirilmesi durumunda vergiden muafiyet söz konusu olabilmektedir:

- Çalışanların % 80'i söz konusu belediye sınırları içinde ikamet etmelidir.
- Vergi muafiyetinin sağlanacağı yıl şirketin herhangi bir vergi veya sosyal sigorta primi borcunun olmaması gerekmektedir.
- Şirket varlıklarının muaf tutulan vergi miktarı kadar artırılması ya da vergi miktarı tutarında bir meblağın bir sonraki yıl işçilere yapılan ödemeler için kullanılması gerekmektedir. İşsizlik oranlarındaki değişiklikler, bu hakkı kazanmış firmanın hak kullanımını engellemez.

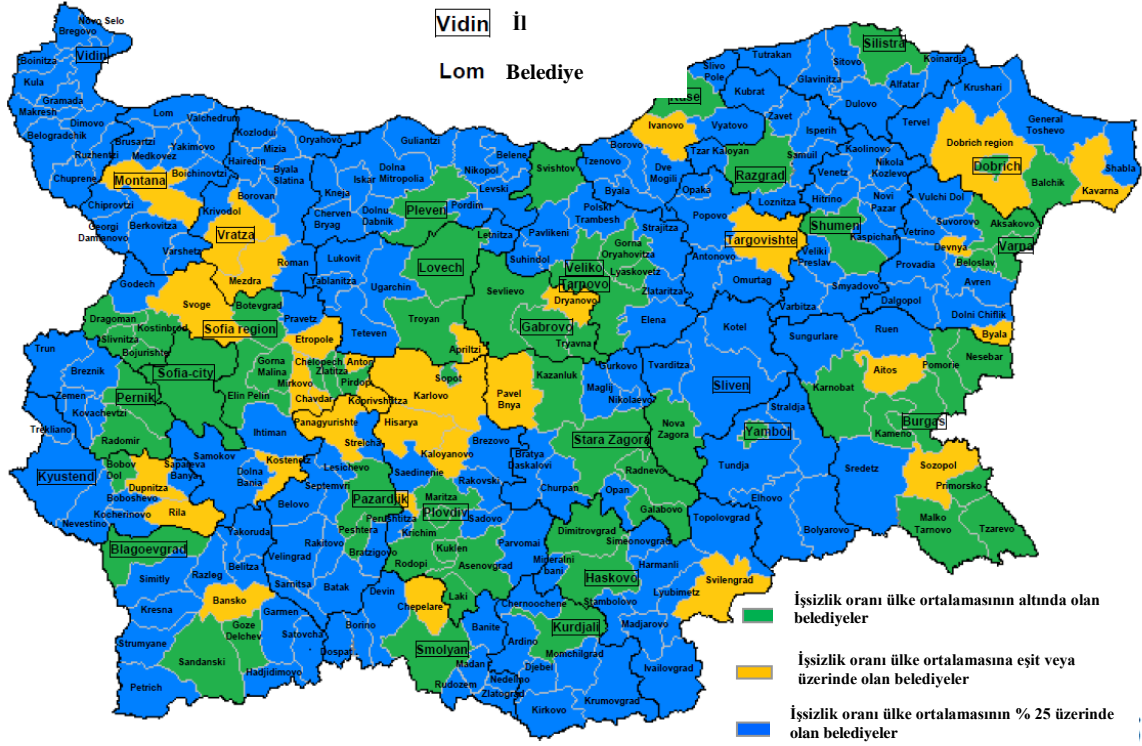
Bahse konu belediyelerin listesine aşağıda yer alan haritadan ulaşılmaktadır:

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Harita 7

Belediyeler İtibariyle İşsizlik Oranı

Kaynak: Bulgaristan Yatırımlar Ajansı

Örnek: 2016 yılında Bulgaristan'ın işsizlik oranı yüksek olan bir bölgesine 100 000 euro değerinde yatırım yapılmıştır. Yatırımı yapan işletme, 2017, 2018, 2019 ve 2020 yıllarında oluşacak kurumlar vergisi borcunun toplamda 50 000 euroyu aşmayacak kısmının muafiyet hakkından yararlanabilmektedir.

Gelir Vergisi Uygulamaları

Gelir vergisi mükellefleri gerçek kişilerdir. Vergi oranı % 10'dur. Gelir vergisi, brüt ücretten kesintiler çıkarıldıktan sonra kalan tutar üzerinden % 10 olarak hesaplanmaktadır.

KDV Uygulamaları

KDV oranı (otelcilikte uygulanan % 9 KDV oranı hariç) tüm ürünler için % 20'dir. KDV Kanunu'na göre kaydı olan firmalar KDV mükellefidir. Son bir yılda firma cirosunun 50 000 levayı aşması durumunda KDV kaydının yapılması zorunludur. Cironun bu rakamın altında olması durumunda, firma isteğe bağlı olarak kayıt yaptırabilmektedir.

Bulgaristan'da KDV iadelerinden AB üyesi olmayan ülke vatandaşları, karşılıklılık ilkesi dikkate alınarak faydalandırılır. Bu kapsama Türk vatandaşları (gerçek kişiler) da dahil edilmiştir. Ancak, Türk tüzel kişiler (şirket, dernek, kurum vb.) henüz bu imkandan faydalanamamaktadır. Bir başka ifade ile bir Türk TIR sürücüsü kendi adına yaptığı harcamalara ilişkin KDV iadesinden

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

faaydalanabilirken, Türk nakliye firması yararlanamaz. Türk vatandaşlarının KDV iadelerini alabilmeleri aşğıdaki şartlara bağıdır:

1. Hepsi bir yerde ve bir faturada/fişte olmak kaydıyla yapılan alışverişin tutarının en az 150 euro olması,
2. Alışveriş yapılan yerde geçerli bir pasaport arz edilerek bir "KDV İadesi Talebi Belgesi"nin doldurulması,
3. Pasaport, fiş/fatura ibraz edilerek ve alınan eşya ile birlikte Bulgaristan Maliye Bakanlığı'nca yetkilendirilmiş ülke içindeki, havaalanı, liman ve karayolu sınır kapılarındaki temsilciliklere KDV İadesi Talebi Belgesinin onaylatılması.

Bu şartların yanı sıra dikkat edilecek hususlar:

- Söz konusu belgeler yolcunun AB topraklarını terk ettiğı en son gümrük kapısındaki/havaalanındaki gümrük müfettişince onaylanmalıdır. Eşya ile birlikte AB toprakları terkedilmeden vergi iadesinden faydalanılamaz. (Örneğın Kapıkule/Kapitan Andreevo'dan Türkiye'ye, Kalotina'dan Sırbistan'a çıkış yapılıyorsa faydalanılır). Ancak, Sofya'dan Almanya'nın Frankfurt kentinde aktarma yaparak AB dışındaki bir havaalanına uçakla yolculuk edecek Türk vatandaşı gümrük onay işlemini ancak Frankfurt'ta yaptırabilir.
- KDV İadesi başvurusu harcamanın yapıldığı/fatura-fiş tarihinden itibaren 6 (altı) ay içerisinde yapılmalıdır.
- Alkol, tütün ve tütün mamulleri ile yakıt için yapılan harcamalarda KDV iadesi yapılmaz.
- İade, doğrudan işlemler bittikten sonra ilgili kişiye gümrüklerde yapılabildiğı gibi, bilahare kişinin belirteceğı bir banka hesabına aktarma yoluyla da yerine getirilebilir.

Bulgaristan Katma Değer Vergisi Kanunu, 5 milyon Bulgar Levasını aşan ve en az 20 kişiye istihdam sağlayan yatırım projeleri çerçevesindeki donanım (makine, cihaz, ekipman vs.) ithalatında KDV borcunu (% 20) 2 yıl erteleme imkanını sağlamaktadır. Bu imkandan faydalanması için yatırımcının genel olarak karşılaması gereken şartlar:

1. Yatırım projesinin Bulgaristan Maliye Bakanı tarafından onaylanmış olması;
2. Yatırımcının Bulgaristan Katma Değer Vergisi Kanununa göre vergi kaydı olması;
3. Yatırımcının Bulgar devletine karşı herhangi bir vergi veya sigorta borcunun bulunmaması;
4. Yatırım değerinin en az 5 milyon Bulgar Levası olması;
5. Yatırım projesinin en fazla 2 yıl içinde tamamlanması;
6. Yatırımın en az 20 kişiye istihdam imkanı sağlaması;
7. Yatırımcının projeyi tamamlaması için yeterli finansman imkanlarına sahip olması.

Genel Olarak Ticari Uygulamalar: İthalat Denetimleri, İzinleri ve Sertifikasyon Gerekleri

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Genel Durum

AB İşleyiş Anlaşması'nın 207. maddesine göre ortak ticaret politikası AB'nin ayrıcalıklı yetki alanıdır ve Avrupa Komisyonu tarafından icra edilmektedir. Avrupa Komisyonu'nun temel hedeflerinden biri yerel üretimi haksız ticari uygulamalardan korumaktır. Bu doğrultuda çeşitli anti-damping önlemleri, devlet destekli ithalat önlemleri ve koruma önlemleri uygulanabilmektedir.

Bulgaristan gümrük rejimi ilke olarak liberal bir özellik gösterse de, özel durumlarda milli güvenliğin, kamu düzeninin ve ahlakın, insanların, hayvanların ve bitkilerin yaşamının ve sağlığının, milli zenginliği oluşturan sanat eserleri, tarihi ve arkeolojik değerlerin, sınai ve fikri hakların korunmasına ilişkin birtakım gerekçelere dayanan yasak ve sınırlamalar getirmektedir. Söz konusu kısıtlama ve yasaklamalar AB mevzuatına ve Bulgaristan'ın taraf olduğu uluslararası anlaşmalara dayanmaktadır.

Bazıları aşağıda sayılmış olan uluslararası konvansiyon ve anlaşmalar çerçevesinde üstlenilen yükümlülüklerden kaynaklanan yasak ve gözetimlerin uygulanması söz konusudur:

- Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Toksik Yapıdaki Silahların İmali, Geliştirilmesi ve Depolanmasını Yasaklayan ve İmhasını Konu Alan Konvansiyon;
- Tehlikeli Atıkların Sınır ötesi Taşınmasının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Konvansiyonu;
- Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretiminin, Stoklanmasının ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Konvansiyon;
- Bazı Tehlikeli Kimyasal Maddelerin ve Böcek İlaçlarının Uluslararası Ticareti İçin Gerekçelerle Uygunluğu Önceden Sağlanmış Mutabakata İlişkin Prosedür Hakkında Rotterdam Konvansiyonu;
- Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Konvansiyon;
- Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Konvansiyon;
- Ozon Tabakasının Korunmasına İlişkin Montreal Protokolü;
- 1961 tarihli Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesi ve 1961 tarihli Uyuşturucu Maddeler Tek Sözleşmesinde Değişiklik Yapan 1972 Tarihli Protokol;
- Psikotrop Maddeler Konvansiyonu;
- Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Konvansiyonu

Bulgaristan'da izin rejimine tabi tutulacak mallar, kullanılmış veya yeni olarak değil güvenli veya güvensiz olarak ayrılmakta olup, söz konusu malların bu yöndeki denetimi ülke içerisindeki çeşitli yetkili kuruluşlarca yapılmaktadır. Aşağıda sayılmış olan durumlarda Bulgaristan'da kayıt, lisans ve izin rejimleri uygulanmaktadır:

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Mal ihracatı:

- Nükleer Enerjinin Güvenli Kullanımı Yasası'nın hükümlerine uygun bir şekilde ihracatı gerçekleştirilecek nükleer maddeler, radyoaktif maddeler ve diğer iyonize edici ışınım kaynakları;
- Patlayıcı Madde, Ateşli Silahlar ve Mühimmatın Kontrolüne İlişkin Kanuna göre ihracatı yapılacak patlayıcı madde, ateşli silahlar ve mühimmat;
- Biyolojik Çeşitlilik Yasası, Şifalı Bitkiler Yasası ve Ormanlar Yasası'na göre ihracatı yapılacak yabancı bitkiler ve müstahzarları;
- Orman Yasası'na göre ihracatı yapılacak yabancı mantarlar;
- Orman Yasası'na göre ihracatı yapılacak işlenmemiş odun ve yakacak odun;
- İhracatı yapılacak yabancı hayvanlar ve müstahzarları, midye, deniz ve kara salyangozu, kurbağa;
- Avlanma ve Av Hayvanlarının Korunması Yasası'na göre ihracatı yapılacak canlı av hayvanları ve genetik maddeleri, avda elde edilenler, av hayvanlarından boynuz ve diğer ürünler;
- Kültürel Anıtlar ve Müzeler Yasasına göre ihracatı yapılacak taşınabilir kültürel varlıklar.

Mal ithalatı:

- Nükleer maddeler, radyoaktif maddeler ve diğer iyonize edici ışınım kaynakları;
- Patlayıcı Madde, Ateşli Silahlar ve Mühimmat Kontrolüne İlişkin Kanuna göre ithalatı yapılacak patlayıcı madde, ateşli silahlar ve mühimmat;
- Biyolojik Çeşitlilik Yasasına göre ithalatı yapılacak ve Bulgaristan'da bulunmayan bitki ve hayvan türleri;
- Menkul kıymetlerin kullanımına benzer kullanımı olan halka arz edilecek poligrafik ürünler;
- Bitkileri Koruma Yasasına göre ithalatı yapılacak bitki koruma ürünleri;
- Tıpta İlaçlar ve Eczaneler Yasasına göre ithalatı yapılacak tıbbi ilaçlar;
- Veterinerlik Faaliyeti Yasasına göre ithalatı yapılacak veterinerlik tedavi ürünleri;
- Avlanma ve Av Hayvanlarının Korunması Yasasına göre ithalatı yapılacak canlı av hayvanları ve genler,

Organ, Doku ve Hücre Nakli Yasasına göre söz konusu organizmaların dış ticareti izin rejimine tabii tutulmaktadır.

Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar Kanununa göre söz konusu organizmaların ticareti izin rejimine tabii tutulmaktadır.

Yerli piyasaya sürülecek tekstil ürünleri için bazı şartlar aranmaktadır. Söz konusu ürünlerin etiketleri ve adlarına ilişkin şartlar yönetmelikle düzenlenmektedir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Gümrük idaresi, aşağıda sayılmış olan ve çeşitli mercilerce verilen belgelerin denetimini yapmaktadır:

- Şarap, ispiroto, destile maddeler, ispiroto lu içecekler ile üzüm ve şarap ürünleri ithalatında test ve analiz belgeleri;
- İşlenmemiş elmasların ithalatı, ihracatı ve transit geçişinde, Kimberley Süreci çerçevesinde sertifika.

İthalatta aranan standartlar, teknik gerekler ve sertifikalar

AB üyeliğinin ardından Bulgaristan'da AB'nin ticarete teknik engellerin kaldırılmasına dair mevzuatı ve sistemi uygulanmaktadır. Bu kapsamda, Bulgaristan'da AB'nin ürün güvenliği, standardizasyon, akreditasyon, metroloji, uygunluk değerlendirmesi, test, muayene ve belgelendirme mevzuatına geçilmiştir. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin insan sağlığı ve güvenliğine ilişkin tüm kuralları karşılaması gerekmektedir. AB'nin bu alandaki "yeni yaklaşım" mevzuatı kapsam dahilindeki ürünlere "CE" işaretinin iliştilmesini zorunlu kılmaktadır. AB'nin bu alandaki mevzuatı Türkiye tarafından da uyumlaştırıldığından ihracatçılarımızın bu konuda ihtiyaç duydukları bilgiyi temin ederek uyum sağlamalarında herhangi bir zorluk beklenmemektedir.

Bulgaristan'da ithalat aşamasında ve transit geçişlerde sıkça sorun yaşanan ürünler ve konular ile bunlara ilişkin dikkat edilmesi gereken hususlar

Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında bulunmayan tarımsal, hayvansal ve su ürünlerinin Türkiye'den Bulgaristan'a ihracatında veya bu ülkeden transit geçişlerinde mevzuata uygunluk konusunda bir takım sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bu konuda gerekli uygunluk değerlendirme belgelerinin ve sertifikaların kuralına uygun düzenlenmesi önem arz etmektedir.

Tarım Ürünü İthalatı ve Bitki Sağlığı Kontrolleri

Bitki sağlığı kontrolü sınır kapılarında Tarım ve Gıda Bakanlığı'na bağlı Gıda Güvenliği Ajansı tarafından gerçekleştirilmektedir. Aşağıdaki ürünler bitki sağlığı kontrolüne tabidir:

- Tohumlar ve fideler dahil olmak üzere tüm bitkiler;
- Bitkisel ürünler;
- Bitki koruma preparatları;
- Bitki nakliye vasıtaları;
- Ahşap bitkisel ürün ambalajı.

Adı geçen kontrol üç aşamadan oluşmaktadır:

1. Evrak kontrolü (menşe ülkeden verilen gerekli sağlık sertifikaları; ihracat belgeleri vb.);
2. Ürün kimlik kontrolü (ürünün geldiği bölge, üreticisi, sağlık sertifikasını hazırlayan doktor, etiket vb.);
3. Fiziki bitkisel sağlık kontrolü (ürünler araçtan indirilmekte, belli yerlerden numune alınıp kontrol edilmektedir; örneğin portakal taşıyan bir araçtan tüm paletler indirilip, değişik

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

paletlerden 10 portakal alınıp incelenmektedir; eğer şüphe uyandıran bir durum söz konusu ise, 2-3 portakal alınıp laboratuvar analizine gönderilmektedir).

Veterinerlik Kontrolleri

Tüm hayvansal ürünler ile su ürünlerinin veterinerlik kontrolleri Bulgaristan sınır kapılarında Gıda Güvenliği Ajansı tarafından icra edilmektedir. Söz konusu ürünlerin ithalatı veya transit geçişlerinde ilgili AB mevzuatına dayanılarak iki belge aranmaktadır. Bunlardan ilki ortak ithalat belgesidir ve Bulgarcadır. Ortak ithalat belgesinin bir gün önceden giriş yapılacak hudut kapısı yetkililerine ibraz edilmesi gerekmektedir. Söz konusu belgenin yanı sıra ithalatta veya transit geçişte veterinerlik sağlık sertifikası da malın beraberinde olmalıdır. Söz konusu sağlık sertifikası AB'ye giriş ülkesinin dilinde (Bulgaristan ise Bulgarca) ve AB'de gideceği son ülkenin dilinde (Avusturya ve Almanya ise Almanca) olmalı ve hazırlandıktan/doldurulduktan sonra yetkili organlarca onaylanmalıdır.

Yaş Meyve ve Sebze İthalatı

669/2009/EC sayılı "Bir Takım Yem ve Hayvansal Olmayan Gıdaların İthalat Denetimlerinin Artırılmasına Dair Komisyon Yönetmeliği'ne göre ülkemiz menşeli tatlı biber ve kurutulmuş veya başka şekilde hazırlanmış/konserve edilmiş kayısı % 10 sıklıkla, limon ve nar % 20 sıklıkla, asma yaprağı veya asma yaprağı içeren ürünler % 50 sıklıkla zirai ilaç kalıntısı tespiti için analize tabi tutulmaktadır. Denetimleri Bulgaristan Tarım ve Gıda Bakanlığı'na bağlı Gıda Güvenliği Ajansı yürütmektedir. 669/2009/EC Yönetmeliği çerçevesinde yapılan kontrollerin sıklığı firmalarımızın şikayet konusu olmakta ve kontroller esnasında tahsil edilen ücretler (yükleme-boşaltma, laboratuvar testleri, uygunluk sertifikası hazırlanması, kargo vb. hizmetlere ilişkin bedeller) ihracatımızı olumsuz etkilemektedir.

Denetim işlemleri için araç sürücüsünün yanında test ve belgelendirmeyi karşılayabilecek yeteri kadar nakit para bulundurması önem arz etmektedir. Adı geçen Yönetmelik gereğince ülkemiz menşeli ürünlere uygulanan kontrollerde tahsil edilen bedeller şöyledir:

- Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı bedeli 66 BGN
- Sağlık Denetimi
 - 20 tonluk yükler için 360 BGN
 - 6 tona kadar 108 BGN
 - 6 tondan fazla 108 BGN + her ton için ilaveten 18 BGN
- Yükleme – boşaltma bedeli 488,75 BGN
- Bitki sağlığı kontrolü 70 BGN
- Kalite uygunluk denetimi 50 BGN
- Uygunluk sertifikası hazırlanması 20 BGN
- Laboratuvar bedeli 420 BGN
- Gerekli olduğu durumlarda evrak ve numune gönderimi için kargo bedeli
 - Yurtdışı kargo 96 BGN
 - Yurtiçi kargo 15 BGN

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Ayrıca, özellikle domates, biber, narenciye, kayısı, kiraz, nar, salatalık başta olmak üzere pek çok ürün % 100 oranında bitki sağlığı denetimine tabi tutulmaktadır.

Bulgaristan'ın Savunma ile İlgili Ürün ve Çifte Kullanımı Olan Ürün ve Teknoloji İhracatının Kontrolüne İlişkin Mevzuatı

Bulgaristan, BM Güvenlik Konseyi, AB ve AGİT kararları ile uyumlu bir şekilde silah ve silahlara ilişkin ekipmanın satış ve tedarikinde yasak veya gözetim uygulamakta ve ayrıca silah ve muhtemel ikili kullanımı olan mal ve teknolojilerin dış ticaretini kontrol etmektedir. Çifte kullanımı olan ürünlerin Bulgaristan'dan transit geçiş yapabilmesi için Bulgaristan'ın Savunma ile İlgili Ürün ve Çifte Kullanımı Olan Ürün ve Teknoloji İhracatının Kontrolüne İlişkin Kanun hükümleri gereğince Bulgaristan Ekonomi Bakanlığı'ndan izin alınması gerekmektedir. Konu ile ilgili mevzuata <http://www.exportcontrol.bg/Modulen.php?id=1325> internet sitesinden ulaşmak mümkündür. Gerekli belge ve işlemler konusunda <http://www.exportcontrol.bg/Modulen.php?id=1525> adresinde ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Bu işlemlerin takip edilmesi için Bulgaristan'da yerleşik bir aracı firmanın ihracatçı/gönderici firma tarafından yetkilendirilmesi gerekmektedir. Bu izin işleminin mal Bulgaristan sınırına gelmeden çok önce başlatılması önerilmektedir.

Bulgaristan Sınır Kapılarında Marka Tescil Kontrolleri

Bulgaristan gümrük kapılarında yapılan marka tescil kontrolleri neticesinde Bulgar Patent Ofisince tescillenmiş markalara sahip ihraç malları taşıyan Türk kamyonları, marka tescil evrakları sürücü tarafından hemen tevsik edilemeyince durdurulmakta ve sürücüler kimi zaman savcılığa sevk edilmektedir. Marka tescil konusunda bir sorunla karşılaşmamak için Bulgaristan güzergahından mal gönderecek tüm firmaların mal beraberinde aşağıda sayılan belgelerin asıllarını veya noter tasdikli nüshalarını bulundurmaları en uygulanabilir yol olarak görülmektedir:

- Alıcı ile marka arasındaki illiyet bağıını gösteren belge ile alıcı ve üretici/gönderici Türk firması arasındaki sipariş sözleşme/yetki belgesi (uluslararası tanınan bir markanın sahibi veya lisanslı temsilcisi Türkiye'deki bir firmaya sipariş verdiği durumda);
- Gönderici firmanın markanın Türkiye'deki tescil sahibi veya lisanslı temsilcisi olduğunu gösteren belgeler ile gönderici ile marka/lisans sahibi farklı firmalar ise aralarındaki illiyet bağıını gösteren sözleşme/yetki belgeleri (bir Türk markasını taşıyan ürünün Bulgaristan'dan transit geçmesi durumunda);
- Bulgaristan Patent Ofisine tescil edilmiş bir markalı ürün Bulgaristan'a ithal ediliyor ise mala eşlik eden yasal belgelerde (ithalat beyannamesi, fatura vb.) belirtilen alıcı Bulgaristan'da söz konusu markanın yetkili/lisanslı temsilcisi ise başkaca bir belgeye gerek yoktur. Alıcı farklı bir firma olarak görünüyorsa ise bu firma ile Bulgaristan'da markayı temsil eden firma arasında sözleşme/yetki belgesi Bulgar Gümrüklerince sorulabilmektedir.

Bulgaristan'da Piyasa Denetimi

Bulgaristan'da ürünlerin serbest dolaşımına ilişkin mevzuat ve Eski ve Yeni Yaklaşımın ilkeleri birçok Bulgar yasa ve yönetmeliğine dahil edilmiştir. Böylelikle mevzuatta imalatçı, ithalatçı,

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

distribütör ve perakende satıcılara getirilen şartlara uyulması ve piyasaya sürülecek ürünlerin güvenli ve uyumlaştırılmış kurallara uygun olması hedeflenmiştir. Yasal olarak aranan şartların uygulanmasını teminen Bulgaristan'da çeşitli denetim organlarının yer aldığı bir sistem mevcuttur. "Piyasa denetim organları" olarak adlandırılan söz konusu organlar, tehlikeli ve mevzuata uygun olmayan ürünlerin piyasaya arz edilmesini önlemek amacıyla kontrol ve denetim prosedür ve yöntemleri (önlem alma, belge üzerinde kontrol, fiziki kontrol, piyasadan çekme vb.) uygulamaktadır. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin güvenlik şartlarına uygunluğunun denetimi hem ithalat aşamasında gümrük yetkilileri tarafından hem ürün piyasada iken ilgili kurumlar tarafından icra edilmektedir. İthal ürünlerin payı yerel ürünler payını önemli ölçüde aştığı için denetim faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğu toptan ve perakende satış aşamasında gerçekleşmektedir.

Bulgaristan'da piyasa denetimini yapan tek bir organ ve spesifik bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ürün grubu özelliklerine göre çeşitli kurumlara denetim görevi yüklenmiştir. Bulgaristan, denetimi sektörel bazda gerçekleştiren ülkelerdendir. Tüketicileri Koruma Komisyonu, Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı, Bölgesel Sağlık Müfettişlikleri, Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı, İlaçlar İcra Ajansı, Tarım, Gıda ve Ormanlar Bakanlığı ve Bölgesel Çevre ve Su İşleri Müfettişlikleri piyasa denetim organlarıdır. Sınırdaki ürün denetimleri çerçevesinde Gümrükler Ajansı, mevzuatın öngördüğü durumlarda diğer piyasa denetim organlarıyla birlikte çalışmaktadır.

Yatırım Teşvikleri, Destek Veren Kuruluşlar

Bulgaristan, 2007-2008 ekonomik kriz sonrası yıllarda yetersiz kalan yabancı yatırımların teşviki amacıyla yatırım mevzuatında dönem dönem bazı değişiklikler ve iyileştirmeler yapmaktadır. Nitekim, en son 11 Ağustos 2015 tarihinde Yatırım Teşvikleri Kanunu'nda değişiklik yapılmıştır. A ve B sınıfı sertifika almada yatırım miktarının düşürülmesi, büyük istihdam sağlanması veya işsizlik oranı yüksek belediyelerde yatırım yapılması durumlarında teşvik sağlanması için gerekli yatırım miktarının düşürülmesi, outsourcing hizmetleri alanında sertifika alma imkanının getirilmesi, ödenen sosyal ve sağlık sigortalarının iadesi, yabancı yatırımcıların ülkede ikamet etme ve vatandaşlık alma rejiminde kolaylık sağlanması mevzuatta değişiklik yapılan temel konulardır.

Bulgaristan'da yapılan büyük çaplı yatırımlar Bulgaristan Yatırım Ajansı (<http://www.investbg.government.bg/en>) tarafından desteklenmektedir. Yatırım Teşvikleri Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Tüzük hükümlerine göre yatırımlar, belirli kriterler baz alınarak sınıflandırılmaktadır ve çeşitli desteklerden yararlanabilmektedir.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tablo 40

Yatırım Sınıflarını Belirleyen Kriterler

Kriter: Asgari Yatırım Değeri (Milyon euro)

Bölge veya Sektör	B Sınıfı	A Sınıfı
İmalat sanayi	2,5	5
İşsizlik oranı ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar	1	2
Yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri: <ul style="list-style-type: none">• Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı (suni veya sentetik elyaf imalatı hariç);• Temel eczacılık ürünlerinin veya eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı;• Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı; elektronik veya optik ekipmanlarının onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;• Elektrikli teçhizat imalatı; elektrikli ekipmanların onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;• Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı; makinelerin onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;• Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) veya yarı treyler (yarı römork) imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı; diğer ulaşım araçları imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı (gemi ve tekne yapımı, bakımı, onarımı ve kurulumu hariç);• Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı	1	2
Aşağıda verilen hizmet sektörlerinde: <ul style="list-style-type: none">• Depolama ve ambarlama;• Büro yönetimi ve destek faaliyetleri; çağrı merkezleri faaliyetleri; başka yerlerde sınıflandırılmamış diğer işletme destek hizmet faaliyetleri (outsourcing);	0,75	1,5
Yüksek teknoloji hizmetleri: <ul style="list-style-type: none">• Yazılım programları yayımlanması; bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler; bilgi hizmet faaliyetleri;• Muhasebe, defter tutma ve denetim faaliyetleri; vergi danışmanlığı;• İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri; mimarlık ve mühendislik faaliyetleri; teknik test ve analiz faaliyetleri; bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri;• Eğitim;• İnsan sağlığı hizmetleri ve yatılı bakım faaliyetleri	0,5	1

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Kriter: Yaratılan İstihdam + Asgari Yatırım Değeri

Bölge veya Sektör	B Sınıfı	A Sınıfı
Genel durum: İmalat sanayi	€ 1m 100 kişilik istihdam	€ 2m 150 kişilik istihdam
Genel durum: Hizmet sektörü	€ 0,25m 100 kişilik istihdam	€ 0,5m 150 kişilik istihdam
İşsizlik oranı ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar	10 kişilik istihdam	25 kişilik istihdam
Yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri: <ul style="list-style-type: none">• Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı (suni veya sentetik elyaf imalatı hariç);• Temel eczacılık ürünlerinin veya eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı;• Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı; elektronik veya optik ekipmanlarının onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;• Elektrikli teçhizat imalatı; elektrikli ekipmanların onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;• Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı; makinelerin onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;• Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) veya yarı treyler (yarı römork) imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı; diğer ulaşım araçları imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı (gemi ve tekne yapımı, bakımı, onarımı ve kurulumu hariç);• Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı	10 kişilik istihdam	25 kişilik istihdam
Yüksek teknoloji hizmetleri: <ul style="list-style-type: none">• Yazılım programları yayımlanması; bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler; bilgi hizmet faaliyetleri;• Muhasebe, defter tutma ve denetim faaliyetleri; vergi danışmanlığı;• idare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri; mimarlık ve mühendislik faaliyetleri; teknik test ve analiz faaliyetleri; bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri;• Eğitim;• İnsan sağlığı hizmetleri ve yatılı bakım faaliyetleri	25 kişilik istihdam	50 kişilik istihdam

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Öncelikli Yatırım Projesi Kriterleri: Yaratılan İstihdam + Asgari Yatırım Değeri (Milyon euro)

Bölge veya Sektör	İstihdam	Yatırım Değeri
Genel durum (tüm ülke, tüm sektörler)	150	50
İmalat sanayi	150	25
İşsizlik oranı, ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar	100	25
Yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri	100	15
Yüksek teknoloji hizmetleri	50	10
Sanayi bölgesi inşaatı ve bahse konu sanayi bölgesinin sanayi parkına dönüştürülmesi	15	7,5
Teknoloji parkı yapımı	50	7,5

Tablo 41

Yatırım Teşvikleri Kanunu Çerçevesinde Sağlanan Destekler

Destek Türü	B Sınıfı	A Sınıfı	Öncelikli Yatırım Projesi
Hızlandırılmış idari prosedürler	Evet	Evet	
Bulgaristan Yatırım Ajansı tarafından yatırımcının kamu ile olan idari işlerini takip edecek bir görevli atanması	Hayır	Evet	Evet
Kamu ihalesi prosedüründen geçmeden, kamuya ait gayrimenkul alma hakkı	Evet	Evet	Evet
Yatırım projesi kapsamında çalışanların mesleki eğitimine ilişkin finansal destek	Evet	Evet	Evet
Yatırımın yapıldığı araziye kadar altyapının inşaatı için finansal destek	Evet (sanayi bölgelerinde gerçekleşen iki veya daha fazla yatırım projesi için)	Evet	Evet
Yeni istihdam edilen personel için işveren tarafından ödenen sigorta primlerinin iade edilmesi (en fazla iki yıllık süre ile)	Evet	Evet	Evet
Hibe destek	Hayır	Hayır	Evet: <ul style="list-style-type: none">Bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri: % 50;Eğitim: % 50;İmalat sanayi: % 10* (işsizlik oranı, ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar)

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Kamu Özel İşbirliği (PPP) imkanları	Hayır	Hayır	Evet
Arazi statüsü değişiminde vergi muafiyeti	Hayır	Hayır	Evet
Daha ucuz fiyatlarda arazi alma imkanı	Hayır	Hayır	Evet
Ar-Ge faaliyetlerine ilişkin sübvansiyon	Hayır	Hayır	Evet

*Hibe destek imalat sanayinin tüm alt sektörleri için geçerli değildir.

Bulgaristan'da Yeni Yatırım veya Ek Yatırım Yapıldığında Yatırımın Yapıldığı Araziye Kadar Teknik Altyapının Devlet Tarafından Finansmanı

Bulgaristan devleti, ülkede yapılan yeni yatırım veya ek yatırımların ihtiyacı olan teknik altyapının inşa edilmesinde finansal destek sağlamaktadır.

Teknik altyapı nedir?

- Ulaştırma ve iletişim sistemleri: Yollar, ulaşım ağı, doğal gaz bağlantıları vs.;
- Elektrik enerjisi taşıma sistemleri;
- Su şebekeleri;
- Hidroteknik sistemler ve tesisler: barajlar, kanallar vs.

Bu finansmandan kim faydalanabilir?

- Öncelikli yatırım sertifikasına sahip olan şirketler;
- A sınıfı yatırımcı sertifikasına sahip olan şirketler;
- Bir sanayi bölgesinde gerçekleşecek 2 veya daha fazla sertifika almış yatırım projesi

Bu finansmandan faydalanmak için uyulması gereken genel şartlar

- İnşa edilecek teknik altyapıya ilişkin projenin Ekonomi Bakanlığı'na ibraz edilmesi (miktar-değer hesaplaması yapılarak);
- Bahse konu projenin inşaat izni alma sürecinde kullanılan proje olması gerekmektedir;
- Bahse konu projenin teknik altyapının sahibi (genellikle yerel belediyeler veya kamuya ait diğer kuruluşlar) tarafından onaylanmış olması gerekmektedir;
- Ekonomi Bakanlığı'na Çevre Bakanlığı'nın yerel birimi tarafından projeye ilişkin onayının ibraz edilmesi;
- Ekonomi Bakanlığı'na yatırımcının gerçekleştirdiği proje çerçevesinde tedarikçilere vadesi geçmiş borcunun bulunmadığına dair beyanname ibraz edilmesi;
- Ekonomi Bakanlığı'na yatırımcının son 3 yılda aldığı devlet desteklerini gösteren beyanname ibraz edilmesi

Finansman büyüklüğü tam olarak ne kadardır?

Finansman, Bakanlar Kurulu'nun onayladığı proje giderlerinin % 100'ünü karşılamaktadır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bu destekten faydalanmanın temel aşamaları

1. Yatırımcı, Ekonomi Bakanlığı'na destekten faydalanmak istediğini beyan eden ve yatırım hakkında ayrıntılı bilgi veren bir başvuru ibraz eder;
2. Ekonomi Bakanlığı, destekten faydalanmak isteyen yatırımcı başvurularını yatırım miktarı, talep edilen finansal destek miktarı, yüksek teknoloji üretimi/hizmeti olup olmadığı, yatırımın bulunduğu belediye, Bakanlığın destek için mevcut kaynağı vs. gibi unsurları göz önünde bulundurarak değerlendirir;
3. Bu değerlendirme neticesinde bir sıralama yapılır ve destek alacak şirketler belirlenir;
4. Ekonomi Bakanı, Bakanlar Kurulu'na sıralamada belirlenen şirketlerin destekten faydalanmasını önerir;
5. Bakanlar Kurulu onayından sonra Ekonomi Bakanlığı yatırımcı ve teknik altyapının sahibi (genellikle yerel belediyeler veya kamuya ait diğer kuruluşlar) ile destek sözleşmesi imzalar.

Tablo 42

Bulgaristan Ekonomi Bakanlığı'nın Yıllar İtibariyle Yatırım Destekleri İçin Bütçesi (leva):

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
19 999 646	11 702 972	2 063 276	2 500 000	4 199 991	289 620	1 494 2 95	3 572 718	6 085 973

Bulgaristan'da Yeni Yatırım veya Ek Yatırım Yapıldığında İstihdam Edilen Personel için İşveren Tarafından Ödenen Sigorta Primlerinin Geri Alınması

Bulgaristan Mevzuatı, ülkede yapılan yeni yatırımlar veya ek yatırımlar sayesinde yaratılan istihdama kolaylık sağlayan bazı fırsatlar sunmaktadır. Bunlardan biri yatırım yapan işletmelerin, yatırımın akabinde istihdam ettikleri yeni personel için işveren olarak ödedikleri sosyal ve sağlık sigortası primlerini geri alabilmeleridir. Bu fırsattan faydalanmak için uyulması gereken genel şartlar:

- Yatırımın A sınıfı, B sınıfı veya öncelikli yatırım projesi sertifikasına sahip olması;
- Yatırım sonucunda yeni istihdam yaratılması;
- Yatırım sayesinde istihdam edilecek personelin, sektör ortalaması üzerinde ücret alması;
- Yatırımcının, Bulgaristan İstihdam Teşviki Kanunu çerçevesinde herhangi bir borcu veya yükümlüğü bulunmaması;
- Bahse konu sosyal sigorta giderlerine ilişkin başka bir kamu kurumundan finansman alınmamış olması.

Finansman büyüklüğü tam olarak ne kadardır?

Finansman azami büyüklüğü, işletmenin yatırım sayesinde istihdam ettiği personelin sayısı ve bu personel için işveren tarafından reel olarak ödenen sosyal ve sağlık sigorta primleri kadardır.

İşveren, personeli için ödediği sosyal ve sağlık sigorta primlerinin ne kadarını geri alabilmektedir?

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- İşsizlik oranı ülke ortalamasının üzerinde olan belediyelerde yapılan imalat ve yüksek teknoloji hizmet yatırımlarında, işveren, personeli için ödediği 24 aylık sosyal ve sağlık sigorta primlerini talep edebilmektedir;
- Diğer tüm durumlarda, işveren, personeli için ödediği 12 aylık sosyal ve sağlık sigorta primlerini talep edebilmektedir.

Bu destekten faydalanan yatırımcılar için başka ne gibi yükümlülükler vardır?

- Bu destekten faydalanan büyük işletmeler yatırımlarını ve yarattıkları istihdamı en az 5 yıl devam ettirmek zorundadır;
- Bu destekten faydalanan KOBİ'ler yatırımlarını ve yarattıkları istihdamı en az 3 yıl devam ettirmek zorundadır.

Bu destekten faydalanmanın temel aşamaları:

1. Yatırımcı, Ekonomi Bakanlığı'na destekten faydalanmak istediğini beyan eden ve yatırım hakkında ayrıntılı bilgi veren bir başvuru ibraz eder;
2. Ekonomi Bakanlığı, destekten faydalanmak isteyen yatırımcı başvurularını yatırım miktarı, personele ödenen ücret, talep edilen destek miktarı, yüksek teknoloji üretimi/hizmeti olup olmadığı, yatırımın bulunduğu belediye, Bakanlığın destek için mevcut kaynağı vs. gibi unsurları göz önünde bulundurarak değerlendirir;
3. Bu değerlendirme neticesinde bir sıralama yapılır ve destek alacak şirketler belirlenir;
4. Ekonomi Bakanı, Bakanlar Kurulu'na sıralamada belirlenen şirketlerin destekten faydalanmasını önerir;
5. Bakanlar Kurulu onayından sonra yatırımcı, Ekonomi Bakanlığı ile destek sözleşmesi imzalar.

Örnek: 800 leva brüt ücret alan bir çalışan için bir işveren yaklaşık 146,88 leva sağlık ve sosyal sigorta primleri ödemek zorundadır (her iş kategorisine göre sosyal sigorta primleri değişmektedir). İşsizlik oranı ülke ortalamasının üzerinde olan bir belediyede 100 kişiye istihdam sağlayan bir imalat yatırımında, işverenin 24 aylık sigorta giderleri:

100 (çalışan sayısı) x **146,88** (sigorta giderleri) x 24 (ay) = 352 512 leva (**180 122** euro)

Bulgaristan'da Yeni Yatırım veya Ek Yatırım Yapıldığında Çalışanların Mesleki Yeterlilik Eğitimine Devlet Tarafından Finansman Sağlanması

Bulgaristan devleti, ülkede yapılan yeni yatırım veya ek yatırımların ihtiyaç duyduğu eğitimli personelin sağlanmasına yönelik finansal destek vermektedir.

Bu finansmandan kim faydalanabilir:

- Öncelikli yatırım sertifikasına sahip olan şirketler;
- A sınıfı yatırımcı sertifikasına sahip olan şirketler;
- B sınıfı yatırımcı sertifikasına sahip olan şirketler.

Bu finansmandan faydalanabilmek için aşağıdaki şartlardan en az birine uyulması gerekiyor:

- Yatırımın yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetlerine yönelik olması;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı (suni veya sentetik elyaf imalatı hariç);
 - Temel eczacılık ürünlerinin veya eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı;
 - Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı; elektronik veya optik ekipmanların onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;
 - Elektrikli teçhizat imalatı; elektrikli ekipmanların onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;
 - Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı; makinelerin onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;
 - Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) veya yarı treyler (yarı römork) imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı; diğer ulaşım araçları imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı (gemi ve tekne yapımı, bakımı, onarımı ve kurulumu hariç);
 - Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı.
- Yatırımın yüksek teknoloji hizmetlerine yönelik olması:
 - Yazılım programları yayımlanması; bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler; bilgi hizmet faaliyetleri;
 - Muhasebe, defter tutma ve denetim faaliyetleri; vergi danışmanlığı;
 - İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri; mimarlık ve mühendislik faaliyetleri; teknik test ve analiz faaliyetleri; bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri;
 - Eğitim;
 - İnsan sağlığı hizmetleri ve yatılı bakım faaliyetleri
 -
 - Yatırımın işsizlik oranı ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılmış olması

Yaratılan İstihdama İlişkin Karşılanması Gereken Şartlar:

- Yatırım projesi neticesinde yeni istihdam yaratılması;
- Çalışanların, yatırım projesinin tamamlanması ardından en geç 3 yıl içinde istihdam edilmeleri;
- Yeni yaratılan istihdamın en az 5 yıl sürdürülmesi (KOBİ'ler için 3 yıl);
- Çalışanların icra ettikleri göreve ilişkin ülke ortalamasının üzerinde ücret almaları.

Finansman büyüklüğü tam olarak ne kadardır?

- Finansman, Bakanlar Kurulu'nun onayladığı proje giderlerinin % 100'ünü karşılamaktadır. Çalışanların mesleki yeterlilik eğitimini kim verebilir?
- Çalışanlara mesleki yeterlilik eğitimi, bir eğitim kurumu tarafından olduğu gibi yatırımcı tarafından da verilebilir. (en az 30 kişinin (stajyerler dahil) eğitim görmesi gerekmektedir)

Bu destekten faydalanmanın temel aşamaları:

1. Yatırımcı, Ekonomi Bakanlığı'na destekten faydalanmak istediğini beyan eden, yatırım hakkında ayrıntılı bilgi veren ve mesleki yeterlilik eğitim projesini içeren bir başvuru ibraz eder;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

2. Ekonomi Bakanlığı, destekten faydalanmak isteyen yatırımcı başvurularını yatırım miktarı, talep edilen finansal destek miktarı, mesleki yeterlilik eğitim kalitesi, yüksek teknoloji üretimi/hizmeti olup olmadığı, yatırımın bulunduğu belediye, Bakanlığın destek için mevcut kaynağı vs. gibi unsurları göz önünde bulundurarak değerlendirir;
3. Bu değerlendirme neticesinde bir sıralama yapılır ve destek alacak şirketler belirlenir;
4. Ekonomi Bakanı, Bakanlar Kurulu'na sıralamada belirlenen şirketlerin destekten faydalanmasını önerir;
5. Bakanlar Kurulu onayından sonra Ekonomi Bakanlığı ve yatırımcı/eğitim kurumu arasında destek sözleşmesi imzalanır.

Tablo 43

Bulgaristan'ı Seçmiş Olan Önde Gelen Global Yatırımcılar

IT geliştirme	Ofis işlemleri	Kimya ve metal sanayi	Mühendislik	Lojistik Merkezi
				Diğer

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Gayrimenkul Yatırımı

Bulgaristan Mülkiyet Yasası'na göre Bulgaristan'da yabancı gerçek ve tüzel kişilerin doğrudan gayrimenkul edinme hakkı bulunmamaktadır (binalar hariç). Yabancı gerçek ve tüzel kişiler gayrimenkuller üzerinde bazı sınırlı haklara (kullanma hakkı gibi) sahip olabilmektedir. Bulgaristan Anayasası ve Yatırım Teşvikleri Kanunu'na göre yabancı yatırımcılar yerlilerle eşit işleme tabi olup, Bulgaristan'da kurulmuş şirketler, yabancı sermaye paylarına bakılmaksızın, gayrimenkul edinme hakkına sahiptir (tarım arazileri dışında). Bulgaristan'da kurulmuş bir şirket, şirket ortaklarından biri yabancı gerçek veya tüzel kişi ise ve şirket beş yaşını doldurmamış ise, tarım arazisi satın alamamaktadır.

Yabancıların Bulgaristan'da gayrimenkul almaları ve yönetimi ile ilgili bilgi ve yardım portalini: <http://www.property-in-bulgaria.bg/>

Avrupa Birliği Fonları

Avrupa Birliği üyelerinin ekonomik gelişimini desteklemek amacıyla finansman sağlayan ve akıllı, sürdürülebilir ve birleştirici büyümeyi hedefleyen "Avrupa 2020" stratejisi ile uyumlu beş temel fon hizmet sunmaktadır.

Avrupa Birliği'nde her bölge yapısal fonlardan (Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu) destek alabilirken sadece göreceli olarak az gelişmiş bölgeler Uyum Fonu finansmanından yararlanabilmektedir. Bölgesel Kalkınma Fonu, üretim yatırımları, ilgili bölgelerin uyumlaştırılmasına katkı sağlayan, altyapı tesis etme ve geliştirme projeleri, yeni istihdam alanları yaratmaya yönelik çeşitli proje ve yatırımlar, bölgesel gelişme projeleri ve KOBİ'lere teşvik, ülke düzeyinde bölgeler arasındaki farklılıkların giderilmesine yönelik projeler, eğitim ve sağlık alanındaki bölgesel yatırımlar, Birlik düzeyinde bölgesel kalkınma pilot projeler ve araştırmalar, turizm, şehir gelişimi ve kültür projelerine finansman sağlamaktadır. Avrupa Sosyal Fonu, emek piyasalarına ulaşımın kolaylaştırılmasına, emek piyasalarında eşit fırsatların

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

sağlanmasına, kişilerin yetenek ve mesleki niteliklerinin gelişimine, istihdamı arttırmaya, birkaç üye ülke için ortak nokta oluşturan pilot proje ve araştırmaların finansmanına katkı sağlamaktadır. Uyum Fonu, büyük altyapı yatırımlarına finansman sağlamak ve çevreyi koruma projelerini desteklemektedir. Söz konusu fonlar haricinde Avrupa Birliği ortak tarım politikası aracı olarak Avrupa Kırsal Kalkınmaya İlişkin Tarım Fonu ve Avrupa Denizcilik ve Balıkçılık Fonu da mevcuttur. Kamu kuruluşları, bazı özel kuruluşlar (özellikle küçük işletmeler), üniversiteler, dernekler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllülük esasına dayalı kuruluşlar fonların sağladığı finansmandan yararlanabilmektedir. İlgili bölgesel programın kapsamına giren bölgelerde şubesi olan yabancı şirketler de AB kamu ihaleleri koşullarına uymaları şartıyla finansman için başvurabilmektedir. Başvurular ilgili bölgesel programı yürüten organ nezdinde yapılmakta olup, söz konusu organ başvuruları değerlendirdikten sonra finansman konusunda olumlu veya olumsuz karar almaktadır. Bulgaristan'da 2014-2020 döneminde İyi Yönetim, Ulaştırma ve Ulaştırma Altyapısı, Büyüyen Bölgeler, İnsan Kaynaklarını Geliştirme, İnovasyon ve Rekabetçilik, Çevre, Akıllı Büyümeye Yönelik Bilim ve Eğitim operasyonel programları ve Kırsal Kalkınma ile Denizcilik ve Balıkçılık programları çerçevesinde Avrupa fonlarından yararlanmak mümkündür. Bunlardan inovasyon ve rekabetçilik, insan kaynaklarını geliştirme ve kırsal kalkınma alanlarındakiler iş dünyasına yöneliktir. Bu çerçevede, iş dünyası 2014-2020 finansman dönemi için ayrılan 22 milyar levayı aşan bütçenin 10 milyar levayı aşan bir kısmını kullanacaktır. Haziran 2017 itibarıyla iş dünyası bunun yarısından dahi yararlanmamıştır. Bulgaristan'a Avrupa fonlarından sağlanan finansman konusunda ayrıntılı bilgi <http://www.eufunds.bg/en> sitesinde mevcuttur.

Bulgaristan pazarına girmeyi düşünen Türk firmalarının Bulgaristan'da firma kurmaları durumunda AB fonlarından faydalanabilecekleri hususunu göz önünde bulundurmaları önemlidir.

2014-2020 döneminde AB fonlarından hibe destek sağlanan operasyonel programlara ayrılan para şöyledir:

- İnsan Kaynaklarını Geliştirme Operasyonel Programı: 938 665 315 €;
- Ulaştırma ve Ulaştırma Altyapısı Operasyonel Programı: 1 604 449 168 €;
- Yönetim Operasyonel Programı: 285 531 663 €;
- Akıllı Büyüme için Bilim ve Eğitim Operasyonel Programı: 596 000 681 €;
- İnovasyon ve Rekabetçilik Operasyonel Programı: 1 181 615 516 €;
- Gelişmekte Olan Bölgeler Operasyonel Programı: 1 311 704 793 €;
- Çevre Operasyonel Programı: 1 504 824 141 €;
- Kırsal Kalkınmaya Yönelik Operasyonel Program: 2 338 783 966 €;
- Denizcilik ve Balıkçılık Operasyonel Programı: 88 066 622 €.

Maliye Bakanlığı'nın AB fonlarının Bulgaristan ekonomisi üzerindeki etkilerine ilişkin bir raporundan söz konusu fonların 2007-2016 döneminde çalışma ücretlerini % 15, GSYİH'ı % 12 oranında artırdığı anlaşılmaktadır. İlk program döneminde, 2007-2013 arasında, Bulgaristan'a AB fonlarından tahsis edilen 9,4 milyar euronun % 96,6'sı kullanılmıştır. AB'den gelen paranın % 60'ı 2013-2015 yıllarında kullanılmıştır. Söz konusu desteğin ekonomi üzerindeki birikimli etkisi GSYİH'nın % 11,5 oranında artması ile somutlaşmıştır. 2014-2020 program döneminde

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

AB'den 9,9 milyar euroluk destek beklenmektedir. 2007-2013 dönemi destekleri ekonomideki özel yatırımları % 22,3 oranında artırmıştır. AB fonlarının diğer önemli bir etkisi, işsizlik oranında yüzde olarak 6,9 puanlık düşüştür. Söz konusu destekler çalışma ücretlerin % 14,9 oranında artmasını sağlamıştır. Ücretlerdeki artış, üretim ve istihdamdaki artış ile birleşince özel tüketimde % 14,4 oranında bir artışı beraberinde getirmiştir.

Kamu İhaleleri

Kamu ihaleleri sistemi aracılığıyla, Avrupa fonları ve programları çerçevesinde gelen finansman dahil, ülke ölçeklerine göre önemli büyüklükte kamusal kaynakların dağılımı sağlanmaktadır. Yeni yüzyılın başından bu yana kamu ihalelerin hacmi gittikçe artmaktadır. 2000 yılında yaklaşık 1 milyar euro değerinde kamu ihalesi gerçekleştirilmiştir. 2009 yılında kamu ihalelerin hacmi 5 milyar euroya çıkmıştır. 2010 yılında ekonomik kriz nedeniyle söz konusu değer 3 milyar euroya gerilemiştir. 2007-2015 yılları arasında kamu ihale sözleşmeleri çerçevesinde kullanılan para, yıllar itibariyle % 6 ila % 15 arasında değişse de ortalama olarak GSYİH'nın % 9'una tekabül etmektedir. AB'de bu ortalama % 16 düzeyindedir. 2016 yılında 3,42 milyar euro değerinde 21 554 kamu ihale sözleşmesi imzalanmıştır. Karşılaştırma yapılması amacıyla 2015 yılında 3,69 milyar euro değerinde 23 218 kamu ihalesi sözleşmeye bağlanmıştır. Bir yılda sözleşme ile sonuçlanan ihalelerin değeri % 7,3 oranında azalmış, imzalanan sözleşmeler ise adet olarak % 7,2 oranında azalmıştır. 2015 yılının önceki program döneminden AB kaynaklarının kullanıldığı son yıl olduğu için kamu ihaleleri yoluyla yoğun kaynak kullanımı olmuştur. Söz konusu gelişme 2015 ihale rakamlarına da yansımış olup, 2016 yılındaki düşüşü açıklamaktadır.

Kamu ihale prosedürlerinin yürütülmesi çerçevesinde yolsuzluk baskıları, mevzuatın ihlali ya da mevzuatın zayıf yönlerini kullanma konusunda yapılan girişimler ortaya çıkmaktadır. Prosedürlerin uygunsuz bir biçimde yapılması iş yapma ortamını bozmakta, rekabeti ihlal etmekte, finansman imkanlarını azaltmaktadır.

Demokrasiyi Araştırma Merkezi'nin devlet ve belediyelerin açtığı ihalelerde yolsuzlukları konu alan bir raporuna göre Bulgaristan'da kamu ihaleleri, kamu yönetiminde yolsuzluk riskinin en yüksek olduğu alan olarak ortaya çıkmıştır. Rapor, inşaat sektörünün kamu ihalelerine bağımlılığı, belli müşteriler için veya belli coğrafi bölgelerde firmaların rekabete girmemeyi anlaşılmaya bağlayarak gizlice piyasa paylaşımı yapmaları gibi kilit konulara değinmektedir. Rapor, en çok kaynak kullanılan yıllar 2009 ve 2013 olduğuna ve bu yıllarda genel seçimler olduğuna işaret etmektedir. Kaynak kullanımında, zirveye seçimlerden bir kaç ay önce ulaşıldığı, bunun ise iktidarda olanların, kamu ihaleleri aracılığıyla sağladıkları kaynak paylaşımı sayesinde oy kazanma niyetine açık bir işaret olduğu raporda vurgulanmaktadır. Raporda altı çizilen bir diğer konu, Bulgaristan'da inşaat sektörünün artık kamu ihalelerine bağımlı olduğu, 2013 yılında sektördeki firma cirolarının yarısı kamu ihalelerinden sağlandığıdır. Finansmanı tamamen ulusal bütçeden sağlanan kamu ihalelerinde yolsuzluk riski, AB fonlarından finansmanı sağlanan kamu ihalelerindeki yolsuzluk riskinin dört katıdır. Bulgaristan kamu ihaleleri denetim organları da yüksek yolsuzluk riskini teyit etmektedir. Zira 2014 yılında teftişe tabi tutulan 2440 sözleşmeden 924'ünde kanuna aykırı durumlar ortaya çıkmıştır. En sık rastlanan sıkıntılar şeffaflık, haksız rekabet, değer belirlenmesi konularında yaşanmaktadır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Bulgaristan, kamu ihaleleri alanında büyük bir reform sürecine girmiştir. Ancak söz konusu reform sürecinin bir çok bileşeni henüz hayata geçirilememiştir. Bu çerçevede en belirgin gelişme 16 Şubat 2016'da kabul edilen ve 15 Nisan 2016'da yürürlüğe giren yeni Kamu İhaleleri Kanunu olmuştur.³¹ Yeni kanun, AB'nin kamu ihaleleri alanındaki yeni direktiflerini Bulgaristan mevzuatına tamamen yansıtmıştır. KOBİ'lerin daha fazla kamu ihalesi kazanabilmesi, kamu ihalesi sürecinde tüm tarafların idari ve teknik yüklerinin hafifletilmesi, AB mahkemelerinin son uygulamalarının ve yerel mahkemelerin en başarılı uygulamalarının yürürlüğe geçirilmesi yeni kanunun ana hedefleridir. Eski kanundan farklı yanları genel hatlarıyla şöyledir³²:

- İki ayrı direktif ile kamu ve sektörel idareler tarafından açıklanan ihalelere uygulanan kurallar ve prosedürler ayrıştırılmıştır. Bunun yanı sıra kanun, diğer AB üyelerinde mukim idarelerle ortaklaşa ihale açılmasına yeni imkan sağlamaktadır.
- İdarelere, kurum içi ihalelerde Kamu İhaleleri Kanununun yükümlülükleri dışına çıkmalarına izin verilmektedir;
- İhaleyi açan kuruma, uygun addettiği durumlarda, ihalenin % 20'sini öngörülen toplam ihale değerinden çıkartmasına imkan tanımaktadır;
- Kamu ihalesinin objektif olarak bölümlere ayrılmasının mümkün olduğu durumlarda, idare, kamu ihalesindeki pozisyonları ayrı olarak ihaleye çıkartmakla yükümlüdür;
- Kamu ihalesini açacak olan idareye, piyasa araştırması yapması ve kamu ihalesini açma niyetini paylaşması amacıyla, bağımsız uzmanlardan ve piyasa aktörlerinden danışmanlık hizmeti almaya imkan tanımaktadır;
- Çeşitli kamu ihalelerine başvuruda, içerdiği bilgilerin başka evraklar ile tasdik edilmesine gerek duyulmaksızın adayların sadece kamu ihalesi kriterlerinin karşılandığı beyan edilen bir 'Ortak Avrupa Kamu İhaleleri Belgesi' kullanmalarına izin verilmektedir. Beyan edilen bilgilerin asli tasdik işlemleri, ihalenin aday tarafından kazanılmasından sonra gerçekleşmektedir. Aday tarafından ibraz edilen Ortak Avrupa Kamu İhaleleri Belgesi, ihtiva ettiği bilgilerin güncelliğini kaybetmediği müddetçe başka ihalelerde de kullanılabilir;
- Kamu İhaleleri Ajansı tarafından sağlanan merkezi elektronik platform sayesinde, kamu ihaleleri ile ilgili tüm süreçlerin elektronik ortamda yönetilmesi mümkün kılınmıştır. Kamu ihaleleri ile ilgili süreçlerin tamamıyla elektronik ortamda yönetilmesinin yeni kanunun yürürlüğe girmesinden yaklaşık bir yıl sonra mümkün olması beklenmektedir;
- Kamu ihalelerinin ekonomik olarak en avantajlı teklifleri sunan adaylar tarafından kazanılması hedeflenmektedir. İdareler, en düşük fiyatı veren teklifi seçme opsiyonunu artık serbest olarak kullanamayacaklardır;
- Kamu ihalesi kapsamındaki taahhütlerin yerine getirilmesinin sağlanması çerçevesinde sigorta poliçeleri de teminat olarak kabul edilmiştir;
- İhale sürecindeki hukuka aykırı işlem veya eylemler ile ilgili yapılan şikayet ve itiraz süreçlerinde optimizasyona gidilmiştir;

³¹ AK'nın Bulgaristan 2016 Raporu, 26 Şubat 2016

³² <http://news.bnt.bg/bg/a/mnenieto-na-eksperta>

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Teknik nedenlerden dolayı ihale sözleşmesinin piyasadaki sadece bir veya birkaç aday tarafından icra edilebildiği durumlarda, idareye yarışma prosedürüne başvurmadan doğrudan pazarlık usulünü kullanma imkanı verilmektedir;
- 15.04.2016 tarihi itibarıyla, özel hastanelerin ihtiyaçlarını karşılamaları için kamu ihalesi açma zorunluluğu ortadan kalkmaktadır;
- İdareler, kamu ihalesi yüklenicisi personelinin mesleki yeterlilik seviyesinin değerlendirilmesinde gösterge olarak kullanılabilir.

Sektördeki iş fırsatları aşağıdaki internet sayfalarından takip edilebilir.

- Kamu İhaleleri Ajansı (dili Bulgarcadır, resmi kurumların açtığı bütün ihaleler yayınlanmaktadır):

www.aop.bg

- Ulusal İmtiyaz İhaleleri Sicili (Bulgarca):

<http://ncr.government.bg/app>

- Avrupa Birliği resmi gazetesinin bir bölümü olan iş fırsatları internet sayfası: EU Tenders Electronic Daily: <http://ted.europa.eu/TED/search/searchResult.do>

Birtakım internet kaynakları ile çeşitli basın yayın organları Müşavirliğimizce günlük olarak taranmakta ve tespit edilen güncel ihale ve projelere ilişkin bilgiler belirli bir format çerçevesinde düzenlenerek T.C. Ekonomi Bakanlığı internet sitesinde yayımlanmaktadır.

Serbest Bölgeler ve Sanayi Bölgeleri

Serbest Bölgeler

Ülkede her biri önemli ulaşım rotaları üzerinde kurulu 6 serbest bölge bulunmaktadır. İki tanesi Tuna üzerinde Vidin ve Rusçuk'tadır. Diğer iki serbest bölge, Trans-Avrupa otoyolu kesişim noktaları üzerinde bulunmaktadır. Bunlardan biri Bulgar-Sırp sınırı üzerindeki Dragoman, diğeri ülkenin Yunanistan ve Türkiye ile sınırları üzerindeki Cisri Mustafapaşa'dadır (Svilengrad). Ülkenin ikinci büyük şehri Filibe'de bir serbest bölge bulunmaktadır. Ülkenin Karadeniz'deki en büyük limanı olan Burgaz'da da bir serbest bölge kurulmuştur.

Yabancı özel ve tüzel kişiler ve % 1 ve üzeri yabancı sermayeli Bulgar şirketleri serbest bölgelerde faaliyet gösterebilmektedir. Dolayısıyla, yabancı sermayeli şirketler, bu bölgelerde Bulgar şirketleriyle aynı veya daha iyi yatırım fırsatlarına sahiptir. Burada yasal olan her çeşit ekonomik faaliyete izin verilmektedir.

Bölgelerdeki imkanlar, kolaylıklar ve hizmetler depolama, paketleme, markalama dağıtım, re-eksport v.b. genel ticari faaliyetler için elverişli ve uygundur. Serbest bölgeler yalnızca belirli şartlarda üretim faaliyetleri için uygundur.

Serbest bölgelerde genellikle AB dışından ithal edilen ürünler, KDV ve gümrük vergisi alınmadan muhafaza edilmektedir. Bu ürünler üçüncü ülkelere (AB dışı) ihraç edileceği zaman KDV ve gümrük vergisinden muaftır. Gümrük vergisi ve KDV sadece Bulgaristan ve AB'ne satılan ürünler için alınmaktadır. Bölgelerin işleyişi Gümrükler Kanunu ve 2242 numaralı Serbest Bölgeler

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Hakkında Kararname çerçevesinde yürütülmektedir. Gümrük Kanunu'na göre, serbest bölgeler Bulgar gümrük sınırları dışındaki alanlar olup, sabit giriş ve çıkış noktaları bulunmaktadır. Serbest bölgelerin yasal statüsü Anonim Şirket'tir, arsa ve altyapıları devlete aittir.

Ruşçuk (Ruse) Serbest Bölgesi

Ruşçuk Serbest Bölgesi, ülkedeki en büyük serbest bölgedir. Tuna nehri kıyıları üzerinde kurulmuş olup, Ruşçuk kenti, Ruşçuk limanı ve Bulgaristan ve Romanya'yı birbirine bağlayan Tuna Köprüsü'ne yakındır. Bölge, halihazırda, 30 000 metrekarelik alana sahip 29 binayı, 20 000 metrekarelik açık depolama alanını, bir demiryolu istasyonunun, petrol ürünleri deposunu v.b. içeren 370 bin metrekare endüstriyel alanı işletmektedir.

Bölgenin sunduğu avantajlar şunlardır:

- İyi gelişmiş bir altyapıya sahiptir.
- 24 saat güvenlik hizmeti sunulmaktadır.
- Bankacılık, gümrük, muhasebe hizmetlerine ve hukuki hizmetlere erişim kolaydır.

İletişim Bilgileri:

71, Tutrakan Blvd., P.O.B. 107

7003 Ruse, Bulgaria

Tel: +359 82 880 800

Faks: +359 82 831 112

E-mail: manager@freezone-rousse.bg; z.minkova@freezone-rousse.bg

Web: www.freezone-rousse.bg

Filibe (Plovdiv) Serbest Bölgesi

Ülkenin ikinci büyük kenti Filibe'de kurulu olan Filibe Serbest Bölgesi, önemli ulaşım noktaları üzerinde bulunmaktadır. İyi kurulmuş bir demiryolu ağı ve karayolu ağından faydalanmaktadır. Filibe Uluslararası Havaalanı bölgeye yalnızca 10 km uzaklıktadır.

Filibe Serbest Bölgesi, firmalara özellikle ofis ve depo olanakları yönünden avantaj sağlamaktadır. Her bir firmanın ihtiyaçlarına göre ofis ve depolar uyarlanabilmektedir.

Faaliyetleri için merkez büro olarak kullanmak isteyen firmalara serbest bölgenin sunduğu hizmetler şöyledir:

- Üretim, ticaret ve depolama;
- Montaj ve demontaj;
- Paketleme, yeniden paketleme, markalama; yükleri sağlamlaştırma;
- Evrak işlemleri ve stok takibi;
- Gümrük müşavirliği hizmetleri;
- Konferans salonları ve hizmetleri;
- Forklift, elle veya palet arabasıyla yükleme-boşaltma;
- Temizlik;
- Park yerleri;
- Sekreterlik hizmetleri ve kolaylıkları;

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

- Modern telekomünikasyon ekipmanı;
- Alan üzerinde, yerinde gümrük işlemleri;
- İdari prosedür ve formalitelerin yürütülmesi.

İletişim Bilgileri:

242A Vasil Levski Street (Karlovsko Shosse), P.O. Box 75, 4003 Plovdiv, Bulgaria

Ticaret Bölümü: +359 32 906 231; +359 884 166 164

E-mail: trade@freezone.bg; director@freezone.bg

Web: www.freezone.bg

Vidin Serbest Bölgesi

Vidin Serbest Bölgesi, Batı Avrupa ve Ortadoğu arasındaki stratejik uluslararası yola, yeni Tuna Nehri Köprüsü'ne (Dunav Most 2) çok yakındır. Bölge bu nedenle iyi düzeydeki yol ve demiryolu şartlarından yararlanmaktadır. Tuna üzerindeki bir liman işletmesine de komşudur. Bölge, 7 300 metrekarelik kapalı depo ve 3 000 metrekarelik açık depolama alanı işletmektedir. Bölge ayrıca önemli bir elektrik (Bağımsız elektrik üretim tesisi de bulunmaktadır) ve su kapasitesine sahiptir. Vidin Serbest Bölgesi toplam 308 672 metre karelik bir alanın üzerinde yer almaktadır.

Yabancı işletmelerin bölgede kendi başlarına ya da Bulgar firmaları ile ortaklık kurmak sureti ile yürütebilecekleri faaliyetler şöyledir:

- Reeksport amaçlı vergisiz ithal edilen ürünleri depolama ve muhafaza etme;
- Üretim alanları kiraya verme;
- Reeksport amaçlı vergisiz ithal edilen ürünlere yükleme-boşaltma, nakliye işlemleri;
- İhracat amaçlı ithal edilen ürünlerin işlenmesi (paketleme, markalama v.b.)
- Temsilcilik, acentelik v.b. ticari faaliyetler;
- Nakliye faaliyetleri;
- Gemi ve uluslararası taşıma yapan diğer nakliye vasıtalarına mal yükleme faaliyetleri;
- Bankacılık ve diğer finansal işlemler, sigortacılık.

İletişim Bilgileri:

Severna Promishlena Zona, Vidin 3700

Tel: +359 94 602 060

Faks: +359 94 602 046

E-mail: freezonevidin@abv.bg

Web: <http://freezonevidin.bg/en/node/53>

Burgaz Serbest Bölgesi

Burgaz Serbest Bölgesi, Bulgaristan'ın en büyük Karadeniz limanı olan Burgaz limanı yanına kurulmuş olup, Burgaz bölgesinin coğrafi ve stratejik konumunun ve yoğun ticaret ilişkilerinin avantajlarından faydalanmaktadır.

Burgaz Serbest Bölgesi, firmaların gümrükten henüz çekilmemiş ve daha sonra ihraç edilecek malları için açık saklama alanları ve kapalı depo olanakları sunmaktadır. Bölge ayrıca, modern altyapıya sahip terminallerinde üretim için depo olanakları da sunmaktadır.

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Terminaller:

The Dry Port: Burgaz Serbest Bölgesinin ana terminali olup, uluslararası kara ve demiryolu sistemlerine direkt erişim sağlamaktadır. Toplam alanı 23 hektardır. Bu alanın 14.500 metrekaresi kapalı depo, 102.000 metrekaresi ise açık depodur. The Free Zone BDJ: 7.000 metrekarelik depo ve üretim alanına sahip, Burgaz Demiryolu İstasyonu'nda bulunan bir terminaldir. The Free Airport: Burgaz Uluslararası Havaalanı'nda bulunan terminal, 15 hektarlık alana sahip olup, uluslararası kargo uçuşlarını idare etme kapasitesine sahiptir.

İletişim Bilgileri:

5 Trapezitsa St., P.O.B. 154, 8000 Bourgas, Bulgaria

Tel: +359 56 842 047

Faks: +359 56 841 562

E-mail: info@freezonebourgas.com

Web: www.freetradezone-bourgas.com

Svilengrad Serbest Bölgesi

Svilengrad Serbest Bölgesi, Bulgaristan'ın iki sınır komşusu Yunanistan ve Türkiye'ye çok yakın bir mesafede kurulmuştur. Svilengrad serbest bölgesinde yükleme-boşaltma, tüm nakliye işlemleri, depolama; yakıt ikmali; bankacılık ve diğer finansal hizmetler; dizel-benzin satışı gibi hizmetler sunulmaktadır.

İletişim Bilgileri:

6500, Svilengrad, Bulgaria

Tel: +359 897 479 407

E-mail: sz_svilengrad@abv.bg

Dragoman Serbest Bölgesi

Dragoman Serbest Bölgesi, Sofya-Belgrad-Viyana otoyolu ve demiryolu kesişimi yakınındaki Dragoman kentinde kuruludur. Bölgede depolama, ürün işleme, ticari faaliyetler, bankacılık ve finans hizmetleri, sigortacılık hizmetleri gibi faaliyetlerde bulunulabilmektedir.

İletişim Bilgileri:

16, Zahari Stoyanov Str., 2210 Dragoman, Bulgaria

Tel/Faks: +359 7172 24 31

Sanayi Bölgeleri

Bulgaristan'daki sanayi bölgeleri, üretim, depolama, lojistik ve diğer faaliyetler için oldukça çekici koşulları uygun fiyatlara (yaklaşık 25-40 EUR/m²) sunmaktadır. Yatırım projeleri devlet, belediyeler ve çeşitli yerel ve yabancı ticaret ve sanayi odaları tarafından desteklenmektedir.

Son bir kaç yılda Bulgaristan pazarına giriş yapan üreticilerin yarısından fazlası otomotiv sektöründendir. Ükelere göre dağılımına bakıldığında, % 31'i Alman, % 19'u Türk, % 13'ü de

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

İsviçre menşeli yatırımlar olduğu görülmektedir. Otomotiv sektörü için en çekici bölgeler ise Filibe (% 31), Sofya (% 19), Rusçuk ve İslimiye (% 13) ile Plevne (% 6) olmuştur.

AB yasaları ile uyum süreci, bölgesel idareleri yerel ekonomileri canlandırmak ve güçlendirmek için yabancı yatırımcı çekmeye teşvik etmiştir. Özel sektör işbirliği ile arsa, altyapı ve benzeri kaynakları sağlayarak, sanayi bölgeleri ve yüksek teknoloji parkları yapımı geliştirilmektedir. Yakında faaliyete geçen sanayi bölgeleri; Bojurişte Ekonomi Bölgesi (Sofya'nın biraz dışında) ve Burgaz Sanayi ve Lojistik Parkı. Yapım aşamasında olan sanayi bölgeleri; Varna, Karlıova (Filibe yakınlarında) ve Teliş (Plevne yakınlarında). Sofia Tech Park, Bulgaristan Bilim Akademisi ile güçlerini birleştirerek, yüksek düzeyde AR-GE ve uluslararası ve yerel iş dünyası için yüksek teknoloji inkübatörü olması beklenmektedir.

Devlet, sanayi bölgeleri ve teknoloji parkları kurulumunu ve doğrudan yabancı yatırım akışını desteklemek amacıyla Ulusal Sanayi Bölgeleri Şirketi'ni kurmuştur. Bu şirketin yönetimi altına toplam alanı 6 772 335 m2 olan 9 proje girmektedir:

4 Faal Bölge

- Rusçuk (Ruse) Serbest Bölgesi;
- Vidin Serbest Bölgesi;
- Cisri Mustafapaşa (Svilengrad) Serbest Bölgesi;
- Varna Transit Ticaret Bölgesi.

2 Yeni Faaliyete Geçen Proje

- Sofya – Bojurişte Ekonomi Bölgesi;
- Burgaz Sanayi ve Lojistik Parkı.

Geliştirme Aşamasında Olan 3 Bölge

- Karlıova (Karlovo) Sanayi Bölgesi;
- Teliş Sanayi Bölgesi (Plevne'de);
- Varna Batı Sanayi Bölgesi.

Bu bölgelere yatırım yapan yatırımcılara, üretim, depolama veya lojistik amaçlı Sanayi Bölgeleri Ulusal Şirketi'nin sahip olduğu stratejik alanlara sıfırdan yatırım imkanları, uygun altyapı vb. gibi bazı fırsatlar sunulmaktadır.

Ulusal Sanayi Bölgeleri Şirketi'nin internet sayfası: <http://nciz.bg/>

Bulgaristan Yatırım Ajansı sayfasından da bölgesel bazda farklı işletmelere, belediyelere veya Ulusal Sanayi Bölgeleri Şirketi'ne ait sanayi bölgelerine ulaşılabilir:

<http://www.investbg.government.bg/en/destinations>

Bahse değer bir diğer sanayi bölgesi de merkezi Filibe'de bulunan Trakya Ekonomi Bölgesi'dir. 22 yıl önce Bulgaristan'ın Filibe bölgesinde kurulan Trakya Ekonomi Bölgesi (TEB), günümüze kadar 1,5 milyar EUR yatırım çekmiş olup, halihazırda 140 şirkete ve 30 bin çalışana ev sahipliği

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

yapmaktadır. Bölgenin toplam büyüklüğü 10 700 000 m²'dir. Bölge, 9 belediye ve 2 kümelenmenin de katılımıyla kamu-özel işbirliği olarak hayata geçmiştir ve Bulgaristan'ın en büyük ekonomik kümelenmesidir. Burada Bulgaristan'ın en büyük yatırımcıları arasında bulunan şirketler yer almaktadır: Osram, Liebherr, Sensata Technologies, Kaufland, ABB, Magna vb. Halihazırda bölgede tek Türk yatırımcımız bulunmaktadır: Aktaş Holding'in Bulgaristan fabrikası Tekno Aktaş AD. 2017 yılının başından beri Trakya Ekonomi Bölgesi'ne Hasköy ve Burgaz bölgeleri de dahil olmuştur ve TEB yönetim kurulu tarafından artık bu bölgelere de yatırımcı çekilmeye çalışılacaktır. Ekonomi bölgesinde öne çıkan sektörler elektrik ve elektronik ekipman üretimi, lojistik sektörü (örneğin Kaufland'ın Balkanlar'daki en büyük, 100 bin metre karelik lojistik üssü burada bulunmaktadır), otomotiv yedek parça ve makine parçaları imalatı sektörleridir.

Trakya Ekonomi Bölgesi'nin internet sayfası:

<http://invest.plovdiv.bg/en/content/trakia-industrial-zone/>

Başlıca Basın-Yayın Kuruluşları, Radyo ve Televizyon Kanalları

TV Kanalları

Normal antenle izlenebilen Bulgar televizyon kanalları BNT 1, BNT 2, BNT HD, BTV, Nova TV, Bulgaria On Air'dir. Ayrıca, kablolu TV'ye abone olunarak yaklaşık 150 civarında yerli ve yabancı kanal da izlenebilmektedir. Bulsatcom (uydu), Vivacom (kablolu), M-tel (kablolu) ödemeli TV hizmetleri sunan şirketlerin en büyükleridir. Bazı operatörlerin Türkçe kanalları mevcuttur, ayrıca yayınlanan bazı kanallarda dil ayarları Türkçe seçeneğini de sunmaktadır.

Bulgar televizyonunda yayınlar Bulgarcadır. Yabancı filmler zaman zaman altyazılı orijinal dilinde, ancak genelde Bulgarca dublaj ile yayınlanmaktadır.

Bulgaristan'da uydu anten kullanımı serbesttir. Kişisel uydu antenler aracılığıyla Türk özel ve resmi televizyon yayınlarının yanı sıra, çok sayıda yabancı kanal da net olarak seyredilebilmekte, bazı Türk özel radyo istasyonları da dinlenebilmektedir.

Radyo Kanalları

En çok dinlenen ulusal radyo kanalları Darik, FM+, Horizont, Radio City, Vitosha, N-Joy, Fresh, Radio 1, BG Radio, Jazz FM, Z-Rock v.b. Bunların dışında yerel yayın yapan birçok radyo kanalları da mevcuttur.

Gazeteler

En çok okunan günlük gazeteler Capital Daily, Trud, 24 Çasa, Standart, Monitor, Segal v.b. En çok okunan haftalık ekonomi ve politika gazetesi Capital'dir.

Dergiler

SOFYA TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Tasarımdan moda, ekonomiden politikaya, bilimden bilişime birçok konuyu işleyen çok sayıda dergi bulunmaktadır. Bazıları şöyledir: İkonomika (Ekonomi), Manager (Ekonomi), Tvoyat Biznes (Ekonomi, yatırım), Forbes BG (Ekonomi), Gradat (İnşaat), Jenata Dnes (Bayanlara yönelik dergi), Eva (Bayanlara yönelik dergi), Elle (Bayanlara yönelik dergi), Bulka (Düğün), Svatba (Düğün), Auto Bild BG (Otomobil), Nash Dom (Mobilya, iç mimari), Idealen Dom (Mobilya, iç mimari), Agronom (Tarım), Agrobusinessat (Tarım). National Geographic, BBC Knowledge gibi bazı dergiler Bulgarca olarak da yayınlanmaktadır.

Firma veri tabanları/ticari kataloglar

<http://www.bgcatalog.com/index.php?lang=3>
<http://www.need.bg/en>
<http://beis.bia-bg.com/index.php?lang=en&p=searchbeis&selcomp=>
<http://www.business.bg/en>
<http://yellowpages.bg/>
<http://www.informator.bg/cgi-bin/index.pl?LANG=en>
<http://www.build.bg/en/index.html>
<http://timberchamber.com/en>
<http://www.investbulgaria.com/searchCompany.php>
<http://infobulgaria.info/bbs.php?&lang=2>

YIL İÇİNDE AÇILAN FUARLAR

Tablo 44

Bulgaristan'da Düzenlenen Önemli Fuarlar

Sıra	Fuarın Adı	Fuarın düzenlendiği şehir	Fuarın düzenlendiği sektör	Organizatörün adı	Organizatör web adresi
1	Medicus, Dento, Galenia : 18.10.2017 – 21.10.2017	Filibe	Tıbbi teknoloji, sağlık, eczacılık	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
2	Bulgaria Building Week : 15.03.2017 – 18.03.2017	Sofya	İnşaat	Bulgarreklama Ajansı Ltd.	http://iec.bg/bg
3	Stroiko 2000: 18.10.2017 – 22.10.2017	Sofya	İnşaat	Mini Art	http://stroiko2000.com/
4	Technomebel : 24.04.2017 – 28.04.2017	Sofya	Mobilya	Bulgarreklama Ajansı Ltd.	http://iec.bg/bg
5	SIHRE : 08.11.2017 – 11.11.2017	Sofya	Otel ve lokanta ekipmanları	Bulgarreklama Ajansı Ltd.	http://iec.bg/bg
6	International technical fair : 25.09.2017 – 30.09.2017	Filibe	Yatırım malları ve teknoloji	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
7	Nasluka – Hunting, Fishing, Sport: 14.09.2017 – 17.09.2017	Sofya	Avcılık, Balıkçılık ve Spor	Inter Expo Center - Sofya	http://iec.bg/bg
8	Interfood & Drink: 08.11.2017 – 11.11.2017	Sofya	Yiyecek, içecek, ambalaj, makine ve teknolojisi	Inter Expo Center - Sofya	http://iec.bg/bg
9	Meat mania: 08.11.2017 – 11.11.2017	Sofya	Et endüstrisi	Inter Expo Center - Sofya	http://iec.bg/bg
10	The World of Milk: 08.11.2017 – 11.11.2017	Sofya	Süt endüstrisi	Inter Expo Center - Sofya	http://iec.bg/bg
11	Aquatech : 25.09.2017 – 30.09.2017	Filibe	Su Yönetimi ve Teknolojileri	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
12	Autotech: 25.09.2017 – 30.09.2017	Filibe	Uluslararası Ulaştırma ve Oto Servis Ekipmanları Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
13	Machine building: 25.09.2017 – 30.09.2017	Filibe	Makine İnşaat Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
14	Intermin Expo 25.09.2017 – 30.09.2017	Filibe	Madencilik Sanayi Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
15	Stroytech: 25.09.2017 – 30.09.2017	Filibe	Uluslararası İnşaat Malzemeleri, Makinaları ve Teknolojileri Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
16	Chemical industry 25.09.2017 – 30.09.2017	Filibe	Kimya Sanayi Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
17	Eltech: 25.09.2017 – 30.09.2017	Filibe	Elektronik ve Elektrik Mühendisliği Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
18	Eneco: 25.09.2017 – 30.09.2017	Filibe	Enerji Mühendisliği ve Ekoloji Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
19	Infotech: 25.09.2017 – 30.09.2017	Filibe	Bilgi Teknolojileri Fuarı	Plovdiv/Filibe – Uluslararası Fuarı	http://www.fair.bg
20	World of Furniture: 19.04.2016 – 23.04.2016	Sofya	Mobilya	Bulgarreklama Ajansı Ltd.	http://iec.bg/bg
21	Bebemania 24.11.2017 – 26.11.2017	Sofya	Bebek ve Çocuk Ürünleri ve Hizmetleri Fuarı	Bulgaristan Çocuk Ürünleri Tüccarları Derneği	http://atsdb.org/

Bulgaristan'da düzenlenen tüm fuarların listesine www.bcci.bg/fairs/calendar adresinden ulaşılabilir. Belli başlı fuar organizatörleri ve adres bilgileri ise aşağıda verilmiştir:

Tablo 45

Bulgaristan'da Belli Başlı Fuar Organizatörleri

<p><u>PLOVDIV/FILIBE – Uluslararası Fuarı</u></p> <p>37, Tzar Boris III - Obedinitel Blv., 4003 Plovdiv Tel: (+359) 32 902 373 Faks: (+359) 32 902 432 E-mail: fairinfo@fair.bg Web: www.fair.bg/en</p>	<p><u>Inter Expo Center:</u></p> <p>147, Tzarigradsko shosse, 1784 Sofia Tel.: (+359 2) 4013 220, 965 52 20 Faks: (+359 2) 965 52 30 E-mail: iec@iec.bg Web: http://iec.bg/en</p>
<p><u>Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası</u></p> <p>9, Iskar Str., 1058 Sofia Tel.: (+359 2) 989 72 40, 981 66 26 Faks: (+359 2) 982 66 26 E-mail: fairs@bccj.bg Web: www.center.bcci.bg</p>	<p><u>Via Expo:</u></p> <p>22, Pobeda Str., Fl. 1, 4003 Plovdiv Tel./Fax: (+359 32) 960 011, 966 813 E-mail: office@viaexpo.com Web: www.viaexpo.com</p>
<p><u>Stroiko Expo:</u></p> <p>Tel/fax: +359 2 963 06 05, 963 11 30 E-mail: office@stroiko.eu Web: http://stroiko2000.com/</p>	

BELLİ BAŞLI EKONOMİK VE TİCARİ KURULUŞLAR, PORTALLER, RESMİ KURUMLAR

Belli Başlı Kuruluşlar

KOBİ Geliştirme Ajansı (Bulgarian Small and Medium Enterprises Promotion Agency)

Ekonomi Bakanlığı'na bağlı ve küçük, orta büyüklükteki işletmeleri destekleyen ve ticareti geliştirme ajansı olarak faaliyette bulunan bir kuruluştur.

2-4, Lege Str.

Sofia 1000

Tel: +(359) 2 940 79 40

E-mail: office@sme.government.bg

Web: www.sme.government.bg

Bulgaristan Yatırımlar Ajansı (Invest Bulgaria Agency)

Ekonomi Bakanlığı'na bağlı, büyük yabancı yatırımların teşviki ve devletle ilişkilerine destek veren bir ajanstır.

31, Aksakov Street

Sofia 1000

Tel: +(359) 2 985 55 00

Faks: +(359) 2 980 13 20

E-mail: iba@investbg.government.bg

Web: <http://investbg.government.bg>

Özelleştirme Ajansı (Privatization Agency)

23, Vrabcha Street

1000 Sofia

Tel: +(359) 2 970 16 00

E-mail: press@priv.government.bg

Web: www.priv.government.bg

Gümrük Ajansı (Customs Agency)

47, Rakovski Street

1202 Sofia

Tel: +(359) 2 9859 45 28

Faks: +(359) 2 9859 40 66

E-mail: pr@customs.bg

Web: www.customs.bg

Ulusal İstatistik Enstitüsü (National Statistical Institute)

2, P. Volov Street

1038 Sofia

Tel: +(359) 2 985 71 11

E-mail: info@nsi.bg

Web: www.nsi.bg

Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası

(Bulgarian Chamber of Commerce and Industry-BCCI)

Bulgaristan'daki bölgesel ticaret ve sanayi odalarını ve sektörel odaları şemsiyesi altında toplayan ticaret odaları birliğidir. Bütçeden pay almaktadır. Başkanı, Türkiye'deki DEİK ile birlikte Türk – Bulgar İş Konseyi'nin eş başkanlığını yürütmektedir.

9, Iskar Str.

1000 Sofia

Tel: +(359) 2 811 74 00

Faks: +(359) 2 987 32 09

E-mail: bcci@bcci.bg

Web: www.bcci.bg

Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nın Arbitraj Mahkemesi'ne bağlı, firmalar arasında meydana gelen anlaşmazlıkların çözümünde mahkemeye gidilmeden arabuluculuk yapan Aracılık Merkezi (Mediation Centre) faaliyette bulunmaktadır.

Bulgaristan İşverenler ve Sanayiciler Konfederasyonu (Confederation of Employers and Industrialists in Bulgaria)

8, Han Asparuh Str., Sofia 1463

Tel: +(359) 2 981 9169

Faks: +(359) 2 988 6776

E-mail: office@ceibg.bg

Web: www.krib.bg

Bulgaristan Sanayi Odası (Bulgarian Industrial Association – BIA)

Bulgaristan'daki bölgesel ve sektörel sanayi odalarını şemsiyesi altında toplayan sanayi odaları birliğidir. Bütçeden pay almamaktadır. Bünyesinde arbitraj mahkemeleri de bulunmaktadır.

16-20, Alabin Street, 1000 Sofia

Tel: +(359) 2 932 09 11

Faks: +(359) 2 987 26 04

E-mail: office@bia-bg.com

Web: www.bia-bg.com

Bulgaristan Sanayi Sermayesi Derneği

15, Trakia Street, 1527 Sofia

Tel: +(359) 2 963 37 52

E-mail: bica@bica-bg.org

Web: <http://bica-bg.org/>

Bulgaristan İnşaat Odası

6, Mihail Tenev Street, 1784 Sofia

Tel: +(359) 2 806 29 12

Faks: +(359) 2 963 24 25

E-mail: office@ksb.bg

Web: www.ksb.bg

Bulgaristan KOBİ Derneği (NASMB)

15A, Tsarigradsko Shose, fl.3, apt.6
1124 Sofia
Tel/Fax: +(359) 2 491 42 12
E-mail: nasmb@abv.bg
Web: <http://nasmb-bg.org/english-version/>

PLOVDIV/FİLİBE Uluslararası fuarı

En büyük fuar organizatörüdür.
37, Tzar Boris III - Obedinitel Blv.
Plovdiv 4003
Tel: +(359) 32 902 494
Fax: +(359) 32 902 517
E-mail: fairinfo@fair.bg
Web: www.fair.bg

Bulgaristan Ekonomi Forumu – BEF

Etkili bir sivil toplum örgütüdür. Ekonomi, ticaret ve enerji alanlarında konferans ve sempozyumlar düzenlemektedir.
86, Vitosha Blvd., Floor 4
1463 Sofia
Tel: +(359) 2 951 52 59
Faks: +(359) 2 953 29 24
E-mail: info@biforum.org
Web: www.biforum.org

Bulgar Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Şirketleri Derneği – AEBTRI

UND benzeri, mal ve yolcu taşımacılığı ve yolların düzenlenmesi ile ilgilenen etkili bir sivil toplum kuruluşudur.
6, Iskarski prolom Str.
Sofia 1680
Tel: +(359) 2 958 14 75, 958 14 76, 958 14 13
Faks: +(359) 2 958 10 91, 958 12 59
E-mail: aebtri@aebtri.com
Web: www.aebtri.com

Meteoroloji ve Teknik Gözetim Devlet Ajansı

52A, G. M. Dimitrov Blvd.
1797 Sofia
Tel: +(359) 2 980 89 20, 980 63 17
Faks: +(359) 2 986 17 07
E-mail: damtn@damtn.government.bg
Web: www.damtn.government.bg

Patent Ofisi

52-B, Dr. G. M. Dimitrov Blvd.
1040 Sofia

Tel: +(359) 2 9701 321
Faks: +(359) 2 8735 258
E-mail: bpo@bpo.bg; services@bpo.bg
Web: www.bpo.bg

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası – EBRD

17, Moskovska Street
1000 Sofia
Tel: +(359) 2 932 14 14
Web: <http://www.ebrd.com/bulgaria.html>

Avrupa Yatırım Bankası

2A, Saborna Street
1000 Sofia
Tel: +(359) 2 926 42 90
Faks: +(359) 2 926 42 00
E-mail: sofia@eib.org

Dünya Bankası

36, Dragan Tsankov Street
World Trade Center
1057 Sofia
Tel: +(359) 2 969 72 29
Faks: +(359) 2 971 20 45
E-mail: itaushanova@worldbank.org
Web: www.worldbank.org

Bulgaristan Avrupa Programları Danışmanları Derneği

Kristina Tsvetanska – Yönetim Kurulu Başkanı
5, Lachezar Stanchev Str., Sopharma Business Towers,
B Blok, fl. 12, Sofia
Tel/Faks: +359 2 810 00 71
E-Mail: info@bakep.org
Web: www.bakep.org

İhracat Sigorta Ajansı (Bulgarian Export Insurance Agency)

55, Al. Stamboliiski Blvd., Fl. 1
Sofia 1301
Tel: +(359) 2 923 69 11
Faks: +(359) 2 987 06 65
E-mail: office@baez.bg
Web: www.baez.bg/english

Rekabeti Koruma Kurumu (Commission for Protection of Competition)

18, Vitosha Blvd.
Sofia 1000

Tel: +(359) 2 935 61 13
Faks: +(359) 2 980 73 15
E-mail: cpcadmin@cpc.bg
Web: www.cpc.bg

Standardizasyon Kurumu (Bulgarian Institute for Standardization)

Lachezar Stanchev Str. No: 13, Izgrev
1797 Sofia
Tel: +(359) 2 817 45 23
Faks: +(359) 2 817 45 35
E-mail: info@bds-bg.org
Web: www.bds-bg.org

Türk İşadamları v.b. Derneklerinin İsim, Adres, Telefonları

Bulgar-Türk Ticaret ve Sanayi Odası (BULTİŞAD)

Başkan : Fikret İnce
Adres : 67A, Simeon Veliki Blv., Shumen
Tel : +359 54 830 485, +359 54 830 547
Cep : +359 876 631 071
E-mail : office@bgtrchamber.com
Web : <http://bgtrchamber.com/>

Bulgar - Türk İşadamları Derneği (BULTİŞ)

Başkan : Donka Koleva
Adres : Vladaya Sok., No: 3, 4000 Plovdiv
Tel/Fax : +359 888 80 75 42
E-mail : contact@bultish.org

Bulgaristan'daki Mesleki Kuruluşlar

Asmacılar ve Şarap Üreticileri Odası	www.bulgarianwines.org
Meyve ve Sebze İşleyen Şirketler Birliği	www.org-bg.net
Bitkisel Yağlar ve Petrol Ürünleri Üreticileri Derneği	www.sunoil-bg.org
Mandıracılar Derneği	www.milkgb.org
Et İşleyen Şirketler Derneği	http://www.amb-bg.com/
Meşrubatçılar Derneği	www.bsda-bg.org
Endüstriyel Ekmek Odası	www.bread-industrial.org
Fırıncılar Federasyonu	www.hlebarstvo.bg
Şeker Üreticileri ve Şeker Ürünleri Birliği	http://www.usspp.com
Değirmenciler Birliği	www.ubm-bg.org
Biracılar Derneği	www.pivovari.com
Kanatlı Hayvan Yetiştiricileri Derneği	www.bpu-bg.org
Kimya Sanayisi Odası	www.bcci2001.com
İnşaat Odası	www.ksb.bg
Selüloz Ve Kağıt Sanayi Odası	http://www.bappi.org/

Konfeksiyon ve Tekstil Üreticileri ve İhracatçıları Birliği	www.bgtextiles.org
Bulgar Moda Derneği	www.camaramoda.bg
Ulusal Otel, Restoran, Kafeterya İşletmecileri Derneği	www.xopeka.com
Otel ve Restoranlar Birliği	www.bhra-bg.org
Ulusal Emlak Birliği	www.nсни.bg
Bulgar İlaç Üreticileri Derneği	www.bgpharma.bg
Matbaacılar Birliği	www.printunion-bg.org
Pencere ve Kapı Üreticileri Derneği	www.bulwindoors.org
Bulgaristan Ulaştırma ve Lojistik Derneği	http://nsbs.bg/en/home

AB Fonları ile İlgili Web Sayfaları

AB Fonları resmi sayfası: <http://www.eufunds.bg/>
2014-2020 Dönemi Operasyonel Programları: <https://www.eufunds.bg/en/programming-period-2014-2020>
Bölgesel Kalkınma Operasyonel Programı: <http://www.bgregio.eu/en/>
Ulaştırma ve Ulaştırma Altyapısı Operasyonel Programı: <http://www.optransport.bg/page.php?c=209>
Bulgaristan Avrupa Programları Danışmanları Derneği: www.bakep.org

Belli Başlı Ekonomi ve Haber Portalleri

Piyasa Ekonomisi Enstitüsü: <http://ime.bg/en/>
Dnevnik Portalı: <http://www.dnevnik.bg/>
Capital Gazetesi: http://www.capital.bg/?ref=top_lenta
Trud Gazetesi: <http://www.trud.bg/>
24 Chasa Gazetesi: <https://www.24chasa.bg/>
Sega Gazetesi: <http://www.segabg.com/>
Haber Portalleri:
<http://www.novinite.com/>
<http://www.novini.bg/>
<http://www.dariknews.bg/>
<http://www.vesti.bg/>
<https://news.bg/>
<http://www.mediapool.bg/>
Yatırım/Ekonomi Portalı: <http://www.investor.bg/>
Finans/Sermaye Pazarı Portalı: <http://www.infostock.bg/infostock/control/home>
Ekonomi Portalı: <http://econ.bg/>
Ekonomi/Finans Portalı: <https://money.bg/>
Ekonomi/Finans Portalı: <http://www.banker.bg/>
Ekonomi Portalı: <http://www.manager.bg/>

Bulgaristan'da Bazı Resmi Kurumların Web Siteleri

Cumhurbaşkanı: <http://www.president.bg/>

Bakanlar Kurulu: <http://www.government.bg/fce/index.shtml?s=001&p=0023>

Parlamento: <http://www.parliament.bg/en>

Tarım ve Gıda Bakanlığı: <http://www.mzh.government.bg/mzh/en/Home.aspx>

Savunma Bakanlığı: <http://www.mod.bg/en/index.php>

Eğitim ve Bilim Bakanlığı (Bulgarca): <http://www.minedu.government.bg>

Çevre ve Su İşleri Bakanlığı: <http://www3.moew.government.bg/?&lang=en>

Maliye Bakanlığı: <http://www.minfin.bg/en>

İçişleri Bakanlığı: <http://www.mvr.bg/en/default.htm>

Dışişleri Bakanlığı: <http://www.mfa.bg/setlang/en/>

Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanlığı: <http://www.mrrb.government.bg/en/>

Ekonomi Bakanlığı: <http://www.mi.government.bg/en>

Enerji Bakanlığı: <http://www.me.government.bg/en>

Turizm Bakanlığı: <http://www.tourism.government.bg/en>

Ulaştırma, Bilgi Teknolojileri ve Haberleşme Bakanlığı:

<http://www.mtitc.government.bg/index.php>

Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı (Bulgarca):

http://www.mlsp.government.bg/index.php?section=HOMEN2&lang=_eng

Sağlık Bakanlığı (Bulgarca): <http://www.mh.government.bg>

Kültür Bakanlığı: <http://mc.government.bg/index.php?l=2>

Adalet Bakanlığı (Bulgarca): <http://www.justice.government.bg/>

Diğer Resmi Kurumlar

Bulgaristan Yatırımlar Ajansı: <http://investbg.government.bg>

Ulusal İstatistik Enstitüsü: <http://www.nsi.bg/en>

Özelleştirme ve Özelleştirme Sonrası Kontrol Ajansı: <http://www.priv.government.bg/en>

Bulgaristan Merkez Bankası: <http://www.bnb.bg/?toLang= EN>

Gümrükler Ajansı: <http://www.customs.bg/en>

KOBİ Geliştirme Ajansı: <http://www.sme.government.bg/en>

Bulgaristan Akreditasyon Servisi Ajansı: <http://www.nab-bas.bg/en>

Bulgar Bilimler Akademisi: <http://bas.bg/bulgarian-academy-of-science>

Ulusal Demiryolu Altyapısı Şirketi – NRIC: <http://www.rail-infra.bg/home/?context=en>

Bulgaristan Belediyelerinin Milli Birliği: <http://projects-namrb.org/index.php/en/>

Bulgaristan Rekabet Kurumu: <http://www.cpc.bg/default.aspx>

Bulgaristan Standardizasyon Kurumu: <http://www.bds-bg.org/en>

Finansal Denetim Komisyonu: www.fsc.bg/en/

Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası: <http://www.bse-sofia.bg/?page=main&language=en>

Türkiye Cumhuriyeti Bulgaristan Temsilcilikleri

T.C. Sofya Büyükelçiliği: <http://sofya.be.mfa.gov.tr/>

T.C. Filibe Başkonsolosluğu: <http://filibe.bk.mfa.gov.tr/>

T.C. Burgaz Başkonsolosluğu: <http://burgaz.bk.mfa.gov.tr/>

T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği: www.ekonomi.gov.tr adresinden Dış İlişkiler, Ülke Masaları, Bulgaristan bölümünden ulaşılabilir.

M. Emrah SAZAK

Ticaret Başmüsaviri

Türkiye Cumhuriyeti Sofya Büyükelçiliği

Ticaret Müşavirliği

Bulgaria Bulvarı № 98, giriş D, kat 7, Sofya 1680

Telefon: 00359 2 958 12 02

Faks: 00359 2 958 14 25

Web: www.economy.gov.tr

İletişim : İlave etmek istediğiniz konular ve öneriler için bize e-mail adresimiz üzerinden ulaşabilirsiniz : sofya@ekonomi.gov.tr